

॥ ಶ್ರೀ: ಹರಿ: ಓಂ ॥

ಶ್ರೀ: ಹರಿವಾಸ ನಾಟಕ ಪ್ರಚಾರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ



ಶ್ರೀ ಜಗನ್ನಾಥವಾಸವರ್ಯ ವಿರಚಿತ

ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ

ಕಕ್ಷತಾರತಮ್ಯಸಂಧಿ

(ಸಂಧಿ 32)

ಪ್ರಕಾಶಕರು :

ಪೆಚ್. ಎಸ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸಮೂರ್ತಿ

'ಶ್ರೀ ಉರಗಾವಿ', ನಂ-61, 4ನೆಯ ಅಡ್ಡರಸ್ತೆ
ನರಸಿಂಹವಾಹು ಕಾಲೋನಿ, ಬೆಂಗಳೂರು-560 019

ದೂರವಾಣಿ : 6604727

ಶ್ರೀಮದ್ಧರ್ಮಪ್ರಾಚಾರ್ಯರು
ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ
ಕರ್ತೃತಮ್ಮಸಂಧಿ (ಸಂಧಿ-32)

ಪ್ರಥಮ ಮುದ್ರಣ : 1996
ಪ್ರತಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ : 1000

ಬೆಲೆ : 60 ರೂ.ಗಳು

ಪ್ರತಿಗಳು ದೊರೆಯುವ ಸ್ಥಳ :

- 1) ಹೆಚ್. ಎಸ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸಮೂರ್ತಿ
ನಂ. 61, 'ಶ್ರೀ ಉರಗಾದ್ರಿ'
5ನೇ ಅಡ್ಡರಸ್ತೆ, ನರಸಿಂಹರಾಜಾಹಲೋನಿ
ಬೆಂಗಳೂರು - 560 019
ದೂರವಾಣಿ : 6604727
- 2) ವೇದಾಂತ ಬುಕ್ ಹೌಸ್
ಉಮಾ ಚಿತ್ರಮಂದಿರದ ಸಮೀಪ
ಬಾಮರಾಜವೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು-560 018
ದೂರವಾಣಿ : 600480
- 3) ಸ್ಕೂ ವೇದಾಂತ ಬುಕ್ ಹೌಸ್
8ನೆಯ ಕ್ರಾಸ್, ಮಲ್ಲೇಶ್ವರಂ, ಬೆಂಗಳೂರು-560 003

ಮುದ್ರಕರು :

ಶ್ರೀರಂಗ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್ ಅಂಡ್ ಬೈಂಡರ್ಸ್
ಹನುಮಂತನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು-560 019
ದೂರವಾಣಿ : 602333

|| ಶ್ರೀ: ಹರಿ: ಓ||



ಶ್ರೀ ಸಿ. ಸಂಜೀವರಾಯರು (1917-1991)

ಶ್ರೀಯುತ ಸಿ. ಸಂಜೀವರಾಯರು ಸೇಲಂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ನಾಮಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ದಿನಾಂಕ 6-9-1917 ರಂದು ಜನಿಸಿದರು. ಕಾಂಜೀವರಂ ಕೃಷ್ಣರಾವ್ ಮತ್ತು ರಾಧಾಬಾಯಿ ದಂಪತಿಗಳ ಕೊನೆಯ ಪುತ್ರರು. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿಯೇ ತಂದೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು, ತಾಯಿಯ ಆರೈಕೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು, ಮದ್ರಾಸ್ ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಸಿ ಕಾಲೇಜಿನಿಂದ ಕಮಿಷ್ನಿ ಆನರ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಪದವೀಧರರಾಗಿ, ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ರಕ್ಷಣಾಖಾತೆಯನ್ನು ಸೇರಿ Defence Science Serviceನಿಂದ 1974ರಲ್ಲಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಹೊಂದಿದರು. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದಲೂ ಉತ್ತಮವಾದ

ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಶ್ರೀಯುತರು, ನಿವೃತ್ತರಾದ ನಂತರ, ಅನೇಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾರ್ಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಉತ್ತಮ ಶ್ರೀಡಾಪಟುಗಳಾಗಿದ್ದು, ಸಿಹಾರ್ವಾದನದಲ್ಲಿ ನಿಪುಣರಾಗಿದ್ದರು. ಪ್ರಕಾಶಕರಿಗೆ ನಾನಾ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಶ್ರೀಯುತರು ದಿನಾಂಕ 21-6-1991 ರಂದು ತಮ್ 74ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಧನರಾದರು. ಅವರ ಪತ್ನಿ, ಶ್ರೀಮತಿ ಮಂಜುಳಾ ಪ್ರಕಾಶಕರ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪನವರ ಏಕಮಾತ್ರ ಪುತ್ರಿ. ಶ್ರೀಯುತರ ಪುತ್ರ ಶ್ರೀ ರಾಜೇವಮೋಹನ್ ಮತ್ತು ಪುತ್ರಿ, ಶ್ರೀಮತಿ ಛಾಯಾ. ಸೊಸೆ ಶ್ರೀಮತಿ ರೂಪಾ. ಶ್ರೀ ಸಂಜೀವರಾಯರ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಪತ್ನಿ ಮತ್ತು ಪುತ್ರರು ಶ್ರೀಮದ್ಧರಣಭಾಮೃತನಾರ ಪ್ರಕಟಣೆಗೆ 2500ರೂಗಳನ್ನು ಉದಾರವಾಗಿ ನೀಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಅವರ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀಯುತರ ಕುಟುಂಬವರ್ಗಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಹರಿವಾಯು ಗುರುಗಳನ್ನು ಸಮಸ್ತ ಸನ್ಮಂಗಳವನ್ನು ನೀಡಲಿ.



ಪ್ರಕಾಶಕರ ನುಡಿ

ಆತ್ಮೀಯರಾದ ಹರಿದಾಸಬಂಧುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಕರ ಸವಿನಯ ಪೂರ್ವಕ ವಿನಂತಿ.

ಜಗನ್ನಾನ್ಯರಾದ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥದಾಸವರ್ಯರ ಅಮರಕೃತಿ. ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರದ ಕೊನೆಯ ಸಂಧಿಯಾದ (ಸಂಧಿ 32) ಕಕ್ಷತಾರತಮ್ಯಸಂಧಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ, ತಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಕೈಯಲ್ಲಿಡಲು ಪರಮ ಸಂತಸದ ಸಂಗತಿ.

1985ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಈ ಪ್ರಕಟಣಾಯೋಜನೆಯು ಶ್ರೀಹರಿವಾಯು ಗುರುಗಳ ಪರಮಾನುಗ್ರಹದಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ತಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಅಭಿಮಾನದ ಸಹಕಾರದಿಂದಲೂ ಈಗ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಪೂರ್ಣ ಗೊಂಡಂತಾಗಿದೆ.

ಈ ಪ್ರಕಟಣಾಯೋಜನೆ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾದ ಕಾರ್ಯ. ಶ್ರೀದಾಸರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಗರುಡವಾಹನ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹ ದೇವರು. ನನ್ನಲ್ಲಿ ನಿಂತು, ಪ್ರೇರಿಸಿ, ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಇಂದಿಗೆ ಪೂರ್ಣಯಶಸ್ಸನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ. ಇದರ ಯಶಸ್ಸು ಅವನ ಪೂರ್ಣಾನುಗ್ರಹವಲ್ಲದೇ ಅನ್ಯಥಾ ಇಲ್ಲ.

32 ಸಂಧಿಗಳ ಪೂರ್ಣಪ್ರಕಟಣೆಗೆ ನೆರವಾದ ನಮ್ಮ ಆತ್ಮೀಯ ಹರಿದಾಸ ಬಂಧವರೆಲ್ಲರೂ ಪ್ರಕಾಶಕರು ಆಭಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಮುದ್ರಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಹಕರಿಸಿದ ನನ್ನ ಆತ್ಮೀಯರೆಲ್ಲರಿಗೂ ನಮ್ಮ ಆತ್ಮೀಯ ಅಭಿವಂದನೆಗಳು. ಪ್ರಕಟಣಾಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ ನನ್ನ ಪತ್ನಿ, ಪುತ್ರರು ಮತ್ತು ಇತರ ಬಂಧುವರ್ಗಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ವಂದನೆಗಳು. ಪ್ರತಿಗಳ ಮಾರಾಟದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಸಹಕರಿಸಿದ

ಸಕಲಿಗೂ ನಮ್ಮ ಹಾರ್ಡ್ ವಂದನೆಗಳು. ನೂತನ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಕಾರ, ಹಣವನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಸಂದಾಯ ಮಾಡಿ, ಸಹಕರಿಸಿದ ಏಲ್ಲಾ ಅಧಿಮಾನಿ ಸದಸ್ಯರುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಕಾಶಕರು ಆಭಾರಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಸಮಸ್ತ ಸನ್ಮಂಗಳಾನಿಭವಂತು.

ಮುಂದಿನ ಪ್ರಕಟಣೆ
ಫಲಸ್ತುತಿ ಸಂಧಿ (ಸಂಧಿ - 33)

ಬೆಂಗಳೂರು
ದಿನಾಂಕ 1-1-1997

ಇಂತೀ ಪ್ರಕಾಶಕರು
ಹರಿದಾಸರ ಪಾದಸೇವಕ
H.S. ಶ್ರೀನಿವಾಸಮೂರ್ತಿ
(ಪ್ರಕಾಶಕರು)

ಗಮನಿಸಿ :-

- (1) ಪ್ರಸಕ್ತ ಸಂಪುಟದ ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಪುಟಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 145 ರಿಂದ 148ರ ವರೆಗೆ, ತಪ್ಪಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ವಿಷಯ ಸರಿಯಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ.
- (2) 209 ರಿಂದ 212ರ ವರೆಗೆ ಪುಟಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ತಪ್ಪಾಗಿದೆ. ವಿಷಯದ ಮುದ್ರಣದಲ್ಲಿ ಯಾವ ದೋಷವೂ ಇಲ್ಲ.

ಇಂತೀ
ಪ್ರಕಾಶಕರು

॥ ಶ್ರೀ ಹರಿಃ ಓಂ ॥



ಬಹುಶಃ ಬನ್ನೂಮಂತೆ ವ್ಯಸವಾನ್ ಪೂಂ ಪ್ರವೃತ್ತಿಃ |
ವಾಸುದೇವಃ ಸರ್ವಮಿತಿ ಸಮಪಾತ್ಯ ಸಮರ್ಥಃ ||
-ಗೀತಾವಾಕ್ಯ (ಅಧ್ಯಾಯ-7, ಶ್ಲೋಕ-19)

WITH BEST COMPLIMENTS FROM :

**KIRLOSKAR INVESTMENTS AND
FINANCE LTD.**

REGD. OFFICE :
UNITY BUILDINGS, II FLOOR, C-BLOCK,
J. C. ROAD, BANGALORE-560 002

॥ ಶ್ರೀಃ ಹರಿಃ ಓಂ ॥

॥ ಶ್ರೀಗರುಡವಾಹನ ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹಾಭಿಷ್ಠ
ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲಾಯ ನಮಃ ॥

ಕಕ್ಷತಾರತಮ್ಯಸಂಧಿ

(ಸಂಧಿ-೩೨)

ಹರಿಕೃತಾನ್ಯತಸಾರ ಗುರುಗಳ |
ಕರುಣದಿಂದಾಪನಿತು ಪೇಳುವೆ |
ಪರಮಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಡನಾದರದಿ ಕೇಳುವುದು || ॥೫॥

ಪದ್ಯ-೧

ಮೂಲ :-

ಶ್ರೀರಮಣ ಸರ್ವೇಶ ಸರ್ವಗ |
ಸಾರಭೋಕ್ತ ಸ್ವತಂತ್ರ ದೋಷ ವಿ |
ದೂರ ಜ್ಞಾನಾನಂದಬಲ ಐಶ್ವರ್ಯ ಗುಣಪೂರ್ಣ ||
ಮೂರುಗುಣವರ್ಷಿತ ಸಗುಣ ಸಾ |
ಕಾರ ವಿಶ್ವಸ್ತಿ ತಿಲಯೋದಯ |
ಕಾರಣ ಕೃಪಾಸಾಂದ್ರ ಸರಹರೇ ಸಲಹೋ ಸಜ್ಜನರ || ॥೧॥

ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ

ಅವತರಣೆ :-

ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥರತ್ನದ ಕೊನೆಯ ಸಂಧಿಯು- ಕೃಷ್ಣಕಾರತಮ್ಯಸಂಧಿಯು. ಪ್ರಸಕ್ತಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ದೇವತಾಕವನನ್ನ ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ ಪ್ರಾರ್ಥನಾಮಾಡುತ್ತಾ, ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನನೂ, ಸರ್ವೋತ್ತಮನೂ, ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿವಂದ್ಯನೂ, ಪರಾತ್ಪರನೂ ಆದ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ಸ್ತುತಿಗೈದಿದ್ದಾರೆ- ಜ್ಞಾನಿವ ರೇಣ್ಯರಾದ ಜಗದ್ವಂದ್ಯರಾದ ಶ್ರೀಮದ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರು. || 1 ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಶ್ರೀರಮಣ = ಕಾಂತಿಸಂಪನ್ನರಾದ, ಸತ್ತ್ವಗುಣಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾದ, ಸರ್ವೇಶ = ರಮಾದಿ ಸಮಸ್ತರಿಗೂ ಪ್ರಭುಷಾ, ನಿಯಾಮಕನೂ ಆದ, ಸರ್ವಗ = ಸರ್ವತ್ರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ, (ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಭಿನ್ನವ್ಯಾಪ್ತರು. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಾದರೋ ಅಪರಿ-
ಚ್ಛಿನ್ನವ್ಯಾಪ್ತನು), ಸಾರಭೋಕ್ತ = ಸರ್ವವಸ್ತುಗತ ತನ್ನ ಸ್ವಾಖ್ಯರೂಪ-
ದಿಂದಲೇ ಸ್ವಾಖ್ಯರಸಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ, ಸ್ವತಂತ್ರ = ಸರ್ವತಂತ್ರ-
ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ (ಪರಾಧೀನನಲ್ಲದವನಾದ), ದೋಷವಿದೂರ = ವೈಷಮ್ಯ-
ನೈಘೃಣ್ಯಾದಿ ಸಮಸ್ತದೋಷಗಳಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ದೂರನಾದವನು, ಜ್ಞಾನಾ-
ನಂದ ಬಲ ಐಕ್ಯರ್ಯ = ಜ್ಞಾನ-ಸುಖ-ಬಲ-ಐಕ್ಯರ್ಯಗುಣ (ವಿಭೂತಿ-
ರೂಪಗಳು) ಇತ್ಯಾದಿ ಸಕಲ ಕಲ್ಯಾಣಗುಣಗಳಿಂದ, ಗುಣಪೂರ್ಣ =
ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಸತ್ತ್ವಾದಿ ಗುಣತ್ರಯಗಳಿಂದ ವರ್ಜಿತನಾದವನು, (ಪ್ರಾಕೃತ-
ಗುಣ ವಿದೂರನು), ಸಗುಣ = ತನ್ನ ಸ್ವಾಖ್ಯಗಳಾದ, ತನ್ನಿಂದ ಅತ್ಯಂತ
ಅಭಿನ್ನವಾದ ಸತ್ತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣನಾದವನು. ಸಾಕಾರ =
ತನಗೂ ಮತ್ತು ತನ್ನ ಅವಯವಗಳಿಗೂ ಅತ್ಯಂತ ಅಭೇದವಾದ ಕರಚರಣಾದ್ಯ-
ವಗಳಿಂದ ಆಕಾರವುಳ್ಳವನು. ವಿಶ್ವ = ಚರಾಚರಾತ್ಮಕವಾದ ಜಗತ್ತನ್ನೂ

ಮೂಲಪ್ರಕೃತಿ ಉಪಾದಾನದಿಂದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಿ, ಉದಯ = ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿ ಕಾರ್ಯ, ಸ್ಥಿತಿ = ಸೃಷ್ಟವಾದ ಜಗತ್ತಿನ ಪಾಲನಾಕಾರ್ಯ, ಲಯ = ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪಾಂತರದಲ್ಲಿ ನಾಶಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯ, ಕಾರಣ = ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಲಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣನಾದ, ಕೃಪಾಸಾಂದ್ರ . ಜೀವರಲ್ಲಿ ಅಂತಃಕರಣಹೃದಯಿಯಾದ, ಸರಹರೇ = ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹ ಸ್ವಾಮಿಯೇ, (ದಾಸರಾಯರ ಕುಲದೈವನೂ ಮತ್ತು ಗ್ರಂಥಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ದೇವತೆಯೂ-ಗರುಡವಾಹನ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹ ದೇವರು), ಸಜ್ಜನರ = ನಿನ್ನ ನಿಜಭಕ್ತರಾದ ಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು, ಸಲಹೆ = ಬಾಲಕ ಪ್ರಹ್ಲಾನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದಂತೆ, ಸಂರಕ್ಷಣ ಮಾಡುವವನಿಗು-ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. || ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ ಪ್ರಾರ್ಥನ ಮಾಡೋದರಲ್ಲಿ. ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಳಾಚರಣ ಉದ್ದಿಶ್ಯ, ಶ್ರೀದೇವರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಾಡತಾರೆ. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮ ಪ್ರಥಮಕಕ್ಷ. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮ ಎಂಥಾವನೆಂದರೆ—

ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವೇರಿಗೆ ಪತಿಯಾದವ. ಸರ್ವಜೀವರಿಗೂ ಸ್ವಾಮಿಯಾದವ. ಸರ್ವತ್ರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದವ, ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಭಿನ್ನವ್ಯಾಪ್ತರು, ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದವನ್ನು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮ . ತನ್ನ ಸ್ವಾಖ್ಯರೂಪದಿಂದಲೇ- ತನ್ನ ಸ್ವಾಖ್ಯವಾದ ಸಾರಗಳ ಭೋಜನ ಮಾಡತಕ್ಕವ. ಜಡರಸ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದವ. ಅನ್ಯಾಧೀನನಲ್ಲದವ. ಸ್ವತಂತ್ರನಾದವ. ವೈಷಮ್ಯ-ನೈರ್ಭೃತ್ಯಾದಿ ದೋಷಗಳಿಂದ ವಿಶೇಷಾಕಾರವಾಗಿ ದೂರನಾದವ. ಜ್ಞಾನ ಸಂತೋಷ ಬಲ ಕಲ್ಯಾಣಾದಿ ಗುಣಗಳು ಇವುಗಳು ಆಸದೃಶವಾಗಿ, ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನಗಳಾಗಿ, ಸಂಪೂರ್ಣ

ಗಳಾಗಿ ಇರುವುವು. ಇವುಗಳಿಗೂ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೂ ಅತ್ಯಂತಾಭೇದಗಳು. ಇನ್ನೂ ಪ್ರಾಕೃತ ಸತ್ತ್ವಾದಿ ಗುಣತ್ರಯಗಳಿಂದ ವರ್ಜಿತನಾದವ. ತನ್ನ ಸ್ವಾವಿಗೃಹದ, ತನಗೆ ಅಭಿನ್ನಗಳಾದ ಸತ್ತ್ವಾದಿಗುಣ ಉಳ್ಳವ.

ಅಪ್ರಾಕೃತಗುಣ ಉಳ್ಳವ. ತನಗೂ ತನ್ನ ಅವಯವಗಳಿಗೂ ಅತ್ಯಂತಾ ಭೇದವಾದ ಕರಚರಣಾದಿ ಅವಯವಸಹಿತವಾದ ಆಕಾರದಿಂದ ಸಹಿತನಾದವ. ಪ್ರಾಕೃತ ಆಕಾರದಿಂದ ರಹಿತನಾದವ. ಅಖಂಡ ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನರೂಪಕ್ಕೆ ಆಕಾರ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೆ, ಅದ್ಯಂತಗಳ ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಅಖಂಡ ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನರೂಪಕ್ಕೆ ಆಕಾರ ಅಂಗೀಕರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲ. ಖಂಡರೂಪಗಳಾದ ರಾಮ-ಕೃಷ್ಣಾದಿರೂಪಗಳಿಗೆ ಆಕಾರ ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕು. ಅಖಂಡರೂಪ ಸಾಕಾರ ಇಲ್ಲವಾ-ಎಂದರೆ, ಸರ್ವತಃ ಸಾಣಿಸಾದಾಭ್ಯಾಂ-ಎಂತ ಪ್ರಮಾಣ ಇರುವುದರಿಂದ, ಇಂಥಾ ಸಾಕಾರವೂ ಖಂಡರೂಪಕ್ಕೆ ಪರಿಮಿತಿ ಬಂದಂತೆ ಆಗತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ ಎಂದರೆ, ಅಖಂಡವಾದ ಸಮುದ್ರೋದಕಗತ ತರಂಗಗಳೋಪಾದಿ ಯಲ್ಲಿ ಖಂಡರೂಪಗಳು ಅಖಂಡರೂಪದಲ್ಲಿ ನವನಾರೀ ಕುಂಜರವತ್ ಇರೋ ವಾಗಿ ಅವೆ. ಈ ರೀತ್ಯಾ ಪರಿಮಿತಿ ಇಲ್ಲ.

ಪರಿಮಿತರಹಿತವಾದ ಆಕಾಶ, ಘಟದಲ್ಲಿ ಪರಿಮಿತಿ ಕಂಡಂತೆ, ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಚರಾಚರ ಜಗತ್ತನ್ನು ಮೂಲಜಡಪ್ರಕೃತಿ ಉಪಾದಾನದಿಂದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮ ನಿಮಿತ್ತ ಕಾರಣನಾಗಿ, ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲದೇಹದಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿ, ಅಂಡ, ತದಾವರಣ ಮಹರಾದಿ ರೋಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯೇನು, ಅದರನ್ನ ಪಾಲನ ಮಾಡೋಣವೇನು, ಪರ್ಮವಸಾನದಲ್ಲಿ ನಾಶಮಾಡೋವೇನು- ಇವುಗಳಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾದ, ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಅಂತಃಕರಣಸಮೂಹವುಳ್ಳ ನೈಸರ್ಗಿಕರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ, ಭಕ್ತರಾದ ಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಹ್ಲಾದನನ್ನ ಸಲಹಿದಂತೆ, ಸಂರಕ್ಷಣ ಮಾಡೋವನಾಗು-ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || 1 ||

೨. ಧಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಶ್ರೀದಾಸಾರ್ಯರು ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರದ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಮಾಪನೆ

ಮಾಡುತ್ತಾ, ಮೊದಲನೆಯ ಮಂಗಳಾಚರಣಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯಪ್ರಕಾರ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದಂತೆ, ಗ್ರಂಥಾವಸಾನದಲ್ಲೂ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಮೊದಲು ಮಾಡಿ, ಮಾನುಷ್ಯೋತ್ತಮರ ಪರ್ಯಂತ ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಿ, ಗ್ರಂಥ ಸಮಾಪ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯೂ, ಸರ್ವೋತ್ತಮನೂ, ಸರ್ವಶ್ರವ್ಯಾಪ್ತನೂ, ಸರ್ವಸಾರಭೋಕ್ತನೂ, ಸರ್ವತಂತ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರನೂ, ಸಮಸ್ತ ದೋಷವಿದೂರನೂ, ಜ್ಞಾನಾನಂದಬಲ ಏಶ್ವರ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣನೂ, ಮೂರುಗುಣಗಳ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದವನೂ, ಆನಂದಾದಿ ಗುಣಪೂರ್ಣನೂ, ಅಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಶರೀರವುಳ್ಳವನೂ, ಪ್ರಪಂಚದ ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಲಯಗಳಿಗೆ ಕಾರಣನೂ, ಕರುಣಾಪೂರ್ಣನೂ ಆದ ಶ್ರೀನಾರಸಿಂಹನೇ | ನೀನು ಸಜ್ಜನರನ್ನು ಪಾಲಿಸು.

|| 1 ||

೪. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತ ಳೊಮ್ಮುದೀ :

ದೇವಾನಾಂ ತಾರತಮ್ಯ ಪರಿಜ್ಞಾನೇ ಮಹಾತಾತ್ಪರ್ಯಮ್ || ಅತಃ ತರ್ ಬಹುಶಸ್ತೂಕ್ತಮ್ - "ಇತ್ಯುಕ್ತೇ" - || - "ತತ್ ಸತ್ಯಮ್" - ಇತ್ಯಸ್ಯ ಉಪಕ್ರಮಸ್ಯ - "ಸಧಿತಿ ಪ್ರಾಣಃ ತೀತ್ಯನ್ನಮ್, ಯಮಿತ್ಯಸೌ ಆದಿತ್ಯಃ ಇತ್ಯುಪ ಸಂಹಾರವಾಕ್, ಬ್ರಹ್ಮಣೋನಾಮ ಸತ್ಯಮ್, ತತ್ರತ್ರಿಣೀವ ಅಕ್ಷರಾಣಿ ಭವಂತಿ, ಸತ್ತಿಯಮಿತಿ || ತತ್ರಯತ್ ಸತ್ ಸತ್ಯಮ್ ; ಯತ್ತಿ- ತದನ್ನಮ್, ತದ್ಯಮ್ ತೇನೋಭೇಯಚ್ಚಿತಿ, - ಮುಕ್ತತದಿತರ ನಿಯಂತ್ಯತ್ವಂ ಉಪಸಂಹಾರೇ || ತಸ್ಮಾತ್ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯಯೋಃ ಚ ಏಕವಿಷಯತಾ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧಾ ಇತಿ, ಯದೀ ಯಂ ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯಂ ತದೀಯಮೇವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ ಚೇತ್ ಸುತರಾಂ ಅರ್ಥಾವಗತಿಃ ಇತಿ ಶ್ರೀಸೌಧಸರಣಿಂ ಅನುಸರಂತಃ ಮಹಾಂತಃ, ಶ್ರೀರಮಣೇ" - ಇತ್ಯಾರಭ್ಯ, ಏತತ್ತರ್ಯಂತಂ ಯದರ್ಥಂ ಉಕ್ತಂ ಪ್ರಮೇಯ ಜಾತಮ್. ತದಿದಾನೀಂ ವಕ್ತುಂ ಉತ್ತರಃ ಗ್ರಂಥ ಸಂದರ್ಭಃ || ಉಚ್ಚ ಸಮನೀಚೇಷು ಸ್ವಸ್ವಗಣಗಾಃ ಏತೇ, ಸ ಇತಿ ಸೂಚನಂ ಕಕ್ಷಾಪದ ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥಃ ತತ್ಸತಾಃ ಚತುಸ್ತಂಶತ್ ಇತಿ ಕೇ ಚಿದಾಚಕ್ಷತೇ,

ಶ್ರಯಸ್ತಿಂಶತ್ ಇತಿ ವಿವೃತಿ ಕರ್ತಾರ. ಪ್ರತ್ಯಹಿ ಪದನ್ || ತತ್ ಕ್ರಮೇಣ
ತಾರಮ್ಯ ಕಕ್ಷಾಃ ನಿಗಮನ ಮುಖೇನ ಪ್ರಾಂತೇ ವಿವಕ್ಷುಃ ಶ್ರೀಯೋಷಾ-
ಶ್ಚಿಷ್ಟೋ ರಸ್ಯಗುಣಗಣ ಪ್ರತಿಪಾದನಲಾಲಸಃ ದಾಸೋತ್ರಂಸಃ. ಯದನು-
ಗ್ರಹಾತ್ ವೇದವೇದಾಂತಾಬ್ದಿಂ ಅತಿ ಚಕ್ರಾಮತಾಂ(ತಂ)ಸ್ಮರತಿ "ಶ್ರೀಮಣ"-
ಇತಿ || ಪ್ರಥಮಕಕ್ಷಾ. ||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ತರತಮಭಾವವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ
ತಾತ್ಪರ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ, ಆ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಅನೇಕ ಸಲ
ಶ್ರೀದಾಸವರ್ಯರು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾರೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

-"ತತ್ ಸತ್ಯಮ್"- ಎಂಬ ಉಪಕ್ರಮವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ "- ಸದಿತಿಪ್ರಾಣಃ
"(ಸತ್"-ಎಂಬ ಪದವು ಪ್ರಾಣವಾಚಕ)"- ತೀತಿ ಅನ್ವಂ"- ("ತಿ"-ಎಂಬುದು
ಅನ್ವವಾಚಕ)"-ಯಮ್ ಇತಿ ಅಸೌ ಆದಿತ್ಯಃ (-"ಯಮ್"-ಎಂಬ ಪದವು
ಆದಿತ್ಯವಾಚಕ) ಎಂಬುದು ಉಪಸಂಹಾರ ವಾಕ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ (ಪರಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ)
ಸತ್ಯವೆಂಬ ನಾಮವಿದೆ. -"ಸತ್ಯಂ"-ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸತ್, ತಿ, ಯಮ್,- ಎಂಬು
ದಾಗಿ ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳಿರುತ್ತವೆ. -"ಸತ್"-ಎಂದರೆ ಅವ್ಯುತ. -'ಅ'-
ಅಂದರೆ ಅನ್ವ, -"ಯಮ್"-ಎಂದರೆ ಇವೆರಡನ್ನೂ (ಅಮೃತ ಹಾಗೂ ಅನ್ವ
ಇವೆರಡನ್ನೂ) ಕೊಡುವವನು. ಹೀಗೆ, ಉಪಸಂಹಾರವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹರಿಯು
ವಾಕ್ಯಾಘ್ರಾಂತ ನಿರೂಪಕನೆಂಬ ಸಂಗತಿಯು ಹೇಳಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ
ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹಾಗೂ ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯಗಳಿಗೆ ಸಮಾನ ವಿಷಯವಿರುವುದೆಂಬುದು
ವಿಶಾಖವ್ರಾಯವಿರುವುದೆಂಬುದು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಿದೆ.

ಅದರಲ್ಲೂ, ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯಕಾರರೇ ಅದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರಾಗಿದ್ದರೆ, ಅಂಥ
ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಿಂದ ವಿಶೇಷವಾದ ಅರ್ಥಜ್ಞಾನವಾಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದ,
ಸುಧಾದಲ್ಲಿಹೇಳಿದ ರೀತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿರುವ ಮಹಾತ್ಮರಾದ ದಾಸೋತ್ರ-

ಮರು-"ಶ್ರೀಮಾಣ"-ಎಂಬ ಪ್ರಥಮ ಸಂಧಿಯ ಪ್ರಥಮಪದ್ಯದಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ, ಈವರೆಗಿನ ಗ್ರಂಥಸಂದರ್ಭದಿಂದ ಯಾವ ಉದ್ದೇಶದ ಸಲುವಾಗಿ (ಯಾವ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೋ, ಆ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಲು, ಈ ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉಚ್ಚ ನೀಚಸಮರಲ್ಲಿ. ಇಂಥವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಗಣದಲ್ಲಿರುವರು"-ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದೇ-ಕಕ್ಷಾಸಂಧಿಯ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಕೆಲವರು 34 ಕಕ್ಷಗಳಿರುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ವಿವೃತಿಕಾರರು 33 ಕಕ್ಷಗಳಿರುತ್ತವೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ, ತಾರತಮ್ಯ ಕಕ್ಷಗಳನ್ನು ನಿಗಮನರೂಪವಾಗಿ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವರು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ, ರಮಾರಮಣನ ಗುಣಗಣವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲು, ತತ್ಪರರಾದ ದಾಸವೇಣ್ಯರು"-ಯಾರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಈ ವೇದ ವೇದಾಂತ ಸಾಗರವನ್ನು ದಾಟಿರುತ್ತಾರೋ, ಅಂಥಾ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಈ ಸಂಧಿಯ ಅದಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಮಣ"-ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಸಂಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. || 1 || 1ನೇ ಕಕ್ಷಾ. ||

೫. ತಿಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ತಾರತಮ್ಯಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು, ನಿರ್ದೋಷನೆಂದು, ಭಕ್ತರಿಗೆ ಸುಲಭನೆಂದು, ಅನಂತ ದೇಶಕಾಲಗುಣಪೂರ್ಣನೆಂದು, ಭೋಜ್ಯ ಭೋಕ್ತೃಸ್ಥಿತನೆಂದು, ಅನಂತ ವಿಭೂತಿರೂಪನೆಂದು, ಕ್ಷರಾಕ್ಷರೋತ್ತಮನೆಂದು, ಜೀವಜಡಾತ್ಮಕ ಪ್ರಪಂಚ ವಿಲಕ್ಷಣನೆಂದು, ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರಿಗೆ ತತ್ತದ್ಯೋಗ್ಯಗತಿಪ್ರದನೆಂದು, ಉತ್ತಮಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದ ಅನೇಕವಿಧದಲ್ಲಿ ಉಪಾಸ್ಯನೆಂದು, ಸಪ್ತಾನ್ನ ನಿರ್ಮಾಣಕರ್ತೃವೆಂದು, ಅನೇಕ ವೇದಭಾರತ ಪುರಾಣಾದಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು, ಸ್ವಾಹಿತೀ ಹೇಳಿ, ಪುನಶ್ಚ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿ, ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವ-ಸರ್ವರಸಭೋಕ್ತೃತ್ವಾದಿ ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ಸರ್ವಸಮರ್ಪಣೆಯೆಂಬ ಶರಣಾಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಮಹಿಮೆ ತಿಳಿದು ಭಜಿಸುವ ಬಗೆ ತಿಳಿಸಿ, ದೇವರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಾರ್ಥ

ನಾಗಿತಾರ ತಮ್ಯಕ್ರಮದಿಂದ ದೇವಾದಿ ಜೀವರ ಸಾಧನೆ ನಿರೂಪಿಸಿ, ಪ್ರಾಣ-
ದೇವರ ಜೀವೋತ್ತಮತ್ವಮಹಿಮೆ ತಿಳಿಸಿ, ದೇವರಿಗೆ ಕಾಲಾನಂತ್ಯ ತಿಳಿಸುವು
ದಕ್ಕೆ ಕಾಲಸಂಖ್ಯಾಕ್ರಮ ತಿಳಿಸಿ, ಸರ್ವಕರ್ತೃ ಭೋಕ್ತೃವಾದರೂ ದೇವರ
ನಿರ್ದೋಷ, ವೈಷಮ್ಯಾದಿರಹಿತನೆಂದು ಬಹು ದೃಷ್ಟಾಂತ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಸಿ,
ಪುನಶ್ಚ ಉಪಸಂಹಾರವೆಂಬ ಗ್ರಂಥ ಪೂರ್ತಿಮಾಡುವಾಗಲೂ, ತಾರತಮ್ಯಕ್ರಮ
ವಾಗಿ ವಿಷ್ಣು ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವ ಸ್ಥಾಪನಾರ್ಥವಾಗಿ, ಅವರೋಹಣಕ್ರಮದಿಂದ
ಸ್ತುತಿಪೂರ್ವಕ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣಮಾಡುತ್ತಾರೆ-
ಶ್ರೀರಮಣನೆಂದು.

ಶ್ರೀರಮಣನೇ, ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆ, ಸರ್ವವ್ಯಾವೃತನೆ, ಸಾರಭೋಕ್ತನೆ,
ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪರಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸರ್ವಕ್ರಿಯಾ ನಿರ್ವಾಹಕನೆ, ಅಪ್ರಾಕೃತ
ಜ್ಞಾನಾನಂದಬಲ ಐಶ್ವರ್ಯಾದ್ಯಂತ ಗುಣಪೂರ್ಣನೆ, ತ್ರಿಗುಣವರ್ಜಿತನೆ,
ಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನಾದಿ ಗುಣನಿಧಿಯ, ಆ ಗುಣವೇ ಆಕಾರವಾಗಿರುವವನೆ, ವಿಶ್ವ
ವೆಂಬ ಒಡ ಜೀಡನಾತ್ಮಕ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿ ಲಯ ಉದಯವೆಂಬ
ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣನೆ, ಕೃಪಾಸಮುದ್ರನೆ, ಶ್ರೀನರಹರಿಯೆ, ಸಜ್ಜನರನ್ನು
ರಕ್ಷಿಸು. ||1||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಸತ್ಸಾಧಕನಿಗೂ ಪಂಚಭೇದ- ತಾರತಮ್ಯಜ್ಞಾನ
ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಆದರೆ, ಸ್ವಪ್ನವಾದ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೇ, ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪರಮಾನುಗ್ರಹ
ವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿಕೊಂಡು, ಕ್ರಮ
ವಾಗಿ ಅವರೋಹಣಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ತೃಣಾಂತಜೀವರ ಪರ್ಯಂತ ಇರುವ ತಾರ-
ತಮ್ಯ ವಿಷಯವು ಅತ್ಯವಶಕ. ಹಿಂದಿನ ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ತಾರತಮ್ಯ-
ಜ್ಞಾನ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಪ್ರಸಕ್ತ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಮಾಡಿ, ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ-
ಪರಮಶರಣಾಳುಗಳಾದ ದಾಸರಾಯರು.

2. ಕಾಂತಿಸಂಪನ್ನಳೂ, ನಿತ್ಯಯೋವ್ವನೆಯೂ, ಸತ್ತ್ವಾಭಿ-
ಮಾನಿಯೂ, ಶುಭಪ್ರದಳೂ ಆದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗೆ-ಓಂ- ಎಂತ ನಾಮ.
ಅಂತಹ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಶ್ರೀರಮಣನು.

ರಮು-ಶ್ರೀಡತೇ. ಎಂಬ ಧಾಮಪರಿಷ್ಕಾರ ಪ್ರಕಾರ, ಚಿತ್ತ್ರಕೃತಿ-
ನಾಮಕಳಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವರಮಣನಾದ ಸರ್ವಸ್ವತಂತ್ರನು ತಾನು
ಶ್ರೀಡಿಸಿ (ರಮಣಮಾಡಿ), ಗುಣವೈಷಮ್ಯ ಕ್ರಮದಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡು-
ವನು. ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣರು. ಜಗ-
ತ್ಸೃಷ್ಟ್ಯಾತ್ಮಕ ಸಕಲ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಿಗೂ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಮುಖ್ಯ ನಿಯಾಮಕನು.

3. ಜಡ ಜಂಗಮಾತ್ಮಕವಾದ ಈ ಸಮಗ್ರ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವ-
ಚೇತನರಿಗೂ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರಭುವು ಮತ್ತು ಪರಮನಿಯಾಮಕನು.
ಸರ್ವಪ್ರಭುತ್ವ ಮತ್ತು ನಿಯಾಮಕತ್ವ-ಎರಡೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸ್ವರೂಪಗತ
ಗುಣ ವಿಶೇಷಗಳು. ಇದರಿಂದ ಸರ್ವೇಶನು.

4. ಶ್ರೀರಮಣನೂ, ಸರ್ವೇಶನೂ ಆದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವ-
ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಖ್ಯರಸ ರೂಪದಿಂದ ಇದ್ದಾನೆ. ಸರ್ವವಸ್ತುಗತ ರಸಾಂತರ್ಗತ
ಭಗವದ್ರೂಪವೇ ಸ್ವಾಖ್ಯವೆನಿಸುವುದು. ತನ್ನ ಸ್ವಾಖ್ಯವನ್ನು ತಾನು ಸ್ವೀಕ-
ರಿಸುವನು. ಅಂದರೆ, ಸರ್ವ ಪದಾರ್ಥಗತ ರಸಾಂತರ್ಗತ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ
ಶ್ರೀಡಿಸುವನು. ಈ ಗುಣ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಸ್ವರಮಣತ್ವ-ವೆನ್ನುವರು. ಇದ
ರಿಂದ ಸರ್ವಗಸಾರಭೋಕ್ತನು.

ಅಂದರೆ, ಸರ್ವಗ-ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತುಗತವಾದ, ಸಾರ-ಸ್ವಾಖ್ಯರಸ-
ವನ್ನು ಭೋಕ್ತ-ಸೇವಿಸುವವನು- ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

5. ಇತರರ ಯಾವ ಅವೇಕ್ಷೆ, ನೆರವು, ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೇ, ತಾನೇ
ತಾನಾಗಿ ಸರ್ವಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವುದರಿಂದ. ಸ್ವತಂತ್ರ-ನೆಂದು

ಕರೆಯುವನು. ಸ್ವ-ವಿದರೆ, ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ (ಪರಾವೇಕ್ಷಣಾತ್ಮಕ) ತಂತ್ರ-ಸಕಲ ಕಾರ್ಯರೂಪವಾದ ವ್ಯಾಪಾರ ನಿರ್ವಹಣೆ.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗುಣವಿಶೇಷವು- ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪಭೂತಗುಣವು. ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ಸಕಲಜೀವರೂ ಪರಾಧೀನರು. ಅವರ ಕರ್ತೃತ್ವಶಕ್ತಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನ. ಇದು ನಿತ್ಯಸಿದ್ಧವು.

6. ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಲವರೇಶವಾದರೂ ದೋಷಗಳಿಲ್ಲ. ಅವನು ದೋಷಾಂಧವಿದೂರನು. ಇದರಿಂದ, ದೋಷವಿಡೂರನೆಂದಿದ್ದಾರೆ.

7. ಅನಂತಕಲ್ಯಾಣಗುಣಗಳಾರ್ಥವೂ, ಸಮಸ್ತದೋಷ-ವಿದೂರನೂ ಆದ ಆ ಅಪ್ರಮೇಯನು ಜ್ಞಾನ, ಅನಂದ, ಬಲಾದಿ ಅನಂತ ವಶ್ಯಾರ್ಥ ಗುಣಗಳಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣನು. ಪ್ರತಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸರ್ವ-ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿಪೂರ್ಣನು. ಅವನಲ್ಲಿ ಕೊರತೆ ಎಂಬುದಿಲ್ಲ.

8. ಸತ್ತ್ವ, ರಜ ಮತ್ತು ತಮ- ಎಂಬ ಪ್ರಾಕೃತಗುಣತ್ರಯಗಳಿಂದ ರಹಿತನು. ಅಪ್ರಾಕೃತ ಜ್ಞಾನಾನಂದಾದಿ ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನು. ಗುಣತ್ರಯಾತ್ಮಕ ವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಪರಮವಿಲಕ್ಷಣನು. ಇದರಿಂದ, ಮೂರು ಗುಣ ವರ್ಜಿತನು.

9. ಮೂರು ಗುಣವರ್ಜಿತನಾದ ಮುಕುಂದನು, ಜನತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿ- ಸ್ಥಿತಿ-ಲಯ-ನಿಯಮನ-ಜ್ಞಾನ-ಅಜ್ಞಾನ-ಬಂಧ-ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ ಅಪ್ಪ-ಕರ್ತೃತ್ವ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನು. ಅವನಿಂದ ಸೃಷ್ಟವಾದ ಸಮಗ್ರಜಗತ್ತು, (ಮೂಲಪ್ರಕೃತಿಯ ವಿಕಾರ). ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗತ ಸಕಲಜೀವಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅವನ ಅಧೀನ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ನಿಯಾಮಕನು- ಅವನೇ ಸೃಷ್ಟಾಂತ್ರಿ ಸಕಲ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಿಂದ-ವಿಶ್ವ ಸ್ಥಿತಿ ಲಯೋದಯಕಾರಣನು.

10. ವಿಶ್ವದ ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿ ಲಯಾದಿ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯಕಾರಣ ನಾದ ಆ ವಿಶ್ವಂಭರನು ನಿಜಭಕ್ತರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಕರುಣಾಸಮುದ್ರನು. ಅವನ ಪರಮಾಸುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ, ಸಾತ್ತ್ವಿಕಜೀವರ ಕರ್ಮವಿಮೋಚನಾ. ತದ್ವಾರಾ, ಅವರ ಸ್ವರೂಪ ಸುಖಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ. ಅನಾದಿಗತವಾದ ಕರ್ಮಬಂಧನ ವನ್ನು ನಿವೃತ್ತಿಗೊಳಿಸಿ, ನಿಜಭಕ್ತರಿಗೆ ನಿಜಾನಂದವನ್ನು ನೀಡುವ ಆ ನಿರಂಜ ನನು- ಕೃಪಾಸಾಂದ್ರನು.

11. ಕೃಪಾಸಾಂದ್ರನಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹಮೂರ್ತಿಯು ದಾಸರ ಕುಲದೈವ ಹಾಗೂ ಇಷ್ಟದೈವನು. ಅಂತಹ ಪರಮದಯಾಸಮುದ್ರ ಹೇ ನಾರಸಿಂಹ! ಸಕಲಸಜ್ಜನರನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸೆಂದು ದಾಸಾರ್ಯರು-ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾ, ಪ್ರಸಕ್ತಸಂಧಿಯನ್ನು ಉಪಕ್ರಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ||೨||

ಪದ್ಯ-೨

ಮೂಲ :-

ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಳೆ ನಿರ್ವಿಕಾರಳೆ |
 ನಿತ್ಯ ಸುಖಸಂಪೂರ್ಣೆ ನಿತ್ಯಾ |
 ನಿತ್ಯ ಜಗದಾಧಾರೆ ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತಗಣವಿಸುತೆ ||
 ಚಿತ್ತೈಸು ಬಿನ್ನಪವ ಶ್ರೀಪುರು |
 ಪೋತ್ತಮನ ವಕ್ಷೋನಿವಾಸಿನಿ |
 ಭೃತ್ಯವತ್ಸಲೆ ಕಾಯೆ ತ್ರಿಜಗನ್ಮಾತೆ ವಿಖ್ಯಾತೆ ||

||೨||

ಅವತರಣಿ :

ಪ್ರಸಕ್ತದ್ವಿತೀಯ ಪದ್ಯದಿಂದ- ಜಗನ್ನಾತೆಯಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ ರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ||2||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಳಿ = ಅನಾದ್ಯಂತಕಾಲಕ್ಕೂ ಲಿಂಗದೇಹರಹಿತರಾಗಿ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಂತೆ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವರೇ, ನಿರ್ವೀಕಾರಳಿ = ಪ್ರಾಕೃತಗುಣತ್ರಯಗಳ ವಿಕಾರದಿಂದ ರಹಿತರಾದವರೇ, ನಿತ್ಯಸುಖ ಸಂಪೂರ್ಣ = ಅನಾದ್ಯಂತಕಾಲದಿಂದಲೂ ಸ್ವರೂಪಸುಖ ನಿತ್ಯವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರ ತಕ್ಕವರೇ, ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯಾಜಗದಾಧಾರಿ = ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ತರುವಾಯ, ನಿತ್ಯ ವಾದ ಮತ್ತು ಅನಿತ್ಯವಾದ ಸಮಸ್ತಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಕ್ಕೆ ಆಧಾರಭೂತರಾಗಿರುವವರೇ, ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತಗಣವಿನುತೆ = ಲಿಂಗಭಂಗರಾದ ಮುಕ್ತಜೀವರುಗಳಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ಸಲಿಂಗರಾಗಿ ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪ-ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಭಂಗ ಹೊಂದುವ ಅಮುಕ್ತಜೀವರೂ ಇವರಿಂದ ಸ್ತುತೃಮಾನರಾದವರೇ, ಶ್ರೀಪುರುಷೋ ತ್ತಮನ = ಕ್ಷರಾಕ್ಷರಪುರುಷರಿಂದ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮನಾದ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ವಕ್ಷೋನಿವಾಸಿನಿ = ವಕ್ಷಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯವಿಯೋಗಿನಿಯಾಗಿ ವಾಸವಾಗಿ ರುವವರೇ, ಭೃತ್ಯವತ್ಸಲಿ = ತನ್ನ ಭೃತ್ಯಜನರಲ್ಲಿ ಅಂತಃಕರಣ ಉಳ್ಳವಳೇ ತ್ರಿಜಗನ್ನಾತೆ = ಲೋಕತ್ರಯಗತರಾದ ಸಮಸ್ತತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರಿಗೆ ತಾಯಿ ಯಾಗಿರುವ ಜಗನ್ನಾತೆಯೇ, ವಿಖ್ಯಾತೆ = ಅಕ್ಷರನಾಮಕಳೆಂದು ಖ್ಯಾತಿ ವಾಗಿರುವವಳೇ, ಚಿತ್ತೈಸು ಚಿನ್ನಪನ = ನನ್ನ ವಿಜ್ಞಾನನೆಯನ್ನು ಆಲಿಸು, ಕಾಯಿ = ನಮ್ಮನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸು. ||2||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಾಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಶ್ರೀರಮಾದೇವರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡತಾರೆ. ಇವರು ಎರಡನೇ ಕಕ್ಷ.

ಅನಾದ್ಯನಂತಕಾಲಕ್ಕೂ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾಗಿ, ಈಶಾಧೀನರಾಗಿ ಇರತಕ್ಕವರೇ ಮತ್ತು ಅನಾದ್ಯನಂತಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಸಲಿಂಗದಿಂದ ಇರೋಣವೇನು, ಅದರ ಭಂಗವೇನು ಇವುಗಳಿಂದ ರಹಿತರಾದ್ದರಿಂದ, ನಿತ್ಯಮುಕ್ತರೆಂದು ಕರಸತಕ್ಕವರೇ, ಪ್ರಾಕೃತಗುಣತ್ರಯವಿಕಾರದಿಂದ ಶೂನ್ಯರಾದವರೇ, ಮತ್ತು ಲಿಂಗಭಂಗರಾದ ಮುಕ್ತರ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾತ್ಮಕ ಶುದ್ಧಸ್ವತ್ವದಿಂದ ದೇಹಗಳ ಧರ್ಮವಿಹಾರ ಮಾಡತಾರೆ. ಅಂಥ ವಿಕಾರಶೂನ್ಯವಾದ ವಿಹಾರವುಳ್ಳವರೇ, ಸ್ವರೂಪಸುಖ ಎಂಬುವುದು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಕೆಲವುಕಾಲ ಅನಭಿವ್ಯಕ್ತ, ಸಾಧನಾನಂತರ ಸಂಪೂರ್ಣ ವ್ಯಕ್ತಹ್ಯಾಗೋ ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲದೆ, ಅನಾದ್ಯನಂತಕಾಲದಿಂದಲೂ ಸ್ವರೂಪಸುಖ ನಿತ್ಯವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ, ಸುಖದಿಂದ ಸಂಪೂರ್ಣರಾಗಿ ಇರತಕ್ಕವರೇ. ನಿತ್ಯಜಗತ್ತು, ಪ್ರಾಣಗಳು, ಅನಿತ್ಯಜಗತ್ತು. ಮಹರಾದಿ ಲೋಕಗಳು, ಅಂಡದ ಖರ್ಚರ, ಅವರಣಾದಿಗಳು ಏತಾದೃಶನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯಜಗತ್ತಿಗೆ ಆಧಾರರಾದವರೇ, ಪರಮಾತ್ಮನ ತರುವಾಯ ಪರಮಾತ್ಮನೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಆಧಾರರಾದವರೇ, ಲಿಂಗಭಂಗರಾದ ಅನಂತ ಕಲ್ಪದ ಮುಕ್ತರಿಂದಲೂ, ಅಮುಕ್ತರಾದ ಲಿಂಗದೇಹದಿಂದ ಸಹಿತರಾದ ಸಾಧನಿ ಅವಶಿಷ್ಟರಾದ ವರ್ತಮಾನರಾದ ಅಮುಕ್ತರಿಂದಲೂ ಸ್ತುತ್ಯರಾದವರೇ, ಕಾಂತಿಸಂಪನ್ನನಾದ, ಕ್ಷುರಾಕ್ಷರವುರುಪರಿಂದ ಉತ್ತಮನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಕ್ಷಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿ ಇರತಕ್ಕವರೇ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮ ಸರ್ವೋತ್ತಮ, ನಾನು ಅವನ ಭೃತ್ಯನೆಂತ ಅನ್ನತಕ್ಕ ಸ್ವರೂಪಸ್ವಭಾವದವರಲ್ಲಿ ವಾಂಛಲ್ಯವುಳ್ಳವರೇ, ತ್ರಿವಿಧಜೀವರಿಗೆ ತಾಯಿಯಾದವರೇ, ಸೃಷ್ಟಿ ಯಾವತ್ತೂ ಪರಮಾತ್ಮ ರಮಾದ್ವಾರಾ, ಮಾಡತಾನಾದ್ದರಿಂದ ರಮಾದೇವರು ಜೀವರಿಗೆ ತಾಯಿಯಾದವರು. ಅಕ್ಷರರೆಂದು ವಿಶೇಷಾಕಾರವಾಗಿ ಖ್ಯಾತಿಪಡೆದವರೇ, ನನ್ನ ವಿಜ್ಞಾನವೆನನ್ನು ಕೇಳೋವರಾಗಿ, ಐಹಿಕದಲ್ಲಿ ಐಶ್ವರ್ಯವೇನು, ಭಕ್ತಿ, ವೈರಾಗ್ಯವೇನು ಇವುಗಳನ್ನೆ ಕೊಟ್ಟು, ಸಂರಕ್ಷಣ ಮಾಡಿರಿ- ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||2||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಳೂ, ವಿಕಾರಶೂನ್ಯಳೂ, ನಿತ್ಯಾನಂದಪೂರ್ಣಳೂ, ಮುಕ್ತರಾದ ಜೀವರು ಮೊದಲಾದವರು, ಅನಿತ್ಯರಾದ ತರೀರ ಮೊದಲಾದವು

ಗಣಂದ ಯುಕ್ತವಾದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಅಧಿಕರಿಸಿರುವವರೂ, ಮುಕ್ತಜೀವರಿಂದಲೂ ಮತ್ತು ಅಮುಕ್ತರಿಂದಲೂ ಘನೀಕರಿಸುವವರೂ, ಆದ ಹೇಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೇ ನನ್ನ ಬಿನ್ನಹವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸು. ಶ್ರೀಪುರುಷೋತ್ತಮನ ವಕ್ಷಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ವಾಸ ಮಾಡುವವರೂ, ಭೃತ್ಯಜನರಲ್ಲಿ ವಾತ್ಸಲ್ಯಯುಕ್ತರೂ, ಪೂರುಷೋತ್ತಮ ಜನನಿಯೂ, ಲೋಕವಿಖ್ಯಾತರೂ ಆದ ಹೇಗೆ ರಮಾ, ನಮ್ಮೆಲ್ಲರನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸು. ||2||

೪. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿಂಧ್ಯಾಂತಕೌಮುದೀ :

"ನಿತ್ಯ"- ಇತಿ. ||2||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ, ಹರಿಯ ತರುವಾಯದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಎರಡನೆಯ ಕಕ್ಷಾ. ||2||

೫. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಶ್ರೀಹರಿಯಂತೆ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಳೆ, ವಿಚಾರರಹಿತಳೆ, ನಿತ್ಯಸ್ವರೂಪೆಯೆ ಸಂಪೂರ್ಣಳೆ, ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ನಿತ್ಯ. ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಅನಿತ್ಯ. ಹೀಗೆ ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯವೆಂಬ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಆಧಾರರೂಪಳಾಗಿರುವವಳೆ, ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತ ಸಜ್ಜಿವಗಣ ಸಂಸ್ಕೃತಳೆ ಶ್ರೀಪುರುಷೋತ್ತಮನೊಬ್ಬ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನ ವಕ್ಷಸ್ಥಳವಾಸಿಯೇ, ತ್ರಿಜಗತ್ತಿಗೆ ತಾಯಿಯಾಗಿರುವವಳೆ, ವೇದಾದಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿಯೆ, ನನ್ನ ವಿಜ್ಞಾಪನೆಯನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸು ತಂದು, ಭೃತ್ಯವರ್ಗವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸು. ||2||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಳೆ :

ಆನಾಧ್ಯನಂತಕಾಲದಿಂದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೊಡನೆ ಸಹಯೋಗಿಯಾಗಿ

ತಕ್ಕವರು. ಶ್ರೀರಮಾದೇವಿಯರು ಸರ್ವಜೀವರಿಗೆ ಸಹ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೊಡನೆ ಸಹಯೋಗವು ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ಇದ್ದರೂ, ಸರ್ವಜೀವರೂ ಲಿಂಗದೇಹದಿಂದ ಬದ್ದರು. ಚತ್ವರೈಕ್ಯತೀರೂಪಳಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿಯರು ಶ್ರೀಗುಣಾತೀತರು. ಅವರಿಗೆ ಅನಾದ್ಯಂತಕಾಲದಿಂದಲೂ ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕವಾದ ಲಿಂಗದೇಹದ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ. ಕರ್ಮಬಂಧನರಹಿತರಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿಯರು ನಿತ್ಯ ಮುಕ್ತರು. ದ್ವಿತೀಯಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿಯರು ನಿತ್ಯ ಈಶಾಧೀನರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪರಾಧೀನಾವ್ಯಾಪ್ತಿಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದವರು. ಈಶಾಧೀನತ್ವವಿದೆಯೇ ಹೊರತು, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತೆಗಳಂತೆ ಪ್ರಾಕೃತ ಸೃಷ್ಟಿ ಇಲ್ಲ.

2. ನಿರ್ವಿಕಾರತೆ :

ಪ್ರಕೃತಿಯು ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕವಾದದ್ದು. ಗುಣಗಳ ವೈಷಮ್ಯದಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿ ಕಾರ್ಯ. ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವು ತ್ರಿಗುಣಗಳು. ಕಾರ್ಯವು ಜಗತ್ಸೃಷ್ಟಿಯು. ತ್ರಿಗುಣಗಳ ಸಮ್ಮೇಳನದಿಂದ ಪರಿಣಾಮರೂಪವಾಗಿ ವಿಕಾರಹೊಂದಿ, ಜಗತ್ತು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಮೂಲಕಾರಣವು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆ. ಅಂತಹ ವಿಕಾರಗಳಾವುವೂ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿಗಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ, ನಿರ್ವಿಕಾರತೆ. ಅಂದರೆ, ಗುಣತ್ರಯಗಳ ವಿಕಾರದಿಂದ ಶೂನ್ಯರಾದವರು-ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

3. ನಿತ್ಯಸುಖ ಸಂಪೂರ್ಣತೆ :

ಶ್ರೀಹರಿಯಂತೆ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಸ್ವರೂಪಾನಂದಯುಕ್ತಳು. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಸಹಯೋಗದಿಂದ. ಶ್ರೀರಮಾ ಸ್ವರೂಪಗಳ ಅಪ್ರಾಕೃತಾನಂದವು ಉದ್ರಿಕ್ತವಾಗುವುದು. ಇದರಿಂದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿಯರಿಗೂ ಸಹ ನಿತ್ಯಾನಂದ ಪ್ರದನು ನಿರಂಜನಾದ ನಿರುಪನೇ.

4. ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಳೂ, ನಿರ್ವಿಕಾರಳೂ, ನಿತ್ಯಸುಖಪೂರ್ಣಳೂ ಆಗಿರುವ ಶ್ರೀರಮಾದೇವಿ ನಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಅನಿತ್ಯವಾದ ಸಮಸ್ತಜಗತ್ತಿಗೆ ಆಧಾರಭೂತಳು.

ಜೀವರು ನಿತ್ಯರು. ಮಹರಾದಿಲೋಕಗಳು, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಏರ್ಪರ. ಪ್ರಕೃತ್ಯಾಕವಾದ ಲಿಂಗದೇಹ, ಇಚ್ಛೆ- ಅನಿತ್ಯಗಳು. ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಅನಾದಿ ಲಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವುದು. ಗುಣವಿಹಾರ ದ್ವಾರಾ ಸೃಷ್ಟಿ ಗುಣಸಾಮ್ಯ ದ್ವಾರಾ ಲಯ.

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೇ ಚರಾಚರಜಗತ್ತಿಗೆ ಮೂಲಾಧಾರನು. ತರುವಾಯ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀ ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯಜಗತ್ತಿಗೆ ಆಧಾರಳು.

5. ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತಗಣವಿನುತೆ :

ಸಾಧನಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ :

(1) ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಒಂದು, ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರೇರಣಾನುಸಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಸಲಿಂಗರಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಉದರ ಪ್ರವೇಶಿಸುವ- ಅಮುಕ್ತ ಜೀವಗಣ.

(2) ವಿರಜಾನದಿ ಸ್ನಾನ ದ್ವಾರಾ, ಲಿಂಗದೇಹ ಭಂಗವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಮುಕ್ತರಾಗುವ ಜನಸಮೂಹ ಇನ್ನೊಂದು.

ಈ ರೀತಿ ಮುಕ್ತರು ಮತ್ತು ಅಮುಕ್ತರು ಉಭಯ ಜೀವಸಮೂಹ ದಿಂದಲೂ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಮಸ್ಕಾರಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ, ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಮುಕ್ತ ಅಮುಕ್ತಗಣವಿನುತಳು.

2. ಅಂತಹ ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತ ಗಣವಿನುತೆಯಾದ ಜಗಜ್ಜನನಿ, ಹೇ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ ನನ್ನ ಬಿನ್ನಹವನ್ನು ಲಾಲಿಸೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ ದಾಸರಾಯರು.

3. ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಕ್ಷರಾಕ್ಷರವುರುವವೂಜಿತವಾದ ಶ್ರೀಪರ ಮಾತೃನು ಪುರುಷೋತ್ತಮನು. ಅಂತಹ ಪುರುಷೋತ್ತಮನ ವಕ್ಷಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸದಾ ನೆಲೆಸಿ, ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಆ ಅಕ್ಷಯವಂತನ ವಕ್ಷೋಭಿವಾಸಿಧಿ-ಎನಿಸಿದ್ದಾಳೆ.

ಶ್ರೀಹರಿಯು ಶ್ರೀವತ್ಸಲಾಂಧನು. ನಿತ್ಯಾವಿಯೋಗಿನಿಯಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ನಿರಂತರ ತನ್ನ ವಕ್ಷಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ- ಆ ಶ್ರೀಧರನಾಮಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು.

ಭಗವದ್ಭಕ್ತರನ್ನು ಸದಾ ಸರ್ವವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಂರಕ್ಷಿಸಿ, ಅವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸದಾ ಪ್ರಸನ್ನಳಾಗಿದ್ದು, ವಾತ್ಸಲ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಕಲ ಜೀವರ ಮಾತೆಯಾದ ಶ್ರೀರಮಾ ಭೈತ್ಯವತ್ಸಲೆಯು.

9. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವು ಭೂಲೋಕ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ, ಪಾತಾಳಲೋಕಗಳೆಂಬ ಲೋಕತ್ರಯಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಚತುರ್ದಶಭುವನಾತ್ಮಕವಾದ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಇಂದಿರಾ ಮಾತೆಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಜಗಜ್ಜನಕನು. ಚಿತ್ಪ್ರಕೃತಿನಾಮಕಳಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಶ್ರೀಹರಿಯು ತನ್ನ ಇಚ್ಛಾ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವನು. ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಮೂಲಪ್ರಕೃತಿಯು ಗುಣತ್ರಯಗಳ ವೈಷಮ್ಯವೇ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವು. ತ್ರಿಗುಣಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ ಇದರಿಂದ- ತ್ರಿಜಗನ್ನಾತೆ- ಎನಿಸುವಳು ತ್ರಿಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪೂಜಕಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ||2||

ಪದ್ಯ ೩

ಮೂಲ :-

ರೋಮಕೂಪಗಳೊಳು ಪೃಥಕ್ಷ್ಯಥ |

ಗಾ ಮಹಾಪುರುಷನ ಸ್ಮಮೂರ್ತಿಯ |

ತಾಮರಸಜಾಂಡಗಳ ತದ್ಗತ ನಿತ್ಪರೂಪಗಳ ||

ಶ್ರೀಮಹಿಳೆ ರೂಪಗಳ ಗುಣಗಳ |

ಸೀಮೆಗಾಣದೆ ಯೋಚಿಸುತ ಮಮ |

ಸ್ವಾಮಿ ಮಹಿಮೆಯದೆಂತುಟಿಂದಡಿಗಿ ಬಿರಗಾಡೆ || ॥೩||

ಅವತರಣಿ :

ಶ್ರೀರಮಾದೇವಿಯರ ಮಹಾಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ||3||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಅ ಮಹಾಪುರುಷನ = ಪುರುಷಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಮಹಾಮಹಿಮಾ ಸಂಪನ್ನನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಸ್ವಮೂರ್ತಿಯೆಂಬ ಲಕ್ಷ್ಯಂತರ್ಗತವಿಂಟು ರೂಪೀ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳ, ತಾಮರಸಾಂಡಗಳ = ಅನಂತ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳ. ತದ್ಗತ = ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಾಂತರ್ಗತವಾದ, ವಿಶ್ವರೂಪಗಳ = ಜಗದಾಕಾರದಿಂದ ಇರುವ ಅನಂತಾನಂತ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕವಾದ ವಿರಾಡ್ರೂಪಗಳನ್ನು. ಶ್ರೀಮಹಿಳೆ = ಕಾಂತಿಸಂಪನ್ನಳಾದ, ನಿತ್ಯಯೌವನಭರಿತಳಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿಯರು, ರೋಮಕೂಪಗಳೊಳಗೆ = ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ದೇಹಗತ ರೋಮಕೂಪಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನಳಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳಲ್ಲಿ. ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಕ್ = ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡುತ್ತಾ, ರೂಪಗಳ = ಅತಪ ಅನಂತಾನಂತ ರೂಪವಿಶೇಷಗಳನ್ನು. ಗುಣಗಳ = ಅಪಾರಗುಣಸ್ತೋಮಗಳನ್ನು, ಸೀನೋಗಾಣವೆ = ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರಗಳಾದ ಅದ್ಭುತ ವ್ಯಾಪಾರ ವಿಶೇಷಗಳ ಆದಿ ಅಂತ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾಣದೇ, (ಪರಿಮಿತಿಗಳನ್ನು ಕಾಣದೆ) ಯೋಚಿಸುತ = ಸಾಕಲೈನ ಅರಿಯದೇ, ಧ್ಯಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ, (ಸಾಕಲೈನ ತಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಗೆ ನಿಲುಕದೆ), ಮಮಸ್ವಾಮಿ = ನನ್ನ ಪತಿಯೂ ನಿಯಾಮಕನೂ ಆದ ಪ್ರಭುವೇ! ಮಹಿಮೆಯ = ಅಪಾರವಾದ ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಮಹಾಮಹಿಮೆಗಳು, (ಅಲೋಚನೆಗೆ ಸುಲಕದೆ), ಅದು ಎಂತುಟೋ = ಇನ್ನೇಷ್ಟು ಇದೆಯೋ, ಎಂದು = ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಲೋಚಿಸುತ್ತಾ, ಅದಿಗದಿಗೆ = ಕ್ಷಣಕ್ಷಣಕ್ಕೂ, ಬೆರಿಗಾದೆ = ಆಶ್ಚರ್ಯಭರಿತರಾಗಿರುವಿರಿ. 3||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

(೧) ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಇನ್ನು ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವರ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನೇ ಮಾಡತಾರೆ.

ಪೂರ್ವೋಕ್ತನಾದ ನಿಮ್ಮ ಪತಿಯಾದ ಪುರುಷಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ರೂಪೋಪಾಸನೆ ಮಾಡತಕ್ಕ ಶ್ರೀಎಂತಲೂ, ಭೂಎಂತಲೂ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮಗೆ ಪತ್ನಿಯಾಗಿ ಇಸಕ್ಕವರೇ, ನೀವು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ರೋಮು ಗತ ಹಳ್ಳಗಳೊಳಗೆ ಅವುಗಳ ಅವಕಾಶದಲ್ಲಿ, ಬ್ಯಾರ ಬ್ಯಾರ ಭಿನ್ನಗಳಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳ, ಆಯಾ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳಾದ ನಿಮ್ಮ ರೂಪಗಳೇನು. ಜಗದಾಕಾರದಿಂದ ಇರತಕ್ಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಶ್ವರೂಪಗಳೇನು. ಆ ವಿಶ್ವರೂಪೀ ಪರಮಾತ್ಮನರೋಮುಕೂಪದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳ, ಅಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವರೂಪಗಳ, ಅನಂತ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳೊಳಗೆ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತಿ, ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಲಯ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಅನಂತ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡತಾಇರತಕ್ಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ಅನಂತಗುಣಗಳ, ಇಂಥಾ ವಿಚಿತ್ರಗಳ ಆದ್ಯಂತಗಳು ಇಲ್ಲದೆ ಇರತಕ್ಕದ್ದರನ್ನ ಎಷ್ಟು ನೋಡಿದ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಅಂತಕಾರದವರಾಗಿ, ಅನಾಲೋಚನೆ ಸರ್ವವಿಷಯಕವಾದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿದ, ಏತಾದೃಶವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಾ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಗುಣಗಳ ಆಲೋಚನೆಯಿಂದ ತಮಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ತಿಳಕೊಂತ, ಸಾಕಲೈನ ತಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಗೆ ನಿಲುಕದೆ, ನಿಮಗೆ ಪತಿಯಾದ, ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪರಿ ದೃಶ್ಯಮಾನವಾಗಿ ನೋಡತಾ ಇರತಕ್ಕ, ವರ್ತಮಾನವಾದ ಇಂಥಾ ಮಹಾ ಮಹಿಮೆ ಇನ್ನೆಷ್ಟು ಅದೋ- ಎಂತ ಅಂದುಕೊಂಡವರಾಗಿ, ಬಾರಿ ಬಾರಿಗೆ ಎಲೈ ಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿಯರೇ ! ಅಶ್ಚರ್ಯಯುಕ್ತರಾಗೋವರಾದಿರಿ. ಇಂಥಾ ನೀವು ನಮ್ಮನ್ನ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿರಿ. ಎಲ್ಲಿಯೂ ಅನಂತಾನಂತ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳ ಆದ್ಯಂತ ಕಾಣಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||3||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಶ್ರೀರಮಾದೇವಿಯರು ತಮ್ಮ ಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ದೇಹದೊಳಗಿನ ರೋಮ ಕೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ರೋಮ ಕೂಪದೊಳಗೂ, ಭಗವತ್ಸೂಕ್ತಿಗಳನ್ನು, ಅವನ ರೂಪಗಳನ್ನು, ಗುಣಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿ ನೋಡಿ, ಯೋಚಿಸುತ್ತಾ, ಅವುಗಳ ಪಾರಗಾಣದೆ ಅಹಿ ನನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯ ಮಹಿಮೆಯು ಇನ್ನೆಷ್ಟಿರುವುದೋ !- ಎಂದು ಕ್ಷಣಕ್ಷಣದಲ್ಲೂ ಬೆರಗಾಗುತ್ತಿರುವರು. ಅಂತಹ ಶ್ರೀರಮಾದೇವಿಯರು ನಮ್ಮನ್ನು ಪಾಲಿಸಲಿ. ||3||

೪. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ :

“ರೋಮ”- ಇತಿ || “ವಿಷ್ಣು ಸಾಮರ್ಥ್ಯಲೋಕಂಧಾನಾಂ ಬಹುತ್ವಂ ನಾಸ್ಯಥಾ ಭವೇತ್” || ಏಕಮಂದಂ ಬಹುತ್ವೇನ ಪ್ರತ್ಯೇಕಂ ರೋಮಕೂಪಗಮ್ || ಬ್ರಹ್ಮಾಪಶ್ಯತ್ ತರ್ಥಾತ್ಮಾನಮ್ ಹರೇಸ್ತಿಷು ಪೃಥಕ್ || ಇತಿ ತೃತೀಯ ತಾತ್ಪರ್ಯ | ಅರ್ಥತಃ ಕಿಂಚಿತ್ ಅನುಪೂರ್ವ್ಯಾ ಚ ಸಂಗ್ರಹ್ಯಾತಿ “ರೋಮ”- ಇತಿ || “ತಾಮರಸ”- ಪದ್ಮ. “ಸೀಮ”- ಮರ್ಯಾದೆ. ||3||

೫ ಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಎರಡು ಪದದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ- ರೋಮಕೂಪಗಳೊಳಗೆ- ಎಂದು.

ದೇವರ ಜ್ಞಾನರೂಪ ರೋಮಗಳ ಕೂಪಗಳೆಂಬ ಕುಳಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಆ ಮಹಾಪುರುಷನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ರೂಪಗಳನ್ನು, ಆ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತಾಮರಸಾಣವೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳನ್ನು, ತದ್ಗತ ಅಂದರೆ, ಆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿರುವ ವಿಶ್ವರೂಪಗಳನ್ನೂ, ಆ ಸ್ವಾಮಿಯ ಕೂಡ ಇರುವ ಶ್ರೀ ಮಹಿಳೆಯೆಂಬ ಲಕ್ಷ್ಮೀರೂಪ ಗುಣಗಳ ಸೀಮೆಯೆಂಬ ಪ್ರಾಂತವನ್ನೂ ಕಾಣದೆ ಯೋಚಿಸುತ್ತಾ, ಮಮಸ್ವಾಮಿ- ಶ್ರೀಹರಿಯ ಮಹಿಮೆ ಆದೆಷ್ಟೋ. ಎಂದು ಪದೇ ಪದೇ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಅಶ್ಚರ್ಯ ಹೊಂದಿದರು. ||3||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ರೋಮರೂಪಕೂಪಗಳೊಳು :

ವಿರಾಡ್ರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಶರೀರಗತ ಪ್ರತಿಪ್ರತಿ ರೋಮ ಕೂಪದಲ್ಲಿ ಅನಂತ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳು ಅಡಗಿವೆ. ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿ, ತದ್ಗತ ಸಕಲಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿ, ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರವರ ಗತಿಯನ್ನು ನೀಡುವ ಪರಮಕರುಣಾಕು-
ಳ ಕಂಡನಾಭನು.

2. ಸ್ಯಥಕ್ ಸ್ಯಥಕ್ :

ಅಂತಹ ರೋಮಕೂಪಗತ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ರೂಪವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ, ಪರಮಾಶ್ಚರ್ಯಭರಿತಳಾಗಿದ್ದಾ ರು-
ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು. ಅನಂತರ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗತ ಪರರೂಪ ವಿಶೇಷ. ಒಂದು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗತ ಅನಂತ ರೂಪವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾ, ಹಿಗ್ಗುತ್ತಿರುವ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮಳು ಶ್ರೀರಮಾ.

3. ಮಹಾಪುರುಷ :

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಪುರುಷಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು. ಪುರುಷನಾಮಕ ಪರಮಾ ಪುರುಷನು ವಿರಾಡ್ರೂಪಿಯು. ಅಂತಹ ಮಹಿಮಾಸಂಪನ್ನನಾದ ಶ್ರೀಪರ ಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾ, ಪರಮ ಸಂತೋಷಭರಿತಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ.

4. ಸ್ವಮೂರ್ತಿಯು :

ಲಕ್ಷ್ಮಂತರ್ಗತ ಬಿಂಬರೂಪನಾದ ಭಗವಂತನ ರೂಪ ಗಣವಿಶೇಷ ಗಳನ್ನು ನಿರಂತರವೂ ನೋಡುತ್ತಾ, ಅವನ ಗುಣಾತಿಶಯಗಳನ್ನು ಸಾಕಲೈನ ಅರಿಯದವಳಾಗಿ, ದಿಗ್ಭ್ರಾಂತಳಾಗಿ, ಆ ನಿತ್ಯನೂತನನ ಮಹಿಮಾತಿಶಯಗಳನ್ನು

ಪ್ರಳಯೋದಕರಲ್ಲಿ ನೆಲೆ ತಪ್ಪಿದ ನಾವೆಯಂತೆ, ಆಲೋಚನಾಮಗ್ನಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ-
ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ನಿತ್ಯವಿನಿಯೋಗಿನಿಯಾದ ಆ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಳು ! ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ
ಅಸ್ತದಾದಿಗಳ ಪಾಡೇನು !

5. ತಾಮರಸಾಜಂಜಡಗಳ :

ತಾಮರಸ-ಕಮಲ, ತಾಮರಸಜ-ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ನಾಭಿಕಮಲಸಂಜಾ-
ತರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ತಾಮರಸಜಾಂಡ-ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ-ವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

6. ತದ್ಗತ ವಿಶ್ವರೂಪಗಳ :

ಅಂತಹ ಅನಂತ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗತಿ ಅನಂತಾನಂತ ಪುರುಷರೂಪತ್ರಯನಿಂದ
ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿರಾಡ್ರೂಪವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾ ಸೂಖಿಸುತ್ತಿರುವಳು.

7. ಶ್ರೀಮಹಿಳೆ :

ಪರಮಮಂಗಳಪ್ರದಳೂ, ಸತ್ವಗುಣಾಭಿಮಾನಿಯೂ, ನಿತ್ಯಕಾಂತಿ
ಸಂಪನ್ನಳೂ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಿಕಾರ ನಿತ್ಯಯೌವನ ಸಂಪನ್ನಳೂ ಆದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮಿ-
ದೇವಿಯು ಶ್ರೀಶಬ್ದವಾಚ್ಯಳು. ಶ್ರೀಶಬ್ದವಾಚ್ಯಳಾದ ಶ್ರೀಇಂದ್ರಿ-
ಮುಕುಂದನ ಮಹಿಳೆ.

8. ರೂಪಗಳ ಗುಣಗಳ :

ಅಂತಹ ಶ್ರೀಮಹಿಳೆಯು ನಿತ್ಯನೂತನವೂ, ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯನೂ,
ಪುರಾತನ ಪುರುಷನೂ ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ ಪುರುಷಪೂಜಿತವಾದವದ್ವಿಧನೂ ಆದ ಆ ಅಪಾರ
ಮಹಿಮಾಸಂಪನ್ನನ ಅನಂತ ರೂಪವಿಶೇಷಗಳು, ಗುಣವಿಶೇಷಗಳನ್ನೂ ನಿರಂ-
ತರದಲ್ಲಿ ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಾ, ಉಪಾಸಿಸುತ್ತಾ ಸಾಕಲ್ಯೇನ, ಅವನ ಗುಣರೂಪ
ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಅರಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೇ, ಅವುಗಳ ಅದ್ಯಂತ
ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಎಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಕಾಣದೇ, ನಾನಾ ರೂಪವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ತಾನೇ
ಅವನ ಸೇವೆಯನ್ನು ನಿರಂತರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಮಹಿಮಾಸಂಪನ್ನಳು.

ಸೀಮೆಗಾಣದೆ..... ಬೆರಗಾದೆ—

ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ನಿತ್ಯಾವಿಯೋಗಿನಿಯು. ಆತನ
 ಕೈಗಳದ ನಿವಾಸಿನಿಯು. ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಳೂ, ನಿರ್ವಿಕಾರಳೂ ಆದ ಮಹ
 ತ್ಮಯೇ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸಮಸಮಳೆನಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ದೇಶತಃ ಕಾಲತಃ
 ಳು. ಗುಣತಃ ಅಸಮಳು. ಅಂತಹ ಸುಗುಣಸಂವನ್ನೇ- “ನನ್ನ
 ಳವಿನ. ಸರ್ವನಿಯಾಮಕನ. ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣನ. ಸರ್ವಾಚೇಷ್ಟಾ
 ತ್ಕರನ, ಮಹಾಮಹಿಮೆಗಳು ಇನ್ನಷ್ಟು ಅಪಾರವಾಗಿವೆಯೋ”- ಎಂದು,
 ಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಾ, ಸೀಮೆಗಾಣದೆ ದಿಗ್ಭ್ರಾಂತಳಾಗಿ, ಆಶ್ಚರ್ಯ
 ಕಳಾಗಿ, ಆ ನಿತ್ಯನೂತನನ ಮಹಿಮಾವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಕ್ಷಣಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ನೂತನ
 ವದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಾ, ಉಪಾಸಿಸುತ್ತಾ, ಸೇವಿಸುತ್ತಾ, ಬೆರಗಾಗಿದ್ದಾಳೆಂದು
 ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ-
 ರಾಯರು. ||3||

ಪದ್ಯ-೪

ಢಲ :-

ಒಂದಜಾಂಡದೊಳೊಂದು ರೂಪ ದೊ |

ಳೊಂದವಯವದೊಳೊಂದು ನಖದೊಳ |

ಗೊಂದು ಗುಣಗಳ ಪಾರಗಾಣದೆ ಕೃತಪುಟಾಂಜಲಿಯಿಂ ||

ಮಂದಜಾಸನ ಪುಳಕಪುಳಕಾ |

ನಂದಬಾಷ್ಪ ಕೊದಲು ನುಡಿಗಳಿಂ |

ದಿಂದಿರಾವಲ್ಲಭನ ಮಹಿಮೆ ಗಭೀರತರವೆಂದ

||೪||

ಅವತರಣಕೆ :-

ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರ ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ಇನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ||೩||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಮಂದಜಾಸನ - ಕಮಲವನ್ನೇ ಆಸವವನ್ನಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು. ಒಂದು ಅಜಾಂದದೊಳು : ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ರೋಮಕೂಪಗತ ಅನಂತ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳ ವೈಕಿ, ಒಂದು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದೊಳಗೆ ವಿದ್ಯಮಾನವಾದ, ಒಂದು ರೂಪದೊಳು = ಒಂದಾದ ವಿಶ್ವರೂಪಗತ ಕರಚರಣಾದ್ಯಯದಗಳೊಳಗೆ. ಒಂದೊಂದು ಅವಯವದೊಳು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅವಯವದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನವಾದ, ಒಂದು ನಖದೊಳು ಒಂದು ಉಗುರಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳಾದ ಅನಂತ ಗುಣಗಣಗಳೊಳಗೆ, ಒಂದು ಗುಣಗಳ = ಒಂದೇ ಒಂದು ಗುಣದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನವಾಗಿರುವ ಗುಣಸಮೂಹಗಳನ್ನು. ಪಾರಗಾಣದೆ = ಉಪಾಸನಾದಿಂದ ನೋಡುತ್ತಾ, ಆ ಗುಣಗಳ ಆದ್ಯಂತಗಳನ್ನು ಸಾಕಲೈಸಿ ಅರಿಯಲು ಅಸಮರ್ಥಳಾಗಿ, ಕೃತ ಪುಟಾಂಜಲಿಯಂ = ಎರಡು ಕೈಯ್ಯಗಳನ್ನು ಮುಗಿದುಕೊಂಡು, ಮುಕ್ತರಾಗಿ, ಪುಳಕ ಪುಳಕಾನಂದ = ರೋಮಾಂಚಿತರಾಗಿ, ಆನಂದೋದ್ರೇಕದಿಂದ, ಬಾಪ್ಪ = ಸೇತ್ರಗಳಿಂದ ಆನಂದಬಾಪ್ಪಗಳನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತಾ, ತೊದಲು ಸುದಿಗಳಿಂ = ಅಪ್ಪಪ್ಪವಾದ ಮಾತುಗಳಿಂದ, (ವರ್ಣಿಸಲು ಅರಿಯದೆ, ತೊದಲು ವಚನಗಳಿಂದ), ಇಂದಿರಾವಲ್ಲಭನ = ತಮ್ಮ ಪತಿಯೂ ನಿಯಾಮಕನೂ ಆದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನ, ಮಹಿಮೆ = ಅಪಾರಮಹಿಮೆಗಳು, ಗರ್ಭೀರತರವು = ಆಳಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕದ ಅಪರಿಗಣಿತ ವೆಂದೂ, ಎಂದ = ಈ ಪ್ರಕಾರ ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಾ ಇರುವ, ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು ದಿಗ್ಭ್ರಾಂತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ||4||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

(೧) ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಇನ್ನೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವರ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರ.

ಕಮಲವೇ ಆಸನವಾಗುಳ್ಳ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವೇರು, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ತಾವು ಆದ್ಯಂತ ಶೂನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡ ಅನಂತಾನಂತ ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಕ್ ಆದ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳ ಒಳಗೆ ಒಂದಾದಂಥಾ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದೊಳಗೆ ವಿದ್ಯಮಾನವಾದ ಒಂದಾದ ವಿಶ್ವರೂಪದೊಳು ವಿದ್ಯಮಾನವಾದ ಕರಚರಣಾದ್ಯವಯವಗಳೊಳಗೆ, ಒಂದು ಅವಯವದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನವಾದ ಒಂದು ಉಗುಂನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳಾದ ಅನೇಕ ಗುಣಗಳೊಳಗೆ ಒಂದು ಗುಣ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಆ ಒಂದು ಗುಣದಲ್ಲಿ ಇರತಕ್ಕ ಗುಣಗಳ ಉಪಾಸನದಿಂದ ನೋಡುತ್ತಾ, ಆ ಒಂದು ಗುಣದಲ್ಲಿ ಶಾಯೋಪಶಾಯೋ ಅನೇಕ ಗುಣಗಳ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳ ಹ್ಯಾಂಗೆ ಪಾರಾಗಾಣಲಿಲ್ಲವೋ ತದ್ವತ್, ಶ್ರೀದೇವರ ಗುಣಗಳ ಕೊನಿ ಕಾಣದೆ, ಕರ ಸಂಪುಟ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಂಜಲಿ ಬದ್ಧರಾಗಿ, ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವೇರು ರೋಮಾಂಚಿತರಾಗಿ, ಪುಳಕಾನಂದ ಮೀರಲ್ಪಟ್ಟ ಅನಂದವುಳ್ಳವರಾಗಿ, ನೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅನಂದ ಬಾಷ್ಪಗಳುಳ್ಳವರಾಗಿ, ಓಷ್ಣಗಳ ಕಂಪನದಿಂದ ಸಹಿತವಾಗಿ, ಅಸ್ತಷ್ಟವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವೇರು ತಮ್ಮ ಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಿಮೆ ಆಳದೊಳಗೆ ಆತ್ಮಂತವಾದ, ಅಂತ ಸಿಕ್ಕವ ಆಳವುಳ್ಳದ್ದು - ಎಂತ ಅಂಬೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ, ಅಂದಂಥಾ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವೇರು ನಮ್ಮನ್ನ ಸಂರಕ್ಷಣ ಮಾಡೋವರಾಗಲಿ - ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆಂತೆ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||4||

(೨) ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಅನೇಕ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳ ವೈಕಿ, ಒಂದು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದೊಳಗಿರುವ ಅನೇಕ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳ ವೈಕಿ, ಒಂದು ರೂಪದೊಳಗಿನ ಅನೇಕ ಅಂಗಗಳ ವೈಕಿ,

ಅವತರಣಕ :-

ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರ ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ಇನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ||೩||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಮಂದಜಾಸನ = ಕಮಲವನ್ನೇ ಆಸನವನ್ನಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು. ಒಂದು ಅಜಾಂಡದೊಳು = ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ರೋಮಕೂಪಗತ ಅನಂತ ಬ್ರಹ್ಮಾಂತಗಳ ವೈಕಿ, ಒಂದು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದೊಳಗೆ ವಿದ್ಯಮಾನವಾದ, ಒಂದು ರೂಪದೊಳು = ಒಂದಾದ ವಿಶ್ವರೂಪದ ಕರಚರಣಾದ್ಯಯದಗಳೊಳಗೆ. ಒಂದೊಂದು ಅವಯವದೊಳು = ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅವಯವದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನವಾದ, ಒಂದು ನಖದೊಳು ಒಂದು ಉಗುರಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳಾದ ಅನಂತ ಗುಣಗಣಗಳೊಳಗೆ, ಒಂದು ಗುಣಗಳ = ಒಂದೇ ಒಂದು ಗುಣದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನವಾಗಿರುವ ಗುಣಸಮೂಹಗಳನ್ನೂ. ಪಾರಗಾಣದೆ = ಉಪಾಸನಾದಿಂದ ನೋಡುತ್ತಾ, ಆ ಗುಣಗಳ ಆದ್ಯಂತಗಳನ್ನು ಸಾಕಲೈನ ಅರಿಯಲು ಅಸಮರ್ಥಳಾಗಿ. ಕೃತ ಪುಟಾಂಜಲಿಯಂ = ಎರಡು ಕೈಯುಗಳನ್ನು ಮುಗಿದುಕೊಂಡು, ಮೀತರಾಗಿ, ಪುಳಕ ಪುಳಕಾನಂದ = ರೋಮಾಂಚಿತರಾಗಿ, ಅನಂದೋದ್ರೇಕದಿಂದ. ಬಾಪ್ಪ = ಸೇತ್ರಗಳಿಂದ ಆನಂದಬಾಪ್ಪಗಳನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತಾ, ತೊದಲು ಸುದಿಗಳಿಂ = ಅಸ್ಪೃಷ್ಯವಾದ ಮಾತುಗಳಿಂದ, (ವರ್ಣಸಲು ಅರಿಯದೆ, ತೊದಲು ವಚನಗಳಿಂದ), ಇಂದಿರಾವಲ್ಲಭನ = ತಮ್ಮ ಪತಿಯೂ ನಿಯಾಮಕನೂ ಆದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನ, ಮಹಿಮೆ = ಅಪಾರಮಹಿಮೆಗಳು, ಗರ್ಭೀರತರವು = ಆಳಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕದ ಅಪರಿಗಣಿತ ವೆಂದೂ, ಎಂದೆ = ಈ ಪ್ರಕಾರ ಆಲೋಚಿಸುತ್ತಾ ಇರುವ, ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು ದಿಗ್ಭ್ರಾಂತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ||4||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

(೧) ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಇನ್ನೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವರ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ.

ಕಮಲವೇ ಆಸನವಾಗುಳ್ಳ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವೇರು, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ತಾವು ಆದ್ಯಂತ ಶೂನ್ಯವಾಗಿ ಕಂಡ ಅನಂತಾನಂತ ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಕ್ ಆದ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳ ಒಳಗೆ ಒಂದಾದಂಥಾ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದೊಳಗೆ ವಿದ್ಯಮಾನವಾದ ಒಂದಾದ ವಿಶ್ವರೂಪದೊಳು ವಿದ್ಯಮಾನವಾದ ಕರಚರಣಾದ್ಯವಯವಗಳೊಳಗೆ, ಒಂದು ಅವಯವದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನವಾದ ಒಂದು ಉಗುಂನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳಾದ ಅನೇಕ ಗುಣಗಳೊಳಗೆ ಒಂದು ಗುಣ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಆ ಒಂದು ಗುಣದಲ್ಲಿ ಇರತಕ್ಕ ಗುಣಗಳ ಉಪಾಸನದಿಂದ ನೋಡುತ್ತಾ, ಆ ಒಂದು ಗುಣದಲ್ಲಿ ಶಾಯಿವಶಾಮಾ ಅನೇಕ ಗುಣಗಳ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳ ಹ್ಯಾಂಗೆ ಪಾರಗಾಣಲಿಲ್ಲವೋ ತದ್ವತ್, ಶ್ರೀದೇವರ ಗುಣಗಳ ಕೊನಿ ಕಾಣದೆ, ಕರ ಸಂಪುಟ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಂಜಲಿ ಬದ್ದರಾಗಿ, ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವೇರು ರೋಮಾಂಚಿತರಾಗಿ, ಪುಳಕಾನಂದ ಮೀರಲ್ಪಟ್ಟ ಆನಂದವುಳ್ಳವರಾಗಿ, ನೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆನಂದ ಬಾಷ್ಪಗಳುಳ್ಳವರಾಗಿ, ಹಿಷ್ಕಗಳ ಕಂಪನದಿಂದ ಸಹಿತವಾಗಿ, ಅಸ್ತಷ್ಟವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವೇರು ತಮ್ಮ ಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಿಮೆ ಆಳದೊಳಗೆ ಅತ್ಯಂತವಾದ, ಅಂತ ಸಿಕ್ಕವ ಆಳವುಳ್ಳದ್ದು- ಎಂತ ಅಂದೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ, ಆದಂಥಾ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವೇರು ನಮ್ಮನ್ನ ಸಂರಕ್ಷಣ ಮಾಡೋವರಾಗಲಿ- ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆಂತೆ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||4||

(೨) ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಅನೇಕ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳ ವೈಕಿ, ಒಂದು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದೊಳಗಿರುವ ಅನೇಕ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳ ವೈಕಿ, ಒಂದು ರೂಪದೊಳಗಿನ ಅನೇಕ ಅಂಗಗಳ ವೈಕಿ,

ಒಂದೆಡೆಯಾದ ಪಾದದ ಅನೇಕ ನಖಗಳ ಪೈಕಿ, ಒಂದು ನಖದೊಳಗಿರುವ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳ ಪೈಕಿ, ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಭಗವಂತನ ಗುಣಗಳನ್ನು ಚಿಂತಿಸಿ, ಪಾರಾಗಾಣದೇ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಕೈನುಗಿದುಕೊಂಡು, ಪುಳಕಾಂಕಿತರಾಗಿ. ಆನಂದ ಬಾಷ್ಪವನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತಾ, ಆಹ! ಈ ಲಕ್ಷ್ಮೀವಲ್ಲಭನ ಗುಣಗಳ ಮೂಲವು ಎಲ್ಲಿರುವುದೆಂದು ಎಷ್ಟು ಹುಡುಕಿದರೂ, ಆಳವು ಕಾಣುವಂತಿಲ್ಲ. ಅತಿ ಗಂಭೀರತರವೆಂದರು. ಇಂತಹ ಮಹಾಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವನು ಪರಮಾತ್ಮನೇನು ಈ 4 ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದಲೂ, ಶ್ರೀಹರಿ, ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಬ್ರಹ್ಮ-ಇವರ ಪಾಠಕಮೃವನ್ನು ತೋರಿಸಿದರೂ, ಭಗವಂತನಿಮೆಯನ್ನೇ ವಿಶದ ಮಾಡಿರುವರು. 141

(೪) ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ :-

“ಒಂದು” - ಇತಿ ಮಂದಮ್, ಉದಕಮ್ - “ಕುಲಕಮ್” - ಸಮೂಹಃ 141

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ :-

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಒಂದೊಂದು ರೂಪ ಗುಣ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ನಿರವಧಿಕ ಅನಂತ್ಯವನ್ನು ಕಾಣುವ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಸ್ತೋತ್ರಗರ್ಭಿತವಾಗಿ ತೋರಿಸುವುದು ಇಲ್ಲಿ “ಮಂದಜಾಸನ”- ಎಂಬಲ್ಲಿಯು- “ಮಂದ”- ಶಬ್ದಕ್ಕೆ “ನೀರು”- ಎಂದು ಅರ್ಥವಿರುತ್ತದೆ. ನೀರು - ನೀರಜಾಸನ, ಬ್ರಹ್ಮ- “ಕುಲಕ”- ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಮೂಹವೆಂಬ ಅರ್ಥವಿರುತ್ತದೆ.

(೫) ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕಾವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಮಂದಜಾಸನವೆಂಬ ಕಮಲಹೀನನಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಒಂದು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ರೂಪದಲ್ಲಿ, ಆ ರೂಪದ ಒಂದು ಅವಯವವೆಂಬ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಆ ಒಂದು ಭಾಗದ ಒಂದು ನಖವೆಂಬ ಜ್ಞಾನ

ರೂಪ ಉಗುರಿನಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನರೂಪಗಣಗಳ ಕೊನೆಗಾಣದೆ, ಬದ್ಧಾಂಜಲಿಯಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವೆಂಬ ರೋಮಾಂಚನದಿಂದರೂ, ಪುಲಕಾನಂದ ಬಾಪ್ಪವೆಂಬ ರೋಲ ಸಂತೋಷದ ಕಣ್ಣೀರು, ತೊದಲುನುಡಿಗಳಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯ ಮಹಿಮೆ ಅತಿ ಗಹನವೆಂದು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರುವನು. ||4||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಪ್ರಕಾರ, ಪ್ರಸಕ್ತ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ, ದಾಸರಾಯರು ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಎಂದು ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಆದರೆ, ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರೂ, ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯವು ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಸ್ತೋತ್ರ ಪದವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಸಕ್ತ ಪದ್ಯದ ಸಮಗ್ರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿದರೆ, ಪ್ರಕಾರಾಂತವಾಗಿ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರ ಪರವಾಗಿಯೂ, ಮುಖ್ಯತಃ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪರವಾಗಿಯೂ ಅರ್ಥೈಸಬಹುದು.

2. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ನಿರಾಡ್ರೂಪವಾದ ಪುರುಷವಾಚ್ಯ ಭಗವದ್ರೂಪದ ಅಪ್ರಾಕೃತ ಜ್ಞಾನಾನಂದಮಯ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಶರೀರಗತ ಒಂದೊಂದು ರೂಮಕೋಪಗತ ಅನಂತ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳ ವೈಕಿ, ವಿದ್ಯಮಾನವಾದ ಒಂದು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು. ಅಜಾಂಡ- ಎಂದರೆ "ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ" ಎಂದರ್ಥ.

3. ಆ ಒಂದು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗತ ವಿಶ್ವರೂಪದೊಳಗೆ ವಿದ್ಯಮಾನವಾದ ಒಂದು ರೂಪವಿಶೇಷ ಶರೀರಗತ ಕರಚರಣಾದ್ಯವಯವಗಳ ವೈಕಿ, ಒಂದು ವಯವದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನವಾದ, ಒಂದು ನಖದಲ್ಲಿ ಪರಿದೃಶ್ಯಮಾನ

ವಾಗಿರುವ ಅನಂತಾನಂತ ಗುಣರಾಶಿಗಳ ಜೈಕಿ, ಒಂದು ಗುಣದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನವಾಗಿರುವ ಗುಣವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ, ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ವಿಷಯವನ್ನಾಗುತ್ತಾ, ಉಪಾಸನಾಮಾಡುವ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ ಆ ಅನಂತಾನಂತ ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ಸಾಕಲೇನ ಆರಿಯದೇ, ಚಿತ್ತ್ರಕೃತಿಯಾದ ಶ್ರೀರಮಾದೇವಿಯು ದಿಕ್ಕುಗಾಣದೆ ದಿಗ್ಸ್ಪೃಂತಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಉಗುರಿನ ತುದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಗುಣಸಮೂಹಗಳನ್ನು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾ, ಸಾಕಲೇನ ಆರಿಯಲು ಅಸಮರ್ಥಳಾಗಿ, ಕ್ಷಣಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣ-ರೂಪ-ಕ್ರಿಯಾದಿಗಳನ್ನು ನೂತನ ನೂತನವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಾ, ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಆತನ ಗುಣವಿಶೇಷಗಳ ಆದ್ಯಂತಗಳನ್ನು ಕಾಣದೇ, ಕೃತವ್ಯಟಾಂಜಲಿಗಳಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತಾಳೆ. ಈಶಕೋಟಿಪ್ರವಿಷ್ಟಳಾದ ಶ್ರೀಇಂದಿರೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯೇ ಹೀಗಿದ್ದಮೇಲೆ, ಜೀವಕೋಟಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟರೂ ಜೀವೋತ್ತಮರಾದ ಶ್ರೀ ಚತುರ್ಮುಖಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪಾಡೇನು ?

4. ಮಂದಜಾಸನ-

ಮಂದ-ಎಂದರೆ, ನೀರು ಎಂದರ್ಥ. ಮಂದಜ-ಎಂದರೆ, ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಕಮಲವೃಷ್ಟವೆಂದು ಹೆಸರು. ಆಸನ-ಕಮಲವನ್ನೇ ಪೀಠ ಅಥವಾ ಆಸನವನ್ನಾಗಿ ಉಳ್ಳವನು. ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ನಾಭೀಕಮಲ ಸಂಚಾರದ ಶ್ರೀ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು- "ಮಂದಜಾಸನರು". ಅವರೇ ಕಮಲ ಪೀಠರು.

ಆದರೆ, ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು ಕಮಲಾಲಯ- ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ, ಕಮಲವನ್ನೇ ಆಲಯ - ಅಂದರೆ, ನಿವಾಸಸ್ಥಳವನ್ನಾಗಿ ಉಳ್ಳವರೆಂದರ್ಥ.

ಕಮಲವೃಷ್ಟದ ಒಂದು ದಳವನ್ನು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ, ಅದರ ಬಹು ಭಾಗವು ಕೆಂಪುರ್ಣವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿರುವುದು. ತಳಭಾಗವು

ಬಿಳುವಾಗಿರುವುದು. ಪುಷ್ಪದ ಅಂದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಮೂಲ ಭಾಗವು ತುಸುನೀಲವರ್ಣವಾಗಿರುವುದು. ಈ ವರ್ಣತ್ರಯಗಳು ತ್ರಿಗುಣಗಳ ಸಾಂಕೇತಗಳು. ಪ್ರಾಕೃತಗುಣತ್ರಯಗಳಾದ, ಸತ್ಯ- ರಜ- ತಮಸ್ಸಿಗೆ ಅಭಿವಾಸಿಗಳು ಚಿತ್ತೈಕ್ಯತಿನಾಮಕರಾದ ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು. ಇದ ರಿಂದ ಕಮಲಾಲಯವೆಂಬ ಸಾಂಕೇತಾರ್ಥ. ಪೀಠ- ವೆಂದರೆ, ಕುಳಿತು ಕೊಂಡಿರುವ ಆಸನವೆಂದು ಅರ್ಥವಾಗುವುದು. ಶ್ರೀಹರಿಯ ನಾಭಿಕಮಲ ಸಂಜಾತರಾದ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನಾವತರಾವ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಕಮಲಾಸೀನರಾಗಿ, ಕಮಲಪುಷ್ಪದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಶ್ರೀರಮಾ ಕಮಲನಿವಾಸಿನಿಯಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಿನ್ಯಾಸವೈಲಕ್ಷಣ್ಯದಿಂದ ಮಂದ ಜಾಸನ- ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ. "ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು"- ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸುವುದೇ ಉತ್ತಮಪಕ್ಷವು. ಶ್ರೀರಮಾ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಇಬ್ಬರೂ ಸಹ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಖರ ಗುಣ-ರೂಪ- ಕ್ರಿಯಾದಿಗಳ ಅದ್ಯಂತಗಳನ್ನು ಸಾಕಲೈನ ಕಾಣದೆ, ಭಕ್ತಿ ಭಾವದಿಂದ ತಮ್ಮ ಕೈಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ಪುಳಕಾಂತರಾಗಿ, ಬಿಗಿದ ರೋಮಗಳಿಂದ, ಆನಂದೋದೈಕದಿಂದ, ಕಂಪನನುಡಿಗಳಿಂದ ಇಂದಿರಾ ವಲ್ಲಭನ ಮಹಿಮಾತಿಶಯಗಳನ್ನು ಪಾರಗಾಣದೆ, ಅವನ ಗುಣಸಾಗರದ ಆಳದ ಅಂಚನರಿಯದೇ, ಕೇವಲ ನಮ್ರತೆಯಿಂದ ದಾಸ್ಯಭಾವದಿಂದ ತಲೆಬಾಗಿ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾ- "ಆತನ ಗಾಹಾ ಮಹಿಗಳು ಎಂತುದೋ?" ಎಂದು ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆದಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಲ್ಲಿ "ಇಂದಿರಾ ವಲ್ಲಭನ"- ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದರಿಂದ, ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಿ ದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪರವಾಗಿ ಪ್ರಸಕ್ತ ಪದ್ಯವನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತ ವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ||4||

ಪದ್ಯ ೫

ಮೂಲ :-

ಏನು ಭಸ್ಮರೂ ಬ್ರಹ್ಮ ಗುರು ಪವ |
 ಮಾನ (ರೀವರೂ) ರಾಯರು ಈ ಪರಿಯಲಿ ರ |
 ಮಾನಿವಾಸನ ವಿಮಲ ಲಾವಣ್ಯಾತಿಶಯಗಳನು ||
 ಸಾನುರಾಗದಿ ನೋಡಿ ಸುಖಿಪ ಮು |
 ಹಾನುಭಾವರ ಭಾಗ್ಯವೆಂತೋ ಭ |
 ವಾನಿಭವನಿಗಸಾಧ್ಯವೆನಿಸಲು ನರರ ಪಾಡೇನು || ||೫||

ಅವತರಣಕೆ :

ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಮೂರನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರು. ೫೫

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಈ ಪರಿಯಲಿ = ಪೂರ್ವೋಕ್ತಪ್ರಕಾರ. ರವಮಾನಿವಾಸನ = ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರ ಬಿಂಬನಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನ, (ರಮಾಧಿಷ್ಠಾನನಾದ), ವಿಮಲ = ಸಮಸ್ತ ದೋಷಗಳಿಂದ ದೂರನಾದ (ಅತ್ಯಂತ ಶುದ್ಧ ಗಳಾದ), ಲಾವಣ್ಯಾತಿಶಯಗಳನು = ತ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ರೂಪ ಛಂದ ಯಾತಿಶಯಗಳನ್ನು, ಸಾನುರಾಗದಿ ಅತ್ಯಂತ ಭಕ್ತಿಭಾವದಿಂದ. ನೋಡಿ = ಧ್ಯಾನೋಪಾಸನೆಯ ದ್ವಾರಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು, ಸುಖಿಪ = ಸಂತೋಷ ಪಡುವ, ಬ್ರಹ್ಮ = ಚರ್ತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಗುರು ಪವಮಾನ = ಶ್ರೇಷ್ಠರೋಕ್ತಾಚಾರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರು, (ಶ್ರೀ ವಾಯುದೇವರು), ಈವರೂ = ಈ ಉಭಯರು- ಅಂದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮವಾಯು

ಗಳು. ಏನು ಧನ್ಯರೋ = ಎಷ್ಟು ಪುಣ್ಯವಂತರೋ, ಮಹಾನುಭಾವರ
 = ರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪೂಜ್ಯರಾದ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳ,
 ಧಾನ್ಯವೆಂತೋ = ಪುಣ್ಯವೆತ್ತಿರುವುದೋ, (ಸಾಧನವಿಶೇಷರೂಪವಾದ
 ಭಾಗ್ಯ) ಧನಾನಿಧವನಿಗೆ = ಪಾರ್ವತೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರಿಗೆ,
 ಅಸಾಧ್ಯವೆನಿಸಲು : ಅಶಕ್ಯವೆನಿಸುತ್ತಿರಲಾಗಿ. ನರರ ಪಾಡೇನು =
 ಅಲ್ಲರಾದ ಮಾನವರು ಎಂದಾದರೂ ತಿಳಿಯಬಲ್ಲರೇ ? ಎಂದೆಂದಿಗೂ ತಿಳಿ
 ಯಲು ಅಶಕ್ಯ- ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. || 5 ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

(೧) ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :

ಬ್ರಹ್ಮ-ವಾಯುಗಳ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ. ಇವರು 3ನೇ ಕಕ್ಷದವರು.

ಈ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪ್ರಕಾರ, ಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವರಿಗೆ ಸಾಕಲೈನ ಗೋಚರವಾಗದ
 ಅನಂತಾನಂತ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳನ್ನು ಒಂದು ರೋಮಕೂಪದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದಂಥಾ,
 ಪಾರಗಾಣದ ಅನಂತಾನಂತ ನಖಿಗತ ಒಂದು ಗುಣದಲ್ಲಿ ಉಳ್ಳಂಥಾ, ತಮ್ಮ
 ತಮ್ಮ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಿವಾಸನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ, ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಸರ್ವ
 ಜೀವೋತ್ತಮರಾದ, ಸರ್ವಜೀವರಿಗೆ ಗುರುಗಳಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ವಾಯು
 ದೇವರು-ಈ ಉಭಯರು ಈ ವರ್ತಮಾನ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ರಾಜ್ಯಪಾಲಕರು-
 ನಿರ್ದೋಷಗಳಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಅತಿಶಯ
 ವಾಗಿ, ರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳವೇಕ್ಷೆಯಾ ಗುಣತಿಶಯಗಳೇನು, ಪ್ರತಿಪಲಿಸತಕ್ಕ
 3ನೇಕ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳೇನು ಅತ್ಯಂತ ಅಸಕ್ತಚಿತ್ತರಾಗಿ ಧ್ಯಾನೋಪಾಸನಾದಿ
 ಕಳಿಂದ ನೋಡಿ ಸುಖಪದತಕ್ಕ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ವಾಯುದೇವರು ಎಷ್ಟು ಪುಣ್ಯ
 ಸಂತರೋ, ಎಂಥಾ ಕೃಪಾರ್ಥರೋ ! ರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳೇಕ್ಷೆಯಾ ಪೂಜ್ಯ
 ರಾದ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳ ಐಶ್ವರ್ಯ, ಅವರಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಅದೋ. ಅಷ್ಟು ತಿಳಿ
 ಯಬೋದಕ್ಕೆ ಪಾರ್ವತೀಪತಿಯಾದ ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ಅಶಕ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲಾಗಿ,

ಪ್ರಾಕೃತರಾದ ಅಲ್ಪಮನುಷ್ಯರು ಈ ಬ್ರಹ್ಮ-ವಾಯುಗಳ ಮಹಿಮೆ ಅರಿಯಲಾರರು ಎಂಬೊಬ್ಬರನ್ನು ಹೇಳತಕ್ಕದ್ದೇನು ? ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಅರಿಯಲಾರರು. ಇನ್ನು ಸ್ವೋತ್ತಮರ ಗುಣಾತಿಶಯಗಳನ್ನ ಸ್ವಾವರರು ಅರಿಯಲಾರರು- ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. 15||

೨ ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಭಗವಂತನನ್ನು ನೋಡಿ, ಆನಂದ ಪಡುವರೆಂದು ಹೇಳಿ, ಈಗ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಸಮರು, ವಾಯುದೇವರಾದುವರಿಂದ, ಅವರೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಂತೆಯೇ, ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ಕಂಡು ಸಂತೋಷ ಪಡುವರೆಂದು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಒಂಗಳೇ ಪದ್ಯದಿಂದ ಇಬ್ಬರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳು ಏನು ಧನ್ಯರೋ ! ಪರಮಾತ್ಮನ ರೂಪ ಸೌಂದರ್ಯ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ನೋಡಿ, ಸುಖಿಸುವರು. ಈ ಮಹಾನುಭಾವರ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಎಷ್ಟೆಂದು ವರ್ಣಿಸುವೆ ! ಇಂತಹ ಭಾಗ್ಯವು ರುದ್ರದೇವಿ ರಿಗಿಲ್ಲ. ಹಾಗಿರಲು ಮಿಕ್ಕ ಮನುಷ್ಯರ ಪಾದೇನು ? ||5||

4. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ :

"ಏನು" ಇತಿ || ಲಾವಣ್ಯಮ್ -ಸೌಂದರ್ಯ. ||5||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯು-ಇವರನ್ನು-"ಏನು"-ಎಂಬ ಪದ್ಯದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಿ ವಂದಿಸುತ್ತಾರೆ. "ಲಾವಣ್ಯ"-ವಂದನೆ, ಸೌಂದರ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ||5||

(೩) ಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಬ್ರಹ್ಮ ಮತ್ತು ಸೂತ್ರನಾಮಕ ಪ್ರಾಣದೇವರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ ವಂದಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ಧನ್ಯರೋ- ಎಂಬುದಾಗಿ.

ಮುತ್ತಿಯೊಗ್ಯ ಸರ್ವಜೀವರಿಗೂ ಗುರುವೆಂಬ ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶಕರಾದ ಪವಮಾನರಾಯರು- 'ಅಂದರೆ ಶ್ವಾಸಪ್ರವರ್ತಕ ಪ್ರಾಣರಾಯರು ಈ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಂತೆ' ರಮಾನಿವಾಸನಾದ ದೇವರ ನಿರ್ಮಲ ಲಾವಣ್ಯವೆಂಬ ಸೌಂದರ್ಯಾತಿಶಯಗಳನ್ನು ಸಾನುರಾಗವೆಂಬ ಭಕ್ತ್ಯಾತಿಶಯ ಸಮೇತ ಕೂಡಿ ಸಂತೋಷಿಸುವ ಮಹಾಮಹಿಮರ ಭಾಗ್ಯವೆಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದೋ? ಅವರು ಧನ್ಯರೆಂಬ ಎಂಥಾ ಕೃತಕೃತ್ಯರೋ? ಅವರ ಮಹಿಮೆ ಎಣಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಭವಾನಿಧವನೆಂಬ ರುದ್ರನಿಗೇನೆ ಆಸಾಧ್ಯ. ಇನ್ನು ಮನುಷ್ಯರಾದ ನಮ್ಮಗಳಿಗೆ ಶಕ್ಯವೇ- ಎಂದು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ.

|| 5 ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಪ್ರಸಕ್ತವದ್ಯದಲ್ಲಿ ದಾಸಾಯಿಗಳು ಜೀವೋತ್ತಮರಾದ ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮತ್ತು ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರುಗಳ ಮಹಾತ್ಮ್ಯಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

2. ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಾಚಾರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರಿಗೆ "ಪವಮಾನ"-ಎಂದು ಹೆಸರು. ಶುದ್ಧ ಸತ್ತ್ವಪ್ರಾಚುರ್ಯವೇ ಶರೀರವುಳ್ಳ, ಅತೀರೋಹಿತವಿಮಲವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರು ಪವಮಾನ ನಾಮ ಅಖಿಣಾಶ್ವಮರು. ಮಹಾಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲೂ ಜ್ಞಾನತೀರೋಧಾನವಿಲ್ಲದ ಮಹಾಮಹಿಮರು.

3. ಚಕುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಜೀವೋತ್ತಮರು. ಋಷಿಗಣದರಸರು. ಬ್ರಹ್ಮ ಮತ್ತು ಗುರುಪವಮಾನನೀರ್ವರು ಅದಂತಹ ವ್ಯೂಹವಂತರೆಂದು ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆದಿದ್ದಾರೆ- ದಾಸವರೇಣ್ಯರು. ಪರಮಧನ್ಯಾತ್ಮರಾದ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳು (ಉಭಯರು-ಈರ್ವರು) ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪ್ರಕಾರ, ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನಿವಾಸನ ಸಕಲದೋಷರಹಿತವಾದ (ವಿಮಲ) ರೂಪ, ಸೌಂದರ್ಯಾತಿಶಯಗಳನ್ನು, ಮತ್ತು ಅವಾರ ಗುಣಾತಿಶಯಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಭಕ್ತಿ ಪೂರೈಸಿ ವಾಗಿ (ಸಾನುರಾಗದಿ) ಧ್ಯಾನೋಪಾಸನಾ ದ್ವಾರಾ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾ, ಆತನ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೀಕರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಮಹಾನುಭಾವರು.

ತಮ್ಮ ಹೃತ್ಯಮಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಬಿಂಬನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ, ಪರಮಾನಂದಭರಿತರಾಗಿ, ಪಾಡಿ ಪೊಗಳುತ್ತಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳು ಅದಂತಹ ಧನ್ಯರೋ ! ಆ ಮಹಾತ್ಮರ ದಿವ್ಯ ಭಾಗ್ಯವೆಂತುದೋ !

5. ಭವಾನಿಧವ-ನೆಂದರೆ, ಪಾರ್ವತೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರು. (ಭವಾನಿ ಶ್ರೀಪಾರ್ವತಿದೇವಿ. ಧವ-ಪತಿ) ಅಹಂಕಾರ ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳೂ, ಮನೋಭಿಮಾನಿಗಳೂ ಆದ ಪಾರ್ವತೀಪತಿ ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರಿಗೇ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳ ಭಾಗ್ಯವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲು ಆಸಾಧ್ಯ. ಇಂತಿರಲು, ಇತರ ಮಾನವರ ಪಾಡೇನು ?-ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳ ಗುಣಗಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ-ಹೃನ್ನಿವರೇಣ್ಯರಾದ ದಾಸರೂಯರು.

ಪದ್ಯ ೬

ಮೂಲ :

ಆ ಸಿಕಾಮಹನ ನೂರು ಕಲ್ಪ ರ |

ಮೂಪತಿಯ ಗುಣ ಜಪಿಸಿ ಒಲಿಸಿ ಮ |

ಹಾಪರಾಕ್ರಮ ಹನುಮ ಭೀಮಾನಂದಮುನಿಯೆನಿಸಿ ||

ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಸುನಾಭೀ |

ಕೂಪಸಂಭವನಾಮದಲಿ ಮೆರೆ |

ವಾ ಪಯೋಜಾಸನ ಸಮೀರರಿಗಭಿನಮಿಪೆ ನಿತ್ಯ ||

||೬||

ಅಪಕರಣೆ:

ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಬ್ರಹ್ಮ-ವಾಯುಗಳ ಮಹಾತ್ಮ್ಯಯನ್ನೇ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ||೬||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಆ = ಪೂರ್ವೋಕ್ತರಾದ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳ ವೈಕಿ, ಎರಡನೆಯ ವರಾದ ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರು, ಹಿತಾಮಹ = ಜೀವೋತ್ತಮರಾದ (ಶ್ರೀಹರಿಯು ಜ್ಯೇಷ್ಠಪುತ್ರ) ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ, ನೂರುಕಲ್ಪ = ನೂರು ವರ್ಷಸಾಂಕೇತವಾದ ಒಂದು ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪದ 99ನೆಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ, ರಮಾಪತಿಯ = ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು ಗುಣ = ಆನಂತಗುಣಗಳ ಉಪಾಸನ ಮಾಡಿ, ಜಪಿಸಿ = ಸರ್ವಜೀತನರ ಸ್ಥೂಲದೇಹಗತರಾಗಿ. ಶ್ವಾಸಜಪರೂಪವಾದ ಹಂಸಮಂತ್ರ ಜಪ ಮಾಡಿ, ಮಹಾಪರಾಕ್ರಮ = ಅತಿಶಯಬಲೋಪೇತರಾದ, ಹನುಮ = ಹನುಮದವತಾರವೇನು, ಭೀಮ = ಭೀಮಾವತಾರವೇನು, ಆನಂದ ಮುನಿ ಎಂದೆನಿಸಿ = ಆನಂದತೀರ್ಥರು ಎಂಬ ಅಧಿಧಾನದಿಂದ, ಅವತಾರ ತ್ರಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದವರಾಗಿ, ಒಲಿಸಿ = ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹ ಸಂಪಾದಿಸಿ, ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ = ನಿರೋಪನೂ, ಸಕಲಶುಭಗುಣ ಪೂರ್ಣನೂ ಆದ ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭರೂಪೀ ದೇವರ, ಸುನಾಭೀ ಕೂಪ = ಸಮೀಚೇನವಾದ ನಾಭೀ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ, ಕಮಲದಲ್ಲಿ, ಸಂಭವ = ಉತ್ಪನ್ನರಾಗಿ, ನಾಮದಲಿ = ಕಮಲೋದ್ಯವರೆಂಬ ನಾಮ ದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿ, ಮೆರೆವ = ಕೀರ್ತಿವಂಶರಾದ, ಆ ಪಯೋಜಾಸನ = ವರ್ತಮಾನ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ, ಸಮೀರರಿಗೆ = ವರ್ತಮಾನ ಶ್ರೀವಾಯು ದೇವರಿಗೆ, ನಿತ್ಯ = ಪ್ರತಿದಿನದಲ್ಲೂ, ಅಭಿನಮಿಸೆ = ಬೆಂದಾಗಿ ವಂದಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ದಾಸಾರ್ಯರ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||೬||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

(೧) ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :

ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಬ್ರಹ್ಮ-ವಾಯುಗಳನ್ನೇ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರ.

ಪೂರ್ವೋಕ್ತರಾದ ಬ್ರಹ್ಮ-ವಾಯುಗಳ ಒಳಗೆ, ಎರಡನೇ ಸಂಖ್ಯೆಯ ವಾಯುದೇವರು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ನೂರುವರುಷ ಸಾಂಕೇತವಾದ ಒಂದು ಬ್ರಹ್ಮ ಕಲ್ಪ 99ನೇ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣದೇವರ ಗುಣೋಪಾಸನ ಮಾಡಿ, ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳ್ಳಿ ಸ್ಥೂಲದೇಹದಲ್ಲಿ ಇದ್ದು, ಹಂಸಮಂತ್ರ ಜಪ ಮಾಡಿ, ಅತಿಶಯಬಲೋಪೇತವಾದ ಹನುಮ ಎಂತ ಅವತಾರವೇನು, ಭೀಮ ಎಂತ ಅವತಾರವೇನು, ಆನಂದಶೀರ್ಘರು- ಎಂತ ಅವತಾರವೇನು- ಈ ಪ್ರಕಾರ ಅವತಾರ ಮಾಡಿದವರಾಗಿ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ, ಸರ್ವೋತ್ಕಮನೆಂದು ತಿಳಿದು, ಅನಂತರ 100ನೇ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ವಾಯುದೇವರಾಗಿದ್ದ ಅದೇ ವಾಯುದೇವರೇ, ನಿರ್ದೋಷನಾದ ಗುಣಪೂರ್ಣನಾದ ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭ ದೇವರ, ಅಂದದೊಳಗೆ ಪದ್ಮಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಸಮೀಚೀನವಾದ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪದ್ಮ ನಾಭದೇವರ ನಾಭಿಕೂಪದಿಂದ ಹೊರಟ ಪದ್ಮದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನರಾಗಿ, ಕಮಲಾಸನ ನೆಂತ ನಾಮದಿಂದ ಮೆರೆಯತಕ್ಕ ಈ ವರ್ತಮಾನ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ, ಮುಂದೆ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಪದ ಅಳತಕ್ಕ ಈ ವರ್ತಮಾನ ವಾಯುದೇವರಿಗೆ ಪ್ರತಿದಿನವಲ್ಲೂ ಚಂದಾಗಿ ವಂದನೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. 16||

2. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಋಷಿಗಣದಲ್ಲಿರುವಾಗ (ಬ್ರಹ್ಮಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ) 100 ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪಗಳ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಲು, 99ನೆಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ವಾಯುಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಹನುಮ-ಭೀಮ-ಮಧ್ವ-ಎಂಬ ಅವತಾರತ್ರಯಗಳಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮ-ಕೃಷ್ಣ-ವೇದವ್ಯಾಸರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ, 100ನೆಯ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ನಾಭಿಕಮಲದಿಂದ ಜನಿಸಿ, ಕಮಲಸಂಭವನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮೆರೆವ, ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳಿಗೆ ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವೆನು. 16||

4. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌತುಹದೀ :

“ಅ ಪಿತಾಮಹ”-ಇತಿ ಕರ್ತೃಪದಂ । ತದರ್ಹಃ । “ಸ್ವಧರ್ಮನಿಷ್ಠಃ”- ಇತ್ಯುಕ್ತಃ-ಇತಿ ಶ್ರುತೀಯ ಕಲ್ಪಾಃ. 16||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

“ಆ ಪಿತಾಮಹ”-ನೆಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃಪದ. ಪಿತಾಮಹಪದವಿಯ ಅರ್ಥರೆಂದು ಅಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮಪದಾರ್ಥರಾದ ಶ್ರೀ ವಾಯುದೇವರು ನೂರು ಜನ್ಮಗಳಿಂದ, ಸ್ವಧರ್ಮನಿಷ್ಠರಾಗಿ, ಸಾಧನಮಾಡಿ, ಬ್ರಹ್ಮಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವರು-ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮೂರನೆಯ ಕಕ್ಷೆಯು ಮುಗಿದುದು. ||6||

5. ಗುರುಪ್ರದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಆ ಪಿತಾಮಹನೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಕಲ್ಪವೆಂಬ ದಿವ್ಯನೂರು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ರಮಾಪತಿಯಾದ ದೇವರ ಹಂಸವೆಂಬ ನಿದುಃಖಾನಂದ ಗುಣರೂಪವನ್ನು ಸರ್ವ ಜೀವರಲ್ಲೂ ಜಪ ಮಾಡಿ ಮಹಾಸಾಮರ್ಥ್ಯವಂತರಾದ ಹನುಮಂತ, ಭೀಮ ಸೇನ ಮತ್ತು ಆನಂದತೀರ್ಥಮುನಿ- ಎಂಬ ಅವತಾರತ್ರಯವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸುನಾಭೀಕೂಪದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವನಾಗಿ, ಪಯೋಜಾಸನನೆಂದರೆ, ಕಮಲಪೀಠ ಬ್ರಹ್ಮನಾಗುವ ಸಮೀರನೆಂಬ ಪ್ರಾಣದೇವರಿಗೆ ಸದಾ ಅಭಿನಮಿಸುವನು. ||6||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು 200 ಮಂದಿ ಋಷಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ತರುತ್ತಾನೆ. ಅವರ ವೈಕಿ, ೧೦೦ ಮಂದಿ ಸಾಧನ ಪೂರ್ವದಲ್ಲೂ, ಉಳಿದ ೧೦೦ಮಂದಿ ಸಾಧನಾಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಸಾಧನಾಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನರಾಗಿರುವ ೧೦೦ ಮಂದಿ ಋಷಿಗಳ ದವರಲ್ಲಿ, ಕಲ್ಮಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪರ್ಯಂತ- 100 ಪದವಿ ಅಥವಾ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ 100 ಕಲ್ಪ ಸಾಧನ. ಇದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಶತಾನಂದ-ಎಂದು ಹೆಸರು. ಆ ಪದವಿಯೇ

ಬ್ರಹ್ಮವದವಿ (ಪಿತಾಮಹಸ್ಥಾನ) ಪ್ರಸಕ್ತ ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರು 99ನೆಯ ಪದವಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಹಿಂದಿನ ರಾತ್ಯರ ಸ್ಥಾನ 98. ಈ ರೀತಿ ಕಲ್ಯಾಯಸ್ಥಾನ ಮೊದಲನೆಯದು.

2. ಪ್ರಸಕ್ತಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪದಲ್ಲಿರುವ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಕಲ್ಪಾವಸಾನದಲ್ಲಿ ಎರಡಾನದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನ ಮಾಡುವುದರ ದ್ವಾರಾ, ಔಪಚಾರಿಕವಾಗಿದ್ದ ಲಿಂಗದೇಹದ ಭಗವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಮುಕ್ತರಾಗುವರು. ಬ್ರಹ್ಮವಾಯಾದಿ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಕರ್ಮಸಂಬಂಧವೇ ಇಲ್ಲ. ಕರ್ಮಸಾಂಕೇತರಾದ ಪ್ರಾಕೃತ ಗುಣಾತ್ಮಕ ಲಿಂಗದೇಹವು ಅವರಿಗೆ ಔಪಚಾರಿಕವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಇದೆ. ದಗ್ಧಪಟದಂತೆ, ಅಂದರೆ, ಸುಟ್ಟಬಟ್ಟೆಯಂತಿರುವುದು. ಅದರ ಲೇಪ ಅವರಿಗಿಲ್ಲ. ಋಷಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸಿದ್ಧಸ್ಥಾಧಕರು. ಅವರ ಸಾಧನೆ- ಎಂದರೆ, ಕೇವಲ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಭಗವತ್ಪಾರ್ಯವು.

3. ಕಲ್ಪಾಂತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತ ವಾಯುದೇವರು ಸಲಿಂಗರಾಗಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಉದರ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವರು. ಆ ಮಹಾಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ, ಅವರಿಗೆ ಜ್ಞಾನತಿರೋಧಾನವಿಲ್ಲ, ಅತಿರೋಹಿತವಿಮುಖಜ್ಞಾನಿಗಳು. ಮುಂದಿನ ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಪದ್ಮನಾಭರೂಪಿ ಶ್ರೀಚರಿಯ ನಾಭೀಕಮಲಸಂಜಾತರಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮವದವಿಗೆ ಬರುವರು. ಅಂದರೆ, ಪ್ರಸಕ್ತಕಲ್ಪದ ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರು ಧಾರ್ಮಿಕ ಬ್ರಹ್ಮವದವಿಗೆ ಬರುವವರು.

4. 99ನೆಯ ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರು ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯ ಗುಣೋಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ-ಸರ್ವಜೀತನರ ಸ್ಥೂಲದೇಹಗವರಾಗಿದ್ದು, ಅವರ ದ್ವಾರಾ ಪ್ರತಿದಿನ ಒಂದಕ್ಕೆ 21,600 ಸಂಖ್ಯಾಕವಾದ ಶ್ವಾಸಜಪಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ, ಸರ್ವಜೀವರ ಆಯುಸ್ಸಿಗೆ ಕಾರಣರಾಗಿರುವರು. ಸರ್ವಜೀವರ ಆಯುಷ್ಯಮಾಣವು ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರು ಸ್ಥೂಲದೇಹಗತರಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಶ್ವಾಸ ಜಪವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದು. ಜೀವದ ಆಯುಸ್ಸು ಎಷ್ಟೇ ಇರಲಿ ಆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ದಿನಕ್ಕೆ 21,600 ಶ್ವಾಸಜಪಗಳಂತೆ 100 ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಆಗುವ

ಶ್ವಾಸಜವಗಳನ್ನು ಜಪಿಸುವರು. ಅಲ್ಪಾಯುಷಿಗಳಲ್ಲಿ ತ್ವರಿತವಾಗಿ ನಡೆಯು ವುದು. ದೀರ್ಘಾಯುಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾನ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು.

5. ಭಾವೀಬ್ರಹ್ಮರಾದ ಶ್ರೀಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರು ಆಸಮ ಪರಾ ಕ್ರಮಶಾಲಿಗಳು. ಶ್ರೀಹಗಿಯ ಪ್ರಥಮಾಂಗಭೂತರು. ಶ್ರೀಶನ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರತೀಕರಾದ ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರು ತ್ರೇತಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಹನುಮಂತನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ, ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರಿಂದ ಅಂಜನಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿ, ಶ್ರೀರಾಮ ಚಂದ್ರನ ಸೇವೆಯನ್ನು ಅತ್ಯದ್ಭುತವಾಗಿ ಎಸಗಿ, ಶ್ರೀರಾಮಕಾರ್ಯಧರಂಧರರೆ ನಿಸಿದರು.

ದ್ವಾಪರಯುಗದಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀಶನಾಜ್ಞೆಯಂತೆ, ಪಾಂಡುರಾಜನ ವೃತ್ತರಾಗಿ, ಕುಂತೀದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಭೀಮಸೇನಾಭಿಧಾನದಿಂದ ಅವತರಿಸಿ, ಜರಾಸಂಧಾದಿ ದೈತ್ಯರ ವಧೆಯ ದ್ವಾರಾ, ಯದುಕುಲಲರಾಮನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಸೇವೆ ಮಾಡಿದರು.

ಕಲಿಭೂಯಿಷ್ಯರಾದ ಪ್ರಸಕ್ತಕಲಿಯುಗದಲ್ಲಿ, ಆಚಾರ್ಯ ಮಧ್ವ ರೆನಿಸಿ, ಪಾಜಕಾಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಗೇಹಭಟ್ಟರ ವೃತ್ತರಾಗಿ ಅವತರಿಸಿ, ಕುಮತಗಳನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ, ಹರಿಮತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸರ ಪರಮಾನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾದರು.

6. ಹೀಗೆ ಹನುಮ - ಭೀಮ - ಅನಂದಮುನಿ ಎಂದೆನಿಸಿ, ಅವತಾರ ತ್ರಯಗಳಿಂದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಪ್ರಥಮದಾಸರಾಗಿ, ಭಗವತ್ಕಾರ್ಯ ಸಾಧಕರಾಗಿ, ವೈಭವದಿಂದ ಮೆರೆದು, ಮುಂದಿನ ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯ (ಪದ್ಮ ನಾಭ) ನಾಭೀಕಮಲದಲ್ಲಿ ಸಂಜಾತರಾಗಿ, ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನಾಮಕರಾಗಿ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮಪದವಿಗೆ ಬರುವರು.

ಅಂತಹ ಪ್ರಸಕ್ತಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಮಾನರಾಗಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು (ಪ್ರಾಕ್ ಶ್ರೀ ವಾಯುದೇವರು) ಮತ್ತು ಭಾವೀಬ್ರಹ್ಮರಾಗುವ ಶ್ರೀವಾಯು

ದೇವರಿಗೆ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ ಅತ್ಯಂತ ಭಕ್ತಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ
ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ದಾಸಾಯಾರು. ||6||

ಪದ್ಯ- 2

ಮೂಲ :-

ವಾಸುದೇವನಮೂರ್ತಿ ಹೃದಯಾ |
ಕಾಶಮಂಡಲ ಮಧ್ಯದಲಿ ತಾ |
ರೇಶನಂದದಿ ಕಾಣುತತಿಸಂಕೋಷದಲಿ ತುತಿಪ ||
ಆ ಸರಸ್ವತಿ ಭಾರತಿಯರಿಗೆ |
ನಾ ಸತತ ವಂದಿಸುವೆ ಪರಮೋ |
ಶ್ಲಾ ಸದಲಿ ಸುಜ್ಞಾನ ಭಕುತಿಯ ಸಲಿಸಲೆಮಗೆಂದು || ||2||

ಅವತರಣಕೆ :-

ಶ್ರೀಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯರು - ಶ್ರೀಭಾರತೀದೇವಿಯರು - ಇವರುಗಳನ್ನು
ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ||7||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ವಾಸುದೇವನಮೂರ್ತಿ = ತಮ್ಮ ಉಪಾಸನಾಮೂರ್ತಿಯಾದ
ಶ್ರೀವಾಸುದೇವರೂಪಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು. ಹೃದಯಾಕಾಶ =
ಸೂರ್ಯ-ಚಂದ್ರ-ಅಗ್ನಿ- ಈ ಮೂರು ಮಂಡಲಗಳಿಗೆ ಸ್ವೋತ್ತಮರಾಗಿ
ಇದ್ದಾರೆ, ಮಧ್ಯದಲಿ = ಅಂತರ್ಭೂತವಾದ ಅಗ್ನಿಮಂಡಲದಲ್ಲಿ, ತಾರೇಶ
ನಂದದಿ ನಕ್ಷತ್ರಾಧಿಪತಿಯಾದ ಚಂದ್ರನ ಕಾಂತಿಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ, ಕಾಣುತ
= ದಿಂದಿಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ, ಅತಿ ಸಂಕೋಷದಲಿ ತುತಿಪ =

ಅನಂದೋದ್ರೇಕದಿಂದ ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಾ, ಅ = ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳ ಪತ್ತಿಯರುಗಳಾದ, ಸರಸ್ವತೀ = ಶ್ರೀಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯರು, ಭಾರತಿಯರಿಗೆ = ಶ್ರೀಭಾರತೀದೇವಿಯರಿಗೆ, ಸತತ = ನಿರಂತರದಲ್ಲಿ, ನಾ = ನಾನು, ವಂದಿಸುವೆ = ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ, ಸುಜ್ಞಾನ = ಭಗವತ್ಸಂಬಂಧವಾದ ಸಮೀಚೀನವಾದ ಜ್ಞಾನವೇನು, ಭಕ್ತುತಿಯ = ಸುದೃಢರೂಪವಾದ ಭಕ್ತಿಯೇನು. ಎಮಗೆ ಸಲಿಸಲಿ ಎಂದು = ನಮಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಸಂರಕ್ಷಿಸಲೆಂದು ಜ್ಞಾನಾನುಸಂಧಾನ ಪೂರ್ವಕ ವಂದಿಸುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

||7||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

1. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಶ್ರೀಸರಸ್ವತೀದೇವರು, ಶ್ರೀಭಾರತೀದೇವರು- ಇವರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ. ಇವರು ನಾಲ್ಕನೇ ಕರ್ಣದವರು.

ತಮ್ಮ ಹೃದಯಾಕಾಶಗತ ಅಷ್ಟದಳ ಕಮಲಕರ್ಣಕಾಮಧ್ಯಗತ ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರ ಅಗ್ನಿ- ಈ ಮೂರು ಮಂಡಲಗಳ ಸ್ತೋತ್ರಮರಾಗಿ ಇದ್ದಾರೆ. ಈ ಮಂಡಲಗಳ ಅಂತ್ಯಮಂಡಲವಾದ ಅಗ್ನಿಮಂಡಲ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿಗೆ ಈಶನಾದ ಚಂದ್ರನ ಕಾಂತಿಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಯುಕ್ತನಾದ, ತಮ್ಮ ಬಿಂಬಮೂರ್ತಿಯಾದ ಶ್ರೀವಾಸುದೇವರೂಪಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ನೋಡಿ, ಅತ್ಯಂತ ಅನಂದದಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕಂಥ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳ ಪತ್ತೇರಾದ ಸರಸ್ವತೀದೇವರು, ಭಾರತೀದೇವರು- ಈ ಉಭಯರಿಗೆ ನಾನು ಅತ್ಯಂತ ಭಕ್ತುತ್ವದ್ರೇಕೋಲ್ಲಾಸದಿಂದ ನಿರಂತರ ನಮಸ್ಕಾರಾದಿಗಳ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ನಮ್ಮಗಳಿಗೆ ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನ-ಭಕ್ತಾದಿಗಳ ಕೊಟ್ಟು, ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಲಿ- ಎಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಾಡೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||7||

2. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಯಾವ ಸರಸ್ವತೀ-ಭಾರತೀಯರು ತಮ್ಮ ಹೃದಯಾಕಾಶಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವ ಶ್ರೀವಾಸುದೇವಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ, ಸಂತೋಷದಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವರೋ, ಅಂತಹ ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ-ನಮಗೆ ಸುಜ್ಞಾನವನ್ನು, ದೃಢವಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಲಿ-ಎಂದು ಪರಮ ಉಲ್ಲಾಸದಿಂದ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವೆನು. ||7||

4. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ :

"ವಾಸುದೇವನ"-೧೩|| ಚತುರ್ಥ ಕಣ್ಡ್ಯ. ||7||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತೀದೇವಿಯರನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ||7||
ಇಲ್ಲಿಗೆ ವಾಲ್ಮೀಕಿಯ ಕಥೆ ಮುಗಿಯಿತು,

5. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತೀಯರನ್ನು ಸಹ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ, ವಾಸುದೇವ- ಎಂದು. ವಾಸುದೇವನ ರೂಪವನ್ನು ಹೃದಯಾಕಾಶಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ತಾರೇಶನಂದರ ಚಂದ್ರನಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಾ, ಅತಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರುವ ಆ ಸರಸ್ವತೀ. ಭಾರತೀ ಇವರ ಪಾದಗಳಿಗೆ ಸದಾ ವಂದಿಸುವೆನು. ಪರಮ ಉಲ್ಲಾಸವೆಂಬ ಹರ್ಷದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸುಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ನನಗೆ ದಯಪಾಲಿಸಲಿಯೆಂದು ಸದಾ ವಂದಿಸುವೆನು. ||7||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಿಂದ, ಶ್ರೀಸರಸ್ವತೀ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಭಾರತೀದೇವಿಯರ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ವೇತದ್ವೀಪಗತ ಶ್ರೀವಾಸುದೇವಮೂರ್ತಿಯು ಸಾತ್ವಿಕಚೇತನರಿಗೆ ಮೋಕ್ಷಪ್ರದನು. ಶ್ರೀಸರಸ್ವತೀ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಭಾರತೀದೇವಿಯರ ಉಪಾಸನಾ ಮೂರ್ತಿ ಶ್ರೀವಾಸುದೇವನು.

2. ಅಂತಹ ತಮ್ಮ ಉಪಾಸನಾಮೂರ್ತಿಯಾದ ಶ್ರೀಶ ವಾಸುದೇವ ನನ್ನು ತಮ್ಮ ಹೃದಯಾಕಾಶವೆಂಬ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೃತ್ಯಮಲಗತ ಮಧ್ಯ ಕರ್ಣಕಾದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡುವರು. ತಾರಾ-ಎಂದರೆ, ನಕ್ಷತ್ರ ಗಳು. ತಾರೇಶ-ನೆಂದರೆ, ನಕ್ಷತ್ರಾಧಿಪತಿಯಾದ ಚಂದ್ರನೆಂದರ್ಥ. ಚಂದ್ರ ಪ್ರಕಾಶದಂತೆ ಬಿಂಬನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಅವರಿಗೆ.

3. ಚಂದ್ರನೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾಗುವ ಆ ವಾಸುದೇವ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ, ಆನಂದೋದ್ರೇಕದಿಂದ ತಮ್ಮ ಬಿಂಬಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಾ, ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವರು ಶ್ರೀಸರಸ್ವತೀ-ಭಾರತೀ ದೇವಿಯರು.

4. ಅಂತಹ ಶ್ರೀಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯರು ಮತ್ತು ಶ್ರೀಭಾರತೀದೇವಿಯ ರಿಗೆ ನಾನು ನಿರಂತರ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ-ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ದಾಸಾರ್ಯರು.

ಅತ್ಯಂತ ಉಲ್ಲಾಸಭರಿತರಾಗಿ, ಅವರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ, ದಾಸವರೇಣ್ಯರು ತಮಗೆ ಭಗವದ್ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಮೀಚೀನವಾದ ಮಹಾತ್ಮವೂರ್ವಕವಾದ ಜ್ಞಾನ ವನ್ನೂ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪಾದಾರವಿಂದಗಳಲ್ಲಿ ಸುದೃಢವಾದ, ತೈಲಧಾರಾ ರೂಪವಾದ, ಪ್ರೇಮಪ್ರವಾಹರೂಪವಾದ ನಿಷ್ಯಾಮಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ ನೀಡ ಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯರು ಸುಜ್ಞಾನವ್ರದರು. ಶ್ರೀಭಾರತೀದೇವಿಯರು ಭಕ್ತಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು. ||7||

ಪದ್ಯ ೫

ಮೂಲ :-

ಜಗದುದರನ ಸುರೋತ್ತಮನ ನಿಜ |
 ಜೆಗೆಲೊಳಾಂತು ಕರಾಬ್ಬದೊಳ ಪದ |
 ಯುಗ ಧರಿಸಿ ನಖಪಂಕ್ತಿಯೊಳು ರಮಣೀಯತರವಾದ |
 ನೆಗೆಧರನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಕಾಣುತ |
 ಮಿಗೆ ಹರುಷದಿಂ ಪೊಗಳಿ ಹಿಗ್ಗುವ |
 ಖಗಕುಲಾಧಿಪ ಕೊಡಲಿ ಮಂಗಳ ಸಕಲ ಸುಜನರಿಗೆ ||೯||

ಅವತರಣೆ :-

ಕನೆಯ ಕಣ್ಣಾಪನ್ನರಾದ ಗರುಡ-ಶೇಷ-ರುದ್ರ ಈ ಮೂವರ ಪ್ರಥಮ ದಲ್ಲಿ, ತೀಗರುಡದೇವರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ||೯||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ಜಗದುದರನ = ಅನೇಕ (ಅನಂತಾನಂತ) ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಉದರದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿರುವ, ಸುರೋತ್ತಮನ = ಸರ್ವದೇವತಾಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ನಿಜಜೆಗೆಲೊಳು ಅಂತು = ತಮ್ಮ ಭುಜದ್ವಯಗಳ ಮೇಲೆ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು, ಕರಾಬ್ಬದೊಳು = ತಮ್ಮ ಉಭಯ ಕಂಠಮಲಗಳಲ್ಲಿ, ಪದಯುಗ = ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಎರಡು ಪಾದಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ = ಅಂಗೈನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡವರಾಗಿ, ನಖಪಂಕ್ತಿಯೊಳು = ತಮ್ಮ ಕೈಯಿನ ಹೊಳವಾದ ಉಗುರುಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ, ರಮಣೀಯತರವಾದ = ಅತ್ಯಂತಮನೋಹರವಾದ, ನೆಗೆಧರನ = ಗೋವರ್ಧನಪರ್ವತವನ್ನು

ಎತ್ತಿದ, ಗರುಡಾರೂಢನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ, ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಕಾಣುತ = ದರ್ಪಣಗಳಂತಿರುವ ತಮ್ಮ ಉಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಫಲಿತವಾದ ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ, ಮಿಗ ಹರೂಷದಿಂ = ಆ ಭಗವದ್ದರ್ಶನದಿಂದ ಉಂಟಾದ ಆನಂದೋದ್ರೇಕದಿಂದ, ಪೋಗಳಿ = ನಖಗತ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಹಿಗ್ಗುವ = ಆನಂದ ಪರವಶರಾದ, ಖಗಳೂಲಾಧಿಪೆ = ಪಕ್ಷಿಕುಲ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀಗರುಡದೇವರು, ಸಕಲ ಸುಜನರಿಗೆ = ಸಮಸ್ತ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ, ಮಂಗಳಕೊಡಲಿ = ಶುಭಪ್ರದರಾಗಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸಲಿ- ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. || 8 ||

ವಾ,ಖ್ಯಾನಗಳು

(೧) ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವಾ,ಖ್ಯಾನ :-

ಐದನೇ ಕಕ್ಷದವರು ಗರುಡ ಶೇಷ ರುದ್ರ-ಈ ಮೂರು ಮಂದಿ ಒಳಗೆ ಪ್ರಥಮದಲ್ಲಿ ಗರುಡದೇವರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಾಡತಾರೆ.

ಈ ಗರುಡ ದೇವರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥನಾಮಾಡತಾರೆ.

ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಜಗತ್ತೇನು, ಇನ್ನೂ ಆನೇಕ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳೇನು ಇನ್ನೂ ಸರ್ವಜೀವರನ್ನೇನು, ಉದರದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿರುವಂಥ ಸರ್ವದೇವತಾ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರ, ಪಕ್ಷಿಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಗರುಡ ದೇವರು, ತಮ್ಮ ಸ್ವತೀಯವಾದ ಭುಜದೊಳು ಧರಿಸಿ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ರೂಪಕ್ಕೆ ಅಂತಸ್ಥಾನೇತವಾದ ಪಾದದ್ವಯಗಳ ತಮ್ಮ ಉಭಯಕರ ಕಮಲಗಳಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡವರಾಗಿ, ತಮ್ಮ ಹೆಗಲ ಮ್ಯಾಲೆ ಇರತಕ್ಕ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ನೋಡಬೇಕಂತ ಇಷ್ಟ ಮಾಡಿದಾಗ, ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮ ಗರುಡದೇವರಗತ, ತನ್ನ ಪಾದದ್ವಯಗತ ಬೆರಳಿನ ಉಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ಗರುಡಾರೂಢನಾದ ತನ್ನ

ರೂಪವನ್ನೇ ಗರುಡಿಗೆ ತೋರಿಸೋವನಾದ. ಆಗ್ಯ, ದೇವರ ಪಾದಾಃ
 ನಖಪಂಕ್ತಿಯೊಳಗೆ ಅತ್ಯಂತಮನೋಹರತರವಾದ, ಗೋವರ್ಧನ ಪರ್ವತ
 ವನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಗರುಡಾರೂಢನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ, ತಾವು ಹ್ಯಾಂಗೆ ದೇವರನ್ನು
 ಧರಿಸಿ ಕರಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಗಳ ಹೊಂದಿದ್ದಾರೋ. ಅದೇ
 ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರತಿಪದ್ಯವಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಕಾಣೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆ.
 ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ಒಂದು ಉಗುರಿನಲ್ಲಿ ಅನಂತಾನಂತ ಗುಣಗಳು ಹ್ಯಾಂಗವೇ
 ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಅನಂತಾನಂತ ರೂಪಗಳೂ ಅವೆ. ಅರ್ಜುನಿಗೆ ವಿಶ್ವರೂಪ
 ತೋರಿಸಿದಂತೆ, ಯಶೋದಾದೇವಿಗೆ ತನ್ನ ವದನದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ತೋರಿ
 ದಂತ ಗರುಡದೇವರಿಗೆ ತೋರಿಸೋವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪರಮಾತ್ಮನ
 ನೋಡಿದ ಗರುಡದೇವರು ಅತ್ಯಂತ ಸಂತೋಷೋಲ್ಲಾಸದಿಂದ, ನಮಿಸಿ
 ಭಗದ್ರೂಪಗಳ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿ, ಆನಂದದಿಂದ ಪರವಶರಾದಂಥಾ ಪಕ್ಷಿಶ್ರೇಷ್ಠ
 ರಾದ ಗರುಡದೇವರು ಸಮಸ್ತರಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ ಶುಭವನ್ನು
 ಕೊಟ್ಟು, ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಮಾಡಲಿ- ಎಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಾಡೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆ
 ತಾತ್ಪರ್ಯ. 181

(೨) ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತನ್ನು ತನ್ನ ಉದರದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದ ದೇವೋತ್ತಮ
 ವಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತನ್ನ ಹಗಲಿನ ಮೇಲೆ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು
 ಕೈಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪಾದಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಆ ಪಾದನವಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿ
 ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾ, ಅತಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ
 ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೊಗಳಿ, ಹಿಗ್ಗುತ್ತಿರುವ ಪಕ್ಷಿಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಗರುಡ
 ಸಕಲಸುಜನರಿಗೆ ಮಂಗಳವನ್ನು ಕೊಡಲಿ. 181

೪. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಲೌಮುಡೀ :

"ಜಗದುದರ"- ಇತಿ । "ಅಯು"- ವಹಿಸಿ (ಹೊಂದಿಸಿ). 181

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ :-

ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಶ್ರೀ ಗರುಡದೇವರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ.

“ಆಯ”- ಹೊತ್ತು (ಧರಿಸಿ). ||8||

೫ ಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಗರುಡನನ್ನು ಸ್ತುತಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ, ಜಗದುದರನೇಯ.

ಜಗತ್ತನ್ನು ಉದರದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ದೇವರನ್ನು ನಿಜವೆಂಬ ಸ್ವಂತ ಹೆಗಲಿನಲ್ಲಿ ವಹಿಸಿಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಕರಕಮಲ ದ್ವಯದಲ್ಲೂ ದೇವರ ಪಾದಕಮಲಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ, ತನ್ನ ನವಿವೆಂಬ ಉಗುರಿನ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ರಮಣೀಯವಾದ ನಗಧರನೆಂಬ ಆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾ, ಮಿಗಿ-ಎಂದರೆ, ಹೆಚ್ಚಾದ ಹರ್ಷದಿಂದ ಹೊಗಳಿ ಸಂತೋಷಿಸುವ ಖಗುಲಾಧಿಪನೆಂಬ ಗರುಡದೇವರು ಸರ್ವಸುಜನರಿಗೆ ಮಂಗಳವನ್ನು ಕೊಡಲಿ. ||8||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಿಂದ ಅಹಂಕಾರತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಶ್ರೀಗರುಡದೇವರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕಾಲನಾಮಕರಾದ ಶ್ರೀಗರುಡದೇವರು ವೈಕಾರಿಕತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು. ಚಿತ್ತಾಭಿಮಾನಿಗಳು, ಶ್ರೀಹರಿಯ ವಾಹನರು.

2. ಮಹಾ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನಿಂದ ಸೃಷ್ಟವಾಗಿದ್ದ ಚರಾ ಚರಾತ್ಮಕವಾದ ಸಮಗ್ರಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನು ನುಂಗಿ, ಉದರದಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ

ಮಹಾಮಹಿಮನು. ಉಪೇಂದ್ರನಾಮಕ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅನಂತ
ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಉದರದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿರುವ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು
ಜಗದುದರನು.

ಅಂತಹ ಜಗದುದರನಾದ ಜಗತ್ಪ್ರಭುವು ಸಕಲ ದೇವತಾವರ್ಗದಲ್ಲಿ
ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಇದರಿಂದ, ಸುರೋತ್ತಮನು ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿ
ಸಕಲ ದೇವತಾವರ್ಗದಿಂದ ನಮ್ಯನು.

4. ಅಂತಹ ಸುರೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಶ್ರೀಗರುಡದೇವರು
ತಮ್ಮ ಹೆಗಲಿನ ಮೇಲೆ ಕೂರಿಸಿಕೊಂಡು, ಸಂಚರಿಸುವರು. ಇದರಿಂದ,
ಶ್ರೀಹರಿಯು ಗರುಡಮಾಹನನು.

5. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಗರುಡನ ಹೆಗಲಿನ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಎರಡು
ಬಾಹು ಚರಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಮಲಗಳನ್ನು ಗರುಡದೇವರು ತಮ್ಮ ಅಂಗೈಮೇಲೆ
ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಆ ದಿವ್ಯಮಂಗಳ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕತ್ತೆತ್ತಿ ನೋಡ
ಬೇಕೆಂಬ ಉತ್ಸಾಹವಿಟ್ಟು ಗರುಡನದು. ಆದರೆ, ಹೆಗಲಿನ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ
ಆ ಮಂಗಳ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

6. ತಮ್ಮ ಅಂಗೈಮೇಲೆ ಹೊತ್ತಿರುವ ಆ ದಿವ್ಯಮೂರ್ತಿಯ ಎರಡು
ಹಾಲಿನ ಹತ್ತು ಉಗುರುಗಳು ಅಪ್ರಾಕೃತ ಮತ್ತು ಅತ್ಯಂತ ಕಾಂತಿಯಿಂದ
ಬಿಳುಗುತ್ತಿವೆ. ಆ ಉಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ
ದಿವ್ಯ ಸುಂದರ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾ, ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ಹಾರುತ್ತಾರೆ.
ಶ್ರೀಗರುಡದೇವರು.

7. ಗೋವರ್ಧನ ಪರ್ವತವನ್ನು ತನ್ನ ಕಿರುಬೆರಳಿನಿಂದ ಮೇಲಕ್ಕತ್ತಿ
ಸಕಲ ಗೋಕುಲವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಜಗದುದರನು. ಸಮಸ್ತ
ಮಂಥನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಂದರಗಿರಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಬೆನ್ನಿನ ಮೇಲೆ ಹೊತ್ತಿ
ಕೊಡರ್ಪವತಾರೇ ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಗಧರನು.

8. ಅಂತಹ ನಗರಧನ, ದಿವ್ಯ ಭವ್ಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ನಖಪಂಕ್ತಿ ಯೊಳು ಕಾಣುತ್ತಾ, ಹರುಷೋದ್ರೇಕದಿಂದ, ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿ, ಹಿಗ್ಗುತ್ತಿರುವ ಪಕ್ಷಿಕುಲಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ (ಖಗಕುಲಾಧಿಪ) ಗರುಡದೇವರು ಸಮಸ್ತ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಸನ್ಮಂಗಳವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲಿ- ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ ದಾಸಾರ್ಯರು. ||8||

ಪದ್ಯ ೯

ಮೂಲ :-

ಯೋಗಿಗಳ ಹೃದಯಕೆ ಸಿಲುಕೆ ನಿಗ |

ಮಾಗಮೈಕವಿನುತನ ಪರಮನು |

ರಾಗದಿಂ ದ್ವಿಸಹಸ್ರ ಜಿಹ್ವೆಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿಸುವ ||

ಭೂ ಗಗನ ಪಾತಾಳವ್ಯಾಪ್ತನ |

ಯೋಗನಿದ್ರಾಸ್ವದನೆನಿಪ ಗುರು |

ನಾಗರಾಜನ ಪದಕೆ ನಮಿಸುವೆ ಮನದೊಳನವರತ || ೯||

ಅವತರಣಕೆ :

ಶ್ರೀಶೇಷದೇವರ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರ್ದಾಸವರ್ಯರು, ಪ್ರಸಕ್ತ ಪದ್ಯದಿಂದ. ||9||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಯೋಗಿಗಳ = ಅಸಂಪ್ರಜ್ಞಾ ತಸಮಾಧಿಯುಕ್ತರಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರ (ಸದಾ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಚಿಂತನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಆಸಕ್ತಮನಸ್ಸುಳ್ಳ), ಹೃದಯಕೆ = ಮನಸ್ಸಿಗೆ, ನಿಲುಕೆ = ಸಾಕಲ್ಯೇನ ಗೋಚರಿಸದ, ನಿಗಮ = ಅಪೌರುಷೇ ಯವಾದ ವೇದಗಳಿಂದಲೂ, ಆಗಮ = ಪುರಾಣಾದಿ ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರ ಸಮೂಹ ಗಳಿಂದಲೂ, ವಿನುತನ = ವಿಶೇಷಾಕಾರವಾಗಿ ಸ್ತುತ್ಯನಾದ, ಏಕ = ಏಕ

ಮೇವ ಅದ್ವಿತೀಯನೂ, ಸರ್ವೋತ್ತಮನೂ ಆದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಪರಮನುರಾಗದಿಂದ = ಅತ್ಯಂತ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ಅಂತಃಕರಣದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ, ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಜಿಹ್ವೆಗಳಿಂದ = ಸಹಸ್ರಮುಖಿತ ಎರಡು ಸಾವಿರ ನಾಲಿಗೆಗಳಿಂದ, ವರ್ಣಸುವ = ಭಗವದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಕೀರ್ತನ ಮಾಡುವ, ಭೂ = ಭೂಲೋಕಗಳು, ಗಗನ = ಉರ್ಧ್ವಲೋಕಗಳು, ಪಾತಾಲ = ಅತಲಾದಿ ಅಧೋಲೋಕಗಳು, ವ್ಯಾಪ್ತನ = ಹೀಗೆ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಲೋಕಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿ ವಿರಾಡ್ರೂಪದಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ, ಯೋಗಿನಿದ್ರಾಸ್ಥದನನಿಶಿತ = ಯೋಗಿನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿರುವ (ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಕಾಲವೆಂದು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಔಪಚಾರಿಕ ಕಾಲವು) ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಶಯ್ಯಾರೂಪರಾಗಿದ್ದಾರೆ - ಶ್ರೀಶೇಷದೇವರು, ಗುರು = ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಗುರುಸ್ವಾಮಿ ಪನ್ನರಾದ, ನಾಗರಾಜನ = ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀಶೇಷದೇವರ, ಪವಕ = ಚರಣಗಳಿಗೆ, ಮನದೊಳು = ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಅನವರತ ನಮಿಸುವೆ = ಯಾವಾಗಲೂ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ದಾಸಾರ್ಯರ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

1. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಬಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :

ಗರುಡದೇವರ ಅನಂತರ ಕೇಷದೇವರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ.

ಅಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ ಸಮಾಧಿಯುಕ್ತರಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರ, ಸಾಕಲೈನ ಅವರುಗಳ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಗೋಚರವದಂಥಾ, ವೇದಗಳಿಂದಲೂ, ಪುರಾಣಗಳಿಂದಲೂ ವಿಶೇಷಾಕಾರವಾಗಿ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡವನಾದಂಥಾ, ಅದ್ವಿತೀಯನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅತ್ಯಂತ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ಅಂತಃಕರಣದಿಂದ, ಸಹಸ್ರಮುಖದಲ್ಲಿದ್ದ ಮನವಾದ ಎರಡು ಸಾವಿರ ನಾಲಿಗೆಗಳಿಂದ, ಭಗವದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಕೀರ್ತನ ಮಾಡುವಂಥಾ, ಭೂಲೋಕವೇನು, ಉರ್ಧ್ವಲೋಕವೇನು, ಅತಲಾದಿಲೋಕ, ಅಂಥು ಹದಿನಾಲ್ಕು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ವಿರಾಟ್ ರೂಪದಿಂದ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಶ್ರೀಪರ

ಮಾತೃನ-ನಿದ್ರಾದಿಂದ ಶೂನ್ಯನಾಗಿ ಕಣ್ಣುಗಳು ಮುಚ್ಚಿ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ರತನಾಗಿ ಇರೋಣ ದಾವದದೆ, ಇದೇವೇ- ಯೋಗಾನಿದ್ರಾ. ಶ್ರೀ ದೇವರು ನಿದ್ರಾರಹಿತನಾಗಿ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿ ಕೊಂಡು ಇರತಾನೆ. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮ ಇಂಥಾ ಯೋಗನಿದ್ರಾ ಮಾಡೋವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಾದ ಶಯ್ಯಾರೂಪರಾಗಿ ಇರೋವರಾಗತಾರೆ. ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಗುರು ಆದಂಥಾ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀಶೇಷದೇವರ ಪಾದಗಳಿಗೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿರಂತರದಲ್ಲೂ ವಂದನಾ ಮಾಡುವೆ ನೆಂತ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||9||

2. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಯೋಗಿಗಳ ಮನಸ್ಸಿಗಾದರೂ ಸಾಕಲೈನ ಗೋಚರಿಸುವನೋ, ಅಂತಹ ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಎರಡು ಸಹಸ್ರ ನಾಲಿಗೆಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾ, ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮ ನಿಗೆ ಯೋಗನಿದ್ರೆಗೆ ಆಸ್ಪದನೆನಿಸುವ ಅಂದರೆ, ಯೋಗನಿದ್ರೆ ಹೊಂದುವ ಕಾಲ ದಲ್ಲಿ ಶೇಷ ಪರ್ಯಂತದಲ್ಲಿ ಮಲಗುವನೆಂದರ್ಥ. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪರ್ಯಂತ ಕನಾಗಿ ಶೋಭಿಸುವ ಇಂತಹ ಸರ್ವರಾಜನಾದ ಶೇಷದೇವರ ಪಾದಕಮಲ ಗಳಿಗೆ ಸರ್ವದಾ ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವೆನು. ||9||

4. ತ್ರಿ ವ್ಯಾಸದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ :-

“ಯೋಗಿ”-ಇತಿ|| ಶಾಸ್ತ್ರೈಕ ಸಮಧಿಗತ್ಯುತ್ಪಾತ್. ||9||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ :-

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು - “ಔಪನಿಷದಃ ಪುರುಷ”-ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಹೇಳಿದ ರೀತಿಯಿಂದ, ಬುಗಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡಲು ಅರ್ಹನಾಗಿ ರುತ್ತಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ-“ಯೋಗಿಗಳ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ನಿಲುಕನು”- ಎಂಬುದಾಗಿ ದಾಸವರ್ಯರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ||9||

5. ●ಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಯೋಗಿಗಳೆಂಬ ಧ್ಯಾನಶೀಲರ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ದೊರಕದೇ ಇರುವ ನಿಗಮವೆಂಬ ವೇದ, ಆಗಮವೆಂಬ ಪಂಚರಾತ್ರಕ್ಕೆ ಸಹ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಶ್ಲಾಘ್ಯ ಪರಮಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಎರಡು ಸಹಸ್ರ ನಾಲಿಗೆಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಿರುವ ಭೂಮಿಯಲ್ಲೂ, ಗಗನವೆಂಬ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲೂ, ವಾತಾಳದಲ್ಲೂ ಸಹ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ, ದೇವರ ಯೋಗನಿದ್ರೆಗೆ ಅಸ್ವಪರಯನನಾದ ಗುರುಶೇಷ ದೇವರ ಪಾದಕ್ಕೆ ಸದಾ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಮಿಸುವೆನು. ||9||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಯೋಗಿಗಳ :-

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಯಾರು ತಮ್ಮ ಹೃದ್ಯಹಾದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ವಿಷಯ ನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾ ಇರುತ್ತಾರೋ, ಅಂತಹ ತಪಸ್ವಿಗಳು ಯೋಗಿಗಳು.

2. ಹೃದಯಕೆ ನಿಲುಕೆ :

ಅಂತಹ ಯೋಗಿಗಳಾದ ಜನರು ಅಸಂಪ್ರಜ್ಞಾ ತಸಮಾಧಿಸ್ಥರು. ಅಂತಹವರ ಮನಸ್ಸಿಗೂ ಕೂಡ ಸಾಲ್ಕೊನೆ ಗೋಚರಿಸನು. ಸರ್ವತಂತ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ಆ ಸರ್ವೇಶ್ವರನು ಅವರ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಗೋಚರನಾಗುವನು. ಅಂದರೆ ಅವನ ಅನಂತಾನಂತ ಗುಣರೂಪೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಯಾರೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಾಡಲಾರರು.

3. ನಿಗಮಾಗಮೈಕೆ ವಿಸುತನ :-

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅನಂತಾನಂತ ಗುಣ-ರೂಪ-ಕಿಯಾದಿಗಳ ವಿಷಯ

ವನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುವ ನಿತ್ಯಶಬ್ದ ಭಂಡಾರವೇ ನಿಗಮಗಳು. ಇದರಿಂದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ನಿಗಮಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು. ಸಕಲವೇದಗಳಿಗೂ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ತುತ್ಯಮಾನನಾದ್ದರಿಂದ, ನಿಗಮಾಗಮೈಕವಿನುವನು.

4. ಪರಮ ಅನುರಾಗದಿ :-

ಅಂತಹ ನಿಗಮಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ನಿರಂಜನನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಭಕ್ತಿಭಾವದಿಂದ ನಿರಂತರವೂ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ- ಶ್ರೀಶೇಷದೇವರು.

5. ದ್ವಿಸಹಸ್ರ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿಸುವ :-

ಶೇಷದೇವರಿಗೆ ಸಹಸ್ರ ಕಡೆಗಳು. ಒಂದೊಂದು ಹಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ವಚನದಲ್ಲಿ ಎರಡು ನಾಲಿಗೆಗಳು (ಸೀಳು ನಾಲಿಗೆ). ಅದರಿಂದ, ಎರಡು ಸಹಸ್ರ ನಾಲಿಗೆಗಳಿಂದ ಆ ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯನನ್ನು ಪರಿಪರಿಯಾಗಿ ಹೊಗಳಿಕೊಂಡಾಡಿ, ವರ್ಣಿಸುತ್ತಿರುವುದು, ಶ್ರೀಶೇಷದೇವರ ಪರಮ ಭಾಗ್ಯ.

6. ಭೂ ಗಗನ ಪಾಶಾಲ ವ್ಯಾಪ್ತವ :-

ಭೂಲೋಕ-ಊರ್ಧ್ವಲೋಕ-ಅಧೋಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ, ಅಂದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗತ 14 ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ವಿರಾಡ್ರೂಪದಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ- ವಿಶ್ವಮೂರ್ತಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು.

7. ಯೋಗನಿದ್ರಾಸ್ವಪನನಿಶಃ :-

ಅಂತಹ ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಸರ್ವವಿದಿತನಿಗೆ ಮಹಾಪ್ರಳಯಕಾಲವೆಂಬುದೇ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಕಾಲವು. ಅದನ್ನೆ ಯೋಗನಿದ್ರೆ-ಎನ್ನುವರು. ಇದು ಕೇವಲ ಔಪಚಾರಿಕವು. ಯೋಗನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವ ಆ ಯೋಗಿಜನವಂದ್ಯನು ಶ್ರೀಶೇಷದೇವರನ್ನು ತನ್ನ ಹಾಸಿಗೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು,

ಶೇಷಶಾಯಿಯಾಗಿ ಪವಡಿರುವನು. ಶ್ರೀಹರಿಯ ಯೋಗನಿದ್ರೆಗೆ ಹಾಸಿಗೆಯಾಗಿ ಸೇದಿರುವ ಶ್ರೀಶೇಷದೇವರು ಯೋಗಾನಿದ್ರಾಸ್ವದರು.

೩. ಗುರು ಸಾಗರಾಜನ ಪದಕೆ :-

ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶ್ರೀಶೇಷದೇವರು ಉಪದೇಶಕರು ಮತ್ತು ನಿಯಾಮಕರು. ಇದರಿಂದ ಗುರು-ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗ.

ನಾಗ-ಎಂದರೆ ಸರ್ಪಗಳು. ರಾಜ-ನೆಂದರೆ ಅಧಿಪತಿ. ಅಂದರೆ, ಸರ್ಪ ರಾಜರಾದ ಶ್ರೀಶೇಷದೇವರು. ಅವರ ಪಾದಪದ್ಮಗಳಿಗೆ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವಂದಿಸುತ್ತಾರೆ-ದಾಸಾರ್ಯರು. ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಶೇಷದೇವರ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಅವರ ಚರಣಕಮಲಗಳಿಗೆ ಮನಸಾ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ-ದಾಸ ವರ್ಯರು.

ಶ್ರೀಶೇಷದೇವರು ಜೀವಾಧಿಪತಿಗಳು. ಜೀವನಾಮಕರಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಂದ ಸೃಷ್ಟರಾದವರು. ಬುದ್ಧಿಗೆ ಪ್ರೇರಕರು.

ಪದ್ಯ ೧೦

ಮೂಲ :

ನಂದಿವಾಹನ ಸಳಿಧರ ಮೌ |

ಕೇಂದುಕೇಖರ ಶಿವ ತ್ರಿಯಂಬಕ |

ಅಂಧಕಾಸುರಮಥನ ಗಜ ಶಾರ್ದೂಲ ಚರ್ಮಧರ ||

ಮಂದಜಾಸನತನಯ ತ್ರಿಜಗ |

ದ್ವಂದ್ವ ತುದ್ವಸ್ತೃಟಿಕಸನ್ನಿಧ |

ನಂದಿಸುವೆನವರತ ಪಾಲಿಸು ಪಾರ್ವತೀರಮಣ ||

||೧೦||

ಅನಂತರಣಿಣಿ :

ಶೇಷದೇವರನಂತರ, ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಶೇಷಪದವಿಗೆ ಬರುವ ಶ್ರೀ ಮಹರುದ್ರದೇವರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ||10||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ನಂದಿನಾಹನ = ನಂದಿನಾಮಕರಾದ ವೃಷಭವನ್ನೇ ವಾಹನವನ್ನಾಗಿ ಉಳ್ಳ, ಸಳಿನಿಧರ = ಭಾಗೀರಥಿವೇಷಯನ್ನು ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿರುವ, ವಸೌಳಿ = ತಮ್ಮ ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಇಂದುಕೇಖರ = ಚಂದ್ರನ ಕರಾವಿಶೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ, ಶಿವ = ಎಂಗಳಕರವಾದ, ತ್ರಿಯಂಬಕ = ಮೂರು ಕಣ್ಣುಳ್ಳ, ಅಂಧಕಾಸುರಮಥನ = ಅಂಧಕ-ನೆಂಬ ದೈತ್ಯವನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ ಗಜ = ಆನೆ, ಶಾರ್ದೂಲ ಹುಲಿ, ಚರ್ಮ = ಇವುಗಳ ತೊಗಲನ್ನೇ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನಾಗಿ ಧರಿಸಿರುವ, ಮಂಡಜಾಸನತನಯ = ಶ್ರೀಹರಿಯನಾಭೀ ಕಮಲಸಂಜಾತರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಭ್ರೂಮಧ್ಯದಿಂದ ಜನಿಸಿದ, ತ್ರಿಜಗದ್ವಂದ್ಯ = ಮೂರುಲೋಕಗಳ ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರಂದಲೂ ಪೂಜಿತರಾದ, ಶುದ್ಧಸ್ವಟಿಕಸನ್ನಿಭ = ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಸ್ವಟಿಕಮಣಿಯಂತೆ ಶುಭ್ರವಾದ ಶಾಂತಿಯುಕ್ತರಾದ, ಪಾರ್ವತೀರಮಣ = ಶ್ರೀಪಾರ್ವತೀವತಿಗಳಾದ ಮಹರುದ್ರದೇವರೇ, ಅನಂತರತ = ನಿರಂತರದಲ್ಲೂ, ವಂದಿಸುವೆನು = ನಿಮಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ. ಪಾಲಿಸು = ದಿವ್ಯಚ್ಛಾನವನ್ನು ಕರಗಿಸಿ, ಸಂರಕ್ಷಿಸಿರೆಂದು ವಾಸಾಯಾರೂ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪಶುಪತಿಯನ್ನು. ||10||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

1. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :

ಶೇಷದೇವರ ಅನಂತರ, ರುದ್ರದೇವರನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ.

ವೃಷಭವಾಹನರಾದವರೇ, ಭಾಗೀರಥಿಯನ್ನು ಶಿರದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದವರೇ, ಶಿರದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರದೇವರನ್ನು ಶಿಖರವಾಗುಳ್ಳವರೇ, ಮಂಗಳಕರರಾದವರೇ, ತ್ರಿಸೇತ್ರವುಳ್ಳವರೇ, ಅಂಧಕಾಸುರನನ್ನು ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದವರೇ, ಆನೆ, ಹುಲಿ- ಈ ಎರಡರ ಚರ್ಮವನ್ನು ವಸ್ತ್ರವತ್ ಧರಿಸಿದವರೇ, ಕಮಲಾಸನರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಭ್ರೂಮಧ್ಯದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವರೇ, ಸ್ವಾನರರಾದ ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರಿಂದ ಪೂಜಿತರಾದವರೇ, ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಸ್ವಟಿಕದೊಳಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಶುಭ್ರವಾದ ಕಾಂತಿಯು ಕ್ಷರಿಸಿದವರೇ, ಪಾರ್ವತಿದೇವೇರಿಗೆ ಪತಿಯಾದವರೇ, ಸದಾ ವಂದನಾ ಮಾಡತೇನೆ. ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನಪ್ರದರಾಗಿರಿ- ಎಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಾಡೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ಹಾತ್ಸರ್ಯ. ||10||

2. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಗಂಗೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಶಿರಸ್ಸುಳ್ಳವನು, ಚಂದ್ರಶೇಖರನು, ಮಂಗಳಕರನು, ಮುಕ್ಯಣ್ಣನು, ಅಂಧಕಾಸುರನನ್ನು ಕೊಂದವನು. ಆನೆಯ ಮತ್ತು ಹುಲಿಯ ಚರ್ಮವನ್ನು ಧರಿಸಿದವನು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪುತ್ರನು. ವಾಯುದೇವರ ನಂತರ, ಮೂರುಲೋಕಗಳಿಂದ ವಂದ್ಯನು. ಶುಭ್ರವಾದ ಸ್ವಟಿಕ ಶಿರೆಯಂತೆ ಕಾಂತಿಉಳ್ಳವನು ಎಲೈ ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಪಾರ್ವತೀರಮಣ ! ಸರ್ವದಾ (ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ) ವಂದಿಸುವೆನು. ನಮ್ಮನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸು. ||10||

4. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸದಾಂತ ಳಾಮುದೀ :

"ನಂದಿವಾಹನ"-೩ತಿ ||10||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಇಲ್ಲಿ "ನಂದಿನಿ"- ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ "ಗಂಗಾ"- ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿರುತ್ತದೆ.

||10||

5. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ವ್ಯಾಕಾರಿಕಾಹಂಕಾರಾದಿ ಮೂರು ರೂಪಗಳುಳ್ಳ ರುದ್ರದೇವರ ಸ್ತುತಿ ಯನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ರಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಂದಿಯೆಂಬ ವೃಷಭ ವಾಹನನೇ ನಳಿನಿಯೆಂಬ ಗಂಗೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿದವನೇ, ಮೌಳಿ ಎಂಬ ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರ ನನ್ನು ಶಿಖರವಾಗಿ ಧರಿಸುವವನೇ, ಶಿವನೆಂಬ ಮಂಗಳರೂಪನೆ, ತ್ರಿನೇತ್ರನೆ, ಅಂಧಕಾಸುರನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದವನೇ, ಗಜಚರ್ವಣ, ಶಾರ್ದೂಲವೆಂಬ ಹುಲಿಯ ಚರ್ಮ- ಇವುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವವನೇ, ಮಂದಜಾಸನನೆಂಬ ಕಮಲಪೀಠ ಬ್ರಹ್ಮನ ಪುತ್ರನೆ, ತ್ರಿಲೋಕ ವಂದ್ಯನೆ, ಶುದ್ಧ ಸ್ವಟಿಕದಂತೆ ಶುಭ್ರವರ್ಣನೆ, ಮಹಾದೇವನೆ ಸದಾ ವಂದಿಸುವೆನು. ಕರುಣಿಸಿ ರಕ್ಷಿಸು. ||10||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ನಂದಿ ವಾಹನ : ಶ್ರೀಮಹರುದ್ರದೇವರ ವಾಹನವು. ವೃಷಭ ವಾಹನರಾದ ಶ್ರೀಮಹರುದ್ರ ರುದ್ರದೇವರು ನಂದಿವಾಹನರು.

2. ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನು ಮೂರಡಿ ಪಾದದಷ್ಟು ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ಬೇಡಿದ, ಶ್ರೀವಾಮನಾವತಾರೀ ಶ್ರೀಹರಿಯು ತ್ರಿವಿಕ್ರಮನಾಗಿ ಬೆಳೆದು, ಸಮಗ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನೇ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ನಿಂತ, ಆಗ ಆತನ ವಾಮಪಾದಾಂ ಗುಷ್ಠದ ಅಗ್ರದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಖರ್ವರ ಸೀಳಿ, ಆ ದ್ವಾರದ ಮೂಲಕ ಗಂಗೆ ವತರಣವಾಯಿತು. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪಾದೋದ್ಭವೆಯಾದ ದೇವ ಗಂಗೆಗೆ- ನಳಿನಿ-ಎಂತನಾಮು.

ಅಂತಹ ನಳಿನಿವಾಹನವಾದ ಗಂಗೆಯನ್ನು ತನ್ನ ತಲೆಯ ಜಡೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪಾದೋದಕವೆಂದು ಶ್ರೀಮಹರುದ್ರದೇವರು ಧರಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ, ಗಂಗೆಧರರಾದ ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರು ನಳಿನಿಧರರು.

3. ನಳಿನಿಧರರಾದ ನಂದಿವಾಹನರು ತಮ್ಮ ಶಿರಸ್ಸಿನ ಮುಡಿಯಲ್ಲಿ

ಚಂದ್ರನಕಲಾ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೌಳಿ-ಎಂದರೆ, ಶಿರಸ್ಸಿನ ಮುಡಿ ಎಂದರ್ಥ. ಇಂದು-ಚಂದ್ರ. ಶೇಖರ-ಕಿರೀಟರೂಪದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿರುವರು. ಮೌಳಿಂಕುಡುಕೀಟರರಾದ ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರು ಸಕಲಜೀವರ ಮನೋಭಿಮಾನಿಗಳು. ಚಂದ್ರನೂ ಸಹ ಶ್ರೀವಿರಾಡ್ರೂಪೀ ಪುರುಷನಾಮಕ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನನಾದವನು (ಚಂದ್ರಮಾ ಮನಸನೋಜಾ ತಃ ಪುರುಷ ಸೂಕ್ತ) ಅಂತಹ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಮನಸಿಜನಾದ ಚಂದ್ರನನ್ನು ತಮ್ಮ ಮೌಳಿಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿರುವ ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರು ಮನೋನಿಯಾಮಕರೆಂದು ಸಾಂಕೇತವು.

4. ಶಿವ-ಎಂದರೆ, ಮಂಗಳ (ಶುಭ) ಎಂದರ್ಥ. ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪಾದಾರವಿಂದಗಳಲ್ಲಿ ತೈಲಧಾರಾರೂಪವಾದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವುದರಿಂದ, ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ಶಿವ- ಅಂದರೆ ಮಂಗಳಕರರು- ಶುಭಪ್ರದರೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

5. ಶಿವನಾಮಕರಾದ ಮಹರುದ್ರದೇವರು ಮೂರುಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳವರು. ಬಲಗಣ್ಣಿನಲ್ಲಿಸೂರ್ಯ- ಎಡಗಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರ-ಹಣೆಗಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ-ಹೀಗೆ ತ್ರಿನೇತ್ರರು. ಇದರಿಂದ ತ್ರಿಯಂಬಕನಾಮಕರು. (ತ್ರಿ-ಮೂರು ತ್ರಿಯಂಬಕ-ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳವರು, ಮುಕ್ಯಣ್ಣು- ಎಂದರ್ಥ)

6. ಅಂಭಕಾಸುರನೆಂಬ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ್ದರಿಂದ, ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರು ಅಂಭಕಾಸುರ ಮಥನರು.

7. ಗಜಾಸುರನೆಂಬ ಬಲಶಾಲಿ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ, ಆತನ ಕೋರಿಕೆಯಂತೆ, ಗಜಚರ್ಮವನ್ನು ಹೊದಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ, ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರು ಗಜಚರ್ಮಧರರು. ವ್ಯಾಘ್ರಾಸುರನೆಂಬ ಮಹಾವಿರಾಕ್ರಮ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಕೊಂದು, ಹುಲಿಯ ತೋಲನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಶಾರ್ದೂಲ ಚರ್ಮಧರರು. (ಶಾರ್ದೂಲ-ಹುಲಿ). ಇಂತಹ ವಿಚಿತ್ರ ವೇಷ-ವಸನ- ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರದ್ದು !

8. ಮಂದ-ಎಂದರೆ ನೀರು. ಮಂದಜ-ಎಂದರೆ, ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನ

ವಾದ ಕಮಲವುಪ್ಪವು. ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭನಾಮಕ ಶ್ರೀಹರಿಯ ನಾಭೀಕಮಲದಲ್ಲಿ ಸಂಜಾತರಾದ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮದೇವರು - ಮಂಡಜಾಸನರು (ಮಂದಜ + ಆಸನ) (ಕಮಲಾಸನರು.).

ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಹುಟ್ಟಿನ ಮಧ್ಯದಿಂದ ಜನಿಸಿದವರು- ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರು. ಬ್ರಹ್ಮರ ಭೈಕುಟ ಸಂಜಾತರಾದ ಭವಾನಿಪತಿಗಳು ಮಂಜಜಾಸನತನಯರು.

9. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿರುವರು ತ್ರಿವಿಧಜೀವರಿಂದಲೂ ವಂದ್ಯರು. ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸೆಂದು ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವರು, ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಸುಖಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿಗಳು ಭಜಿಸುವರು. ಶ್ರೀರುದ್ರ. ದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು ಘೋರ ತಪಸ್ಸನ್ನೇ, ಆಚರಿಸಿ, ವರಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವವರು ತಮೋಯೋಗ್ಯರಾದ ದೈತ್ಯರು. ಇದರಿಂದ ತ್ರಿಲೋಚನರು ತ್ರಿಜಗದ್ವಂದ್ಯರು.

10. ಅವರ ಶರೀರದ ಕಾಂತಿ ಶುದ್ಧವಾದ ಸ್ವಟಿಕ ಶಿಲೆಯಂತೆ ಶೋಭಯಮಾನವಾಗಿರುವುದು ಧವಳಾಂಗರಾದ ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರು ಶುದ್ಧಸ್ವಟಿಕ ಸನ್ನಿಭರು.

11. ಪಾರ್ವತೀರಮಣರಾದ ಪಶುಪತಿಗಳನ್ನು ದಾಸರಾಯರು ಅತ್ಯಂತ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾ, ನಿರಂತರವೂ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಲಿ ಮತ್ತು ಅನುಗ್ರಹಿಸಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ||10||

ಪದ್ಯ- ೧೧

ಮೂಲ :-

ಘನಿ ಘನಾಂಚಿತ ಮಕುಟಿರಂಜಿತಃ |
 ಕ್ಷಣಿಕ ದಮರು ತ್ರಿಕೂಲ ಶಿಖಿ ದಿನ |
 ಮಣಿ ನಿಶಾಕರನೇತ್ರ ಪರಮಪವಿತ್ರ ಸುಚರಿತ್ರ ||
 ಪ್ರಣತಕಾಮದ ಪ್ರಥಮ ಸುರಮುನಿ |
 ಗುಣಸುಪೂಜಿತಚರಣಯುಗ ರಾ |
 ವಣಮದವಿಧಂಜನ ಸತತ ಮಾಂ ಪಾಹಿ ಮಹದೇವ ||೧೦||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಮಹರುದ್ರದೇವರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ
 ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. #10#

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಘನಿ ಘನಾಂಚಿತ = ಸರ್ವದ ಪೆಡೆಯಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ
 ಮಕುಟಿ = ಕಿರೀಟದಿಂದ, ರಂಜಿತ = ಪ್ರಕಾಶಮಾನರಾದ, ಕ್ಷಣಿಕ
 ದಮರು = ದಮರುಗದ ಧ್ವನಿ, ತ್ರಿಕೂಲ = ತ್ರಿಕೂಲವೇನು- ಇವುಗಳನ್ನು
 ಕೈಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದವರಾಗಿ, ಶಿಖಿ = ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಹಣೆಯ ಕಣ್ಣು
 ಪಡಿಯೂ (ಫಾಲನೇತ್ರ), ದಿನಮಣಿ ಬಲನೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನನ್ನೂ
 ನಿಶಾಕರನೇತ್ರ = ಎಡನೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನನ್ನೂ, ಉಕ್ಯ ಮೂರು ನೇತ್ರ
 ಷ್ಠ್ಯ (ತ್ರಿಸೇತ್ರರಾದ), ಪರಮಪವಿತ್ರ = ಅತ್ಯಂತ ಮಹಾಪಾತಕಗಳನ್ನು
 ಪರಿಹರಿಸಿ, ಪವಿತ್ರೀಕರಿಸುವ ಶ್ರೀವರಮಾತೃನ (ರುದ್ರದೇವರ ಪರಮ

ಶುಭ ಹಾಗೂ ಪವಿತ್ರಕಾಯವುಳ್ಳ) ಸುಚರಿತ್ರ ಸಮೀಚೀನವಾದ ಚರಿತ್ರ, ಗಳನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಿರುವ. (ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರ ಪರವಾಗಿ-ಉತ್ತಮ ಚಾರಿತ್ರ್ಯವುಳ್ಳ), ಪ್ರೇಣತಕಾಮದ = ತನಗೆ ಶರಣಾಗತರಾದ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅವರ ಅಭಿಲಾಷೆಗಳನ್ನು ನೀಡುವ, ಪ್ರಮಥ = ಪ್ರಮಥ ಗುಣಗಳಿಂದಲೂ, ಸುರ = ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ, ಮುನಿ = ಋಷಿಗಳಿಂದಲೂ, ಗಣ = ದೇವತಾವರ್ಗ ಮತ್ತು ಋಷಿವರ್ಗಗಳಿಂದ, ಸುಪೂಜಿತ = ಚಂದಾಗಿ ಪೂಜಿತವಾದ, ಚರಣಯುಗ = ಪಾದದ್ವಯವುಳ್ಳವರಾದ, ರಾನಣಮಹ ವಿಭಂಜನ = ರಾವಣೇಶ್ವರನ ಅಹಂಕಾರವನ್ನು ಮುರಿದು, ಅವನನ್ನು ಅವಮಾನಕ್ಕೆ ಗುರಿಮಾಡಿದ, ಮಹದೇವ = ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರೇ, ಮಾಡಿ = ನನ್ನನ್ನೂ (ಸಜ್ಜನರನ್ನು) ಸತತ ಪಾಹಿ = ನಿರಂತರದಲ್ಲೂ ಸಂರಕ್ಷಿಸಿ - ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ||10||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

1. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಇನ್ನೂ ರುದ್ರದೇವರನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ.

ಸರ್ವದ ಫಲದಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ, ಕಿರೀಟದಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಮಾನರಾದ, ವಾದ್ಯವಿಶೇಷವಾದ ಡಮರುವೇನು, ತ್ರಿಶೂಲವೇನೂ ಕರದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದವ ರಾದ, ಅಗ್ನಿಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ದಹನಗುಣವುಳ್ಳ ಬಲನೇತ್ರ, ಚಂದ್ರನೋ ಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಂತಗುಣವುಳ್ಳ ಎಡನೇತ್ರ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮೂರು ನೇತ್ರಗಳುಳ್ಳವ ರಾದ, ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ಮಹಾಪಾತಕಗಳಿಂದ ಪವಿತ್ರ ಮಾಡತಕ್ಕ ಶ್ರೀಪರ ಮಾತ್ಮನ ಸಮೀಚೀನವಾದ ಮಹಾತ್ಮಗಳು, ಶ್ರವಣ ಮನನಾದಿಗಳಿಗಾಗಿ ಋಷಿ ಕರಿತು ವಂದನಾ ಮಾಡಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದವರಿಗೆ ಅಂಥಾ ಇಚ್ಛಾವನ್ನ ಪೂರ್ತಿ

ಮಾಡತಕ್ಕವರೇ, ಪ್ರಮಥಗಣದಿಂದಲೂ, ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದಲೂ
 ಮುಷ್ಠಿಗಳಿಂದಲೂ- ಈ ಸಮೂಹಗಳಿಂದ ಚಂದಾಗಿ ಪೂಜಿತವಾದ ಪಾದದ್ವಯ
 ಗಳುಳ್ಳವರಾದ, ಪಾರ್ವತೀದೇವೇರನ್ನು ಅಪಹರಿಸೋ ನಿಮಿತ್ತ, ರಾವಣ
 ಕೈಲಾಸವನ್ನು ತನ್ನ ಕೈಗಳಿಂದ ಎತ್ತಿದಾಗ್ಯೂ, ಆ ಪರ್ವತವನ್ನು ಮ್ಯಾರ್ಚ್
 ಎಳೆದಂತೆ ಮಾಡಿ, ಅವನ ಕೈಗಳು ಪರ್ವತದ ಅಧೋಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಗಲುವಂತೆ
 ಹೊರಗೆ ದಾರದಂತೆ ಮಾಡಿ, ರಾವಣನ ಮದವನ್ನು ಭಂಗ ಮಾಡಿದವರು
 ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ರುದ್ರದೇವರೇ- ನಿರಂತರದಲ್ಲೂ ನಮ್ಮ
 ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡೋವರಾಗಿ- ಎಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡೋವರಾಗಿದ್ದಾರೋ
 ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ. ||11||

೨ "ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ-

ಸರ್ಪದ ಹೆಡೆಯಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ, ಜಟೆಯಿಂದ ಶೋಭಿಸು
 ತ್ಬದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಡಮರುಗವೆಂಬ ವಾದ್ಯವಿಶೇಷ ಉಳ್ಳ, ತ್ರಿಶೂಲಧ
 ರಾದ, ಅಗ್ನಿ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ- ಇವರೊಳಿಗಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮುಂ
 ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳ, ಉತ್ತಮವಾದ ಮಹಿಮೆವುಳ್ಳ, ನಮಸ್ಕರಿಸುವ
 ಮನೋಭೀಷ್ಠಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವ, ಭೂತಗಣ, ದೇವತೆಗಳು, ಮು
 ನಗಳು ಈ ಗಣಗಳಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವ, ಇಂತಹ ಗಣಗಳ
 ಪೂಜಿತವಾದ ಪಾದದ್ವಯಗಳುಳ್ಳ, ರಾವಣನ ಮದವನ್ನು ಮುಂ
 ಇಂತಹ ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಹೇ ಮಹಾರುದ್ರದೇವಾ ! ನಮ್ಮನ್ನೂ ಸರ್ವ
 ಪಾಲಿಸು. ||11||

4. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಳಾಮುದೀ :

ಈ 5ನೆಯ ಕ್ಷದ್ರಲ್ಲಿ ಅಹಂಕಾರ ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ಗರುಡ ಶೇಷ ರುದ್ರ
 ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

- (1) ಗರುಡ - ಸ್ಥಿರಚಿತ್ತಾಭಿಮಾನಿ. (2) ಶೇಷ - ಚೇತನ
 ಮಾನಿ. (3) ರುದ್ರ- ಅಹಂಕಾರಾಭಿಮಾನಿ- ಹೀಗೆ ಇರಲು, ದ

ಏ ಶ್ರೀ ರುದ್ರದೇವರ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು 4 ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಏಕೆ ಮಾಡಿರು
? ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಚಾರಾಂಶವಿದೆ.

ಅಹಂಕಾರತತ್ತ್ವವು ಕ್ರಿಯಾಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು, ಅಹಂಕಾರದಲ್ಲಿ
ಏ ಪ್ರಕಾರ :-

- (1) ವೈಕಾರಿಕಾಂಹಕಾರ-ಮನ-ಬುದ್ಧ್ಯಾವಧಿ-ಕರ್ತೃತ್ವ-ಶಾಂತತ್ವ.
- (2) ತೈಜಸಾಂಹಕಾರ- ಹ್ಲಾನೇಂದ್ರಿಯಾ- ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಾ- ಕರಣತ್ವ-
ರತ್ವ.
- (3) ತಾಮಸಾಂಹಕಾರ - ಪಂಚತನ್ಮಾತ್ರಾ - ಪಂಚಭೂತಗಳೂ-
ಫತ್ವ- ವಿಮೂಢತ್ವ- "ಕ್ಷಣಿತ"- ಶಬ್ದಂ ಕುರ್ವನ್- ಪಂಚಮೀ

||1||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

"ಕ್ಷಣಿತ ಡಮರು"- ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶಬ್ದ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ "ಡಮರು"-
ವಾದ್ಯವನ್ನು ಧರಿಸಿರುವವನು- ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿರುತ್ತದೆ. ||1||

(2) -"ಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕಾ"-ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಘನೆಯೆಂಬ ಸರ್ಪದ ಹೆಡೆಯಿಂದ ಸಂಬಂಧವಾದ ಕಿರೀಟದಿಂದ
ಸುವವನೇ, ಕ್ಷಣಿತ. ಎಂದರೆ, ಶಬ್ದಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಡಮರುಕ ವಾದ್ಯ
ನೇ, ತ್ರಿಶೂಲಧರನೇ, ಶಿಖಿಯೆಂಬ ಅಗ್ನಿಯು, ದಿನಮಣಿ ಎಂಬ
ಏ, ನಿಶಾಕರನೆಂಬ ಚಂದ್ರನೂ ಸಹ ಮೂರು ಕಣ್ಣಾಗಿ ಉಳ್ಳವನೇ,
ಪಾವನಚರಿತ್ರನೇ, ನಮಸ್ಕರಿಸುವವರಿಗೆ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡು
ಪ್ರಮಥ ಗಣಸುರರೆಂಬ ದೇವಗಣ ಮುನಿಗಣದಿಂದ ಸಹ ಸುಪೂಜಿತ
ಸ್ತಂಧ್ಯನೇ, ರಾವಣನ ಮದವನ್ನು ಅಣಗಿಸಿದವನೇ, ಮಹದೇವನೇ,
ನನ್ನನ್ನು ಪಾಲಿಸು. ||1||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಫಲ ಫಲಾಂಶಿತ-

ಶ್ರೀಮಹರುದ್ರದೇವರು ಸರ್ವಭೂಷಣರು. ಸರ್ವದ ಹೆಡೆಯು ಆಗಲವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಅವರ ಶಿರಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವುದು.

ಫಲೇ- ಎಂದರೆ ಹೆಡೆಯುಳ್ಳ ಸರ್ವವು. ಫಲಾ-ಅಂದರೆ, ಸರ್ವದ ಹೆಡೆಯಿಂದ ಆಂಶಿತ- ಅಲಂಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು.

2. ಮಳುಟಿ ರಂಜಿತ-

ಸರ್ವದ ಫಲವೇ ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರ ಶಿರಸ್ಸಿಗೆ ಕಿರೀಟದಂತೆ ಭೂಷಣ ಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ, ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಮಳುಟಿ- ಕಿರೀಟ. ರಂಜಿತ- ಭೂಷಿತವಾದ (ಅಲಂಕೃತವಾದ) ಅಂದರೆ, ಶ್ರೀ ಮಹರುದ್ರದೇವರ ಶಿರಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ವಿದ್ಯಮಾನವಾಗಿರುವ ಸರ್ವದ ಹೆಡೆಯು ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿರುವ ಕಿರೀಟ ಸದೃಶವಾಗಿದೆ.

3. ಕೃಷಿತ ಡಮರು-

ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರು ತಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಡಮರುಗಳಿಗೆ- ಎಂಬ ವಾಕ್ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಹಾಪ್ರಳಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ಡಮರುವಿನಿಂದ ಹೊರಡುವ ಶಬ್ದವು ಸರ್ವತ್ರ ತುಂಬಿ ಅನುರಂಜಿತವಾಗುವುದು.

ಕೃಷಿತ- ಎಂದರೆ, ಶಬ್ದವೊಡುತಿಯವ.

4. ತ್ರಿಕೂಲ-

ತ್ರಯಂಬಕಂಠು ಹಸ್ತರಲ್ಲಿ ತ್ರಿಕೂಲ ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ, ತ್ರಿಕೂಲವು

ಗಣಾದ ತ್ರಿನೇತ್ರರು ತ್ರಿದಳಾತ್ಮಕವಾದ ಅಹಂಕಾರ ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳು. ತ್ರಿಶೂಲದ ಮೂರು ಭಾಗಗಳು ಇದರ ಸಾಂಕೇತ.

4. ಶಿಖಿ-ಹೃದಿಸುತ್ತಿರುವ ಅಗ್ನಿ. ವಶುವತಿಗಳ ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ದಹನ ಗುಣವುಳ್ಳ ಫಾಲನೇತ್ರವಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ಸಾನ್ನಿಧ್ಯ. ದಿನಮಣಿ-ದಿವಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಸೂರ್ಯನು ದಿನಮಣಿಯು. ಸೂರ್ಯನೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ತೀಕ್ಷ್ಣ ಗುಣವುಳ್ಳ ಬಲನೇತ್ರ. ಭವಾನಿ ವತಿಗಳ ಬಲನೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯ. ನಿಶಾಕರ-ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ಚಂದ್ರ. ಚಂದ್ರನೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಂತ (ತಂಪು) ಗುಣವುಳ್ಳ ಎಡನೇತ್ರ. ಎಡನೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯ. ಹೀಗೆ, ತ್ರೀರುದ್ರದೇವರು ಫಾಲನೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ-ಬಲನೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ - ಎಡ ನೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರ - ಹೀಗೆ ತೇಜಸ್ಸುಳ್ಳ ತ್ರಿನೇತ್ರರು.

5. ಪರಮ ಪವಿತ್ರ-

ಗಂಗಾಧರನಾದ ತ್ರೀರುದ್ರದೇವರ ದೇಹ ಪವಿತ್ರಮಯವಾದದ್ದು. ಧವಳಕಾಂತಿಯುಕ್ತರು, ಇದರಿಂದ, ಪರಮಪವಿತ್ರರು. ಅಂದರೆ, ಪಾವನ ಚರಿತ್ರರು.

6. ಪ್ರಣತಕಾಮದ-

ತನಗೆ ಶರಣಾಗತರಾಗಿ ಬರುವ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರು ಪ್ರಣತರು. ಅಂತಹ ಕ್ಷಣಿಕರ ಸರ್ವಮನೋಭೀಷ್ಠೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವವರು ತ್ರೀರುದ್ರದೇವರು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಣತಕಾಮದರು- ಪಾರ್ವತೀರಮಣರು.

ವಿಶೇಷಾಂಶ- (1) ಮುಮುಕ್ಷುಗಳಾದ ಸಾತ್ವಿಕರಿಗೆ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿ ಯನ್ನು ನೀಡಿ, ತೈಲಧಾರೆಯಂತೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪಾದಾಂಜುಜಗಳಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಧ್ವಿಸಿ, ಅವರ ಸದ್ಗತಿಗೆ ಮಾರ್ಗಪ್ರದರ್ಶಕರು- ತ್ರೀ ರುದ್ರದೇವರು.

(2) ರಜೋಜೀವರಾದ ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿಗಳಿಗೆ ಅವರ ಅಭಿಲಾಷೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿ, ಆನಂದಪಡಿಸುವರು.

(3) ತಮೋಯೋಗ್ಯರಾದ ದೈತ್ಯರೂ ಸಹ ಶಿವನ ಭಕ್ತರು. ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಶಂಕರನನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸಿ, ವರಗಳನ್ನು ಪಡೆದು, ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹರಿವಾಯುಗಳಿಂದ ನಾಶಹೊಂದುವರು.

7. ಪ್ರಮಥಸುರಮುನಿಗಣ-

ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರ ಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಥ ಗಣ- ಎಂದು ಹೆಸರು. ಧೂತ ಪ್ರೇತ ಪಿತೃಗಳೂ ಈ ಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವರು. ಶ್ರೀ ರುದ್ರದೇವರು ಸ್ಮಶಾನವಾಸಿಗಳಾದ್ದರಿಂದ, ಲಯಕಾರಕರೇಬ ಸಾಂಕೇತ. ಇದೇ ಭೂತಗಣ ಗಳು ದಕ್ಷಪ್ರಜೇಶ್ವರನ ಯಾಗವನ್ನು ಶಂಕರನ ಆದೇಶದಂತೆ, ಭಂಗ ಗೊಳಿಸಿದರು.

ಇಂದ್ರಾದಿ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ವಂದ್ಯರು. ನಾರದಾದಿ ಸುಜ್ಞಾನಿ ಷುಷಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಮೂಹದಿಂದ ಪೂಜ್ಯರು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಮಥ ಸುರಮುನಿ ಗಣ ಸುಪೂಜಿತ ಚರಣಯುಗರು.

8. ಒಮ್ಮೆ, ರಾವಣೇಶ್ವರನು ಮಧಾಂಧನಾಗಿ, ಕೈರಾಸಪರ್ವತವನ್ನು ಎತ್ತಲು, ತನ್ನ 20 ತೋಳಗಳನ್ನು ಹಾಚಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದನು. ಆಗ ಶ್ರೀರುದ್ರ ದೇವರು ತಮ್ಮ ಕಾಲಿನ ಬೆರಳಿನಿಂದ ಪರ್ವತವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಅದುಮಿದರು. ಅದರ ಆಘಾತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ನರಳಿದ ರಾವಣನು ರುದ್ರದೇವರ ಕ್ಷಮೆಬೇಡಿ, ಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದನು. ಇದರಿಂದ ರಾವಣಮದ ವಿಭಂ ಜನರು.

9. ಇಂತಹ ಮಹಿಮೋಪೇತರಾದ ಮಹರುದ್ರದೇವರೇ ! ನಮ್ಮೆಲ್ಲರನ್ನು ಸುಜ್ಞಾನ- ಭಕ್ತಿ- ವೈರಾಗ್ಯಗಳನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಿ, ನಿರಂತರ ಸಂರಕ್ಷಿಸಿರಿ- ಎಂದು ಮನೋಭವಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ- ದಾಸರಾಯರು. ||11||

ಪದ್ಯ ೧೨

ಮೂಲ :-

ದಕ್ಷಯಜ್ಞ ವಿಭಂಜನನೆ ವಿರು |
 ಸಾಕ್ಷ ವೈರಾಗ್ಯಾಧಿಪತಿ ಸಂ |
 ರಕ್ಷಿಸೆಮ್ಮನು ಸರ್ವಕಾಲದಿ ಸನ್ಮುದವನಿತ್ತು ||
 ಯಕ್ಷಪತಿಸಖ ಯಜಪರಿಗೆ ಸುರ |
 ವ್ಯಕ್ಷ ವ್ಯಕದನುಜಾರಿ ಲೋಕಾ |
 ಧ್ಯಕ್ಷ ಶುಕ ದೂರ್ವಾಸ ಜೈಗೀಷವ್ಯ ಸಂತ್ಯೆಸು || ||೧೫||

ವಕರಣಿಕೆ :-

ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಿಂದಲೂ ಸಹ, ಶ್ರೀಮಹರುದ್ರದೇವರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ||12||

ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥ :

ದಕ್ಷಯಜ್ಞ ವಿಭಂಜನನೆ = ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರ ಮಾವನಾದ ದಕ್ಷಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಯಜ್ಞವನ್ನು ವಿಶೇಷಾಕಾರವಾಗಿ ನಾಶಪಡಿಸಿದವರೇ, ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಫಾಲನೇತ್ರ, ಅಗ್ನಿಸದೃಶ ಮೂರನೆಯ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವರೇ, ವೈರಾಗ್ಯಾಧಿಪತಿ ವೈರಾಗ್ಯಾಭಿಮಾನಿಗಳೂ, ಸ್ವತಃ ವೈರಾಗ್ಯಸಂಪನ್ನರೂ ಆದವರೇ, ಯಕ್ಷಪತಿಸಖ = ಯಕ್ಷರಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಗಳಾಗಿರುವ ಕುಬೇರನ ಮಿತ್ರರಾದವರೇ, ಯಜಪರಿಗೆ = ನಿಮ್ಮನ್ನು ಜೆನ್ನಾಗಿ ಆರಾಧಿಸುವವರಿಗೆ, ಸುರವ್ಯಕ್ಷ = ಕಲ್ಪಕ್ಷಸದೃಶರಾಗಿರುವವರೇ, ವ್ಯಕದನುಜಾರಿ = ವ್ಯಕಾಸುರನಂಥ ದೈತ್ಯರನ್ನೆ ಸಂಹರಿಸಿದವರೇ, ಲೋಕಾಧ್ಯಕ್ಷ = ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಾರಭ್ಯ ಐಂಶಜೀವರ ಪರ್ಯಂತ, ತ್ರಿವಿಧಜೀವರ ಮನೋಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿ,

ನಿಯಂತ್ರಿಸುವವರೇ (ಮನಾಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ), ಶುಕ = ಶುಕಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಅವಕಾರಭೂತರಾಗಿ, ದೂರ್ವಾಸ = ದೂರ್ವಾಸನೆಂಬ ಮುನಿಗಳ ಅವಕಾರರಾಗಿ, ಜೈಗೀಷವ್ಯ = ಜೈಗೀಷವ್ಯರೆಂಬ ಮಹಾಮುನಿಗಳಾಗಿ, ಅವಕಾರಮಾಡಿದ ಹೇ ಮಹರುದ್ರದೇವರೇ, ಸರ್ವಕಾಲದಿ = ಎಲ್ಲಾಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಸನ್ನುದವನಿತ್ತು = ಮನಸ್ಸನ್ನು ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ ಭಗವದ್ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿ, ತದ್ವಾರಾ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಆನಂದವ್ರದರಾಗಿ, ಸಂತ್ಯೇಸು = ನಮ್ಮನ್ನು ಸಂದಕ್ಷಿಸಿರೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನಾಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. || 12 ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಇನ್ನೂ ರುದ್ರದೇವರನ್ನ ಸಮೀಚೀನ ಜ್ಞಾನ ಕೊಡಿ-ಎಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡತಾರೆ. ನಿಮ್ಮ ಮಾವನಾದ ದಕ್ಷಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಯಜ್ಞವನ್ನು ವಿಶೇಷಕಾರವಾಗಿ ನಾಶಮಾಡಿದವರೇ, ಭೂಮಾಧ್ಯ ಅಗ್ನಿಸದೃಶ ಮೂರನೇ ನೇತ್ರವ್ಯಕ್ತವರೇ, ವೈರಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದವರೇ, ಕುಬೇರನಿಗೆ ಸ್ನೇಹಿತರಾದವರೇ, ನಿಮ್ಮನ್ನು ಭಂದಾಗಿ ಆರಾಧನ ಮಾಡತಕ್ಕವರಿಗೆ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ ಸದೃಶರಾದವರೇ, ವೃಕಾಸುರನಿಗೆ ಶತ್ರುರೂಪರಾದವರೇ, ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳ ಆರಂಭಮಾಡಿ, ತೃಣಾಂತ ತ್ರಿವಿಧಜೀವರ ಮನೋಇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದವರೇ, ಶುಕಾಚಾರ್ಯರೆಂತಲೂ, ದೂರ್ವಾಸರೆಂತಲೂ, ಜೈಗೀಷವ್ಯರೆಂತಲೂ, ಅವಕಾರಮಾಡಿದಂಥ ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರೇ, ಕ್ಷಣಲವಾದಿಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ನೀವು ಮನದೇಳಿ ಮೂರ್ಛಿಗಾದ ಕಾರಣ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಷಯವಾದ ಆನಂದಕೊಟ್ಟು, ನಮ್ಮಗಳನ್ನು ಸಜ್ಜನರ ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿಟ್ಟು, ಭಂದಾಗಿ ಕಾಪಾಡೋವರಾಗಿರಿ-ಎಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. || 12 ||

2. ಛಾಂದೋಗ್ಯಶ್ಲೋಕ :-

ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರ

ಮಾವನಾದ

ದಕ್ಷಪ್ರಜಾಪತಿಯನ್ನು

ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಯಾಗಕ್ಕೆ ತಾನೂ ಬರಲು, ತನಗೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಕುಳಿತಿದ್ದ, ತನ್ನ ಅಳಿಯನಾದ ರುದ್ರನು ತನಗೆ ಎದ್ದು, ನಮಸ್ಕರಿಸಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕೋಪದಿಂದ ರುದ್ರದೇವರನ್ನು ಅನೇಕ ವಿಧವಾಗಿ ದೂಷಿಸಿದನು. ಅವರನ್ನು ಅಮಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ತಾನೂ ಬಂದು ಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಲು ಯತ್ನಿಸಿ, ತನ್ನ ಅಳಿಯ ರುದ್ರದೇವರನ್ನೂ ಅವರ ಪತ್ನಿಯಾದ ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನೂ ಆ ಯಾಗಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಲೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೂ ಆತನ ಮಗಳೂ, ತ್ರೀರುದ್ರದೇವರ ಪತ್ನಿಯೂ ಆದ ಸತೀದೇವಿಯರು, ತಮ್ಮ ತಂದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ, ಯಾಗಶಾಲೆಗೆ ಬರಲು, ಆಕೆಯನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸದೇ, ಆಹುತಿ ಕೊಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ಆಹುತಿಯನ್ನು ಕೊಡದೇ, ಅವಮಾನ ಮಾಡಿದನು. ಸತೀದೇವಿಯು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ತಂದೆಯನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ದೂಷಿಸಿ, ನಿಷ್ಕಂಠಕ ಪಾಪಿಯಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಈ ದೇಹವನ್ನು ಬಿಡುವೆನೆಂದು ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರು. ಈ ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ಕೇಳಿದ ತ್ರೀರುದ್ರದೇವರು ಕೋಪದಿಂದ ಬಂದು, ದಕ್ಷನಯಾಗವನ್ನು ಧ್ವಂಸಮಾಡಿ, ಅವನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ, ಕಡೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಅವ್ವಣಿಯಂತೆ, ಮೇಲೆಯ ತಲೆಯಿಂದ ಆತನನ್ನು ಬದುಕಿಸಿದ ರೆಂಜು-ಭಾಗವತ ಚತುರ್ಥಸ್ಕಂಧದ ಕಥೆ- ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸೂಚಕ ವಾದುದು "ದಕ್ಷ ಯಜ್ಞ ವಿಭಜನ"-ನೆಂಬ ಪದವು.

ವೃಕದನುಚಾರಿ- ವೃಕಾಸುರನೆಂಬುವನೇ ಭ್ರೂಸುರನು. ಅವನು- "ನಾನು ಯಾರ ತಲೆಯ ಮುಲೆ ಕೈ ಇಡುವೆನೋ, ಅವನು ಭಸ್ಮವಾಗಬೇಕು"- ಎಂದು ರುದ್ರದೇವರಿಂದ ವರವನ್ನು ಪಡೆದು, ಪರೀಕ್ಷಾರ್ಥವಾಗಿ ರುದ್ರದೇವರ ತಲೆಯ ಮೇಲೆಯೇ ಕೈ ಇಡಲು ಯತ್ನಿಸಿದನು. ಆಗ ವೃಕಾಸುರನನ್ನು ತ್ರೀಹರಿಯು ಉಪಾಯದಿಂದ, ಅವನ ಕೈಯನ್ನು ಅವನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆಯೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಅವನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದನು. ರುದ್ರದೇವರು ಇಡಿದ ವರವೇ ಅವನ ಸಂಹಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದುದರಿಂದ, "ವೃಕದನುಚಾರಿ"- ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ರುದ್ರದೇವರ ಅವತಾರತ್ರಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣಾದಿಗಳನ್ನು ಕ್ಷನೆಯ ಬೃಹತ್ತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. || 12 ||

4. ತ್ರಿವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿ :-

"ದಕ್ಷಯಜ್ಞ"-೧೨೩|| ವೀರಭದ್ರಾವತಾರೇ|| "ಯಜ್ಞಪತಿ"-ಕುಟೀರ.

||12||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ವೀರಭದ್ರಾವತಾರಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷನ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಭಂಜನ ಮಾಡಿದ್ದು "ಯಜ್ಞಪತಿ"- ಕುಟೀರ. ||12||

5. ಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ದಕ್ಷ ಎಂದೂ-ದಕ್ಷಯಜ್ಞವನ್ನು ಅಪರಾಧಾನುಗಣವಾಗಿ, ಧ್ವಂಸ ಮಾಡಿದವನೇ, ವಿರೂಪಾಕ್ಷನೆಂಬ ಶತ್ರುಭಯಂಕರನೇತ್ರನೇ, ವೈರಾಗ್ಯಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿಯಾದವನೇ, ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ ಸನ್ಮೋದವೆಂಬ ಸೌಖ್ಯವನ್ನು ನಮಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಸಂರಕ್ಷಿಸು. ಯಜ್ಞಪತಿಯಾದ ಕಬೀರನ ಸ್ನೇಹಿತನೇ, ಭಜನೆ ಮಾಡಿದವರ ಸುರವೃಕ್ಷವೆಂಬ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದಂತೆ ಸಕಲೇಪ್ಪಗಳನ್ನು ಕೊಡುವವನೇ, ವ್ಯಕ್ತನಾದ ಅಸೂರನಿಗೆ ಶತ್ರುವಾದವನೇ, ಲೋಕಾಧ್ಯಕ್ಷನೇ, ಶುಕನೆಂದೂ, ದುರ್ವಾಸನೆಂದೂ ಜೈಗೋಷವ್ಯನೆಂದೂ-ಸಹ ಅವತಾರ ಮಾಡಿದವನೇ, ನಮ್ಮನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸು.

128

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ದಕ್ಷಯಜ್ಞವಿಭಂಜನರಾದ ದಾಕ್ಷಾಯಣೀಪತಿಗಳ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಸೃಜನರಾದ ಮರೀಚ್ಯಾಂಶುಪುತ್ರವರು ಮಹಾಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಅನೇಕ ಮಹರ್ಷಿಗಳಿಲ್ಲರೂ ಅಲ್ಲಿ ಆಮಂತ್ರಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷವ್ರಜೇಶ್ವರನೂ ಸಹ ಯಜ್ಞಕಾಲಿಗೆ ಆಗಮಿಸಿದನು. ಸೂರ್ಯಕಾಂತಿಯಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಆ ದೈವಪ್ರಕಾಶವತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ, ಸಮಸ್ತರೂ ಎದ್ದು ನಿಂತು, ವಂದಿಸಿದರು. ಆದ

ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮತ್ತು ರುದ್ರ ಇಬ್ಬರೂ ಎದ್ದು, ಮರ್ಯಾದಿಸಲಿಲ್ಲ. ದಕ್ಷನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಉತ್ತಮ ಕೃಷಾಪನ್ನರೆಂದು ತಿಳಿದು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದನು. ಆದರೆ, ತನ್ನ ಪುತ್ರಿ ಸತೀದೇವಿಯ ಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರು ಎದ್ದು, ನಮ್ಮಂಸ ಸಿದ್ಧದ್ದು ಬಹಳ ಕೋಪವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು. ಆಗ ಕ್ರೋಧೋದ್ದೀಪಿತನಾಗಿದ್ದ ದಕ್ಷಪ್ರಜ್ಞಶ್ವರನು ತುಂಬಿದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಅಳಿಯನನ್ನು ಮನಸ್ತೀ ದೂಷಿಸತಾರಂಭಿಸಿದನು. ನಿಂದಿಸಿದರೂ, ತಟಸ್ಥನಾಗಿದ್ದ ರುದ್ರನನ್ನು ನೋಡಿ ದಕ್ಷನ ಕೋಪ ಮಿಗಿಲಾಯಿತು. "ಈ ದೇವಗಣಾಧಮನಾದ ಶಿವನು ಇಂದ್ರೋ ದಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಯಜ್ಞಭಾಗವನ್ನು ಹೊಂದದಿರಲಿ" - ಎಂದು ಶಾಪವನ್ನಿತ್ತು, ಯಾಗಶಾಲೆಯಿಂದ ನಿರ್ಗಮಿಸಿದನು.

ರುದ್ರನಿಗೆ ತಕ್ಕ ಶಾಸ್ತ್ರ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ವೈರಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ದಕ್ಷಪ್ರಜಾಪತಿಯು, ವಾಜಪೇಯವೆಂಬ ಯಾಗವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದನು. ಸಮಸ್ತ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಗಳನ್ನು, ದೇವರ್ಷಿಗಳನ್ನು ಕರೆಸಿ, ಯಜ್ಞದೀಕ್ಷಿತನಾದನು. ಆದರೆ ಅಳಿಯನಿಗಾಗಲೀ, ಪುತ್ರಿ ಸತೀದೇವಿಗಾಗಲೀ ಆಮಂತ್ರಣ ಕಳುಹಿಸಲಿಲ್ಲ. ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿದ ಸತೀದೇವಿಯು ಪಠಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಂದೆಯ ಯಾಗಶಾಲೆಗೆ ಬಂದಳು. ದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಬಂದು ನಿಂತ ಪುತ್ರಿಯನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೇ ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದನು. ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷನು ರುದ್ರಭಾಗವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಸತಿಗೇ ತುಂಬಾ ಅವಮಾನವಾಯಿತು. ಜಗವಂದ್ಯನಾದ ಶಂಕರನಿಗೆ ಆದ ಅವಮಾನಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೇ, ಯೋಗಾಗ್ನಿಯಿಂದ ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡಿದಳು. ವಿಷಯ ತಿಳಿದ ರುದ್ರನ ಕೋಪ ಹೇಳತೀರದು. ಕ್ರುದ್ಧರಾದ ಧೂರ್ಜಟಿಯು ಐಡೆಯಿಂದ ಒಂದು ಕೊದಲನ್ನು ಕಿತ್ತು, ರೋಷದಿಂದ ನಲಕೈ ಅಪ್ಪಳಿಸಿದನು. ಆಗ ವೀರಭದ್ರನ ಅವತಾರವಾಯಿತು. ರುದ್ರನ ಅಪರಾವತಾರನಾದ ವೀರಭದ್ರನು ದಕ್ಷನ ತಲೆಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿದನು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಆದೇಶದಂತೆ ಮೇಕೆಯ ತಲೆಯನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ, ಯಜ್ಞ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿಯಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಶ್ರೀಮಹರುದ್ರದೇವರು ದಕ್ಷಯಜ್ಞ ವಿಘಂಟನರೆಂದು ಖ್ಯಾತನಾದರಾದರು.

2. ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಎರಡು ಕಣ್ಣುಗಳಿದ್ದರೆ, ರುದ್ರದೇವರು

ಪ್ರೀತಿಯು. ಪಾಲನೆಯು ಅಗ್ನಿಸದೃಶವಾಗಿ, ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿದೆ. ಮುಕ್ತರಾದ ರುದ್ರದೇವರು ವಿರೂಪಾಕ್ಷರು. (ವಿರೂಪ + ಅಕ್ಷ. ಪ್ರೀತಿಯು ವಿರೂಪಾಕ್ಷ. ಆದರೆ, ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ಅವೇ ಅಲಂಕಾರಪ್ರಾಯವಾಗಿವೆ.)

3. ಸ್ವಾನವಾಸಿಗಳಾದ ಶಂಕರರು ವೈರಾಗ್ಯಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು. ಪರಮ ವೈರಾಗ್ಯಶಾಲಿಗಳು. ನಿಶ್ಚಿಂತನೆಯಾದ ಮನಸ್ಸು ವೈರಾಗ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಿಲ್ಲ.

4. ಯಜ್ಞದ ಅಧಿಪತಿಯು ಕುಬೇರನು. ಅಂಶಕ ಯಜ್ಞಪತಿಗಳಾದ ಕುಬೇರ ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರ ಪರಮ ಮಿತ್ರನು. ಇದರಿಂದ, ಯಜ್ಞಪತಿಸಮೀಪ.

5. ರುದ್ರಾಧಿಕಾರದ ಶಿವಭಕ್ತರು ಯಜ್ಞಪತಿಗಳು. ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರನ್ನು ಪೂಜಿಸುವ ಭಕ್ತರ ಪಾಲನೆಗೆ ಭಕ್ತಾದೇವರು ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಸದೃಶರು. ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವು ತನ್ನನ್ನು ಭಜಿಸುವವರಿಗೆ ಸಕಲ ಶಾಖಾಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದು. ಅದರಂತೆಯೇ, ಶರಣಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಭಕ್ತಿಗೆ ಸರ್ವಭೋಜನವೆಂದು.

6. ವೈಶ್ವಾನರನೇಂಬ ದೈತ್ಯನು ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರನ್ನು ಕುರಿತು, ಘೋರ ಕುವಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿ, ಆತನಿಂದ ವರಗಳನ್ನು ಪಡೆದನು. ತಾನು ಯಾರ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕೈ ಇಡುತ್ತೇನೋ, ಅವರು ಉರಿದು ಭಸ್ಮವಾಗಬೇಕೆಂಬ ವರವನ್ನು ಕೇಳಿ ಪಡೆದನು. ಪರೀಕ್ಷಾರ್ಥವಾಗಿ, ರುದ್ರದೇವರ ಮೇಲೆಯೇ ಕೈಯಿಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದಾಗ, ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಮೋಹನೀರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿ, ದೈತ್ಯನ ಕೈಯನ್ನು ಆತನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆಯೇ ಇಡುವಂತೆ ಮೋಹಗೊಳಿಸಿದನು. ಆಗ ವೈಶ್ವಾನರನು ಓದಿಯಾದನು. ಅವನಿಗೆ ಭಸ್ಮಾಸ್ಮರನೆಯ ನಾಮಾಂಶ.

7. ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮನೋನಿಯಾಮಕರು. ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪಾದಾರವಿಂದಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸುವ ವೈಷ್ಣವೋಕ್ತಿ.

ಮರಾದ ರುದ್ರದೇವರು ಲೋಕಾಧ್ಯಕ್ಷರು. ಶ್ರೀಹರಿಯ ದ್ವಿತೀಯಾಂಗ ಭೂತರು.

8. ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸರ ಪುತ್ರರಾಗಿ, ಶುಕಾಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅವತರಿಸಿದರು. ಆ ಶುಕಾಚಾರ್ಯರೇ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸರಿಂದ ಭಾಗವತೋಪದೇಶ ಪಡೆದು, ಭವಮೋಚನ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿದ್ವಾಜರಿಗೆ ತೋರಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ, ಕಾರಣರಾದರು.

9. ದೂರ್ವಾಸರೆಂಬ ಮುನಿಯು ರುದ್ರರ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು. ಅತ್ರಿಯುಷಿಗಳ ಪತ್ನಿ ಅನುಸೂಯಾ ದೇವಿಗೆ ಒಲಿದು, ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳು ಜನಿಸಿದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ದೂರ್ವಾಸಾವತಾರವೇ ಶಂಕರನು.

10. ಜೈಗೀಷವ್ಯ-ಎಂಬ ಮುನಿಪುಂಗವರ ಅವತಾರವು ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಈ ಅವತಾರದಿಂದ ಜಾಂಬುವತಿಗೆ ಉಪದೇಶ. ಅಂತಹ ಶ್ರೀಠುದ್ರದೇವರು ನಮ್ಮನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಲಿ. ||12||

ಪದ್ಯ ೧೩

ಮೂಲ :

ಹತ್ತು ಕಲ್ಪದಿ ಲವಣಜಲಧಿಯೊ |

ಕುಪ್ತಮಶ್ಲೋಕನ ಒಲಿಸಿ ಕೃತ |

ಕೃತ್ಯನಾಗಿ ಜಗತ್ಪತಿಯ ನೇಮದಿ ಕುಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ||

ದಿತ್ತರಿಸಿ ಮೋಹಿಸಿ ದುರಾತ್ಮರ |

ನಿತ್ಯನಿರಯನಿವಾಸರೆನಿಸಿದ |

ಕೃತ್ತಿವಾಸಗೆ ನಮಿಸೆ ಶೇಷಪದಾರ್ಹರಹುದೆಂದೊ || ೧೩ ||

ಅವತರಣೆ :

ಈ 4ನೆಯ ಪದ್ಯದಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಮಹರುದ್ರದೇವರನ್ನು ಇನ್ನೂ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. #13#

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಹತ್ತುಕಲ್ಪದಿ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಹತ್ತು ದಿನಕಲ್ಪಗಳ ಕಾಲ, ಅವನು ಜಲಧಿಯೊಳು = ಅವನು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ, ಘೋರ ತಪಸ್ಸನ್ನೂ ಆಚರಿಸಿ, ಉತ್ತಮಶ್ಲೋಕನ = ಗುಣಪೂರ್ಣನೂ, ಸರ್ವೋತ್ತಮನೂ ಆದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣದೇವರನ್ನು, ಒಲಿಸಿ = ಪ್ರಸನ್ನೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು, ಕೃತ = ತಪಸ್ಸಿನ ದ್ವಾರಾ, ಕೃತ್ಯನಾಗಿ = ಪ್ರಯೋಜನಕರವಾದ ಶ್ರೀರುದ್ರ ಪದವಿಯನ್ನು ಐದಿದವರಾಗಿ, ಜಗತ್ಪತಿಯೆ = ಜಗತ್ಸಾಧಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ನೇಮದಿ = ನಿಯಮರೂಪವಾದ ಆಜ್ಞಾನದಿಂದ, ಕುಶಾಸ್ತ್ರಗಳ = ಮೋಹಕವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು, ಬಿತ್ತರಿಸಿ = ವಿಶೇಷವಾಗಿ ರಚಿಸಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹರಡಿ, ದುರಾತ್ಮರ = ದುಷ್ಟಸ್ವಭಾವದವರಾದ ದೈತ್ಯರನ್ನು, ಮೋಹಿಸಿ = ಆ ಮೋಹಕಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಮನಸ್ಸರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ನಿತ್ಯನಿರಯನಿವಾಸರೆನಿಸಿದ = ಮಹಾಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲೂ ಸಹ ನಿತ್ಯವಾಗಿರತಕ್ಕ ಅಂಧಂತಮ್ಮನ್ನಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ವಾಸಮಾಡುವಂತೆ ಮಾಡಿದ, ಕೃತ್ತಿವಾಸಗೆ = ಚರ್ಮವನ್ನೇ ವಸ್ತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರಿಗೆ, ಶೇಷಪದಾರ್ಥರಹುದೆಂದು = ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಶೇಷಪದವಿಗೆ ಬರುವರೆಂದು, (ಪ್ರಸಕ್ತರುದ್ರದೇವರು ಧಾರ್ಮಿಕಶೇಷವಸ್ಥರು) ನಮಿಸೆ = ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ. #13#

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

(೧) ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :

ಇನ್ನೂ ರುದ್ರದೇವರನ್ನೇ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ದಿನಕಲ್ಪಗಳು ಹತ್ತರಲ್ಲಿ ಲವಣಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿ, ಗುಣಪೂರ್ಣನಾದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣದೇವರನ್ನ ಪ್ರಸನ್ನೀಕರಿಸಿ ಕೊಂಡು, ಮಾಡಲ್ಪಪಟ್ಟ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನಕರವಾದ ರುದ್ರಪದ ಐದಿದವರಾಗಿ, ಜಗತ್ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ನಿಯಮರೂಪವಾದ ಆಜ್ಞಾದಿಂದ ಮೋಹಕವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ವಿಶೇಷಾಕಾರವಾಗಿ ರಚನಾ ಮಾಡಿ, ದುಷ್ಟಸ್ವಭಾವವರಾದ ದೈತ್ಯರನ್ನ ಆ ಮೋಹಕಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಮಹಾಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ನಾಶವಾಗದ ನಿತ್ಯವಾಗಿ ಇರತಕ್ಕ ಅಂಧಂತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ವಾಸಮಾಡುವಂತೆ ಮಾಡಿದ, ಚರ್ಮವೇ ವಸ್ತ್ರವಾಗುಳ್ಳ ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ವಂದನಾ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಈ ರುದ್ರದೇವರು ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಶೇಷಪದಕ್ಕೆ ಅರ್ಹರೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾದ ಕಾರಣ ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಮಾಡಲೆಂತ ಪೂರ್ವೋಕ್ತದಿಂದ ಆನ್ವಯವು. 5ನೇ ಕರ್ಣದವರು ಗರುಡ ಶೇಷರುದ್ರರ ವಿಚಾರ ಮುಗಿಯಿತು. ||13||

2. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪ 10 ಕಲ್ಪಗಳವರೆಗೆ ಲವಣಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಉಗ್ರವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿ, ಭಗವರಾಜ್ಞೆಯ ಮೇರೆಗೆ, “ತ್ವಂಚ ರುದ್ರಬಾಹಾಬಾಹೋ ಮೋಹಶಾಸ್ತ್ರಾಣಿ ಕಾರಯ,”- ನೀನು ನಿನ್ನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಮೋಹಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಮಾಡು- ಎಂಬವೇ ಮೊದಲಾದ ಭಗವದ್ವಾಣಿಯಂತೆ, ಮೋಹಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ದೈತ್ಯರನ್ನು ಮೋಹಗೊಳಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ಅಂಧಂತಮಸ್ಸಿಗೆ ಯೋಗ್ಯರೆಂದೆನಿಸಿ, ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಶೇಷಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವ ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವೆನು. ||13||

4. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ :

“ಹತ್ತು”- ೧೩ ||

ಅನೇಕ ಅದ್ಯ ಸಂಧಿ ಯಾದುಕ್ತಂ- "ಆದಶ ಕಲ್ಪಂ ತವಃ ತದವರೋಕ್ಷ
ದಾಡ್ಯರ್ಥಮವಿ ಪರತ್ರ ಅನಂದವೈಚಿತ್ರ್ಯಯ ರುದ್ರತ್ಪೋತ್ತರಂ ತವಃ"-
ಇತ್ಯಸೂಚಿ. ||13||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

"ದಶಕಲ್ಪ ತವಶ್ಚೀರ್ಣಂ"- ಹತ್ತು ಕಲ್ಪ ತವಸ್ಸನ್ನು ರುದ್ರದೇವರು
ಮಾಡಿದರು- ಎಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನು 1ನೆಯ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಯಿತು.
ಈ ತಮ್ಮ ಅವರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನದ ದೃಢತೆಗಾಗಿ, ಹಾಗೂ ಪರತ್ರ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ
ವಿಚಿತ್ರ ಅನಂದೋದ್ರೇಕಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಮಾತನ್ನು- "ರುದ್ರಪದವಿಯನಂತರ
ತವಸ್ಸುಮಾಡಿದ್ದು"- ಎಂಬ ವಚನದಿಂದ ಸೂಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ||13||

೩. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಹತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಲವಣಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮಕೀರ್ತಿಯುಳ್ಳ
ದೇವರನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿ, ಒಲಿಸಿ ಕೃತಕೃತರಾಗಿ, ಜಗತ್ಪತಿಯಾದ ದೇವರ ನಿಬಂಧನೆ
ಪ್ರಕಾರ ಕುಶಾಸ್ತ್ರಗಳೆಂಬ ಪಾಶುಪತಾದ್ಯಾಗಮಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಎತ್ತರಿಸಿ,
ದುರಾತ್ಮರನ್ನು ಮೋಹಿಸಿ, ನಿತ್ಯನರಕ ವಾಸಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಕೃತ್ರಿ- ಎಂಬ
ವ್ಯಾಘ್ರಹಿರವಸ್ತ್ರನಾದ ಶಿವನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. ಪಾರ್ವತೀರಮಣನೆ-
ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು. ಶೇಷಪದಕ್ಕೆ ನೀನು ಅರ್ಹನೆಂದು ತಿಳಿದು, ನಿನ್ನನ್ನು
ವಂದಿಸುವೆನು, ||13||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಹಿಂದೆ, ಶ್ರೀಗುರುದೇವರು ಲವಣಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಹತ್ತುಕಲ್ಪಗಳ
ಕಾಲ, ಘೋರವಾದ ತವಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸಿ, ಪ್ರಸಕ್ತರುದ್ರಪದವಿಯನ್ನು
ಪಡೆದರು. 'ಕಲ್ಪ'-ವೆಂದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ದಿನಕಲ್ಪಗಳೆಂದು- ಶ್ರೀ
ಮದಾಚಾರ್ಯರು ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಅಲ್ಲಿಗೆ, (1) 40 ದಿನಕಲ್ಪಗಳ ಪರ್ಯಂತ, ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ. ನಂತರ, ರುದ್ರಪದವಿಗಾಗಿ, (2) 10 ದಿನಕಲ್ಪಗಳ ಪರ್ಯಂತ ಘೋರತಪಸ್ಸು. ಇದರಿಂದ, ಮಹರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ಉಗ್ರತಪ-ನಂಬ ಷೆಸರಾಯಿತು.

2. ಲವಣಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ 10 ಕಲ್ಪಗಳಕಾಲ ಘೋರತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡಿ, ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಗುಣವೋರ್ಣನಾದ ತಮ್ಮ ಉಪಾಸ್ಯಮೂರ್ತಿ ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಂಡು, ಆತನ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದರು. ಆಚರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ತಪಸ್ಸಿನ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಕೃತಕೃತ್ಯರಾದರು.

3. ನಂತರ, ರುದ್ರಪದವಿಯನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿ, ಜಗತ್ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅಜ್ಞೆಯಂತೆ, ಮೋಹಕಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು.

“ತ್ವಂ ಚ ರುದ್ರಮಹಾಬಾಹೋ ಮೋಹಶಾಸ್ತ್ರಾಣಿ ಕಾರಯ”- ಎಂದು ಜಗನ್ನಾಥನ ಆದೇಶ- ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರಿಗೆ. “ಎಲೈ ಮಹಾನುಭಾವನಾದ ರುದ್ರನೇ, ನೀನು ದೈತ್ಯರನ್ನು ಮೋಹಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಮೋಹಕಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು (ಪಾಶುವತಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೂ) ರಚಿಸು”- ಎಂದು ಆಜ್ಞೆಯಿತ್ತನು. ಅದರಂತೆ, ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರು “ಶಿವನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನು”- ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವೃಂಟಾಗು ವಂತೆ, ದೈತ್ಯರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕರಾಗಿ ಪ್ರೇರಿಸಿ, ಅವರ ದುರ್ಗತಿಗೆ ಕಾರಣರಾದರು. ಪಾಶುವತಾದಿ ಮೋಹಕಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಕೇವಲ ಅಸುರರ ಮೋಹನಾರ್ಥವಾಗಿ, ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟವೆ.

4. ಅಂತಹ ಮೋಹಕಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ದ್ವಾರಾ, ತಮೋ ಯೋಗ್ಯರಾದ ದೈತ್ಯರು ಶಿವನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ತಿಳಿದು, ತದನುಸಾರ ಉಪಾಸಣಾ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಆಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಂಧಂತಮಸ್ಸನ್ನು ಹೊಂದುವರು. ಕುಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಪ್ರಚಾರದಿಂದ ದುರಾತ್ಮರ ಮೋಹ; ತದ್ವಾರಾ, ನಿತ್ಯ-ಅಂದರೆ ಶಾಶ್ವತವಾದ, ನಿರಯ-ನಿತ್ಯದಂಖರೂಪವಾದ ಅಂಧಂತಮಸ್ಸು ನಿವಾಸ- ಆ ದುರ್ಗತಿಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿ.

5. ಕೃತ್ರಿ-ಎಂದರೆ ಚರ್ಮ. ಆನೆಯ ಚರ್ಮ ಹೊದಿದ್ದಾರೆ. ಹುಲಿಯ ತೋಗಲು ಉಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತಹ ಗಜ ವ್ಯಾಘ್ರ ಚರ್ಮಧರಣದ ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರು ಭಾವೀ ಶೇಷ ಪದಾರ್ಥರು. ||13||

ಪದ್ಯ ೧೪

ಮೂಲ :-

ಕಂಬುಪಾಣಿಯ ಪರಮಪ್ರೇಮ ನಿ |
 ತಂದಿನಿಯರೆಂದೆನಿಪೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣಿ |
 ಜಾಂಬವತಿ ಕಾಳಿಂದಿ ನೀಲಾ ಧದ್ರ ಸಖವಿಂದ ||
 ರೆಂಬ ಸಚ್ಚಿಹಿಯರ ದಿವ್ಯ ಪ |
 ದಾಂಬುಜಗಳಿಗೆ ನಮಿಸೆ ನಮಾ ಹೃದ |
 ಮಾಂಬರದಿ ನೆಲೆಸಲಿ ದಿದೆ ತನ್ನರಸನೊಡಗೂಡಿ || ||೧೪||

ಅವತರಣೆ :-

ಆರನೆಯ ಕಲ್ಪಾಪನ್ನರುದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪುಟ್ಟಿಪಯರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ||14||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಕಂಬುಪಾಣಿಯ = ಶಂಖಧಾರಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಪರಮ ಪ್ರೇಮ = ಅತ್ಯಂತವಾದ ಅಂಶಕರಣಕ್ಕೆ, ತಂದಿನಿಯರು ಎನಿಪೆ = ಆಸ್ತದರಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಎನಿಸತಕ್ಕ, ಲಕ್ಷ್ಮಣಿ = ಲಕ್ಷ್ಮಣಾದೇವಿಯರು, ಜಾಂಬವತಿ = ಜಾಂಬವತೀ ದೇವಿಯರು, ಕಾಳಿಂದಿ = ಕಾಳಿಂದೀದೇವಿಯರು

ನೀಲಾ = ನೀಲಾ ದೇವಿಯರು, ಭದ್ರ = ಭದ್ರಾದೇವಿಯರು, ಸಖವಿಂದ
 — ಮಿತ್ರವಿಂದಾದೇವಿಯರು, ಎಂಬ = ಎಂದು ಕರೆಯುವ, ಪಣ್ಣಹಿ
 ಹಿಯರ = ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮಡದಿಯಾದ ಆರುಮಂದಿ ಪತ್ನಿಯರ, ದಿನ್ಯ
 ಪಾಪಾಂಬುಜಗಳಿಗೆ = ಮನೋಹರವಾದ ಪಾದಕಮಲಗಳಿಗೆ, ನಮಿಪೆ
 = ವಂದಿಸುತ್ತೇನೆ, ಮಮ ಹೃದಯಾಂಬರದಿ = ನಮ್ಮಗಳ ಹೃದಯಾ
 ಕಾಶದಲ್ಲಿ, ದಿಡದೇ = ತಪ್ಪಿಸದೇ (ಅಗಲದೇ), ತಮ್ಮ ಅರಸನ ಒಡ
 ಗೂಡಿ = ತಮ್ಮ ಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಸಹಿತರಾಗಿ, ನೆಲೆಸಲಿ =
 ಸನ್ನಿಧಾನ ಮುಕ್ತರಾಗಿ ನಿಂತು, ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾಗಲಿ- ಎಂದು
 ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ. ||14||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

1. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

9ನೇ ಕ್ಷದವರಾದ ಪಣ್ಣಹಿಹಿಯನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರ.

ಶಂಖಪಾಣಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅತ್ಯಂತಅಂತಃಕರಣಕ್ಕೆ ಆಸ್ತದ
 ರಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಎನಿಸುವ ಲಕ್ಷಣಾದೇವೇರು, ಜಾಂಬವತಿ ದೇವೇರು, ಕಾಳಿಂದೀ
 ದೇವೇರ, ನೀಲಾದೇವೇರು, ಭದ್ರಾದೇವೇರು, ಮಿತ್ರವಿಂದಾದೇವೇರು- ಎಂತ
 ಆರು ಮಂದಿ ಪತ್ನೀರ ಮನೋಹರವಾದ ಪಾದಕಮಲಗಳಿಗೆ ತಪ್ಪದೆ ವಂದನೆ
 ಮಾಡುವೆ. ತಮ್ಮ ಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ನಮ್ಮಗಳ
 ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ನಿಂತು, ಅಪರೋಕ್ಷ ಕೊಟ್ಟು, ಸಂತೋಷಪಡಿ
 ಸೋವರಾಗಬೇಕು- ಎಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನಾಮಾಡೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

||14||

2. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪತ್ನಿಯರಾದ, ಲಕ್ಷ್ಮಣಾ, ಜಾಂಬವತಿ, ಕಾಳಿಂದೀ, ನೀಲಾ

ಭದ್ರಾ; ಮತ್ತು ಮಿತ್ರವಿಂದಾ- ಎಂಬ ಪೂಜಿಸಿಯರ ಪಾದಕಮಲಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. ನಮ್ಮ ಪತಿಯರೊಂದರೊಡಗೂಡಿ, ನಮ್ಮ ಹೃದಯಾ ಕಾಶದಲ್ಲಿ ದಡದ ವಾಸಮಾಡಲಿ. ||14||

4. ೞ ವ್ಯಾಸದಾಸೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ :

“ಕಂಠು”- ೪೩ || ಕಂಠು ಶಂಖಿ ಪಪ್ಪೀ ಕೃಷ್ಣಾ || ||14||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

“ಕಂಠು”- ಎಂದರೆ, ಶಂಖಿ. ಶಂಖಿಪಾಣಿಯಾದ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನ ಪೂಜಿಸಿಯರಿಗೆ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿನಂದನೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಆರನೆಯ ಕೃಷ್ಣಾ ಮುಗಿದುದು. ||14||

೫. ೞ ಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಕಂಠುಪಾಣಿ- ಎಂಬ ಶಂಖಹಸ್ತ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನ ಪರಮ ಪ್ರೇಮಪ್ರೀಯರಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣಾ, ಕಾಂಟವತೀ, ಕಾಳಂದೀ, ನೀಲಾ, ಭದ್ರೆ, ಮಿತ್ರ ವಿಂದಾ- ಎಂಬ ಪೂಜಿಸಿಯರ ದಿವ್ಯಪಾದಕಮಲಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. ತಮ್ಮ ಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಸಹಿತರಾಗಿ ನನ್ನ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅವರು ನೆಲಸಲಿ. ||14||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರ ಸಂಗ್ರಹ

“ಕಂಠು”- ಎಂದರೆ ಶಂಖಿ. (ಕಂಠುನೀರಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದದ್ದು ಕಂಠಿ) ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸುದರ್ಶನವೆಂಬ ಶಂಖವನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವುದರಿಂದ,

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಕಂಬುಪಾಣಿಯು.

2. ಅಂತಹ ಕಂಬುಪಾಣಿಯ ಅತ್ಯಂತ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾದವರು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪೂಜಿಸಿಯರು. ಪರಮ-ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಪ್ರೇಮ-ಅಂತಃಕರಣಪೂರಿತವಾದ ವಾತ್ಸಲ್ಯ. ನಿಕಂಠಿನಿಯರು- ಸುಂದರ ಸ್ತ್ರೀಯರು.

3. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪೂಜಿಸಿಯರು ಯಾರೆಂದರೆ-

1. ಲಕ್ಷ್ಮಣಾದೇವಿ, 2. ಜಾಂಬವತೀದೇವಿ 3. ಕಾಳಿಂದೀದೇವಿ,
4. ನಿರಾದೇವಿ, 5. ಭದ್ರಾವತಿ ಮತ್ತು 6. ಮಿತ್ರವಿಂದಾದೇವಿ.

4. ಲಕ್ಷ್ಮಣಾದೇವಿ :

ಬರ್ಹಿಷ್ಪತು-ಎಂಬ ರಾಜನ ಪತ್ನಿ. ಲಕ್ಷ್ಮಣಯುಕ್ತಳಾಗಿದ್ದ ಕಾರಣ- ಲಕ್ಷ್ಮಣಾ-ಎಂದು ರಾಜನು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದನು. 27 ಲಕ್ಷ್ಮಣಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತಳಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮಣಾದೇವಿ ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿವಂದ್ಯನಾದ ಸರ್ವಲಕ್ಷಣ ಪುಷ್ಪನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರತಿಮೆಗೆ ಸರ್ವಲಂಕಾರಮಾಡಿ, ಹಾಲು ಬೆಣ್ಣೆ-ಝಾಡಿ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ನಿವೇದನೆ ಮಾಡಿ, ಛೋಜನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ಪತಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಪಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾ, ಶ್ರೀಹರಿಚಿಂತನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಲಿಹತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದಳು. ದ್ವಾಪರಯುಗದಲ್ಲಿ ಮದ್ರರಾಜನ ಪತ್ನಿಯಾಗಿ ವಶಿಸಿದಳು. ರಾಜನು ಪತ್ನಿಯ ಸ್ವಯಂವರವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ, ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ವರಣ ಇಟ್ಟನು ಆಗ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು, ಸಹಾಭವನಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿ, ಸುಭಂಗಗೃಹದನು. ಲಕ್ಷ್ಮಣಾದೇವಿಯ ತಪಸ್ಸು ಸಫಲವಾಯಿತು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ವಳನ್ನು ವರಿಸಿದನು.

5. ಜಾಂಬವತಿ :-

ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸೋಮಪುತ್ರಿಯಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದ್ದಳು. ಕನ್ಯಾವಸ್ಥೆಯ

ಕಕ್ಷತಾರತಮ್ಯಸಂಧಿ

ಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ, ವೈರಾಗ್ಯಯುಕ್ತಳಾಗಿ, ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಗಳ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಹಂಗೆ ಆರ್ಪಿಸಿದಳು. ಗೋಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜಿಸಿ, ಸತ್ಕರಿಸುತ್ತಿರಲು, ಶ್ರೀನಿವಾಸನ ದರ್ಶನ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಆ ಪರಮ ಪುರುಷನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಗೈದಳು. ಶ್ರೀಮಹರುದ್ರದೇವರ ಅವತಾರಭೂತರಾಜೈಗೀಷವ್ಯ ಮುನಿಗಳಿಂದ ಉಪದೇಶ ಹೊಂದಿದಳು. ಸದಾ ಸರ್ವೋತ್ತಮನ ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಮಗ್ನಳಾಗಿ ಋಷಿತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾಪತನ ಪರ್ಯಂತ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸಿದಳು. ನಂತರ ಯೋಗಶಕ್ತಿಯಿಂದ ದೇಹ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದಳು. ದ್ವಾಪರ ಯುಗವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಜಾಂಬವಂತನು ಋಕ್ಷರಾಜನು. (ಕರಡಿಗಳ ಅಧಿಪತಿ). ಅವರಿಂದ ಸಾಕಲ್ಪಟ್ಟು ಅವನ ಸಾಕು ಪುತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದಳು. ಆದರಿಂದ ಜಾಂಬತೀ. ಎಂಬ ಹೆಸರಾಯಿತು. ಒಮ್ಮೆ ಸ್ಯಮಂತಕಮಣಿಯ ಶೋಧನದ ಕಾರಣದಿಂದ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಜಾಂಬವಂತನ ಗುಹೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಅವದೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿದಳು. ಜಾಂಬವಂತನಿಗೆ ರಾಮಾವತಾರದ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಸಿದನು. ಆಗ ಜಾಂಬವಂತನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪಾದಾರವಿಂದಗಳಿಗೆರಗಿ, ಜಾಂಬವತೀವೇವಿಯನ್ನು ಪಾಂಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಪ್ರಸಂಗ. ಸಮುದ್ರಮಂಥನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದಮಾತ್ಮನು ಧನ್ವಂತ್ರೀ ರೂಪ ತಾಳಿ, ಅಮೃತಪೂರಿತವಾದ ಸುವರ್ಣಕಲಶವನ್ನು ತನ್ನ ಹಸ್ತದ್ವಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು, ಕ್ಷೀರಸಾಗರದಿಂದ ಮೇಲೆದ್ದನು. ಆಗ ಧನ್ವಂತ್ರಿಯ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಆನಂದಾಶ್ರುಗಳು ಉದುರಿ, ಆ ಅಮೃತಕಲಶದ ಬಿದ್ದುವು. ಈ ನೇತ್ರ ಬಿಂದುಗಳಿಂದ ತುಲಸಿಯು ಉದ್ಭವವಾದಳು. ತುಲಸಿಯೇ ಜಾಂಬವತಿಯು. ಸಾಂಬ, ಸುಮಿತ್ರ, ಪುರುಜಿತ, ಶುಜಿತ, ಸಹಜಿತ, ವಿಜಯ, ಪಿತೃಕ್ಷೇಮ, ವಸುಮಾನ, ದ್ರಾವಿಡ ಮತ್ತು ಕ್ರಮ- ಎಂಬ 10 ಮಂದಿ ಪುತ್ರರೂ ಮತ್ತು ಒಬ್ಬ ಕನ್ಯೆಯೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಂದ ಜಾಂಬವತಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಪಣ್ಯಹಿಷಿಯಲ್ಲಿ ಜಾಂಬವತಿಯೇ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠಳೆ ಅವಳಲ್ಲಿ ರಮಾವೇಶ,

6. ಕಾಳಿಂದೀದೇವಿ :-

ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವಿವಸ್ವಾನ್‌ನಾಮಕ ಸೂರ್ಯನ ಪುತ್ರಿ. ಯಮುನಾ ದೇವಿಯ ತಂಗಿಯಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದ್ದಳು.

“ವಿವಸ್ವಾನ್‌ನಾಮ ಸೂರ್ಯೋಽಭೂತ್ತಸ್ಯ ಪುತ್ರೀ ವ್ಯಜಾಯತ |
ಕಾಲಿಂದೀ ಸಂಜ್ಞಾ ಕಾಂ ವೀಂದ್ರ ಯಮುನಾ ಅನುಜಾಸ್ಮ್ಯ ತಾ ||
ಎಂದು ಪ್ರಮಾಣವಚನ.

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪತ್ನಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷಿಯಿಂದ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯಳಾಗಿ, ಹರಿಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲಿ ಘೋರ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸಿದಳು. ಅವಳ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಒಲಿದು, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಕಾಳಿಂದೀದೇವಿಯನ್ನು ವರಿಸಿದನು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಂದ ಅವಳಿಗೆ ಶೃತ, ಕವಿ, ವೃಷ, ವೀರ, ಸುಬಾಹು, ಚಕ್ರ, ಶಾಂತಿ, ದರ್ಶ, ಪೂರ್ವಮಾಸ, ಮತ್ತು ನೇಮಕ-ಎಂಬ 10 ಮಂದಿ ಪುತ್ರರಾದರು.

7. ನೀಲಾದೇವಿ :-

ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕಾಷ್ಯಪಬಾಲನೆಂಬ ದೇವತೆಯ ಪುತ್ರಿಯು ಕೌಮಾರಾ ವಸ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೇ ತನ್ನ ಪತಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಶೇಷವರ್ಷತದಲ್ಲಿ ಘೋರ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸಿದಳು. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಕೆಯ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ, “ತಥಾಸ್ತು”-ಎಂದು ವರವನ್ನಿತ್ತನು. ದ್ವಾಪರಯುಗದಲ್ಲಿ ನಂದಗೋಪನ ಶಾಲಕನಾದ ಕುಂಭಕನಲ್ಲಿ “ನೀಲಾ”- ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅವತರಿಸಿದಳು. ಕೋಸಲರಾಜನಾದ ನಗ್ನಜಿತರಾಯನು ನೀಲೆಯ ಸ್ವಯಂವರವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದನು. ಪರಶವನಿಂದ ವರಪಡೆದ ಏಳುಮಂದಿ ದೈತ್ಯರು ಸುನ್ಯತ್ತರಾದ ಗೂಳಿಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಜ್ಜನರನ್ನು ಓಡಿಸತೊಡಗಿದರು. ನಗ್ನಜಿತರಾಜನು ಆ ಏಳು ಬಲಯುಕ್ತವಾದ ಗೂಳಿಗಳನ್ನು ಯಾರು ಬಂಧಿಸುವರೋ, ಅಂತಹ ಮಹಾವೀರುಷನಿಗೆ ನೀಲಾದೇವಿಯನ್ನು ಕೊಡುವುದಾಗಿ, ಸ್ವಯಂವರದಲ್ಲಿ ಪಣ ಇಟ್ಟನು. ಸಮಸ್ಯೆ ವೀರಾಧಿವೀರರಾದ ರಾಜರು, ನೀಲಾದೇವಿಯ ರೂಪಲಾವಣ್ಯಗಳಿಂದ ಮೋಹಿತರಾಗಿ, ಗೂಳಿಗಳನ್ನು ಬಂಧಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ, ಅಶಕ್ತರಾಗಿ ಸೋತು ಹಿಂದಿರುಗಿದರು. ಆಗ ಯದುಕುಳ

ಲಲಾಮನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಲೀಲಾಜಾಲವಾಗಿ ಆ ಎಳು ಗೂಳಿಗಳನ್ನು ಎಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು, ಮೂಗುದಾರಗಳಿಂದ ಬಂಧಿಸಿದನು. ಆಗ ನೀಲಾದೇವಿಯು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪತ್ನಿಯಾದಳು.

8. ಭದ್ರಾದೇವಿ :

ಕೇಕೇಯ ದೇವತೆಯಾದ ಭೃಷಕೇತುವಿನ ಪತ್ನಿ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಸೋದರತ್ತೆಯಾದ ಕೃತಕೀರ್ತಿ- ಇವಳ ಮಾತೆ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಪರಿಸಿ, ಷಣ್ಮಹಿಷಿಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳಾದಳು.

9. ಸಖವಿಂದಾ ದೇವಿ :-

ಸಖಿ-ಮಿತ್ರ. ಸಖವಿಂದಾ-ಎಂದರೆ, ಮಿತ್ರವಿಂದಾ ದೇವಿಯು. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಷ್ವಾತ್- ಎಂಬ ರಾಜನ ಪತ್ನಿ. ಕೇವಲ ಮಾತೃಭಾವದ ರೂಪದ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ, ಸದಾ ಪುರಾಣಶ್ರವಣ, ವ್ಯಾಸ ವ್ರತಾಚರಣೆ, ತಪಸ್ಸು-ಇತ್ಯಾದಿ ಸತ್ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತಳಾಗಿದ್ದು, ದೇಹ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದಳು. ಮಿತ್ರಭಾವದಿಂದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಭಜಿಸಿದ ಕಾರಣದಿಂದ ಮಿತ್ರವಿಂದಾ. ಎಂಬ ಹೆಸರಾಯಿತು.

ದ್ವಾಪರದಲ್ಲಿ, ಅವಂತೀ ದೇಶದ ಜಯಂತೇನನೆಂಬ ರಾಜನಿಂದ ರಾಜಾಧಿ ದೇವಿಯು ಪತ್ನಿಯಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದಳು. ರಾಜಾಧಿದೇವಿಯು ಕೃಷ್ಣನ ತಂದೆ ವಸುವೇವನ ಭಗಿನಿಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಸೋದರತ್ತೆಯ ಪತ್ನಿ ಯಾಗಬೇಕು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಮಿತ್ರವಿಂದಾದೇವಿಯನ್ನು ಪರಿಸಿ, ಅವಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತ, ಹರ್ಷ, ಧೀನಿಲ, ಗೃಹ್ಯ, ವರ್ಧನ, ಉನ್ನಾದ, ಮಹಾಶ, ಪಾವನ, ವಕ್ರ ಮತ್ತು ಕ್ಷುಧಿ-ಇತ್ಯಾದಿ ದಶಪುತ್ರರನ್ನು ಪಡೆದಳು.

10. ಅಂತಹ ಜಾಂಬವತ್ಯಾದಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಷಣ್ಮಹಿಷಿಯರ ದಿವ್ಯ ಣಾದ ಪದ್ಮಗಳಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. ಅವರ ಪತಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಸಹಿತರಾಗಿ, ನಮ್ಮ ಋಣ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಬಿಡದ ನೆಲೆಸಲಿ-ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ-ವಾಸರಾಯರು. ||14||

ಪದ್ಯ ೧೫

ಮೂಲ :-

ಅ ಪರಂತಪನೊಲುಮೆಯಿಂದ ಸ |
 ದಾಪರೋಕ್ಷಿಗಳೆನಿಸಿ ಭಗವ |
 ದ್ರೂಪಗುಣಗಳ ಮಹಿಮೆ ಸ್ವಪತಿಗಳಾನನದಿ ತಿಳವ ||
 ಸೌಪರಣೆ ನಾರುಣೆ ನಗಾತ್ಮಜ |
 ರಾಪನಿತು ಬಣ್ಣಿಸುವೆನೆನ್ನ ಮ |
 ಹಾಪರಾಧಗಳೆನೆಸದೀಯಲಿ ಪರಮ ಮಂಗಳವ ||೧೫||

ಅವತರಣೆಕೆ :-

ಏಳನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ ಸೌಪರ್ಣೀ- ವಾರುಣೀ- ಪಾರ್ವತೀ ದೇವಿ
 ಯರುಗಳನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ||15||

ಶೃತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಅ = ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಪರಂತಪನ =
 ಉತ್ತಮವಾದ ತಪಸ್ವಿನಿಂದ; ಒಲುಮೆಯಿಂದ = ಅನುಗ್ರಹದ್ವಾರಾ,
 ಸದಾ ಅಪರೋಕ್ಷಿಗಳೆನಿಸಿ = ಸದಾ ಭಗವದಪರೋಕ್ಷಿಗಳು ಎಂದು
 ಕರೆಯುವವರಾಗಿ, ಭಗವದ್ರೂಪಗುಣಗಳ = ಪರಮಾತ್ಮನ ರೂಪ
 ಗುಣಗಳನ್ನು, ಸ್ವಪತಿಗಳ = ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳಾದ, ಗರುಡ-
 ಕೀಷ್ಣ ರುದ್ರದೇವರುಗಳ, ಅನನದಿ = ಮುಖದಿಂದ (ಅಪರ ದ್ವಾರಾ
 ಸೇರವಾಗಿ), ತಿಳವ = ಅರಿಯುವ, ಸೌಪರಣೀ = ಗರುಡದೇವರ
 ಪತ್ನೀ ಸೌಪರಣೀ ದೇವಿ; ನಾರುಣೀ = ಶೇಷದೇವರ ಪತ್ನೀ ವಾರುಣೀ
 ದೇವಿಯರು, ನಗಾತ್ಮಜ = ಹಿಮವತ್ಸರ್ವತ ರಾಜನ ಪುತ್ರಿಯಾದ
 ಪ್ರಾಪಾರ್ವತೀ ದೇವಿಯರು (ಶ್ರೀ ರುದ್ರಪತ್ನೀ), ಆಪನಿತು = ಈ ಮೂವ
 ಣ್ಣು ನನ್ನ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ, ಬಣ್ಣಿಸುವೆ = ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ;
 ನನ್ನ ಮಹಾಪರಾಧಗಳ = ನನ್ನ ಮಹಾಪರಾಧಗಳನ್ನು, ಎಣಿಸದೆ =

ಪರಿಗಣಿಸದೆ, ಪರಮ ಮಂಗಳವ = ಅತ್ಯಂತಮಂಗಳವನ್ನು (ಶುಭವನ್ನು), ಈಯಲಿ - ಕೊಡಲಿ- ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. || 15 ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

1. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :

7ನೇ ಕಕ್ಷದವರಂದ ಸೌಪರ್ಣಾದಿಗಳ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ.

ಪೂರ್ವೋಕ್ತನಾದಂಥಾ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಉತ್ತಮವಾದ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಅಪರೋಕ್ಷ ಹೊಂದಿ ಅನುಗ್ರಹ ಪಡೆದು, ಸದಾ ಭಗವದಪರೋಕ್ಷಿಗಳಂತೆ ವಿಸಿದವರಾಗಿ, ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳಾದ ಗರುಡ- ಶೇಷ- ರುದ್ರಾದಿಗಳ ಮುಂದಿಂದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ರೂಪಗಳ, ಗುಣಗಳ, ಮಹಿಮೆಗಳ ತಿಳಿಕೊಂಡು ಬೋವರಾಗತಾರೆ. ಇಂಥಾ ಗರುಡದೇವರಪತ್ನಿ ವಾರುಣೀದೇವೀರು ಮತ್ತು ರುಕ್ಮಿಣೀದೇವರ ಪತ್ನಿ ಪಾರ್ವತೀದೇವೀರು ಈ ಮೂರು ಮಂದಿಯನ್ನು, ನನ್ನ ಯೋಗ್ಯತಾ ಅನುಸರಿಸಿ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಮಾಡುವೆ. ಅಲ್ಲನಾದ ನನ್ನ ಮಹಾಪರಾಧಗಳನ್ನು ಗಣನಾ ಮಾಡದೆ, ಮಂಗಳವನ್ನ ಕೊಟ್ಟು, ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಬೇಕು- ಎಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಾಡೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ಭಾವವು. || 15 ||

2. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಭಗವದನುಗ್ರಹದಿಂದ ಸದಾ ಅಪರೋಕ್ಷಿಗಳೆನಿಸಿ, ಪರಮಾತ್ಮನ ರೂಪ, ಗುಣ, - ಇವುಗಳ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳ ಮುಂದಿಂದ, ಅವರವರು ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದು, ಮನನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಸೌಪರ್ಣೀ, ವಾರುಣೀ, ಪಾರ್ವತೀ- ಎಂಬ ಈ ಮೂವರನ್ನು ನನ್ನ ಒಡ್ಡಿಗಿ ಗೋಚರವಾಗುವಷ್ಟು ಸ್ತುತಿಸುವೆನು, ನನ್ನ ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತಾರದೆ, ನನಗೆ ಮಂಗಳವನ್ನು ಕೊಡಲಿ. || 15 ||

4. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ :

“ಆ ಪರಂತಪ”- ಇತಿ ||

“ಪರಂ ಆತ್ಮರತಂ ಆಸುರೀಃ ಮಾಯಾಃ ತಪತಿ ತಾಪಯತಿ”- ಇತ್ಯರ್ಥ
 ಕ್ಷು+ “ಅಭಿಪ್ರಮದಂ ಪುರುದತ್ರ ಮಾಯಾಃ ಅಗ್ನಿರ್ನ ತುಷ್ಯಾಂ ವನಮಿಂದ್ರ
 ಕೀತಿ”- ರಕ್ಷೋ ನಿಧಕ್ಷಶನಿರ್ನ ಭೀಮಾ ಗಂಭೀರಯ”- + ಇತ್ಯಾದಿನಾ
 ಓಷನಾತ್ ||

“ನಗಃ - ಹಿಮವಾನ್” “ಅಪನಿತು”- ತಿಳಿದು, “ಬಗ್ಗಸುವೆ”-
 ಬೀಸುವೆ. ಸಪ್ತಮಾ ವಕ್ಷ್ಯಾ ||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

“ಆಸುರೀಮಾಯೆಗಳನ್ನು (ಅಸುರರನ್ನು) ಅತಿಶಯವಾಗಿ ತಾಪಗೊಳ
 ಏವನು” -ಎಂದು “ಪರಂತಪ”- ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವು. ಪುಹತೀಸಹಸ್ರದ
 ಅಧಿಕೃಯದ” — ಎಂಬ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಸೂಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. “ನಗ”- ಹಿಮಾ
 ಯು ಪರ್ವತ. || 15 ||

7ನೇ ಕಕ್ಷಾ ಮುಗಿಯಿತು.

5. ಔಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕಾವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಸೌಪರ್ಣೀ, ವಾರುಣೀ, ಪಾರ್ವತೀಯರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ, ಆಪ
 ತಪ- ಎಂದು. ಅಪರಂತಪನೆಂಬ ಶಕ್ತುಸಂತಾಪಕರ ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಒಲಿಮೆ
 ಎಂಬ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಸದಾ ಅಪರೋಕ್ಷಿಗಳೆನಿಸಿಕೊಂಡು, ಆ ದೇವರ ರೂಪ
 ಳಗಳ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಸ್ವಪತಿಗಳಾದ ಗರುಡ ಶೇಷ ರುದ್ರರಿಂದ ತಿಳಿಯುವ
 ಪರ್ಣದೇವಿ, ವಾರುಣದೇವಿ, ನಗಾತ್ಮಜ- ಎಂಬ ಪರ್ವತರಾಯನ
 ಗಳಾದ ಪಾರ್ವತಿದೇವಿಯರನ್ನು ಆಪನಿತು, (ಆದಷ್ಟು-) ಎಂದರೆ, ತಕ್ಕ

ಇದ್ದಷ್ಟು ವರ್ಗಿಸಿರುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನ ಮಹಾಪರಾಧಗಳನ್ನು ಎಣಿಸದೆ, ಪರಮ ಮಂಗಳವನ್ನು ಕೊಡಲಿ, #15#

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಪರಂತಪ-

ಈ ಶಬ್ದಾರ್ಥವು- ಅಸುರರನ್ನು ಹಿಂಸೆ ಪಡಿಸುವವನು- ಎಂದರ್ಥ. ದುಷ್ಟಜನರನ್ನು ಅತಿಶಯವಾಗಿ ತಾಪಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪರಂತಪ- ಎಂತ ನಾಮ. ಈ ಶಬ್ದಾರ್ಥವು ಬೃಹತೀಶಹಸ್ತದ "ಅಭಿಪ್ರಾಯದ"- ಎಂಬ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ.

2. ಅಂತಹ ಶತ್ರುಸಂಪರ್ಕನಾದ ಪರಂತಪನ ಅಂತಃಕರಣಪೂರಿದಾದ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾದವರು. (ಒಲುಮೆಯಿಂದ) ಸೌಪರ್ಣೀ- ವಾಕ್ಯದೇ- ಮತ್ತು ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯರು. ವಿಳನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರು.

3. ಪರಮಾತ್ಮನ ಒಲುಮೆಯಿಂದ ಸದಾ ಸರ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭಗವತ ಪರೋಕ್ಷಿಗಳಿಂದ ಪ್ಯಾತರಾಗಿರುವ ಈ ಮೂವರು- ಶ್ರೀಹರಿಯ ರೂಪಗಣ- ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಗಳನ ಮತ್ತು ಮಹಿಮಾನ್ವಿತ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಉಪದೇಶ ದ್ವಾರಾ ತಿಳಿದು, ತದನುಸಾರ ಭಗವದ ಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವರು.

4. ಸೌಪರ್ಣೀ-

"ಸುಪರ್ಣೀ"- ಎಂದರೆ, ಸರ್ವರ್ಷದ ಗೆಟ್ಟಿಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀ ಗರುಡದೇವರು. ಅವರ ಪತ್ನಿಗೆ "ಸೌಪರ್ಣೀ"- ಎಂದು ಹೆಸರು. (ವಿಸ್ತಾರವಿ) ನೆ ಜ್ಯತ್ರ ಗರುಡ.

5. ವಾರುಣೀ :-

ಶ್ರೀಶೇಷದೇವರ ಪತ್ನಿಗೆ "ವಾರುಣೀ". ಅಂತ ನಾಮ.

6. ನಗಾತ್ಮಜೆ :-

ನಗ-ಎಂದರೆ ಪರ್ವತ. ಸತೀದೇವಿಯು ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಯೋಗಾಗ್ನಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಯೋಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಭ್ರೂಭೂತಳಾದ ಮೇಲೆ, ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತರಾಜನ ಮಡದಿಯಾದ ಮೇನಕೆಯಲ್ಲಿ "ಪಾರ್ವತೀ"-ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಜನಿಸಿದಳು. ಇದರಿಂದ ಅವಳಿಗೆ ಹೈಮವತೀ ಮತ್ತು ಮೇನಕಾತ್ಮಜೆ-ಎಂದು ಹೆಸರು.

7. ಅಂತಹ ಏಳನೆಯ ಕಕ್ಷಾವನ್ನರಾದ ಸೌಪರ್ಣೀ-ವಾರುಣೀ-ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯರನ್ನು ನನ್ನ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುವೆನು-ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ದಾಸರಾಯರು. ನನ್ನ ಮಹಾಜಡಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸದಲೇ, ನಮಗೆಲ್ಲಾ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಮಂಗಳವನ್ನು ಈಯಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. "ಪರಮಮಂಗಳ"-ಎಂದರೆ ನಿತ್ಯಾನಂದರೂಪವಾದ ಮೋಕ್ಷಪ್ರಾಪ್ತಿ. ಸದ್ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಮೋಕ್ಷಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಸಾಧನಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಕೊಡುವವರು- ಈ ಮೂವರು. || 5 ||

ಪದ್ಯ- ೧೬

ಮೂಲ :-

ತ್ರಿದಿವತರು ಮಣಿ ಧೇನುಗಳಿಗಾ |
 ಸ್ವದವನಿಪ ತ್ರಿದಕಾಲಯಾಜ್ಞಿಗೆ |
 ಬದರನಂದದಲೊಪ್ಪುತಿಪ್ಪ ಉಪೇಂದ್ರ ಚಂದ್ರಮನ ||
 ವೃದು ಮಧುರ ಸುಸ್ತವನದಿಂದಲಿ |
 ಮಧುಸಮಯ ಪಿಕನಂತೆ ಪಾಡುವ |
 ಮುದಿರನಾಹನಸಂಘ್ರಿಯುಗ್ಗಂಗಳಿಗೆ ನಮಿಸುವೆನು || ೧೬ ||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

ಎಂಟನೆಯ ಕಕ್ಷಗೆ ಸೇರಿದ ಇಂದ್ರದೇವರ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ.
#16#

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ತ್ರಿದಿವತರು = ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ, ಮಣಿ = ಚಿಂತಾಮಣಿ, ಧೇನುಗಳಿಗೆ = ಕಾಮಧೇನು-ಇವುಗಳಿಗೆ. ಅಸ್ತದನೆನಿಸಿ = ಆ ವಾಸಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸ್ಥಳ-ಎಂತ ಕರೆಯುವ, ತ್ರಿದಶಾಲಯ = ದೇವತೆಗಳನಿವಾಸಸ್ಥಾನವಾದ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವೆಂಬ, ಅಭಿಗೇ = ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ, ಬದರನಂದದಲಿ = ಚಂದ್ರನೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ, ಒಪ್ಪುತಿಪ್ಪ = ಒಪ್ಪುತ್ತಿರುವ (ಶೋಭಾಯಮಾನನಾದ) ಉಪೇಂದ್ರ = ಗುಣಪೂರ್ಣನಾದ ಶ್ರೀಉಪೇಂದ್ರ ನಾಮಕನೆಂಬ, ಚಂದ್ರಮನ = ಚಂದ್ರನ, ಮಧುಸಮಯ = ವಸಂತ ಋತುವಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಪಿಕನಂತೆ ಕೋಗಿಲೆಯಂತೆ, ಮೃದುಮಧುರ = ಮೃದುಮೃದುವು, ಮಧುರವು ರಸಯುಕ್ತವೂ ಆಗಿ, ಸುಸ್ತವನದಿಂದಲಿ = ಸಮೀಚಿನವಾದ ಸ್ತೋತ್ರದಿಂದ, ಪಾಡುವ ಗಾನ ಮಾಡುವಂಥ, ಮುದಿರವಾಹನನ = ಮೇಘವಾಹನನಾದ ಶ್ರೀಇಂದ್ರದೇವರ, ಅಂಘ್ರಿಯುಗ್ಗಂಗಳಿಗೆ = ಚರಣದ್ವಯಗಳಿಗೆ, ನಮಿಸುವನು.. ವಂದನೆಮಾಡುವನು, #16#

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

1. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

8ನೇ ಕಕ್ಷದವರಾದ ಇಂದ್ರದೇವರನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ.

ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ, ಚಿಂತಾಮಣಿ, ಕಾಮಧೇನು- ಇವುಗಳಿಗೆ ಆವಾಸಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಪ್ರದೇಶ ಎಂತ ಕರಿಸತಕ್ಕ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಆಲಯಭೂತವಾದ ಸ್ವರ್ಗ

ರೋಕ ಎನಿಸತಕ್ಕ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಚಂದ್ರನೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪುತ್ತಾ, ಗುಣಪೂರ್ಣವಾದ ಶ್ರೀಉಪೇಂದ್ರನಾಮಕನೆಂಬೋ ಚಂದ್ರನ, ವಸಂತಯುತು. ಸಮಯದಲ್ಲೆ ಕೋಕಿಲಸ್ವರದಂತೆ ಮಧುರವಾದ, ಮಧುರಸಯುಕ್ತವಾದ ಸಮೀಚೀನವಾದ ಸ್ತೋತ್ರದಿಂದಲಿ ಗಾನ ಮಾಮವಂಥಾ ಮೇಘವಾಹನನಾದ ಇಂದ್ರದೇವರ ಪಾದದ್ವಯಗಳಿಗೆ ವಂದನಾ ಮಾಡುವೆನು. ಚಂದ್ರನಿವ ಸಮುದ್ರಹ್ಯಾಗಿ ಉಕ್ಕುತದೋ, ತದ್ವತ್, ಉಪೇಂದ್ರನೆಂಬ ಚಂದ್ರನಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಾಖ್ಯ ಸಮುದ್ರ ಉಕ್ಕತದಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮುದಿರ ಪದಕ್ಕೆ ನಿಘಂಟು- ಘನಜೀಮೂತ ಮಂದಿರ- ಎಂತ ಇರುವದರಿಂದ, ಮೇಘವಾಹನನೇ ಎಂತ ಅರ್ಥ. ಬದರ- ಎಂದರೆ ಮಾನವೋ ಬದರಶ್ಯಂಧುಶ್ಯಂತಿಸಸ್ತುತ್ರನಾಮಕಂ ಯೋನೇ ದಮುಚ್ಯತೇ ರೋಗೈರ್ನಿಷ್ಣೋರ್ನಾನ್ಮೇವ ಸಂಸೃತೇ || ಎಂಬ ಸ್ಯಾಂಧೋಕ್ತ ಭಾಗವತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ವಚನ. || 16 ||

2. ಛಾಂದಸ್ಕಾತಿಕೆ :

ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ-ಕಾಮಧೇನು - ಚಿಂತಾಮಣಿ-ಎಂಬೀ ಮೂರು ಉತ್ತಮ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯಭೂತವಾದ ಸ್ವರ್ಗವೆಂಬ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ, ಚಂದ್ರನಂತೆ ಕೋಭಿಸ್ತುತಿಪ್ಪ ಉಪೇಂದ್ರನೆಂಬ ಚಂದ್ರಮನನ್ನು, ವಸಂತಕಾಲದ ಕೋಗಿಲೆಯಂತೆ, ಮೃದುಮಧುರ ಸುಸ್ವರದಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತಿರುವ ದೇವೇಂದ್ರನ ಪಾದಪದ್ಮಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವೆನು. ಅಂದರೆ, ದೇವೇಂದ್ರನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಉಪಾಸ್ಯಮೂರ್ತಿಯು ಉಪೇಂದ್ರನೆಂಬ ವಾಮನರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂಬ ಭಾವ. || 16 ||

4. ತ್ರೀ ವ್ಯಾಸದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ :-

"ತ್ರಿದಿವ"-ಇತಿ || ಕಲ್ಪಃ || "ಮಣಿ" - ಚಿಂತಾ || "ಬದರಃ"-ಚಂದ್ರ || "ಉಪೇಂದ್ರಃ"-ವಾಮನಃ || ಸವವ ಚಂದ್ರಃ || "ಮುದಿರಃ"-ಮೇಘಃ || "ಮೇಘವಾಹನಃ"-ಇತ್ಯರ್ಥಃ. || 16 ||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ :-

“ತರು”-ಎಂದರೆ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವು. ಮಣಿ-ಎಂದರೆ, ಚಿಂತಾಮಣಿ.
 “ಬದರ”-ಎಂದರೆ, ಚಂದ್ರ. ಉಪೇಂದ್ರನೆಂದರೆ-ವಾಮನನು. ಅವನೇ
 ಚಂದ್ರಸದೃಶನು. “ಮುದಿರ”-ಎಂದರೆ, ಮೇಘ. “ಮೇಘವಾಹನ”-
 ಎಂಬುದಾಗಿ ಈ ಪದದ ಅರ್ಥ. ||16||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ತ್ರಿದಿವ-ಎಂದರೆ, ಸ್ವರ್ಗ. ತರು-ಎಂದರೆ, ವೃಕ್ಷವು. ಅಂದರೆ
 ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ವೃಕ್ಷವು ಕಲ್ಪತರುವು.

2. ಮಣಿ-ಚಿಂತಾಮಣಿ ಎಂಬ ರತ್ನವಿಶೇಷವು.

3. ಧೇನು-ಸ್ವರ್ಗದ ಆಕಳು- ಎಂದು ಕರೆಯಿಸುವ ಕಾಮಧೇನು.
 ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವು ಸ್ಥಾವರ ವಸ್ತುವು. ಚಿಂತಾಮಣಿ ಎಂಬ ರತ್ನವಿಶೇಷವು
 ಜಡಪದಾರ್ಥವು. ಕಾಮಧೇನು-ಎಂಬ ಹಸುವು ಜಂಗಮ ಚೇತನವು. ಈ
 ಮೂರು ಪಶುಗಳೂ ಸಮುದ್ರ ಮಂಥನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದೊರಕಿದವು.
 ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಸಕಲ ಭೋಗಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ಸುರಾಧಿಪತಿಯಾದ
 ದೇವೇಂದ್ರನಿಗೆ ಕೊಡಿಸಿದನು.

4. ತ್ರಿದಶಾಲಯ - ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನಿವಾಸಸ್ಥಾನವಾದ ಸ್ವರ್ಗ
 ಲೋಕವು. ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ-ಕಾಮಧೇನು-ಚಿಂತಾಮಣಿಗಳು-ಸ್ವರ್ಗಾಧಿ
 ಪತಿಯಾದ ದೇವೇಂದ್ರನ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದು, ತಮ್ಮನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸೇವಿಸುವ
 ಜನರಿಗೆ ಸಕಲ ಮನೋಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವವು.

5. ಅದ್ವಿಗೆ ಬದರನೆಂದಡಿ :-

ಸ್ವರ್ಗವು ಸಮುದ್ರ ಸದೃಶವು. ಬದರ-ನೆಂದರೆ ಚಂದ್ರನೆಂದರ್ಥ.

ಜಂದ್ರೋದಯವಾದಾಗ ಸಮುದ್ರವು ಉಕ್ಕುವುದು.

6. ಉಪೇಂದ್ರ :-

ಶಶ್ಯಪ-ಅದಿತಿಯರ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಒಲಿದು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ ಅಭಿಜನ್ ಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ವಾಮನಾವತಾರ ಮಾಡಿದನು. ಆ ವಾಮನರೂಪೀ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ 100ನೆಯ ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಸಂಕಲ್ಪಿತನಾಗಿ ಕುಳಿ ತಿದ್ದಿ ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯಿಂದ ಅಪಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಇಂದ್ರ ಪದವಿಯನ್ನು ಆಳಿದನು ಆ ವಾಮನಮೂರ್ತಿಯೇ ಉಪೇಂದ್ರನಾಮಕನು. ಸ್ವರ್ಗಪದವಿಯನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದ ಉಪೇಂದ್ರನೆಯ ಚಂದ್ರನ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ತ್ರಿದಶಾಲಯವಾದ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವು ಆನಂದದಿಂದ ಉಕ್ಕಿರುವುದು. ಅಂದರೆ, ಸ್ವರ್ಗವಿವಾಸಿಗಳಾದ ಸಕಲದೇವತಾವರ್ಗವು ಆನಂದತುಂಬಿಲಿರಾಗುವರೆಂದರ್ಥ. ಈ ಉಪಮಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗವು ಸಮುದ್ರಸದೃಶ. ಉಪೇಂದ್ರನು ಚಂದ್ರನ ಸದೃಶ.

7. ಮಧು ಮಧುರ ಸುಸ್ತುವನದಿಂದಲಿ :-

ಮೃದುಕರವಾದ, ಅಂದರೆ ಕರ್ಣಾನಂದಕರವಾದ, ಹಿತಮಿತವಾದ ಮಧುರಗಾನದಿಂದ ಕೋಗಿಲೆಯು ವಸಂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾ ಸಮಸ್ತ ರೂಪರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ರಂಜಿಸುವುದು.

8. ಮಧುಸಮಯ :-

ವಸಂತಕಾಲಕ್ಕೆ - "ಮಧುಸಮಯ"ವೆಂದು ಹೆಸರು. ವಸಂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ವೃಕ್ಷತಿ ವಂನೋಹರವಾಗಿರುವುದು. ವೃಕ್ಷಗಳು ಚಿಗುರಿ, ಬಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಪಗಳು ಅರಳಿ, ಪರಿಮಳವನ್ನು ಬೀರುತ್ತಿರುವ ಸುಖಮಯ, ಪರಮ ಸುಂದರವಾದ ಸನ್ನಿವೇಶದ ಸಮಯವದು. ಅಂತಹ ವಸಂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೋಗಿಲೆಯು (ಹಿಳಸಂತಿ) ಚಿಗುರಿದ ವೃಕ್ಷಗಳ ಕೊಂಬೆಗಳ ಮೇಲೆ ಎಲೆಗಳ ಮರೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ, ಇಂಥಾಗ ಗಾನ ಮಾಡುವುದು. ಕೋಗಿಲೆಯಂತೆ, ಸ್ವರ್ಗಾಧಿಪತಿಯಾದ

ದೇವೇಂದ್ರನು ತ್ರಿದಶಾಲಯಾಬ್ಧಿಗೆ ಚಂದ್ರಸದೃಶನಾದ ಶ್ರೀಉಪೇಂದ್ರನಾಮಕ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸುಷ್ವರಯುಕ್ತವಾದ ಗಾನದಿಂದ ನಿರಂತರವೂ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವರು.

9 ಮುದಿರವಾಹನ :-

ಮುದಿರ-ಎಂದರೆ "ಮೇಘ"ಗಳೆಂದರ್ಥ. ಇಂದ್ರದೇವರು ಪರ್ವತ ದೇವತೆಗಳ ದ್ವಾರಾ ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸುವರು. ಈ ಪರ್ವತಗಳೇ ಮೊಂಡ ಗಳು, ಮೇಘಗಳನ್ನು ವಾಹನವನ್ನಾಗಿ ಉಳ್ಳ ದೇವೇಂದ್ರನು- ಮೇಘವಾಹನನು (ಮುದಿರ ವಾಹನನು).

ಅಂತಹ ಮುದಿರವಾಹನನಾದ ಶಚಿವತಿ ದೇವೇಂದ್ರನ ಪಾದಪದ್ಮಗಳಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯವು ದೇವೇಂದ್ರನ ಪರವಾದ ಸ್ತೋತ್ರವಾಗಿದೆ.

||16||

ಪದ್ಯ ೧೭

ಮೂಲ :

ಕೃತಿರಮಣ ಪ್ರದ್ಯಮ್ನದೇವನ |
 ಅಕುಳ ಬಲ ಲಾವಣ್ಯ ಗುಣ ಸಂ |
 ತತ ಉಪಾಸನ ಕೇತುಮಾಲಾಖಂಡದೊಳು ರಚಿತ ||
 ರತಿ ಮನೋಹರನಂಭಿ ಕಮಲಕೆ |
 ನುತಿಸುವೆನು ಭಕುತಿಯಲಿ ಮನು ದು |
 ಘೃತಿಯ ಕಳೆದು ಸಸ್ಮತಿಯನೀಯಲಜಸ್ಯ ಎನುಗೊಲಿದು ||

||೧೭||

ಅವತರಣಿಕೆ :

ಇಂದ್ರದೇವರಿಗೆ ಸಮಾನ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನನಾದ ಮನ್ಮಥನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ||17||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ಕೃತಿರಮಣ = ಕೃತಿನಾಮಕಳಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರ ಪತಿಯಾದ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನದೇವನ = ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನಾಮಕ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನ, ಅತುಠ = ಅಸದೃಶವಾದ (ಅಪರಿಮಿತವಾದ). ಬಲಿ ಲಾವಣ್ಯ ಗುಣ = ಪರಾಕ್ರಮವೇನು, ಸೌಂದರ್ಯವೇನು, ಅನಂತರತ್ನಾಗುಣಗಳೇನು, ಸಂಕತ = ನಿರಂತರವೂ, ಉಪಾಸನ = ಧ್ಯಾನವನ್ನೂ, ಕೇತುಮಾಲಾ ಖಂಡದೊಳು = ಕೇತುಮಾಲಾಖಂಡದಲ್ಲಿ. ರಚಿಪ = ಮಾಡತಕ್ಕಂಥ, ರತಿವಿನೋಹರನ = ರತಿದೇವಿಯರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸುವ, ಮನ್ಮಥನ, ಅಂಘ್ರಿಕಮಲಿಕೆ = ಪಾದಪದ್ಮಗಳಿಗೆ, ಭಕ್ತುತಿಯಿಂದಲಿ = ಆತ್ಯಂತಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ಸುತಿಸುವೆನು = ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು, ಎನುಗೆ ಒಲಿದು = ನಮ್ಮಗಳಿಗೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ, ಅಜಸ್ರ = ನಿರಂತರದ್ದು, ಸನ್ನತಿಯ = ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನವನ್ನೂ, ಈಯಲಿ = ನೀಡಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ||17||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

1. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :

ಇಂದ್ರದೇವರಿಗೆ ಸಮಾನರಾದ ಮನ್ಮಥನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ.

ಕೃತಿನಾಮಕವಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವರ ಪತಿಯಾದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನಾಮಕ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣದೇವರ ಅಸದೃಶವಾದ ಬಲವೇನು, ಸೌಂದರ್ಯವೇನು, ಗುಣ

ವೇನು ನಿರಂತರ ಉಪಾಸನೆ ಕೇತುಮಾಲಾಖಂಡದಲ್ಲಿ ಮಾಡತಕ್ಕಂಥ, ರತಿ ದೇವೇರ ಮನಸ್ಸನ್ನ ಸಂತೋಷಪಡಿಸತಕ್ಕಂಥಾ ಮನ್ಮಥನ ಪಾದಕಮಲಕ್ಕೆ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ವಂದನಾ ಮಾಡುವೆನು. ನನ್ನ ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯನ್ನ ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ನಮ್ಮಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ನಿರಂತರ ದಿವ್ಯವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನ ಕೊಟ್ಟು ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡೋವನಾಗಲೀ- ಎಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||17||

2. "ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ" :-

ಕೇತುಮಾಲಾಖಂಡದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಾ, ಕೃತಿಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಮಿತವಾದ ಬಲ, ಲಾವಣ್ಯ, ಗುಣಗಳನ್ನು ಸದಾ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ರತಿಪತಿಯಾದ ಮನ್ಮಥನ ಪಾದಕಮಲಗಳಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ವಂದಿಸುವೆನು. ಸದಾ ನಮಗೊಲಿದು, ನಮ್ಮ ದುರ್ಮತಿಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ಸನ್ಮತಿಯನ್ನು ಕೊಡಲಿ. ||17||

4. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ :

"ಪ್ರತಿ"-೧೩|| "ಕಾಮದೇವಸ್ಥಿತಂ ವಿಷ್ಣುಃ"-೧೩೩|| ಅಷ್ಟಮೀ ಕಣ್ವಾ|| ||17||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

"ಕಾಮದೇವನಲ್ಲಿ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನಾಮಕ ವಿಷ್ಣುವು (ಕೃತಿಪತಿಯು) ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿರುವನು-ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣಾನುಸಾರವಾಗಿ-"ಕೃತಿರಮಣ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನದೇವನ ಅಕುಲ ಬಲ ಲಾವಣ್ಯಗುಣ ಸಂತತ ಉಪಾಸನೆ ಕೇತುಮಾಲಾಖಂಡದೊಳು ರಹಿತ"- ಎಂಬ ಪದ್ಯಾರ್ಥವು ಹೊರಟಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ 8ನೆಯ ಕಕ್ಷೆಯು ಮುಗಿದುದು. ||17||

5. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಮನ್ಮಥನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜಂಬೂದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ಪಶ್ಚಿಮಭಾಗದ ಕೇತುಮಾಲಾವೆಂಬ ಖಂಡದಲ್ಲಿ, ಕೃತಿದೇವೀಪತಿ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನದೇವರ ಅಕುಲ

ನಂಬಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಬಲ ಲಾವಣ್ಯವೆಂಬ ಸೌಂದರ್ಯದಿ ಗುಣಗಳನ್ನು ಸದಾ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವ, ರತೀದೇವೇರಿಗೆ ಮನೋಹರವಾದ ಕಾಮದೇವನ ಅಂಭ್ರ ಕಮಲಕ್ಕೆ, ಅಜಸ್ರ-ಅಂದರೆ, ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸದಾ ನಮಿಸುವೆನು. ನನ್ನ ದುರ್ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ದಿಡಿಸಿ, ಆತನು ನನಗೆ ಒಲಿದು ಸನ್ಮತಿಯನ್ನು ಕೊಡಲಿ. || 12 ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಕೃತಿರನುಣ :-

ಮೂಲರೂಪೀ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನ ಅಭಿನ್ನವಾದ ಪ್ರಾರ್ಥನಾಭಾವ ಸೂಚನೆಗಳು ನಾಲ್ಕು- (1) ವಾಸುದೇವ, (2) ಸಂಕರ್ಷಣ, (3) ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ಮತ್ತು (4) ಅನಿರುದ್ಧ-ಎಂದು ರೂಪಚಕ್ರವ್ಯಯಗಳು. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನಾಗಿ ಪ್ರಕಟನಾದಾಗ, ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿಯು ಕೃತಿನಾಮಕಳಾಗಿ ವಹಿಸಿದಳು. ಇದರಿಂದ ಕೃತಿರಮಣನಾದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನರೂಪ

ಈ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನೇ ಮನ್ಮಥನ ಉಪಾಸನಾಮೂರ್ತಿ.

2. ಕೇತುಮಾಲಾಖಂಡ :-

ನವಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಕೇತುಮಾಲಾಖಂಡವು ಮೂಲ್ಯಪರ್ವಕ್ಕೂ ಏತ್ತು ಲವಣಸಮುದ್ರಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯಗತವಾದ ಪ್ರದೇಶವು. ಈ ಖಂಡವು ಸ್ವೇತಾಶ್ವತಃಗೆ ಸುಖಭೋಗಸ್ಥಾನವೆನಿಸಿ, ಪವಿತ್ರವಾಗಿದೆ. ಒಂಬತ್ತೊಂಬತ್ತೆ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿರುವ ಖಂಡವು. ಈ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಮನ್ಮಥನಿದ್ದಾನೆ. ಕೃತಿ ಮೂಲ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನನ ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಪರಾಕ್ರಮ. ರೂಪಸೌಂದರ್ಯಗಳನ್ನು ಸದಾ ಉಪಾಸಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದಲೇ, ಮನ್ಮಥನು ಅತ್ಯಂತ ಲಾವಣ್ಯ ಒಣನೆಂದು ಖ್ಯಾತನಾಗಿರುವ ಕಾರಣವು.

3. ರತಿಮನೋಹರಸಂಘೈಕಮಲಕೆ :-

ರತೀದೇವಿಯು ಮನ್ಮಥನ ಪತ್ನಿ. ದಕ್ಷಪ್ರಜಾಶ್ವರನ ಪುತ್ರಿಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳು. ರತಿಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತನ್ನ ಅತಿಶಯ ರೂಪ ಲಾವಣ್ಯಗಳಿಂದ ಅಪಹರಿಸಿರುವುದರಿಂದ, ಮನ್ಮಥನು ರತಿಮನೋಹರನು. ಅಂತಹ ರತಿ ಮನೋಹರನ ಚರಣಮಲಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ-ದಾಸರಾಯರು.

4. ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಕಾಮರು ಸಮಕಕ್ಷಾಪನ್ನರು. ಕಿನಯ ಕಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮನ್ಮಥನು ಪದವಿ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಇಂದ್ರನಿಗಿಂತ ಕಿಂಚಿತ್ ನ್ಯೂನನು. ಮನೋ ಭಿಮಾನಿ. ಭೋಗಾಪೇಕ್ಷಪ್ರದನು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ, ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸುಳಿಯುವ ದುರ್ಮತಿಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ಅತ್ಯಂತ ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ (ಅಜಸ್ರ) ಸವೀಚೀನವಾದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಭಗವದ್ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ನೀಡಲೆಂದು ಕೇತುಮಾಲಾಖಂಡ ನಿವಾಸಿಯಾದ ಮೀನಕೇತವನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿ, ಎಂದನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ||17||

ಪದ್ಯ ೧೮

ಮೂಲ :-

ಜಾರುತರ ನವವಿಧ ಭಕುತಿ ಗಂ |

ಭೀರ ವಾರಾಶಿಯೊಳು ಪರಮೋ |

ದಾರ ಮಹಿಮನ ಹೃದಯ ಭಣಿಪತಿ ಪೀಠದಲಿ ಭಜಿಪ ||

ಭೂರಿ ಕರ್ಮಾಕರನೆನಿಸುವ ಕ |

ರೀರನಾನಿ ಪ್ರಾಣಪತಿ ಪದ |

ನಾರಿರುಪಕಾಸಮಿಪೆ ಸದ್ಗುರುರಾಯರಹುದೆಂದು || ||೧೮||

ಅವತರಣಿಕೆ :

೨ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನನಾದ ತ್ವಗಭಿಮಾನಿ ಅಹಂಕಾರಿಕಪ್ರಾಣದೇವರ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತಾರೆ. || 18 ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಚಾರುತರ = ಅತ್ಯಂತ ಮನೋಹರವಾದ, ಗಂಭೀರ = ಗಂಭೀರವಾದ, (ಉತ್ತಮ) ನವನಿಧಿಭಕುತಿ - ಶವಣಾದಿ ನವನಿಧವಾದ ಭಕುತಿಗಳಿಂದ, ವಾರಾಶಿಯೊಳು = ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ, ಪರವೋದಾರ ಮಹಿಮನ = ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಮಹಾಮಹಿಮೆಗಳ್ಳು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಹೃದಯ = ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ, ಭಣಿತ ಸರ್ವ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀಶೇಷದೇವರು, ಪೀಠದಲಿ = ಆಸನಾದವನ್ನೆ, ಭಜಿಪೆ = ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವ, ಭೂರಿಕರ್ಮ - ಬಹಳವಾದ ಕರ್ಮಗಳ, ಆಕರನಿಸಿರುವ = ಅಹಂ ಮಮತಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲ, ತಪ್ಪಾರಾ ಅಪ್ಪದನೆನಿಸುವ, ಶರೀರಮಾನಿ = ದೇಹಾಭಿಮಾನಿಯಾದ, ಪ್ರಾಣಪತಿ ಅಹಂಕಾರ ಪ್ರಾಣದೇವರ, ಪದವಾರಿರುಹಕೆ - ಚರಣಕಮಲಗಳಿಗೆ, ಅನಮಿಪೆ = ವಂದಿಸುವೆನು, ಸದು ರುರಾಯರಹುದೆಂದು = ಜೀವರಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಗುರುಸ್ಥಾನಾಪನ್ನರೆಂಬ ಅನುಸಂಧಾನದಿಂದ ವಂದಿಸುವೆನು (ಸದ್ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥರ ಪರಮಾಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅಹಂಕಾರಪ್ರಾಣದೇವರನ್ನು ವಂದಿಸುವೆನು-ಎಂತಲೂ ಹಾತ್ಸರ್ಯ.) || 18 ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

೨ನೆಯ ಕಕ್ಷದ ತ್ವಗಭಿಮಾನಿ, ಅಹಂಕಾರಿಕಪ್ರಾಣದೇವರ ಸ್ತೋತ್ರ

ಮನೋಹರತರವಾದ ಗಂಭೀರವಾದ ಶ್ರವಣಂ ಕೀರ್ತನಂ ವಿಷ್ಣೋಃ
 ಸ್ಮರಣಂ ಪಾದಸೇವನಂ ಅರ್ಚನಂ ವಂದನಂ ದಾನ್ಯಂ ಸಖ್ಯಮಾತ್ಮ
 ನಿವೇದನಂ ||-ಎಂಬ ಒಂಭತ್ತು ಭಕ್ತಿಗಣವೇ ಸಮುದ್ರದೊಳು ಮುಳುಗಿ
 ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಮಹಿಮೋಪೇತನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಹೃದಯಾ
 ಕಾಶತ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶೇಷದೇವರ ಆಸನನಾದವನ್ನ ಭಜನಾ
 ಮಾಡುವಂಥಾ, ಬಹಳವಾದ ಕರ್ಮಗಳು ಬೆಳೆಯೋದಕ್ಕೆ ಅಹಂಮುಮತಾದಿಗಳ
 ಕೊಟ್ಟು, ತದ್ವಾರಾ ಆಸ್ತದನೆನಿಸುವ ದೇಹಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಅಹಂಕಾರಪ್ರಾಣ
 ದೇವರು ಇವರು ತ್ವಗಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದವರು. ಇವರ ಪಾದ
 ಪದ್ಮಗಳಿಗೆ ವಂದನಾ ಮಾಡುವೆನು. ಸದ್ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಮದಾನಂದ
 ತೀರ್ಥರ ಪರಮಾನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ
 ಮಾಡೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || 18 ||

೩. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಓಂಭಕ್ತವಿಧವಾದ ಭಕ್ತಿ-ಎಂಬುವುದೇ ಸಮುದ್ರ. ಆ ಸಮುದ್ರದ
 ವಾಸಸ್ಥಾನವು ಹೃದಯ. ಆ ಹೃದಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೇಷಶೇಷದ ಮೇಲಿರುವ
 ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸರ್ವದಾ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾ, ದೇಹಾಭಿಮಾನಿ ಎನಿಸಿ, ಮರು
 ಜ್ಞೇಷ್ಠರಾದ ಅಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣನಾಮಕನ ಪಾದಕಮಲಗಳಿಗೆ ನಮ್ಯರಿಸು
 ವೆನು. ಇವನು ೧ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಗುರುವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. || 18 ||

೪. ಶ್ರೀನಾಸದಾಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ :-

“ಚಾರುತರ-೧೩|| ಶ್ರವಣ, ಕೀರ್ತನ, ಸ್ಮರಣ, ಪಾದಸೇವನ, ಅರ್ಚನ,
 ವಂದನ, ದಾನ್ಯ, ಸಖ್ಯ ಮತ್ತು ಅತ್ಮನಿವೇದನ ರೂಪಾ ಸಾ|| “ವಾರಾಹಿ”
 ಸಮುದ್ರ “ಅಕರ”-ಅಶ್ರಯ. ||ಪ್ರಾಣಿ||- ಅಹಮ್, “ಅಹುದು-ಹೌದು||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ನವವಿಧ ಭಕುತಿ- ಎಂದರೆ-ಶ್ರವಣ, ಕೀರ್ತನ, ಸ್ಮರಣ, ಪಾದಸೇವನ, ಆರ್ಚನ, ವಂದನ, ದಾಸ್ಯ, ಸಖ್ಯೆ, ಆತ್ಮನಿವೇದನ-ಇವುಗಳು. "ವಾಹತಿ"- ಎಂದರೆ ಸಮುದ್ರ. "ಆಕರ"-ಆಶ್ರಯ. "ಪ್ರಾಣ"-ನೆಂದರೆ. ಆಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣನೆಂಬುದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಹುದು-ಹೌದು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ೪ನೆಯ ಕಕ್ಷೆಯು ಮುಗಿಯಿತು. || 18 ||

5. ೞ ಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಬುದ್ಧಿ : ಪ್ರಾಣಸ್ತು ತೈಜಸೌ- ಎಂಬ ಭಾಗವತೋಕ್ತ ತೈಜಸಾಹಂಕಾರಜಾತ ಶರೀರಾಭಿಮಾನಿ ಪ್ರಾಣದೇವರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ- ಚಾರು ಎಂದೂ,

ಮನೋಹರವಾದ ಶ್ರವಣ, ಮನನ, ಸ್ತುತಿ, ಪಾದಸೇವೆಯೆಂಬ ಧ್ಯಾನ ಆರ್ಚನೆ, ವಂದನೆ ದಾಸ್ಯವೆಂದು (ದಾಸ ಭಾವನೆ) ಆತ್ಮನಿವೇದನವೆಂಬ ಸರ್ವಸಮರ್ಪಣೆ, ಸ್ಮರಣೆ ಸಹ ನವವಿಧ ಭಕ್ತಿರೂಪ ಗಂಭೀರದ ವಾರಾಹಿ ಎಂಬ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಮೋದಾರನೆಂಬ ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೃದಯವೆಂಬ ಶೇಷಪೀಠದಲ್ಲಿ ಭಜಿಸುತ್ತಿರುವ ಭೂರಿ ಎಂಬ ಅನೇಕ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಆಕರವೆಂದರೆ, ಉತ್ಪಾದಕನಾದ ಶರೀರಾಭಿಮಾನಿ ಪ್ರಾಣದೇವನ ಪಾದಕಮಲಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಗುರುರಾಜ ನೀವೆ- ಎಂದು ತಿಳಿದು ಸೇವಿಸುವೆನು.

|| 18 ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾಸಂಗ್ರಹ

1. ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಿಂದ ದಾಸರಾಯರು ಆಹಂಕಾರಿಕಪ್ರಾಣಿಗಳೆವರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.
2. ಅತ್ಯಂತಮನೋಹರವಾದ ನವವಿಧಭಕ್ತಿಗಳೆ ದ್ವಾರಾ,

ಅಂದರೆ, ಶ್ರವಣ-ಕೀರ್ತನ. ಸ್ಮರಣ-ಪಾದಸೇವನ-ಅರ್ಚನ-ವಂದನ
ದಾಸ್ಯ-ಸಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ಆತ್ಮನಿವೇದನ-ಎಂಬ ನವವಿಧವಾದ ಭಕ್ತಿಗಳು.
(ಶ್ರವಣಂ ಕೀರ್ತನಂ ವಿಸ್ತೋಃ ಸ್ಮರಣಂ ಪಾದ ಸವನಂ | ಅರ್ಚನಂ
ವಂದನಂ ದಾಸ್ಯಂ ಸಖ್ಯಮಾತ್ಮ ನಿವೇದನಮ್ ||) ಗಂಭೀರವಾದ
(ಅಪಾರ ಹಾಗೂ ಗಾಢವಾದ) ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ (ವಾರಾಶಿಯೊಳು)-ಎಂದಿ
ದ್ದಾರೆ ದಾಸವರ್ಯರು.

ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಶ್ರವಣಾದಿ ನವವಿಧ
ಭಕ್ತಿಗಳು ಸ್ನೇಹ ಪ್ರವಾಹರೂಪದಂತೆ ಒಗ್ಗೂಡಿ ಸಮುದ್ರ ಸದೃಶವಾಗಿವೆ-
ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಸಮುದ್ರದ ಲಕ್ಷಣ-ಗಾಂಭೀರ್ಯ ಮತ್ತು ಅಪಾರವಾದ
ಜಲರಾಶಿಯ ಸಂಗ್ರಹ.

3. ಇಂತಹ ಗಂಭೀರ, ಚಾರುತರವಾದ ನವವಿಧ ಭಕ್ತಿಗಳಿಗೆ
ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯವು ಅಪಾರಗುಣಮಹಿಮಾನ್ವಿತವಾದ ಅನಂತಶಯನನು.
(ಪರಮ ಉದಾರ ಮಹಿಮನ) ಅವನ ಗುಣದ ಸಮೂಹಗಳು ಅತ್ಯಂತ
ಉತ್ಕರ್ಷ (ಪರಮ). ಮಂಗಳ ಚರಿತ್ರಾನ್ವಿತನು ಮತ್ತು ಅಸದೃಶ ಅಪರಿ
ಚ್ಚಿನ್ನ ಮಹಿಮೆ ಅಪಾರ (ಉದಾರ).

4. ಅದು ಪರಮೋದಾರ ಮಹಿಮನಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವ
ಜೀವರ ಹೃದಯರಾಶಿ-ಎಂಬ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನನಾಗಿದ್ದಾನೆ,
(ಹೃದಯ).

5. ಆ ಹೃದ್ಯಹಾದಲ್ಲಿ ಶೇಷದೇವರ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ವಿರಾಜಮಾನ
ವಾಗಿದ್ದಾನೆ. (ಘಟಪತಿಪೀಠದಲ್ಲಿ) ಘಟ-ಹಡೆಯುಳ್ಳ ಸರ್ಪಗಳು.
ಘಟಪತಿ-ಸರ್ಪರಾಜರಾದ ಶ್ರೀ ಶೇಷದೇವರು. ಅವರು ಶ್ರೀಶನು ಕುಳಿತು
ಕೊಳ್ಳುವ ಪೀಠವಾಗಿದ್ದಾರೆ.

6. ಅಂತಹ ಘಟಪತಿ ಪೀಠಸ್ಥನಾದ ಅಪಾರಮಹಿಮಾ ಸಂಪನ್ನನನ್ನೆ

ಯವರದ್ದಿ ಭಕ್ತ್ಯಾದರಗಳಿಂದ ಭಜಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ- ಅಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣಿ ದೇವರು. ಜೀವರು ಮಾಡುವ ಅಪಾರ ಪ್ರಕಾರವಾದ ಕರ್ಮ ಸಮೂಹಗಳಿಗೆ ಆಕರ-ಎಂದರೆ ಆಶ್ರಯಭೂತರಾಗಿರುವ (ಕರ್ಮಾಕರನಿಸುವ) ಅಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣರು ಜೀವರಿಗೆ ಅಹಂ ಮಮತಾದಿಗಳನ್ನು ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಕೊಡುವುದರಿಂದ, ಅವಕ್ಕೆ ಅಸ್ವದ (ಅದರ)ರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

7. ಅಹಂಕಾರಿಕಪ್ರಾಣರು ಜೀವದ ಕರೀರಾಭಿಮಾನಿಗಳು. ತೃಗಿಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳು. ತೃಗಿಂದ್ರಿಯವು ಸ್ವರ್ಶಜ್ಞಾನವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ತೃಗಿಂದ್ರಿಯವು ಅಹಂಕಾರಿಕಪ್ರಾಣನು ತೃಗಿಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಯು. ತೃಗಿಂದ್ರಿಯದ ಗುಣ ಸ್ವರ್ಶ. ಇದರಿಂದ ಸ್ವರ್ಶ ಗುಣ ಗ್ರಹಣವಾಗಿದ್ದಾನೆ. 49 ಸಂಖ್ಯಾಕರರಾದ ಮರುದ್ಗಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಇತಹ ಅಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣನ ಪಾದವದ್ಮಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು- ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ-ದಾಸರಾಯರು. "ವಾರಿರುಹ"-ಎಂದರೆ ನೀರನ್ನು ಬೆಧಿಸಿಕೊಂಡು ಬೀಳಕ್ಕೆ ಬರುವ "ಕಮಲ ಪುಷ್ಪ"-ವೆಂತ ಅರ್ಥ. ಪದವಾರಿರುಹ-ಎಂದರೆ, ಪಾದಕಮಲಕ್ಕೆ ಎಂದರ್ಥ.

1. ಸದ್ಗುರುರಾಯರು ಅಹುದೆಂದೆ-

ಸದ್ಗುರು-ಎಂದರೆ, ಸಮೀಚೀನವಾದ ಜ್ಞಾನಪ್ರವರಾದ ಗುರು ಎಂದರ್ಥ. ಶ್ರೀಮದಾನಂದ ತೀರ್ಥರು ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಾಚಾರ್ಯರು. ಕಾರ್ಯ ಮಧ್ಯರ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ನನ್ನನ್ನು ಪಾತ್ರ ಭೂಜನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡೆಂದು ಅಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣ ದೇವರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ- ಎಂದು ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ದೇಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇವರ ದ್ವಾರವೇ, ಶ್ರೀ ವಾಯು ಪರ (ಪ್ರಧಾನವಾಯು) ಅನುಗ್ರಹವಾಗಬೇಕು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವಾಗ, ಅಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣನನ್ನೇ "ಸದ್ಗುರು ರಾಯ"ರು- ಎಂಬ ಉಪನಾಮದಿಂದ, ಅವರ ಪಾದಾರವಿಂವಗಳಿಗೆ ವಂದಿಸುತ್ತೇನೆ-ಎಂಬುದು ಮಹತ್ ಅರ್ಥ. ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ 9ನೆಯ ಕಕ್ಷಾವನ್ನಾನಾದ ಅಹಂಕಾರಿಕ ಗುಣ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ||18||

ಪದ್ಯ ೧೯

ಮೂಲ :-

ವಿಹಿತಮಹಿಮಾನ ವಿಶ್ವತೋಮುಖ |
 ಸಕಲಭುಜಬಲ ಕಲ್ಪತರುವಾ |
 ಶ್ರೀಶರಣಿಸಿ ಸಕಲೇಷ್ಟ ಪಡೆದನುದಿನದಿ ನೋದಿಸುವ ||
 ರತಿ ಸ್ವಯಂಭುವ ದಕ್ಷ ವಾಚ |
 ಸ್ತುತಿ ಬಿಡುಬಿಡ ಮಡದಿ ಶಚಿ ಮ |
 ನೈಋತಕುಮಾರನಿರುದ್ಧರ ಮಗೀಯಾಲಿ ಸುಮಂಗಳವ · ||೧೯||

ಅನವಶೇಷ :-

10 ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ ರತೀದೇವಿ- ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನು- ದ್ವ
 ಪ್ರಜಾಪತಿ- ಶ್ರೀಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು- ಇಂದ್ರನಪತ್ನೀ ಶಚೀದೇವಿ-
 ಕಾಮಾಪ್ತನಾದ ಅನಿರುದ್ಧ- ಈ ದೇವತಾಗಣದ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡ
 ತ್ತಾರೆ. ||19||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ವಿಹಿತಮಹಿಮಾನ = ಸರ್ವತ್ರಪ್ರಾಪ್ತನಾದ : ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ
 ವಿಶ್ವತೋಮುಖನ = ಸರ್ವತ್ರದಲ್ಲೂ ಜನಜನಾದಾದ್ಯವಯನಗಳಿಂ
 ಯುಕ್ತನಾದ, ಅಕುಲಭುಜಬಲ = ಅಸದೃಶವಾದ ಬಾಹು ಪರಾಕ್ರಮ
 ವ್ಯಕ್ತ, ಕಲ್ಪತರುವಾ = ಭಕ್ತಜನರಿಗೆ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ ಸದೃಶನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ
 ಅಶ್ರೀತರಣಿಸಿ = ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದವರು- ಎಂತ ಕರೆಸುವವರ
 ಸಕಲೇಷ್ಟ ಪಡೆದು = ತಮ್ಮ ಸಮಸ್ತಮನೋಭೀಷ್ಟಗಳನ್ನು ಪಡೆದ
 ಅನುದಿನದಿ ನೋದಿಸುವ = ಪ್ರತಿದಿನದಲ್ಲೂ ಆನಂದಪಡುವ, ರತಿ:
 ಕಾಮನಪತ್ನಿಯಾದ ರತೀದೇವಿ, ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನು = ಸ್ವಾಯಂಭು

ಮಹಿ, ಪಕ್ಷ = ದಕ್ಷಪ್ರಜಾವತಿ, ವಾಚಸ್ಪತಿ = ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು, ಲೋಕನ ಮಡದಿ ಶಚಿ = ಇಂದ್ರದೇವರ ಪತ್ನಿ ಶಚೀದೇವರು, ಮತ್ಸ್ಯಕನ ಕುಮಾರ ಅನಿರುದ್ಧನು = ಕಾಮಪುತ್ರನಾದ ಅನಿರುದ್ಧ- ಈ 6 ಮಂದಿ (10ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನನಾದ) ಸುಮಂಗಳವ = ಶುಭವನ್ನು ಎದುಗೆ ಈಯಾಲಿ = ನಮಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಸಂರಕ್ಷಿಸಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ||19||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

(೧) ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಬಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :

10ನೇ ಕಕ್ಷದ ರತೀದೇವಿ- ಮೊದಲಾದ ಆರುಮಂದಿಯನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಇನ್ನೂ ಸರ್ವತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಾಣಿಪಾದಾದ್ಯವಯವಗಳುಳ್ಳವನಾದ, ಅಸದೃಶವಾದ ಬಾಹುಪರಾಕ್ರಮ ಉಳ್ಳವನಾದ, ಭಕ್ತರಿಗೆ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಸ್ಥಾನವನ್ನನುವ ಶ್ರೀದೇವರ ಆಶ್ರಯ ಮಾಡಿದವರು- ಎಂತ ಎನಿಸಿದವರಾಗಿ, ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮನೋಭಿಷ್ಟಗಳ ಯಾವತ್ತೂ ಪಡೆದು, ಪ್ರತಿದಿನವಲ್ಲೂ ಆನಂದಪಡತಕ್ಕ ಕಾಮಪತ್ನಿ ರತೀ ದೇವರು 1, ಸ್ವಾಯಂಭುವವನು 2, ದಕ್ಷಪ್ರಜೇಶ್ವರ 3, ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು 4, ಇಂದ್ರದೇವರ ಪತ್ನಿ ಶಚೀದೇವರು 5, ಕಾಮಪುತ್ರ ಅನಿರುದ್ಧ 6, ಇವರುಗಳು ನಮಗೆ ಮಂಗಳವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡೋವೆಂದಾಗಲಿ- ಎಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂತ ಭಾವವು. ||19||

2. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳ ವಿಶ್ವತೋಮುಖನಾದ, ಆಪರಿಮಿತ ಬಲಶಾಲಿಯಾದ, ಭಕ್ತರಿಗೆ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದಂತೆ, ಇಪ್ಪಾರ್ಥಗಳನ್ನು

ಪೂರೈಸುವ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಆಶ್ರಯದಿಂದ ಸಕಲವಾದ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು
ವಡೆದು, ಸರ್ವದಾ ಆನಂದಪುಟ್ಟಿರುವ- ರತಿ- ಮನು- ಗುರು-
ದಕ್ಷ- ಶಚಿ- ಅನಿರುದ್ಧರೆಂಬ ಈ ಆರು ಜನರು ನಮಗೆ ಮಂಗಳವನ್ನು
ಕೊಡಲಿ. ||18||

4. ೧೧ ವ್ಯಾಸದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ :

“ವಿತತ”- ಇತಿ || “ಇತಿ”- ಸರ್ವತೋರಕ್ಷಿ ಶಿರೋ ಮುಖಮ್”-
ಇತ್ಯುಕ್ತ್ಯಾಃ” “ವಿಶ್ವತೋ ಮುಖಮ್”- ಖಲಮೇವ ಕಲ್ಪತರುಃ ||
“ಬಿಡೊಜಾಃ”- ಇಂದ್ರಃ || ಇತಿ ದಶಮೀ ರಕ್ಷ್ಯಾ || ||19||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಎಲ್ಲಾ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಕಣ್ಣು, ಶಿರಸ್ಸು, ಮುಖಗಳಿರುವುದೆಂದ-
ಸರ್ವತೋಮುಖ- ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ, “ವಿಶ್ವತೋಮುಖ”-
ವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯ ಭುಜಬಲವೇ- ಕಲ್ಪತರು.
“ಬಿಡೊಜಾಃ”- ಎಂದರೆ, ಇಂದ್ರ. ||19||

5. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ರತಿದೇವಿ- ಮೊದಲಾದ ಆರುಜನ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ.
ವಿತತ ಎಂದು.

ವಿಸ್ತಾರ ಮಹಿಮನಾನ ವಿಶ್ವತೋಮುಖನೆಂಬ ಅನಂತಮುಖನಾದ
ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಕುಳವೆಂಬ ಅಸದೃಶ ಭುಜಬಲವೆಂಬ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವನ್ನು ಆಶ್ರೇಷ್ಠಿ
ಸರ್ವ ಇಷ್ಟಾರ್ಥ ಪಡೆದು, ಸದಾ ಸಂತೋಷಿಸುತ್ತಿರುವ ರತಿ, ಸ್ವಾಯಂಭುವ
ಮನು, ದಕ್ಷವ್ರಜೇಶ್ವರ, ವಾಚಸ್ಪತಿಯೆಂಬ ಬೃಹಸ್ಪತಿ. ಬಿಡೊಜನೆಂಬ ಇಂದ್ರನ
ಪತ್ನಿಯಾದ ಶಚಿ, ಮನ್ಮಥಕುಮಾರನಾದ ಅನಿರುದ್ಧ- ಈ ಆರು ಮಂದಿಯೂ
ಪಮಗೊಳಿದು ಮಂಗಳವನ್ನು ಕೊಡಲಿ, ||19||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

1. ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ದಾಸರಾಯರು ರತೀ- ಸ್ವಾಯಂಭವ ಮಹು- ದಕ್ಷಪ್ರಜಾಪತಿ. ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು- ಶರೀರೇವಿ- ಅನಿ ರುದ್ಯ- ಈ 8 ಮಂದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ,

2. ವಿತತ-

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತನು. ಅಗುಣೋತ್ಕರಣಾಪ್ನಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣನಾಗಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವ ಈಶಾವಾಸ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು- ವಿತತನು.

3. ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತನಾದ (ವಿತತನಾದ) ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಪಾರ ಮಹಿಮಾಸಂಪನ್ನನು. ಆತನ ಮಹಿಮಾವಿಶೇಷಗಳು ಅನಂತ, ಅಪರಿಮಿತ ಮತ್ತು ಅವರಿಚ್ಛಿನ್ನ. ಇದರಿಂದ ವಿತತಮಹಿಮನು.

4. ಸರ್ವಪ್ರದೇಶ, ಕಾಲಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಣಪಾದ್ಯಾದವಯಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿ, ಸರ್ವ ಜಡ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿ ಪೂರ್ಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಮುಖ, ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತವಾದುವು. ಇದರಿಂದ ಸರ್ವತೋಮುಖನು.

5. ಸರ್ವತೋಮುಖನಾದ ಸರ್ವಶಕ್ತನು ಅಸದೃಶ ಭುಜಬಲ ಪರಾಕ್ರಮನು. ಅಪ್ರತಿಮಲ್ಲನು. ಅವನ ಅಪಾರಶಕ್ತಿಗೆ ಎದುರಾವುದೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಅತುಲ ಭುಜಬಲನು.

6. ಅತುಲಭುಜಬಲಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ಅತುಲೈಶ್ವರ್ಯಸಂಪನ್ನನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಸಕಲ ಸದ್ಜನರ ಪಾಲಿಗೆ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ ಸರ್ವಶನು. ಎರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಸಕಲಅಭೀಷ್ಟಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವ

7. ಅಂತಹ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಸದೃಶನ ಪರಮಾನುಗ್ರಹದಿಂದ ತಮ್ಮ ಸಕಲ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿ. ಆನಂದಪಡುವ ರತೀ- ಇತ್ಯಾದಿ ಆರು ಮಂದಿಗಳನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

8. ರತೀದೇವಿ-

ದಕ್ಷಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಪುತ್ರಿ. ಮನ್ಮಥನ ಪತ್ನೀ. 9ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನಳು, ಸ್ತ್ರೀವರ್ಗಕ್ಕೆ ಮನೋಭಿಮಾನಿಯಾಗಿದ್ದು, ಅವರ ಭೋಗಾವೇಕ್ಷಣೆಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ.

9. ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನು-

14 ಮಂಜುಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು. ಮನ್ಮವಂಶರಾಧಿಪತಿ. ಗುರೋದ್ರಯಾಭಿಮಾನಿ. ತತ್ಪ್ರಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆ.

10. ದಕ್ಷಪ್ರಜಾಪತಿ-

ಶ್ವಸೃಷ್ಟಿ. ಅವನಿಗೆ 100 ಮಂದಿ ಪುತ್ರಿಯರಿದ್ದರು. ಜೀಷ್ಠ್ಯಳಾದ ಸತೀದೇವಿಯನ್ನು ರುದ್ರನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ವಿವಾಹ ಮಾಡಿದ್ದ. ಯಾಗ ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ತಾನು ಯಜ್ಞಶಾಲೆಗೆ ಆಗಮಿಸಿದಾಗ, ರುದ್ರದೇವರು ಎದ್ದು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ಸನ್ಮಾನಿಸಿರಲಿವೆಂಬ ಕೋಪದಿಂದ- "ತಾನು ನಡೆಯಿಸಿದ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ಹವಿಸ್ಸನ್ನೇ ಕೊಡದೇ ಸತೀದೇವಿಯನ್ನು ಅಪವಾನಿಸಿದನು. ಅದರಿಂದ, ಕೃದ್ಧಳಾದ ಸತೀದೇವಿಯು ಯೋಗಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಭಸ್ಮಳಾದಳು. ಆಗ ರುದ್ರದೇವರು ದಕ್ಷಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಯಾಗವನ್ನು ಭಂಗಗೊಳಿಸಿದರು. ಹಸ್ತಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆ.

11. ವಾಚಸ್ಪತಿ-

ವಾಚಸ್ಪತಿನಾಮಕರಾದ ಮಹರ್ಷಿಗಳೇ ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು. ಸುರವರ್ಗಕ್ಕೆ ಗುರುಗಳು (ಅಮರ ಗುರು). ಅಂಗಿರಸ ಮುನಿಯ ಪುತ್ರರು.

ಭೂತಲೋಕದವರು ಗುರುಪತ್ನೀ ಗಮನದಿಂದ ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಶಾಪ.... ಚಂದ್ರನಿಂದ ಶಾಪದಿಂದಾಗಿ ಬುಧನು ಜನಿಸಿದನು. ಈತನಿಗೆ ಅರುಮಂದಿ ಪುತ್ರರೂ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಹಾ ಎಂಬ ಒಬ್ಬ ಪತ್ನಿ. ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯನ್ನು ಅಗ್ನಿಪುರುಷನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ವಿವಾಹ ಮಾಡಿದನು. ಕಚನೇಂಬುವನು ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರನು. ಈತನ ಅಣ್ಣನೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಉಚ್ಯಾಪುತ್ರಿಯು. ಸಹುಷನು ಇಂದ್ರಪವನಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ. ಇಂದ್ರಪತ್ನೀ ಶಚಿದೇವಿಯನ್ನು ಒಲಾತ್ಕರಿಸುತ್ತಿರಲು, ಆಕೆಯ ಪಾವಿತ್ರತ್ವವನ್ನು ಕಾಣಾಡಿದ ಮುನಿ.

12. ಇಂದ್ರದೇವರಿಗೆ ಬಿಡೌಜ- ಎಂಬ ನಾಮಾಂತರ. ಅವನ ಪತ್ನೀ ಶ್ರೀ ಶಚಿದೇವಿ. ಶಚಿಯು ಪುಲೋಮನೇಂಬುಅಸುರನ ಪತ್ನಿ. ಇದರಿಂದ ಪುಲೋಮಿ ಎಂಬ ನಾಮ. ಜಯಂತ ಈಕೆಯ ಹಿರಿಯ ಪುತ್ರ. (ಪಾದಾಭಿಮಾನಿ) ಸಹುಷ ಇಂದ್ರಪವನಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ, ಶಚಿಯನ್ನು ಕಾಮಿಸಿದ ಪ್ರಸಂಗ. ಈ ಅಗಸ್ತ್ಯಮುನಿಗಳಿಂದ ಶಪ್ತನಾಗಿ ಅಜಗರನಾದನು. ಮನೋಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾ.

13. ಮನ್ವಥನ ಪುತ್ರ- ಅನಿರುದ್ಧ. ಈತನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪುತ್ರನಾದ ಕೃಷ್ಣಮ್ನನಲ್ಲಿ ಅನಿರುದ್ಧನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅವತರಿಸಿದನು. ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನು ಮನ್ವಥನ ಅವತಾರ. ಬಾಣಾಸುರನ ಪುತ್ರ- ಉಪಾದೇವಿ ಅನಿರುದ್ಧನ ಪತ್ನಿ.

14. 9ನೆಯ ಕಕ್ಷಕೃ ಸೇರಿದ (1) ರತೀ (2) ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನು. (3) ದಕ್ಷಪುಜಾಪತಿ. (4) ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು. (5) ಇಂದ್ರಪತ್ನೀ ಶಚಿದೇವಿ ಮತ್ತು (6) ಮನ್ವಥಕುಮಾರ ಅನಿರುದ್ಧ- ಈ ಅರು ಮಂದಿ ಕೂಡ ಕುಭವನ್ನು ಕೊಡಲೆಂದು ವಿನಯದಿಂದ ವಂದಿಸುತ್ತಾರೆ- ದಾಸ ಸೂರ್ಯರು. || 19 ||



ಪದ್ಯ ೨೦

ಮೂಲ :

ಭವವನಧಿ ನವಪೋತ ಪುಣ್ಯ |
 ಕ್ರವಣ ಕೀರ್ತನ ಪಾದವನರುಹ |
 ಭವನ ನಾವಿಕನಾಗಿ ಭಜಕರ ತಾರಿಸುವ ಬಿಡದೆ ||
 ಪ್ರವಹಮಾರುತದೇವ ಪರನೋ |
 ಕ್ಷವ ವಿಕೇಷ ನಿರಂತರ ಮಹಾ |
 ಪ್ರವಹದಂದದಿ ಕೊಡಲಿ ಭಗವದ್ಭಕ್ತ ಸಂತತಿ || || ೨೦ ||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

||ನೆಯ ಕೃಷ್ಣಾಪನ್ನನಾದ ಪ್ರವಹವಾಯುವಿನ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಮಾಡು ತ್ತಾರ್-ಪ್ರಸಕ್ತ ಪದ್ಯದಿಂದ. ||20||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಭವವನಧಿ = ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟುವುದಕ್ಕೆ,
 ನವಪೋತ = ಹೊಸದಾದ ನಾವೆಯಂತಿರುವ, ಪುಣ್ಯ = ಪುಣ್ಯಪ್ರದವಾದ.
 ಕ್ರವಣ = ಶ್ರವಣ ಮಾಡುವುದರಿಂದಲೂ, ಕೀರ್ತನ = ಕೀರ್ತನರೂಪದಲ್ಲಿ
 ಕೊಂಡಾಡುವುದರಿಂದಲೂ, (ಪುಣ್ಯ = ಪಾಪಹರಿಹಾರವಾಗಿ ಪುಣ್ಯಪ್ರಾಪ್ತ
 ಸಾಗರಕ್ಕೆ) ಪಾದವನರುಹ = ಚರಣಾ, ವಿಂದಗಳುಳ್ಳ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು
 ಭಜಕರ = ಭಜಿಸುವ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರ, ಭವನನಾವಿಕನಾಗಿ = ಸಂಸಾರ
 ಸಾಗರಕ್ಕೆ ನಾವಿಕನಂತಿರುವ, ಬಿಡದೆ = ಕೈಬಿಡದೆ, ತಾರಿಸುವ = ದಾಟ
 ಸುವ, ಪ್ರವಹಮಾರುತದೇವ = ಪ್ರವಹ ಮರುತ ದೇವರು, ನಿರಂತರ =
 ಪ್ರತಿದಿವಸದಲ್ಲಿ, ಪರನೋಕ್ಷವ ವಿಕೇಷ = ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ಸಾಹಭರಿತವಾದ

ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು. ಭಗದ್ಭಕ್ತ ಸಂತತಿಗೆ = ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಭಕ್ತರ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ, ಮಹಾಪ್ರವಹದಂದದಿ = ದೊಡ್ಡದಾದ ಪ್ರವಾಹದೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ, ಕೊಡಲಿ = ನೀಡಿ ಸಂದಕ್ಷಿಸಲಿ - ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ||20||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

1. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣಾಚಾರ್ಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

11ನೇ ಕಕ್ಷದ ಪ್ರವಹವಾಯು - ಅಂದರೆ, ಪ್ರವಹಮುರುತರ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಅಹಂ ಮಮಾ ಎಂಬ ಸಂಸಾರಾಖ್ಯೆ ಸಮುದ್ರವಾಟೋದಕ್ಕೆ ನೂತನವಾದ ನಾವೆಸ್ಥಾನವನ್ನನಾದ, ಶ್ರವಣಮಾಡೋದರಿಂದಲೂ, ಕೀರ್ತನ ಮಾಡೋದರಿಂದಲೂ, ಪೂಜ ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ಪೂಜ್ಯಪ್ರವಾಹಾತ್ಮಕ ಪಾದಕಮಲಗಳ್ಳುವ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಭಜಕರಿಗೆ, ಸಂಸಾರವೆಂಬೊಂದು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮೂರ್ತರಾಗತಾರೆ. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಭಜಕರಿಗೆ ಈ ಪ್ರವಹವಾಯು ದೇವರು ಅಜ್ಞಾನವೆಂಬೋ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಈಸತಕ್ಕವರಿಗೆ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಭಜನಿ - ಎಂಬ ನಾವೆಯನ್ನ ನವೇಸತಕ್ಕವರಾಗಿ ಎಂದರೆ, ನಾವೆ ನಡೆಯ ಬೇಕಾದರೆ ಗಾಳಿ ಹೊರ್ತು ನವೆಯೋದಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರವಹವಾಯು ಗಾಳಿ ಸದೃಶರಾಗಿ ಜ್ಞಾನಾಖ್ಯೆ ನಾವೆಯನ್ನ ನವೇಸತಕ್ಕವರಾಗಿ, ಅಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಕೈಬಿಡದೆ, ದಾಟಿಸುವ ಪ್ರವಹಮುರುತರವರು ಪ್ರತಿದಿನದಲ್ಲೂ ಆತ್ಮಂತುತ್ಸಾಹ ವಿಶೇಷಗಳ ದೊಡ್ಡದಾದ್ದು ಪ್ರವಾಹದೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಭಕ್ತಸಂತತಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು, ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡೋವರಾಗಲೆಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನ ಮಾಡೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||20||

2. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಹಡಗನ್ನು ದಡದಿಂದ ದಡಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸಬೇಕಾದರೆ, ಹಡಗನ್ನು ವಡೆಂಬ

ಸುವವನು ಒಬ್ಬ ನಿರ್ದೋಷ, ಗಾಳಿಯ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೇ ಬೇಕಾಗುವುದು. ಹಾಗೆಯೇ, ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಪಾರಾಗಲು, ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಕಮಲ ಸ್ಮರಣೆಯು ಹದಗಾಗುವುದು. ಭಾಗವನ್ನಿತ್ತಿಮೋಪದೇಶಪ್ರಕಾಶದ ಗುರುವೇ ತಾರಕನಾಗಬೇಕು. ಪ್ರವಹಮಾರುತನು 11ನೆಯ ಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಗುರುವಾದ್ದರಿಂದಲೂ, ಸ್ವಯಂ ಗಾಳಿಯಾದ್ದರಿಂದಲೂ, ತಾನೇ ಗಾಳಿ, ತಾನೇ ನಾವಿಕನಾದ ಮೇಲೆ ಸಮುದ್ರದನ್ನು ದಾಟುವುದು ಕಷ್ಟವೇನು? ಆದ್ದರಿಂದ, ಹರಿಯ ಪಾದಕಮಲವೆಂಬ ವಾಡೆಯನ್ನು ಮನೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಅಲ್ಲೇ ಇದ್ದು ಬರುವ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರನ್ನು ಸಂಸಾರಸಮುದ್ರದಿಂದ ಪಾರಾಗಿಸುವ, ಪ್ರವಹಮಾರುತನನ್ನು, ಮಹಾಪ್ರವಾಹದಂತೆ, ನಿತ್ಯವಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತನರೂಪವಾದ ಪರಮೋತ್ಸವವಿಶೇಷವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಕೊಡಲಿ. ||20||

5. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸನಿಷ್ಠಾಂತಕೌತುಬಿ :-

“ಭವ”- ಇತಿ || “ವನಮ”- ಉದಕಮ್ || ಪೋತ- ಸೌ ||
 “ಪ್ರಣ್ಯಾಶ್ರಯ ಕರ್ಮಣಃ ಕೀರ್ತನಂ ಪ್ರಕಟನಂ ಯಸ್ಯ- ಸ-
 ತಥೋಕ್ತಂ” ಏಕಾದಶೀ- ಕಷ್ಟಾ. ||20||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ :-

“ವನ”- ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ “ನೀರು”- ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿದೆ. “ಪೋತ”-
 ಶಬ್ದಕ್ಕೆ “ನೌಕ”- ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಶ್ರಾವ್ಯ (ಶ್ರವಣಾರ್ಥ) ಕರ್ಮ
 ಗಳುಳ್ಳ ಯಾವನ ಕೀರ್ತನವು (ಪ್ರಕಟನವು) ಪುಣ್ಯಕರವಾಗಿರುವುದೋ-
 ಅವನು “ಪ್ರಣ್ಯಾಶ್ರಯ ಕೀರ್ತನನು”- ಇಲ್ಲಿಗೆ 11ನೆಯ ಕಕ್ಷೆಯು
 ಮುಗಿದುದು. ||20||

5. ಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಭವವೆಂಬ ಜನನಮರಣಾದಿರೂಪಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ನವಪೋತವೆಂಬ

ಕೊನೆಯ ಹಾಗಿರುವ, ಪುಣ್ಯಕರ ಶ ವಣವೂ ಕೀರ್ತನವೂ ಉಳ್ಳ ದೇವರ ಪಾದರೂಪ ಹಡಗೂ ಉಳ್ಳ ವನರೂಪವನೇಂಬ ಕಮಲಭವ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಾ ಪವಿಕರೇಂಬ ವಾಡೆ ನಡೆಸುವವನಾಗಿ ಭವಕರನ್ನು ಬಿಡದೆ, ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡುವ ಪ್ರವಚನೇಂಬ ದಿಕ್ಪತಿ ವಾಯುದೇವನು ಪರಮೋತ್ಸವ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಮಹಾ ಪ್ರಣಾಹದ ಹಾಗೆ ಭಗವದ್ಭಕ್ತ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಕೊಡಲಿ. ॥20॥

ಕರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಿಂದ 11ನೆಯ ಕ್ಷಣಪನ್ನನಾದ ಪ್ರವಚ ನಾಯುವಿನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ- ದಾಸವರ್ಯರು.

2. ಗುಣತ್ರಯಗಳ ವೈಷಮ್ಯದಿಂದಲಾದ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಭವ- ಎಂದು ಹೆಸರು. ಜೀವರ ಸ್ವರೂಪಾನಂದಾವಿಭಾವಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಐಗಿರುವ ಕರ್ಮಪರಂಪರಗಳ ವಿವೋಚನೆಗಾಗಿ, ಕರುಣಾಳುವಾದ ಕೇವಲ ಜೀವನು ಜೀವರನ್ನು ಸಂಸಾರಸಾಗರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸುವನು. ಇದರಿಂದ ಸಂಸಾರವನ್ನು ವನಧಿ- ಎಂದರೆ, ಸಮುದ್ರ, ಎಂದು ಕರೆದಿರುವರು. "ವನ"- ಶಬ್ದಕ್ಕೆ "ನೀರು"- ಎಂದರ್ಥ. ನೀರಿನ ಅಪಾರರಾಶಿಯ ರೂಪ ದಲ್ಲಿರುವ ಸಮುದ್ರವೇ- 'ವನಧಿಯು'.

3. ಪ್ರೋತ- ಎಂದರೆ ನೀರಿನಿಂದ ದಾಟಿಸುವ ನೌಕೆ ಅಥವಾ ಹಡಗು. ನಿತ್ಯನೂತನವಾದ ಮಹಿಮಾಸಂಪನ್ನನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ನವಪ್ರೋತನು. ಸಂಸಾರಸಾಗರದಿಂದ ದಾಟಿಸುವ ನೌಕಾಸದ್ಯಶನಾಗಿದ್ದಾನೆ- ಶ್ರೀಮನ್ನಾ ನಾರಾಯಣನು.

4. ಭವವನಧಿನವಪ್ರೋತನಾದ ಭಗವಂತನು ಪ್ರವಣಮಂಗಳ ನಿಷುಧೇಯನು. ಅಂದರೆ, ಆತನ ಪುಣ್ಯತಮವಾದ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಕೇಳು

ವುದು (ಶ್ರವಣ), ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡಾಡುವುದು (ಕೀರ್ತನ) ಶುಭ ಪ್ರದವು. ಸಚ್ಚೇತನರಿಗೆ ಸದ್ಗತಿ ಪ್ರಾಪ್ತಿ.

5. ನನರುಹು- ಎಂದರೆ, ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿ, ನೀರನ್ನು ಬೇಧಿಸಿಕೊಂಡು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬರುವ ಕಮಲವುಪ್ಪವೆಂದರ್ಥ. ಭವನನಧಿ ನವಪೋತಮಾ, ಶ್ರವಣಕೀರ್ತನ ವರ್ಣನಾಮಧೇಯನೂ ಆದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪಾದಕಮಲಗಳನ್ನು (ಪಾದಕನಯಕ) ನಿರಂತರ (ಬಿಡದೆ) ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿರುವ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರನ್ನು (ಭಜಕರ) ಸಂಸಾರ ಸಾಗರದಿಂದ ದಾಟಿಸುವ ನಾವಿಕನು ಪ್ರವಹಮಾರುತನು. ನೌಕೆ ತಾನಾಗಿ ಚಲಿಸಲಾರದು. ಗಾಳಿ ಬೀಸಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಚಲಿಸುವುದು. ಗಾಳಿಯ ಪ್ರವಾಹವು ನೌಕೆಯ ಚಲನೆಗೆ ಕಾರಣ. ಪ್ರವಹಮಾರುತನು ದಿಕ್ಕಾಲಕನು. ವಾಯುವ್ಯದಿಕ್ಕಿನ ಕೋಣಾಧಿಪತಿ. ಗಾಳಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವ ಪ್ರವಹಮಾರುತನು 49 ಮುರುಗಿನಲ್ಲಿ ಸೇರಿದವನು. ಅವನಲ್ಲಿ ಭವನನಧಿ ನವಪೋತ ಸದೃಶನಾದ ಭಗವಂತನು ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿದ್ದು. ಸಂತಜನರನ್ನು ಸಂಸಾರ ಸಾಗರದಿಂದ ದಾಟಿಸುವ ನಾವಿಕನ ಸದೃಶನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

6. ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ವೈಭವವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ಸದಾ ಪ್ರವಹ ಮಾರುತನು ಮಹಾ ಪ್ರವಾಹದೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಅಂತಹ ಪ್ರವಹಮಾರುತನು ಸಕಲ ಸದೃಶ್ಯವೃಂದಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹವನ್ನು ತುಂಬಿ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಸೇವಾರೂಪವಾದ ವಿಶೇಷ ಉತ್ಸವಗಳನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿ, ಅವರಿಗೆ ಸನ್ಮಂಗಳವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ- ಜ್ಞಾನಿಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ದಾಸ ರಾಯರು.

ಪ್ರಸಕ್ತ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ (1) ಸಂಸಾರವು (ಭವ) ಸಮುದ್ರ ಸದೃಶ.

(2) ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪಾದಕಮಲಗಳ ಸಂಸ್ಕರಣೆಯು

ನವಪೋತ ಸದೃಶವು.

(3) ಭಗವದ್ವಕ್ತೃರನ್ನು ಭಗವಂತನ ವಾದಸಂಸ್ಕರಣೆಯನ್ನಿತ್ತು, ಸುಂದರ ಸಾಗರದಿಂದ ಪಾಟಿಸುವ ನಾವಿಕನ ಸದೃಶ ಪ್ರವಹ ಮಾಡತನು. ||20||

ಪದ್ಯ ೨೧

ಮೂಲ :

ಜನರನುದ್ದರಿಸುವೆನೆನುತ ನಿಜ |

ಜನಕನುಮತದಲಿ ಸ್ವಯಂಭುವ |

ಮನುವಿನಿಂದಲಿ ಪಡೆದೆ ಸುಕುಮಾರಕರನೊಲುಮೆಯಲಿ ||

ಜನನಿ ಕತರೂಪಾನಿತಂದಿನಿ |

ಮನವಚನ ಕಾಯದಲಿ ದಿಡದನು |

ದಿನ ನಮಿಸುವೆ ಎಮಗ ಕೊಡು ಸನ್ಮಂಗಳವನೊಲಿದು ||೨೧||

ವಕರಣೆ :-

12ನೆಯ ಕಕ್ಷೆಗೆ ಸೇರಿದ ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನು ಮತ್ತು ಅವನ ಪತ್ನಿ ಕತರೂಪಾದೇವಿಯರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ||21||

ಕ್ರಿಶ್ಣದಾರ್ಥ :-

ಜನರನು = ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು, ಉದ್ದರಿಸುವೆನೆನುತ = ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು, ನಿಜ ಜನಕನ = ತನ್ನ ತಂದೆಯಾದ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ, ಮತದಲಿ = ಅನುಮತಿಯಿಂದ, ಸ್ವಯಂಭುವಮನುವಿನಿಂದಲಿ = ತನ್ನ ಪತಿಯಾದ ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನುವಿನಿಂದ, ಒಲುಮೆಯಲಿ = ವಿಶ್ವಾಸಪೂರ್ವಕವಾದ ಅಂಗೀಕಾರದಿಂದ, ಸುಕುಮಾರಕರನು = ಯೋಗ್ಯರಾದ ಪುತ್ರರನ್ನು, ಪಡೆದೆ = ಪಡೆಯುವವರಾದಿರಿ.

ಜನನಿ = ಮಾನವರಿಗೆ ತಾಯಿಯಾದವ ಶತರೂಪಾ = ಶತರೂಪಾ-
 ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ, ನಿಶಂದಿನಿ = ಸ್ತ್ರೀಯೇ. ಮನವಚನಕಾಯದಲಿ =
 ಮನಸ್ಸು, ವಚನ ಮತ್ತು ದೇಹದಿಂದಲೂ ಬಿಡದೆ, ಅನುದಿಶ ನಮಿಸು
 ವೆನು = ನಿಮಗೆ ನಿರಂತರ ವಂದನೆಮಾಡುವೆನು. ಒಲಿದು = ಎಮಗೆ
 ಪ್ರಸನ್ನರಾಗಿ, ಸಸ್ಮಂಗಳವನು = ಸಮೀಚೀನವಾದ ಮಂಗಳವನ್ನು,
 ಎಮಗೆ ಕೊಡು = ನಮ್ಮಗಳಿಗೆ ಕೊಡಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ||21||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

12ನೇ ಕ್ಷದ ಯಮದೇವರು 1, ಚಂದ್ರದೇವರು 2, ವಿವಸ್ವಾನ
 ನಾಮಕಸೂರ್ಯ 3, ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನು ಶತರೂಪಾದೇವರು 4, ಇವರು
 ಗಳನ್ನು ಖ್ಯಾತಿ ಖ್ಯಾತಿ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ವರ್ಣನ ಮಾಡತಾರೆ. ಪ್ರಥಮದಲ್ಲಿ
 ಶತರೂಪಾದೇವರನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ.

ಖ್ಯಾನಿಗಳನ್ನ ಉದ್ಧಾರಮಾಡತೇನಂತ ತನ್ನ ತಂದೆಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ
 ಅನುಮತಿಯಿಂದ, ತನ್ನ ಪತಿಯಾದ ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನವಿನಿಂದ, ಅಂಗಿ
 ಕಾರದಿಂದ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಪುತ್ರರನ್ನ ಪಡಿಯೋವರಾದಿರಿ. ಮಾನವರಿಗೆ
 ತಾಯಿಯಾದ ಶತರೂಪಾ- ಎಂತ ನಾಮಾಂತರಾದ, ಸ್ವಾಯಂಭುವ
 ಮನುವಿಗೆ ಪತ್ನಿಯಾದವರೇ, ಮನಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ, ವಚನದಿಂದಲೂ,
 ಕಾಯದಿಂದಲೂ ಬಿಡದೆ ನಿಮಗೆ ನಿರಂತರ-ವಂದನೆ ಮಾಡುವೆನು. ಪ್ರಸನ್ನ
 ವಾಗಿ ಸಮೀಚೀನವಾಗಿ ಮಂಗಳವನ್ನ ನಮ್ಮಗಳಿಗೆ ಕೊಡೋವರಾಗಿರಂತೆ
 ತಾಚ್ಚರೈ.

ಬಾಲಾದಿ ಪರಿಚರಾ ಚ ಗೃಹಕರ್ಮ ತಘೇತರತ್ |

ವಿಷ್ಣುಪೂಜೇತಿ ಸಂಕಲ್ಪ್ಯ ಸ್ಮರಂತಃ ಕೇಶವಂಯದಿ |

ಸ್ವಾಪ್ನೈಯುರ್ನುಗಹತೀ ಸಿದ್ಧಿಂ ಯಥಾ-ರಿಂ ತಪಸಾ ದ್ವಿಜಃ ||

ಎಂಬ ನಿಷ್ಕರಹಸ್ಯವಚನ ರೀತ್ಯಾ, ಸ್ತ್ರೀಯರುಗಳಿಗೆ ಗೃಹಕೃತ್ಯ, ಬಾಲ ಘೋಷಾದಿಗಳೇ ತಪಸ್ವಿನಂತೆ. ಹರಿಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರಿಗೆ ಈ ಹೊತ್ತಿನಿಂದ ದೂರಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಿ ಕೊಡಲಿ- ಎಂತ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ವರ ಪಡೆದವರೇ ಎಂತ ಪಾಠ್ಯ. ||21||

3. ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ :-

ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಪ್ರಥಮದಲ್ಲಿ, ಸನಕಾದಿಗಳು, ರುದ್ರದೇವರು, ಮುಷ್ಠಾದಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿ ಅವರಿಂದ ಸಂತಾನ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ, ತಮ್ಮದೇಹದ ಅಂಗದಿಂದ ಒಬ್ಬ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನೂ, ಒಂದು ಅಂಗದಿಂದ ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ಪುರುಷನೇ ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನು, ಸ್ತ್ರೀಯೇ ಶತರೂಪೆಯು. ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರು ಮಗನನ್ನು ಕುರಿತು- ನೀನು ಈ ಶತರೂಪೆಯನ್ನು ವಿವಾಹ ಮಾಡಿ ಒಕ್ಕಿಯು- ಸಂತಾನವೃದ್ಧಿ ಮಾಡೆಂದು ಆಪ್ತನೆಯನ್ನಿತ್ತು, ಅದನ್ನನುಮೋದಿಸು ವಂತೆ ಶತರೂಪೆಗೂ ಹೇಳಿದರು. ಕಥೆಯು ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ಯಧದಲ್ಲಿ ಕೇಳುವರು. ಆ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೇ ವಾಸನಾರ್ಥ- "ಜನರನಾದ್ದರಿಂದ ವೇನುತ ನಿಜಜನಕನನುಮತದಿ"- ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಹೀಗೆ ಶತರೂಪೆಯು ಕುಡಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಅಪ್ತನೆಯಂತೆ ಸಂತಾನವೃದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನುವಿಗೆ ಸತಿಯಾಗಿ ಪತಿಯನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸಿ ಪ್ರಿಯವ್ರತ. ಇತ್ತಾನಪಾದರಂಬ ಇಬ್ಬರು ಗಂಡುಮಕ್ಕಳನ್ನು, ಅರೂತಿ, ದೇವಹೂತಿ, ಪ್ರಕೂತಿ- ಎಂಬ ಮೂವರು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದಳು. ಇಂತಹಾ ಕಾರಿಯೇ ! ಮನೋವಾಕ್ಯಾಯಗಳಿಂದ ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ದೆನು, ನಮಗೆ ಸನ್ಮಂಗಳವನ್ನು ಕೊಡು. ||21||

4. ಸ್ತ್ರೀವ್ಯಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿ :-

"ಜನ"- ಇತಿ || "ಜನಕ"- ಬ್ರಹ್ಮ ಕುಮಾರ- ಪ್ರಿಯವ್ರತ, ಸ್ವಾಯಂಭುವಾದಿ || ||21||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

“ನಿಜಜನಕ”- ಎಂದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಭಾವ ತಿಳಿಯಬೇಕು. “ಕುಮಾರ”- ಎಂದರೆ, ಪ್ರಿಯವ್ರತ, ಉತ್ತಾನಪಾದ ರೆಂಬ ನಾನುವುಳ್ಳ ಇಬ್ಬರು ಗಂಡುಮಕ್ಕಳು. 1211

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಿಂದ 12ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವಿನ ಪತ್ನಿ- ಶತರೂಪಾದೇವಿಯನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

2. ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಪ್ರಥಮದಲ್ಲಿ ಸನಕಾದಿಮುಷಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿ, ಅವರ ದ್ವಾರಾ ಸಂತಾನವೃದ್ಧಿಯಾಗಲೆಂದು ಆಜ್ಞಾ ಬಿಸಿದರು. ಆದರೆ, ನೈಷ್ಠಿಕಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿವ್ರತನಿಷ್ಠರಾಗಿದ್ದ ಅವರಿಂದ ಆ ಕಾರ್ಯ ವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ತಮ್ಮ ಬಲಧಾಗದ ಅಂಗದಿಂದ ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನನ್ನೂ ಮತ್ತು ಎಡಭಾಗದ ಅಂಗದಿಂದ ಒಬ್ಬ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿ ಸಿದರು. ಆ ಪುರುಷನೇ ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನುವು. ಸ್ತ್ರೀಯೇ ಶತರೂಪಾ ದೇವಿಯು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನುವನ್ನು ಕುರಿತು- ಶತ ರೂಪಾದೇವಿಯನ್ನು ವಿವಾಹವಾಗುವಂತೆ ಆದೇಶವಿತ್ತರು. ತಂದೆಯ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಶಿವನಾವಹಿಸಿ, ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನುವು ಶತರೂಪೆಯನ್ನು ವಿವಾಹವಾಗಿ, ಅವಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಿಯವ್ರತ, ಉತ್ತಾನಪಾದರೆಂಬ ಇಬ್ಬರು ಪುತ್ರ ರನ್ನೂ ಮತ್ತು ಆಕೂತಿ- ದೇವಹೂತಿ- ಪ್ರಸೂತಿ- ಎಂಬ ಮೂವರು ಪುತ್ರಿಯರನ್ನೂ ಪಡೆದನು.

ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು- ಜನಕನು ಉದ್ಧರಿತನು ವೆನುತ- ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ, ಸಂತಾನವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ, ತನ್ನ ಜನಕನಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಆದೇಶದಂತೆ (ಜನಕನನುಮತದಲಿ) ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವು ಶತರೂಪಾದೇವಿಯ ನ್ನು ಲಗ್ನವಾಗಿ, ಸುಕುಮಾರರೆರೊಲಾಮೆ

ಅಂದರೆ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಇಬ್ಬರು ಪುತ್ರರನ್ನು ಮತ್ತು ಮೂರು ಮಂದಿ ಪುತ್ರಿಯರನ್ನು ಪಡೆದನು.

3. ಅಂತಹ ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನುಷಿನ ಮಡದಿ- ಕತರೂಪಾ ದೀನಿಯು ನಮಗೆ ಪ್ರಸನ್ನಳಾಗಿ, ಸಮೀಚೀನವಾದ ಮಂಗಳಗಳನ್ನು ಕೊಡಲು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

4. ಕತರೂಪಾ- ಎಂಬ ಮಂಗಳ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು (ನಿತಂಬಿನಿ) ಮನಸ್ಸು ವಹಿಸಿಕಾಯ-ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ, ತ್ರಿಕರಣ ಅದ್ವಿ ಪೂರ್ವಕ ಬಿಡದೆ ಪಂದಿಸಿ ಕ್ಷೇ. ಸಚ್ಚೇತನರಿಗೆ ಸಾಧನ ಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಕರುಣಿಸಿ, ಶುಭಪ್ರದಗಳಾಗಲಿ ಎಂದು. ||21||

ಪದ್ಯ- ೨೨

ಮೂಲ :-

ನರನ ನಾರಾಯಣನ ಹರಿ ಕೃ |
 ಪ್ತರ ಪಡೆದ ಪುರುಷಾರ್ಥ ತೆರದಲಿ |
 ತರಣೆ ತತಿ ಕತರೂಪರಿಗೆ ಸಮನೆನಿಸಿ ಪಾಪಿಗಳ ||
 ನಿರಯದೊಳು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿ ಸಜ್ಜನ |
 ನೆರವಿಯನು ಪಾಲಿಸುವ ಔದಂ |
 ಬರ ಸಲಹು ಸಲಹೆಮ್ಮ ಬಿಡದೆಲೆ ಪರಮಕರುಣದಲಿ || ೨೨ ||

||ಪಠರಣೆ|| :-

12ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನನಾದ ನಿರಯಪತಿ ಯಮದೇವರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ||22||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ನರನಾರಾಯಣನ = ನರಶೇಷಾಂಶವಾದ ನರರೂಪ ಒಂದು-ಭಗವ
ದಂಶವಾದ ನಾರಾಯಣರೂಪ ಒಂದು, ಹರಿ = ಹರಿನಾಮಕ ಭಗವದ್ರೂಪ
ಒಂದು, ಕೃಷ್ಣ = ಕೃಷ್ಣ ಎಂಬ ಭಗವದ್ರೂಪ ಒಂದು-ಈ ಭಗವದ್ರೂಪ
ತ್ರಯಗಳು, ನರಾವತಾರವಾದ ಶೇಷರೂಪ ಒಂದು-ಈ ನಾಲ್ಕುರೂಪಗಳ
ಪುರುಷಾರ್ಥ ತೆರದಲಿ = ಚತುರ್ವಿಧಪುರುಷಾರ್ಥಗಳೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ
ಪಡೆದೆ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಿಂದ ಪುತ್ರತ್ವೇನ ಪಡೆಯುವವರಾದಿರಿ.
ತರಣಿ = ವಿವಶ್ಯಾನನಾಮಕ ಸೂರ್ಯದೇವರು, ಶಶಿ = ಚಂದ್ರನು, ಕಶ
ರೂಪರಿಗೆ = ಶತರೂಪದೇವಿಯರು, ಸಮನೇನಿಸಿ = ಈ ಮೂರು ಮಂದಿಗೆ
ಸಮಾನನೇತನಿಸಿ, ಪಾಪಿಗಳ = ಪಾಪಗಳನ್ನು ಎಸಗಿದ ಜೀವರುಗಳನ್ನು,
ನಿರಯದೊಳು = ನರಕದಲ್ಲಿ, ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿ = ಆವಾಸವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ,
ಸಃ ನರ ನೆರವಿಯನ್ನು = ಪುಣ್ಯಜೀವಿಗಳಾದ ಸಜ್ಜನರ ಸಮೂಹವನ್ನು,
ಪಾಲಿಸುತ = ಸಂರಕ್ಷಣಮಾಡುವ, ಔದಂಬರ : ಯಮದೇವರೇ,
ಪರಮಕರುಣದಲಿ = ಅತ್ಯಂತ ಅಂತಃಕರಣದಿಂದ, ಎಮ್ಮ = ನಮ್ಮಗಳನ್ನು
ಬಿಡದಲಿ = ಕೈಬಿಡದಂತೆ, ಸಲಹು ಸಲಹು = ಸಂರಕ್ಷಣ ಮಾಡಿರಿ-ಎಂತ
ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ||22||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣಬಡೆಯರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :

ಪೂರ್ವೋಕ್ತ 12ನೇ ಕಕ್ಷದ ಯಮದೇವರನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ.

ಶೇಷಾಂಶವಾದ ನರರೂಪ ಒಂದು ಭಗವದಂಶವಾದ ನಾರಾಯಣ
ರೂಪ ಒಂದು, ಹರಿನಾಮಕ ಭಗವದ್ರೂಪ ಒಂದು, ಕೃಷ್ಣ ಎಂತ ಭಗವದ್ರೂಪ
ಒಂದು- ಈ ಮೂರು ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು, ನರಾವತಾರವಾದ ಶೇಷರೂಪ

ಒಂದು ಈ ನಾಲ್ಕು ರೂಪಗಳ ಚತುರ್ವಿಧಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ ಪಡದೋಪಾದಿ
 ಷ್ಟಿ ಈ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು ಪುತ್ರತ್ವೇನ ಪದಿಯೋವರಾದಿರಿ.
 ಷ್ಟಿ ದಾರಿಗಿ ಸಮಾನರಾದವರೆಂದರೆ ವಿವಸ್ವಾನಾಮಕ ಸೂರ್ಯದೇವ
 ಷ್ಟಿ, ಚಂದ್ರದೇವರಿಗೇನು, ಶತರೂಪದೇವರಿಗೇನು ಇವರುಗಳಿಗೆ ತಾದ-
 ಷ್ಟಿದಲ್ಲಿ ಸಮಾನವೆಂತೆನಿಸಿ, ಪಾಪಮಾಡಿದ ಜೀವರುಗಳ ನರಕದೊಳು
 ಷ್ಟಿಪಡಿಸಿ ಮಾಡಿ, ಪುಣ್ಯಮಾಡಿದ ಸಜ್ಜನರ ಸಮೂಹವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಣಾ
 ಪೂರ್ವಕ ಯಮರಾಯರೇ, ನಮ್ಮಗಳನ್ನು ಕೈಬಿಡದೆ ಅತ್ಯಂತ ಅಂತಃಕರಣ
 ದಿಂದ ಸಂರಕ್ಷಣಮಾಡಿರಿ ಸಂರಕ್ಷಣಮಾಡಿರಿ- ಎಂತ ಪಾರ್ಥವನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ

ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಿಗೆ ಪ್ರಮಾಣ—

ಶ್ರೀನಂದ್ಯವಿಜಯೇ- ಅಷ್ಟಮಸರ್ಗೇ ಚತುರ್ಥಶ್ಲೋಕೇ—

ಉಪಸಾದ ಧರ್ಮತನಯೋ ಹೃಯಂ ನರದೇವಸೋದರ

ಉಪಾರವಿಕ್ರಮಃ ||

ಎತ ಇರುವದರಿಂದ- ಆ ಪ್ರಮಾಣ ಅನುಸರಿಸಿ ಆದ- ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

122

2. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಎಲೈ ಯಥರ್ಮನೇ! ನೀನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪರಮಾತ್ಮನ ಅವತಾರರೂಪರಾದ
 ಪಿ, ನಾರಾಯಣ, ಹರಿ, ಕೃಷ್ಣ- ಈ ನಾಲ್ಕು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದೆ. ಇವರಲ್ಲಿ
 ಷ್ಟಿ ಅವತಾರ ಮಾತ್ರ ಭಗವಂತನ ಭಿನ್ನಾಂದದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶೇಷಾಂಶವು.
 ಷ್ಟಿ ಮೂರು ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಾಕ್ಷಾದವತಾರಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಭಾಗ
 ಷ್ಟಿ ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ಕಂಧ 2ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ- "ಧರ್ಮಸ್ಯ ವ್ಯಕ್ತವದುಹಿತುರ್ಯಜನಿ
 ಷ್ಟಿ ಮೂರ್ತಾನಾರಾಯಣೋನರಾತಿ ಸ್ವ ತಪಃ ಪ್ರಭಾವಃ|| ಧರ್ಮನ ದೇಶ
 ಷ್ಟಿ ದಿಂದ ದಕ್ಷಪ್ರಜೇಶ್ವರನ ಮಗಳಾದ ಮೂರ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನರನಾರಾಯಣನೆಂದು
 ಷ್ಟಿ ನಂಬಿದನಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಯಮಧರ್ಮನಿಗೆ ನರನಾರಾಯಣರು ಮಕ್ಕ
 ಷ್ಟಿ ಯೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಉದಪಾದಿ ಧರ್ಮತನಯೋ ಹೃಯಂ ಹರಿಃ
 ಷ್ಟಿ ಯುತೋವಯಸ್ಯ ಸಹಜೋ ವ್ಯಜಾಯತ"- ಇದೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಯಮ

ಧರ್ಮನಲ್ಲಿ ಹರಿ- ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅವತರಿಸಿದನು; ಮತ್ತು ತಾನೇ ತನ್ನ ಸಹೋದರನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದನು- ಎಂಬ ಮಧ್ಯವಿಜಯದ 8ನೆಯ ಸರ್ಗದ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹರಿ, ಕೃಷ್ಣ- ಎಂಬ ಎರಡು ಅವತಾರಗಳು ಯಮಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದುದಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುವದು. ಕೃಷ್ಣಾವತಾರವೆಂದರೆ. ವಸುದೇವನ ದಶಯುಂದ ದೇವಕಿಯಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿದ ಕೃಷ್ಣನು ಬೇರೆ, ಧರ್ಮನ ಮಗ ಕೃಷ್ಣನು ಬೇರೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಕೃಷ್ಣನೆಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಅವತಾರಗಳು ಎರಡೆಂಬುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ- ನಿರ್ಣಯ 2ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ "ಮತ್ಸ್ಯಕೂರ್ಮ ವರಾಹಶ್ವಸಿಂಹವಾಮನ ಭಾರ್ಗವಃ|| ರಾಘವಃ ಕೃಷ್ಣಬುದ್ಧೌ ಚ ಕೃಷ್ಣದ್ವೈಪಾಯನ ಸ್ತಥಾ||26|| ನಾರಾಯಣೋ ಹರಿಃ ಕೃಷ್ಣಸ್ತಾಪಸೋಮನುರೇವಚ". ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಾದವತಾರಗಳು, ಭಿನ್ನಾಂಶಗಳು- ಎಂದು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ ಹೇಳಿ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಾದವತಾರಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ,- ಅವುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಪ್ರಕರಣ ಮತ್ಸ್ಯ, ಕೂರ್ಮ, ವರಾಹ, ನರಸಿಂಹ ವಾಮನ, ಪರಶುರಾಮ, ರಾಘವ, ಕೃಷ್ಣ, ಬುದ್ಧ, ವೇದವ್ಯಾಸ, ನಾರಾಯಣ, ಹರಿ, ಕೃಷ್ಣ, ತಾಪಸನೆಂಬುವ ಮನು ಇತ್ಯಾದಿ ಅವತಾರಗಳು ಸಾಕ್ಷಾದವತಾರಗಳು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಇದರಲ್ಲಿ ರಾಮ ಕೃಷ್ಣ, ಬುದ್ಧ- ಎಂದು ಮೊದಲಿನ ದಶಾವತಾರಗಳ ವೈಕಿಒಂದು ಕೃಷ್ಣಾವತಾರವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಮತ್ತು ನಾರಾಯಣ ಹರಿ, ಕೃಷ್ಣ ಎಂದು ಎರಡನೆಯ ಸಲ ಮತ್ತೊಂದು ಕೃಷ್ಣರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗೆ, ಕೃಷ್ಣಾವತಾರವನ್ನು 2 ಸಲ ಕೇಳಿದುದರಿಂದ, ಕೃಷ್ಣನ ಅವತಾರಗಳು ಎರಡೆಂದು ವಿವರವಾದುದು. ಹೀಗೆ ಎಲೈ ಯಮಧರ್ಮನೇ! ಧರ್ಮ ಅರ್ಥ, ಕಾಮ, ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ 4 ಪುರುಷಾರ್ಥವಿದ್ದಂತೆ 4 ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುವೆ! ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಶತರೂಪಾ ಈ ಮೂವರಿಗೆ ನಮಿಸುವೆ! ಪಾಪಿಗಳನ್ನು ನರಕದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ, ಸಜ್ಜನ ಸಮೂಹವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವೆ! ಎಲೈ ಔದುಂಬರ ನಾಮಕನೇ! ಕರುಣದಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ಪಾಲಿಸು. ||22||

೯. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ :-

"ನರ"-ಇತಿ ವಿಚಾರಿತಮರ್ವಾತ್|| "ನೇಗೋಷಿ"-ಇಟ್ಟು. "ನರ"-

ಸೂತ್ರ. ಔದುಂಬರೋ ಯಮಃ. ||22||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ವರನಾರಾಯಣ ರೂಪಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಣೆ
ಮಾಡಿದಿರುತ್ತೇವೆ. ||22||

3. ಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಯಮಧರ್ಮದೇವರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ- ನರನು ಎಂಬ.

ನರ, ನಾರಾಯಣ, ಹರಿ, ಕೃಷ್ಣ- ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಜನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು
ರ್ಷಭವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥದ ಹಾಗೆ ನೀನು ಪಡೆದ. ತರುಣಿಯೆಂಬ ಸೂರ್ಯ
ವಿಗ್ನ, ಶಶಿ ಎಂಬ ಚಂದ್ರನಿಗೂ, ಶತರೂಪಾದೇವಿಗೂ ಸಮಾನನಿಸಿಕೊಂಡು
ಪಾಪಿಗಳಾದ ಜೀವರನ್ನು ನರಕದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಸಪ್ತನಸಮೂಹವನ್ನು ಧರ್ಮ
ರೂಪದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುವ ಔದುಂಬರನೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಯಮಧರ್ಮರಾಯನೇ
ಮೆಮ್ಮನ್ನು ವರಮಕರುಣದಿಂದ ಬಿಡಲು ಸಲಹು ಸಲಹು.

ಪ್ರಮಾಣ- ಔದುಂಬರಾಯದ್ಗಾಯ- ಎಂಬ ಯಮನಾಮಾವಳಿ
ಯಿಂದ ಔದುಂಬರ ಶಬ್ದ ಯಮನಿಗುಂಟು. ||22||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ವ್ರಾತಪದ್ಯದಿಂದ ಧರ್ಮಧರ್ಮಗಳ ನಿರ್ಣಯಾಧಿಕಾರಿ
ಶ್ರೀಯಮದೇವರ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ದಾಸರಾಯರು.

2. ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮರಾಯನಿಂದ ಇಬ್ಬರು
ಪುತ್ರರು ಜನಿಸಿದರು. ನರ-ನೆಂಬುವನು ಅಣ್ಣ. ನಾರಾಯಣನು ಅವನ
ಮ್ಮನ್ನು. ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ವರನಾರಾಯಣರೆಂಬ ರೂಪದ್ವಯಗಳನ್ನು

ತಾಳಿ, ಯಮಧರ್ಮನ ಪುತ್ರನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದನು. ಹಿಂದೆ ಸಹಸ್ರಕವಚ ನೆಂಬ ದುಷ್ಟ ದಾನವನು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತು ಘೋರ ತಪಸ್ಸಾಚರಿಸಿ, ಯಾರಿಂದಲೂ ಮರಣ ಬಾರದಂತೆ ಸಹಸ್ರ ಕವಚಗಳ ವಲ ಪಡೆದಿದ್ದ. ನರನಾರಾಯಣರಿಬ್ಬರೂ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಸಹಸ್ರ ಕವಚನು ಅವರೊಡನೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ನಿಂತನು. ನಾರಾಯಣ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ, ನರನು ತಪಸ್ಸನ್ನೆತ್ತಿರುತ್ತಿದ್ದ. ನರನ ಸರದಿ ಬಂದಾಗ, ನಾರಾಯಣನು ತಪಸ್ಸನ್ನೆತ್ತಿರುತ್ತಿದ್ದ. ಹೀಗೆ, ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ನರನಾರಾಯಣರು ರಾಕ್ಷಸನ 999 ಕವಚಗಳನ್ನು ಸರದಿಯ ಮೇರೆಗೆ ಹರಿದು ಬಿಡುಬಿಡು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪರಜಿತನಾದ ಸಹಸ್ರಕವಚನು ಮರಣಾನಂತರ, ಉಳಿದಿದ್ದ ಒಂದೇ ಕವಚದಿಂದ ಕರ್ಣನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದ. ಆಗ ನರನಾರಾಯಣರು ಅರ್ಜುನ ಮತ್ಸ್ಯ ಕೃಷ್ಣರಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದರು. ಕೃಷ್ಣನಿಂದ ಕರ್ಣನು ಒಳ ಕವಚಾಪಹರಣವುಂಟು ಮೃತನಾದ.

ಒಮ್ಮೆ, ನರನಾರಾಯಣರು ತಪಶ್ಚರ್ಯೆಯಲ್ಲಿವಾಗಿ, ಅವರ ತಪೋ ಭಂಗಗೈಯಲು ಇಂದ್ರನು ಅನೇಕ ಮಂದಿ ಅಪ್ಸರಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ. ಆಗ ವಾಡಾಯಣಮುನಿ ತನ್ನ ತೊಡೆಯನ್ನು ಕಿರಿಯಲಾಗಿ, ಊರ್ವಶೀ ಎಂಬ ಲೋಕೋತ್ತರ ಸುಂದರಸ್ತ್ರೀ ಜನಿಸಿದಳು. ತೊಡೆಯಿಂದ ಜನಿಸಿದ್ದಳಾದ್ದರಿಂದ, "ಊರ್ವಶೀ"- ಎಂತ ನಾಮ (ಊರು-ತೊಡೆ). ಆಗ ಅವಳ ರೂಪ ಸೌಂದರ್ಯಗಳಿಗೆ ನಾಚಿ, ಉಳಿದ ಅಪ್ಸರಸ್ತ್ರೀಯರೆಲ್ಲರೂ ಹಿಂದಿರುಗಿದರು.

3. ನರ-ಶೇಷಾಂಶನಾದ ನರರೂಪ ಒಂದು. ನಾರಾಯಣರೂಪ ಒಂದು. ಹರಿರೂಪ ಒಂದು. ಕೃಷ್ಣರೂಪ ಒಂದು. ಹೀಗೆ, 4 ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು. ಇವು ಧರ್ಮ-ಅರ್ಥ-ಕಾಮ-ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ ಚತುರ್ವಿಧ ಪರಮ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳಂತೆ. ಹೀಗೆ ಚರ್ತುವಿಧಗಳಾದ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ, ಭಗವದನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾದ ಯಮಧರ್ಮರಾಯನು 12ನೆಯ ಕಕ್ಷಗೆ ಸೇರಿದ ದೇವತೆ.

4. ಯಮಧರ್ಮರಾಯನು ವಿವಸ್ವಾನಸೂರ್ಯ (ತರಗ), ಚಂದ್ರ (ಶು) ಮತ್ತು ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವಿನ ಪತ್ನೀ ಶ್ರೀಶತರೂಪಾದೇವಿ ಈ ಮೂವರಿಗೆ ಸಮಾನನು.

5. ಪಾವಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮೂಲ್ಯ ದುರುಳರನ್ನು ನರಕದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ, ಉಳು ಮಾಡಿದ ದುಷ್ಕರ್ಮಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸುವ ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿ

6. ಸಜ್ಜನರನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸುವ ಮಹಾಮಹಿಮೆ, ಯಮಧರ್ಮ ರಾಯನಿಗೆ ಔದುಂಬರ ಎಂತ ನಾಮ.

ಔದುಂಬರ ದೆಗ್ಗಾಯಿ-ಎಂತ ಯಮನಾಮಾವಳಿ.

ಅಂಕಿತ ಔದುಂಬರನಾಮಕನಾದ ಯಮಧರ್ಮದೇವರು ಬಡದ, ವರನು ಅಪುಕರಣಭಾವದಿಂದ ನಮ್ಮಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

ನಿರೀಷ ವಿಚಾರ :

(1) ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶ್ರೀವರಮಾತ್ಮನ ಅವತಾರಗಳು ನಾಲ್ಕು (1) ನರ
(2) ನಾರಾಯಣ (3) ಹರಿ ಮತ್ತು (4) ಕೃಷ್ಣ

(2) ನರನ ಅವತಾರವು ಭಗವಂತನ ಭಿನ್ನಾಂಶದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಉಪಾಶವು,

(3) ನಾರಾಯಣ ರೂಪವು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅವತಾರವು,

(4) ಧರ್ಮರಾಜನ ದೇಶಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಮಗಳಾದ ಮೂರ್ತಿ ಎಂಬಾಕೆಯಲ್ಲಿ ನರ-ನಾರಾಯಣ ನಾಮದಿಂದ ಶ್ರೀವರಮಾತ್ಮನು ಅವತರಿಸಿದನು.

ಒಂದು ಭಿನ್ನಾಂಶ; ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ವಾಂಶ

ಪ್ರಮಾಣ :-

"ಧರ್ಮಸ್ಯ ಧರ್ಮ ದುಹಿಮ ತುರ್ಯಜಸಿನಿ
ಸ್ವಮೂರ್ತ್ಯಾ ನಾರಾಯಣೋ ನರಗತಿ ಸ್ವತಪಃ ಪ್ರಭಾವಃ ||

ಭಾಗವತ-ದ್ವಿತೀಯಸ್ಕಂಧ-ಅಧ್ಯಾಯ ೭

(5) ಆದೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಯಮಧರ್ಮನಲ್ಲಿ ಹರಿ-ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅವತರಿಸಿದನು.

ಪ್ರಮಾಣ :-

"ಉದವಾಧಿ ಧರ್ಮತನಯೋ ಹ್ಯಯಂ ಹರಿಃ ಸ್ವಯಮೇವಯಸ್ಯ
ಸಹದೋ ವ್ಯಜಾಯತ ||

(6) ಹಾಗೆಯೇ ಕೃಷ್ಣ-ಎಂಬ ಅಭಿಧ್ಯಾನದಿಂದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೇ ಯಮಧರ್ಮನಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿದನು. ಈ ಕೃಷ್ಣರೂಪ ದೇವಕೀ ಪುತ್ರ ಕೃಷ್ಣರೂಪವಲ್ಲ.

ಈ ರೀತಿ ಯಮಧರ್ಮನಿಗೆ ನರ-ನಾರಾಯಣ-ಹರಿ-ಕೃಷ್ಣ-ಎಂಬ ನಾಲ್ವರು ಪುತ್ರರು.

ಪದ್ಯ ೨೩

ಮೂಲ :-

ಮಧುವಿರೋಧಿಮನೋಜ ಕ್ಷೀರೋ |
 ಡಧಿ ಮಫನಸಮಯದಲುದಿಸಿ ನೆರೆ |
 ಕುಫರಜಾವಲ್ಲಭನ ಮಸ್ತಕಮಂದಿರದಿ ಮೆರೆವ ||
 ವಿಧು ತವಾಂಘ್ರಿ ಪಯೋಜಯುಗಳಕೆ |
 ಮಧುಪನಂದದತಿರೆಗತಿಸ್ತನ |
 ಡಧಿಪ ವಂದಿಪೆನನುದಿನಂಶಸ್ತಾಪ ಪರಿಹರಿಸು || ೨೩||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಿಂದ 12 ಕಕ್ಷಾಪನ್ನನಾದ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ||23||

ಶ್ರುತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಮಧುವಿರೋಧಿ = ಮಧುನಾಮಕದೃತ್ಯನಿಗೆ ಶತ್ರುವಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾ
 ಕೃಷ್ಣ, ಮನೋಜ = ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ, ಕ್ಷೀರೋಡಧಿ =
 ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರದ, ಮಫನಸಮಯದಲಿ = ಮಫನಸಮಯದಲ್ಲಿ,
 ಉದಿಸಿ = ಉದಿಯಿಸಿದ, ಕುರ್ಡಜಾವಲ್ಲಭನ = ಹಿಮನಪತ್ರವರ್ತ
 ದಾಜನವಾಗಲಾದ ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯು ರಮಣನಾದ ಶ್ರೀ ವಕ್ರದೇವರ,
 ಮಸ್ತಕಮಂದಿರದಿ ಮೆರೆವ = ಶಿವವೆಂಬೋ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವೈಭವದಿಂದ
 ಮೆರೆಯುತ್ತಿರುವ, ವಿಧು = ಚಂದ್ರದೇವರ, ತವಾಂಘ್ರಿ = ನಿಮ್ಮ
 ನದಗಳೆಂಬೋ, ಪಯೋಜಯುಗಳಕೆ = ಕಮಲದ್ವಯಗಳಿಗೆ,
 ಮಧುಪನಂದಂ = ದುಂಬಿಯಂತೆ, ಎರಗಲು = ನಮಸ್ಕರಿಸುವುದಾಗಿದೆ,
 ಮಧುಪನಂದ ಅಧಿಪ = ಎನ್ನ (ಸರ್ವದ) ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾ

ಗಿರುವ ನಿಮಗೆ, ಅನುದಿನ ವಂದಿಸಿ = ಪ್ರತಿದಿನದಲ್ಲೂ ನಮಸ್ಕರಿಸು
ತ್ತೇನೆ, ಅಂತಸ್ತಾಪ ಪರಿಹರಿಸು = ಮನಸ್ಸಿನ ತಾಪವನ್ನು ನಿವಾ
ರಿಸು. 127#

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಪೂರ್ವೋಕ್ತ 12ನೇ ಕ್ಷದವರಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರದೇವರನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡು
ತ್ತಾರೆ.

ಮಧುನಾಮಕ ದೈತ್ಯನಿಗೆ ಶತ್ರುವಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಮನದಿಂದ
ಉತ್ಪನ್ನರಾದ್ದರಿಂದ ಮನೋಭಿಮಾನಿ- ಎಂತ ಕರಿಸುವವರಾಗಿ ಮತ್ತು ಕ್ಷೀರ
ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಮಥನಮಾಡತಾ ಇರೋ ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಉದಿಸಿದವ
ರಾಗಿ, ಹೀಂಗಿರಲಾಗಿ, ಭೂಮಿಯನ್ನಧರಿಸಿ ಇರುವಂಥಾ ಹಿಮಾಚಲನ
ಪ್ರಕ್ರಿಯಾದ ಐರ್ವತೀಪತಿಯಾದ ರುದ್ರದೇವರ ವಿಷಪಾನದ ಶಾಪ
ಪರಿಹಾರಾರ್ಥ ಅವರ ಶಿರವೆಂಬೊ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮೆರೆವಂಥಾ ಚಂದ್ರದೇವರೇ,
ನಿಮ್ಮ ಪಾದಗಳೆಂಬೊ ಕಮಲದ್ವಯಗಳಿಗೆ, ಎನ್ನ ಮನ ಮಧು
ಪದೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಎರಗೋದಾಗಿ ಆದೆ. ನೀವಾದರೋ ಮನಅಂತಸ್ತಾಪ
ಪರಿಹಾರ ಮಾಡತಕ್ಕವರಾಗಿ ಎನ್ನಮನಸ್ಸಿಗೇನು, ಸರ್ವರ ಮನಸ್ಸಿಗೇನು
ಅಧಿಪರಾಗಿ ಇರೋವರಾಗಿದ್ದೀರಿ, ಆದ್ದರಿಂದ, ನಿಮಗೆ ವಂದನೆ ಮಾಡುವೆ.
ಪ್ರತಿದಿನದಲ್ಲೂ ನನಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗತಕ್ಕ ವಿಷಯಾಶಾಪದಿಂದ ಜನಿತವಾದ,
ಮನಇಂದ್ರಿಯದ ತಾಪವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡೋವರಾಗಿರಿ- ಎಂತ
ತಾತ್ಪರ್ಯ. 123#

೨. ಛಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಪರಮಾತ್ಮನ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪಿಯಾಗಿ ಜನಿಸಿ, ತದನಂತೆ

ಗೌರವಕ್ಕೂ ಸಂಧಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಮುಖ್ಯವಾದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಜನಿಸಿದ ಎಲೈ ಚಂದ್ರನೇ !
 "ಚಂದ್ರಮಾಮನಸೋಜಾತ !" ಎಂದು ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವುದು. ರುದ್ರ
 ದೇವರು ವಿಷಪ್ರಾಶನ ಮಾಡಿ ಅಂತಸ್ತಾಪದಿಂದ ತಪ್ಪರಾಗಿ ನಿನ್ನನ್ನು
 ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿ ಶೈತ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವರು. ಹೀಗೆ ರುದ್ರದೇವರ
 ಮೃತದಲ್ಲಿ ಮರೆಯುತ್ತಿರುವೆ. ನಿನ್ನ ಪಾದಪದ್ಮಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸು
 ಮು. ಮನೋಭಿಮಾನಿಯಾದ ಚಂದ್ರನೇ ! ಪರಮಾಕರಣದಿಂದ ನಮ್ಮ
 ಅಪರಾಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸು. ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಸರ್ವದಾ ನಿನ್ನ ಪಾದ
 ಕುಲಗಳಲ್ಲಿ ಭ್ರಮರದಂತೆ ವಾಸಮಾಡುವಂತೆ ಮಾಡು. ||23||

1. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿ :-

"ಮಧು"- ಇತಿ || "ಚಂದ್ರಮಾಮನಸೋಜಾತಃ || ಇತಿ ಶ್ರುತಿಃ ||
 ಸೌ"- ಮುಕ್ತ. "ಕುಧರಃ"- ಓಮವಾನ್ || ||23||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ- "ಪುರುಷನಾಮಕ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಮನಸ್ಸಿ
 ದ ಚಂದ್ರಮ ಹುಟ್ಟಿದನು"- ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅದುದರಿಂದ,
 ಮಧುವಿರೋಧಿ ಮನೋಜ"- ಎಂಬುದಾಗಿ ದಾಸವರ್ಯರು ಹೇಳಿ
 ಸ್ತರಿ.

"ಮಧು- ವಿರೋಧಿ"- ಎಂದರೆ, ನಾರಾಯಣ- ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ.

"ಕುಧರ"- ಎಂದರೆ, ಭೂಮಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿದುದು- ಪರ್ವತ.
 ಮೂಲಯಪರ್ವತವೇ ಇಲ್ಲಿ- "ಕುಧರ"- ಶಬ್ದಾರ್ಥ. || ||22||

ಶ್ರೀಗೌರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಚಂದ್ರಸ್ತುತಿ- ಮಧುಸೂದನನಾದ ದೇವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವನೆ,

ಮತ್ತು ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರಮಥನಸಮಯದಲ್ಲಿ. ಅಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಕುಧರಜಿ ಎಂಬ ಪಾರ್ವತಿಗೆ ಪತಿಯಾದ ಈಶ್ವರನ ಶಿರಸ್ಸೆಂಬ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ವಿಧುವೆಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ಚಂದ್ರನೆ. ತವಾಂಘ್ರಿಸರೋಜವೆಂದರೆ ನನ್ನ ಪಾದಕಮಲಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಮಧುಪನೆಯ ಭ್ರಮರದ ಹಾಗೆ ಎರಗಲಿ ಅಂದರೆ ಆಸಕ್ತವಾಗಲಿ. ನನ್ನ ನುಸ್ಸಿಗೆ ಅಧಿಪತಿಯೆ, ನನ್ನ ಅಂತಸ್ತಾವ ವನ್ನು ನೀನು ಪರಿಹರಿಸು. ||23||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಿಂದ 12ನೆಯ ಕಲ್ಪಾವನ್ನನಾದ ಚಂದ್ರದೇವರ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

2. ಮಧು- ಎಂಬ ಮಹಾಜರಾಕ್ರಮ ದೈತ್ಯನನ್ನು ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಮಧುವಿರೋಧಿ- ಎಂತ ನಾಮ.

3. ಮಧುವಿರೋಧಿ ನಾಯಕನಾದ ವೈರುಷರೂಪಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಚಂದ್ರನು ಜಾತನಾದನು. ಇದರಿಂದ ಮನೋಜ- ಎಂದರೆ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನನಾದ ಚಂದ್ರನೆಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಮಾಣ-

“ಚಂದ್ರಮಾ ಮನೋಜಾತ”- ಎಂದು ಪುರುಷಸೂಕ್ತಕ್ರೂತಿ.

4. ತದನಂತರ, ದೇವದಾನವರು ಸೇರಿ, ಅವೃತೋತ್ಪತ್ತಿಗಾಗಿ ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರವನ್ನು ಮಂದರಪರ್ವತದಿಂದ ಮುಳಿಸಿದರು. ಆ ಸಮುದ್ರ ಮಥನಸಮಯದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನು ಹುಟ್ಟಿದನು. ಇದರಿಂದ ದಾಸಾಂಕುರ್- ಕ್ಷೀರೋದಧಿಮಥನ ಸಮಯದಲಿ ಉದಿಸಿ- ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

5. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಮನೋಜನೂ ಹಾಗೂ ಸಮುದ್ರಮಥನ

ಸುಖದಲ್ಲಿ ಸಂಜಾತನೂ ಆದ ಚಂದ್ರನ ಒಂದು ಕಳಾವಿಶೇಷವನ್ನು ಕ್ರಿಯಾದ್ರವೀವರು ತಮ್ಮ ಮುಡಿಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಕುಂಧರ- ಎಂದರೆ ಪರ್ವತ. (ಕು- ಭೂಮಿ, ಧರ- ಧರಿಸು ಧರು. ಪರ್ವತಗಳು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಸಮಸ್ತಿತಿಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಧರಿಸು ವುದರಿಂದ, 'ಕುಂಧರ'- ಎಂದೂ ಪರ್ವತಗಳಿಗೆ ಹೆಸರು) ಪರ್ವತ- ಎಂದರೆ, ಹಿಮವತ್ಪರ್ವತ. ಆ ಪರ್ವತಾಭಿವ್ಯಾಜಿಯು ಮೇನಕೆಯಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತೀ ರಾವಿಯನ್ನು ಪಡೆದನು. ಆದುದರಿಂದ, ಕುಂಧರಜಾ- ಪರ್ವತರಾಜಪುತ್ರೀ ಪಾರ್ವತೀ, ವಲ್ಲಭನು- ಅವರೆ. ಪಾರ್ವತೀರಮಂಗರಾದ ಶ್ರೀ ರುದ್ರ ರಾವರು.

ಮಸ್ತಕಮಂದಿರದಿ- ಶಿರೋಭಾಗದಲ್ಲಿ (ಮುಡಿಯಲ್ಲಿ) ಮೆರೆವ- ವಿರಾಜಮಾನನಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿರುವ ಚಂದ್ರನು. ಇವರಿಂದ ಶ್ರೀರುದ್ರ ರಾವರು ಚಂದ್ರಮುಖ- ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ.

6. ವಿಧು- ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರನು. ಪಾರ್ವತೀರಮಂಗರ ಮಸ್ತಕಾ ರಂಜಾಯಾದ ಚಂದ್ರನ ಚರಣಕಮಲಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವನು. ಕವಾಂಘ್ರಿ ಪಯೋಜಯುಗಳಕೆ- ನಿನ್ನ ಪಾದಾರವಿಂದಯುಗ್ಮಗಳಿಗೆ (ಅಂಘ್ರಿ- ಪಾದ. ಪಯೋಜ- ಕಮಲ).

7. ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಮನಸ್ಸು ಚಂದ್ರನ ಪಾದಕಮಲಗಳಿಗೆ ದುಂಬಿಯಂತೆ ಬರಗಲಿ- ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಧುಪ- ದುಂಬಿ (ಜೀನುಹುಳ) ದುಂಬಿಯು ಪುಷ್ಪಗತರಸವನ್ನು ಹೀರಿ, ಮಧುವನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಮಾಡು ವುದು. ಪುಷ್ಪವು ತನ್ನ ಪುಕರಂದದಿಂದ ದುಂಬಿಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವುದು. ಸಂತೆಯೇ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸೆಂಬ ದುಂಬಿಯು ನಿನ್ನ ಪಾದಕಮಲಗಳಿಗರಗಲಿ. ಸೋಭಿಮಾನಿಯಾದ್ದರಿಂದ, ಚಂದ್ರನು ಸಚ್ಚೇತನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕ್ರಿಯಾಯ ಪಾದಾರವಿಂದರಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸುವನು- ಎಂದು ತತ್ಪಾರ್ಥ.

8. ಮನಸ್ಸೇ ಅರಿವೆದ್ವರ್ಗಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ನಾನಾ

ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಕೇಂದ್ರವು. ಇದರಿಂದ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನ ತಾಪ, ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲೆಂದು ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳು :-

- 1) ಚಂದ್ರನು 12ನೆಯ ಕಲ್ಪಾವಸ್ಥನು.
- 2) ಮನೋಭಿಮಾನಿ ಹಾಗೂ ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರ ಸಂಜಾತನು.
- 3) ಶ್ರವಣೇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ- ದಿಗ್ಧೇವತೆ.
- 4) ಶಬ್ದ ಗುಣ್ಯಹಕನು.
- 5) ನಿಶಾಕರನು ಮತ್ತು ನಕ್ಷತ್ರಾಧಿಪತಿಯು.
- 6) ರೋಹಿಣೀಪತಿ.
- 7) ವನಸ್ಪತಿಗಳ ರಾಜ. ಜೌಷಧೀಪತಿ, ||27||

ಪದ್ಯ ೨೪

ಮೂಲ :-

ಶ್ರೀವನರುಪಾಂಬಕನ ನೇತ್ರಗ |
 ಲೇವೆ ಮನೆಯೆನಿಸಿ ಸುಜನರಿಗೆ ಕ |
 ರಾವಲಂಬನವೀನ ಕೆರದಿ ಮಯೂಖ ವಿಸ್ತರಿಪ ||
 ಆ ವಿವಸ್ವಾನ್ ಎಂದೆನಿಸುವ ವಿ |
 ಭಾವಸುವಹರ್ನಿಗಲಿ ಕೊಡ |
 ಲೀ ವಸುಂಧರೆಯೊಳು ವಿಪಶಿಷ್ಠರೊಡನೆ ಸುಜ್ಞಾನ ||೨೪||

ಅವತರಣಕೆ :

ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಿಂದ) ಸೂರ್ಯದೇವರನ್ನು (ವಿವಸ್ವಾನ್ ನಾಮದ) ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ||24||

ಶ್ಲೋಕಮೃತಂ :-

ಶ್ರೀವನರುಹಾಂಬಕನ = ಕಾಂತಿಪಂಪನ್ನನಾದ ಕಮಲದಳಗಳೋ
 ಪಾಯಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ನೇತ್ರಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ. ನೇತ್ರ
 ಗಳೇವ = ಕಣ್ಣುಗಳೇ, ಮನೆಯಿನಿಸಿ = ನಿವಾಸಸ್ಥಾನವೆಂದನಿಸಿ (ಪುರುಷ
 ರೂಪ ಪರಮಾತ್ಮನ ನೇತ್ರೋದ್ಭವ), ಸುಜನರಿಗೆ = ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾದ
 ಸುಜನರಿಗೆ, ಕರಾವಲಂಬನವೀನ ತೆರದಿ = ಸಂಸಾರ ಸಮುದ್ರದಿಂದ
 ದಾಟೋ ನಿಮಿತ್ತ. ಕೈಹಿಡಿದು ನಡೆಯಿಸುವಂತೆ, ಮಯೂಖ
 ವಿತ್ತರಿಪ = ತನ್ನ ಕಿರಣಗಳನ್ನು ಸರ್ವತ್ರ ಹರಡಿ, ವಿಷ್ಣುರಮಾಡುವ.
 ಆ ವಿವಸ್ವಾನ್ ಎಂದೆನಿಪ = ವಿವಸ್ವಾನ್ ಎಂಬ ಪೆಸರಿಂದ ಕರೆಯಿಸುವ,
 ವಿಭಾವಸುವು = ಸೂರ್ಯದೇವರು, ಅಹರ್ನಿಶಿಗಳಲಿ = ರಾತ್ರಿ ಹಗಲು
 ಗಳಲ್ಲಿ (ನಿರಂತರದಲ್ಲೂ), ಈ ವಸುಂಧರೆಗಳಲಿ = ಈ ಭರತಖಂಡದ
 ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ, ವಿಪಶ್ಚಿತರೊಡನೆ = ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸತ್ಸಹವಾಸದ ದ್ವಾರಾ,
 ಸುಜ್ಞಾನ = ಸಮೀಚೀನವಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಯವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು.
 ಕೊಡಲಿ = ನೀಡಿ, ನಮ್ಮನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಲಿ- ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಿ
 ದ್ದಾರೆ, 124||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

1. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣಾಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ:-

ಪೂರ್ವೋಕ್ತ 12ನೇ ಕಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವಿವಸ್ವಾನ್ ನಾಮಕ ಸೂರ್ಯದೇವರನ್ನು
 ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಕಾಂತಿಪಂಪನ್ನನಾದ, ಕಮಲಗಳೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ನೇತ್ರಗಳುಳ್ಳ
 ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಕಣ್ಣುಗಳೇ ಮನೆಯಂತೆ ಎನಿಸಿ, ಆ ನೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಆವಾಸ
 ಸಾಗಿದ್ದು ವಿರಾಟ್ ರೂಪ ಪರಮಾತ್ಮನ ನೇತ್ರದಿಂಥಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನರಾದ,

ಭಗವದ್ವಕ್ತರಾದ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಸಂಸಾರಸಮುದ್ರದಿಂದ ದಾಟಿಸೋ ನಿಮಿತ್ತ, ಕರವನ್ನು ಅವಲಂಬನ ಮಾಡಿ ಸಂಸಾರಸಮುದ್ರ ದಾಟಿಸುವ ತೆರವಿ, ಕಿರಣಗಳ ವಿಸ್ತಾರಮಾಡಿ ಹರವಿದವರಾಗಿ, ಸತ್ಯರಾಜನುಪ್ಪಾನಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವಿವಿ ವಿವಸ್ವಾನ್ ನಾಮಕರೆಂದು ಕರೆಸುವ ಸೂರ್ಯದೇವರು ರಾತ್ರಿ ಹಗಲುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಭರತಖಂಡ ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ ಜ್ಞಾನಿಗಳೊಡನೆ ಕೂಡಿಸಿ, ದಿವ್ಯವಾದ ಸಮೀಟೀನವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನ ಕೊಟ್ಟು ಸಂರಕ್ಷಣ ಮಾಡೋವರಾಗಿ- ಎಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂತ ತತ್ಪರ್ಮ. ||24||

2. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಕಮಲಾಕ್ಷನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ನೇತ್ರದಿಂದ ಜನಿಸಿ ನೇತ್ರವನ್ನೇ ವಾಸ ಸ್ಥಾನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ, ಸಜ್ಜನರನ್ನು ಅವರ ಕಷ್ಟಗಳಿಂದ ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡಿ ಕೈ ಕೊಟ್ಟಿತ್ತುವವನಂತೆ, ತನ್ನ ಕಿರಣಗಳನ್ನು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವತ್ರಹರಡಿರುವ ವಿವಸ್ವಾವನೆಂಬ ಸೂರ್ಯನು, ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿರಿಸಿ, ಹಗಲೂ ರಾತ್ರಿಗಳಲ್ಲೂ ದಿವ್ಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಲಿ. ||24||

4. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುಡಿ :-

“ಶ್ರೀ”- ಇತಿ || “ಅಂಬಕಮ”- ನೇತ್ರಮ್, ಸ್ವಾಸ್ತ್ರಯತ್ಯಾತ್ ಸ್ವೋತ್ಪತ್ತಿ ಭೂಮಿತ್ವಾಶ್ಚ || “ಮಮೂಖಿ”- ಕಿರಣ || ಇತಿ ದ್ವಾದಶಃ ಕ್ಷಣೈಃ.

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ :-

“ಅಂಬಕ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನೇತ್ರ- ಕಣ್ಣು ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿದೆ. “ಚಕ್ಷೋಃ ಸೂರ್ಯೋಽಪಾಯತ್”- ಎಂದು ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿಯೇ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು ಇರುತ್ತದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನ (ಪುರುಷರೂಪದ) ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸೂರ್ಯನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ

ಶ್ವೇತಃ ಆದುದರಿಂದ. "ಶ್ರೀವನರುಹಾಂಬಕನ ನೇತ್ರಗಳೇ ಮನೆಯನಿಸಿ"- ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ 12ನೆಯ ಕಕ್ಷಾ ಮುಗಿದುದು. ||24||

5. ಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಸೂರ್ಯಸ್ತುತಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ, ಶ್ರೀವನರುಹನೆಂದು.

ಶ್ರೀವನರುಹಾಂಬಕನೆಂಬ ಸಂಪತ್ಕರ ಕಮಲನೇತ್ರ ಶ್ರೀಹರಿಯ ನೇತ್ರಗಳೇ ಮನೆ ಎಂದರೆ, ಮನೆ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು, ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಕೈಕೊಟ್ಟು ಉದ್ಧರಿಸುವಂತೆ ಮಯೂಖವೆಂಬ ಕಿರಣವನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹರಡುವ ವಿವಸ್ವಾನ್ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳ ವಿಘ್ನವಸುವೆಂಬ ಸೂರ್ಯನು ಲತೋರಾತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಪತ್ತಿ ತರಬೇಡಿ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸಂಗಡ ಸುಜ್ಞಾನವನ್ನು ನಮಗೆ ಕೊಡಲಿ. ||24||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಿಂದ 12ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನಿನಿಂದ ಸೂರ್ಯ ದೇವನನ್ನು (ವಿವಸ್ವಾನ್ ನಾಮಕ) ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

2. ಶ್ರೀ- ಎಂದರೆ ಮಂಗಳಸ್ವರೂಪನೂ ಮತ್ತು ಶಾಂತಿವಿಶಿಷ್ಟ ವೆಂದರ್ಥ.

ವನರುಹ- ನೀರನ್ನು ಬೇಧಿಸಿಕೊಂಡು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಬರುವ ಕಮಲ ಶಿಖರ (ವನ- ನೀರು ರುಹ- ಬೇಧಿಸಿಕೊಂಡು) ಅಂಬರ- ನೇತ್ರಗಳು.

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ನೇತ್ರಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಮನೋಹರ. ಆಪ್ಯಾಕೃತ.

ಕಮಲಪುಷ್ಪದಳದಂತೆ ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಕಮಲದಳವಯತಾಕ್ಷನು. ಅಂದರೆ ಶ್ರೀ ವನರುಹಾಂಬಕನು.

3. ಅಂತಹ ಶ್ರೀ ವನರುಹಾಂಬಕನ ನೇತ್ರಗಳೇವೆ- ಕಣ್ಣುಗಳು ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಅಶ್ರಯಸ್ಥಾನವು. ಪುರುಷರೂಪಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ನೇತ್ರಗಳಿಂದ ಸೂರ್ಯನು ಉತ್ಪನ್ನನಾದನು.

ಪ್ರಮಾಣ-

"ಚಕ್ಷೋಃ ಸೂರ್ಯೋಽಜಾಯತ ||"- ಪುರುಷಸೂಕ್ತ ಶ್ರುತಿನಾತ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ನೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಉತ್ಪತ್ತಿ. ಅವನಿಗೆ ಅದೇ ಅಶ್ರಯಸ್ಥಾನವು.

4. ಅಂತಹ ಪುರುಷರೂಪಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ನೇತ್ರಸ್ಥಾನಗತನಾದ ಸೂರ್ಯನು ತನ್ನ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಕಿರಣಗಳಿಂದ ಸಮಗ್ರ ಜಗತ್ತನ್ನೆ ಬಳಸುವನು. ಮಯೂಖ- ಎಂದರೆ ಕಿರಣಗಂಧರ್ಭ.

"ಕಿರಣೋತ್ತಮಯೂಖಾಂತು ಗಭಸ್ತಿ ಘೋಃ ಘೃಷ್ಟಯಃ"- ಎಂದು ಅಮರಕೋಶವಾಕ್ಯ.

5. ಸಚ್ಚೇತನರಾದ ಭಗವದೈಶ್ವರರು ಸುಜನರು. ಇವರು ಸುಜನರಿಗೆ ಕೈನೀಡಿ. ಅವರನ್ನೆ ಎತ್ತಿ ಉದ್ಧರಿಸುವಂತೆ ತೋರುವುದು ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಮೂಹಗಳು (ಮಯೂಖ) ಕಿರಣಗಳು ಕೆರಾವಲಂಬನನ ಸದೃಶ.

6. ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ವಿವಸ್ವತ- ಎಂದೆ ನಾಮ. ವಿವಸ್ವಾನ್- ನಾಮಕ ಸೂರ್ಯನು ದ್ವಾರಶಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬನು.

7. ವಿಭಾವಸುವು- ಎಂದರೆ, ಸೂರ್ಯನೆಂದರ್ಥ. ಶಾಂತಿಯುಕ್ತ ನಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರು, ಅಂತಹ ಸೂರ್ಯನು ನಮಗೆ ಹಗಲು ರಾತ್ರಿ

ದರೆ ಸದಾ ಸರ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ (ಅಹರ್ನಿಶಿಗಳಲ್ಲಿ) ಸಮೀಚೀನ
ವನ್ನು ಕೊಡಲಿ.

ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ವಿಪಶ್ಚಿತ್ತರೆಂದು ಹೆಸರು. ಭಗವದ್ವಿಷಯರ
ವೇಚೀನ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರು. ವಸುಂಧರ- ಭೂಮಂಡಲ.

ಭೂಮಿ ರಚಲಾಸಂತಾ ರಸಾ ವಿಶ್ವಂಭರ ಸ್ಥಿರ । ಧರಾ
|ಃ ಕ್ಷೋಣೀ. ಜ್ಯಾ ಕಾಶ್ಯಪೀ ಶ್ಲಿತಿಃ | ಸರ್ವಂಸಹಾ
ತಸುಧೋರ್ವೀ ವಸುಂದರಾ || ಎಂದ ಅನುರಕೋಶ

ನು ನಮ್ಮನ್ನು ಸಜ್ಜನರ ಸತ್ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿಟ್ಟು, ಭಗ
ವಾದ ಸುಸಮೀಚೀನವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಈ ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ
ರಿ- ಎಂದು ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಕುರಿತು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿರು
ನಾರ್ಯರು.

1ಗಳೂ-

ಸೂರ್ಯನು 12ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನನು.

ಶತರೂಪಾ ದೇವಿ- ಯಮದೇವರು- ಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯನ
ಸಮಾನ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರು.

ರೂಪಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿ.

ನೇತ್ರೇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ. ತತ್ತ್ವದೇವತೆಯು.

ಸಂಜ್ಞಾ-ಧಾಯಾ ಇಬ್ಬರೂ ಸೂರ್ಯನ ವತ್ಸಿಯರು.

ಸಂಜ್ಞಾದೇವಿಯಿಂದ ಯಮನನ್ನೂ ಮತ್ತು ಧಾಯಾದೇವಿ

ಯಿಂದ ತನಿಯನ್ನು ಪುತ್ರರನ್ನಾಗಿ ಪಡೆದನು. 1241

ಪದ್ಯ ೨೫

ಮೂಲ :

ಲೋಕಮಾತೆಯ ಪಡೆದು ನೀ ಜಗ |
 ದೇಶಪಾತ್ರನಿಗಿತ್ತ ಕಾರಣ |
 ಶ್ರೀಕುಮಾರಿ ಸಮೇತ ನೆಲೆಸಿದ ನಿನ್ನ ಮಂದಿರದಿ ||
 ಆ ಕಮಲಭವನುಖರು ಬಿಡದೆ ಪ |
 ರಾಕನುತ ನಿಂದಿದರೊ ಗುಣರ |
 ಶ್ವಾಕರನೆ ಬಣ್ಣ ಸಲಕನೆ ಕೊಡು ಎಮಗೆ ಸನ್ಮನವ || ೨೫||

ಅವತರಣಕೆ :-

13ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ ವರುಣದೇವರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.
 ||25||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಲೋಕಮಾತೆಯು = ಜಗಜ್ಜನನಿಯಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರನ್ನು,
 ಪಡೆದು = ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರಮಥನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪುತ್ರಿಯನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿ.
 ನೀ = ಸಮುದ್ರಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಎಲೈ ವರುಣದೇವರೇ, ನೀನು. ಜಗದೇಶ
 ಪಾತ್ರನಿಗೆ = ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮುಖ್ಯನಾದ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೂ, ಸತ್ಪಾತ್ರನೂ ಆದ
 ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನಿಗೆ, ಇತ್ತ ಕಾರಣ = ಕನ್ಯಾದಾನ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಕಾರಣ
 ದಿಂದ, ಕುಮಾರಿ = ನಿನ್ನ ಪುತ್ರಿಯಾದ (ಸಾಗರ ಕನ್ಯಕೆ), ಶ್ರೀಸಮೇತ
 = ಶುಭಾಂಗಿಯಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರ ಸಹಿತನಾಗಿ, ನಿನ್ನ ಮಂದಿರದಿ
 = ನಿನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ, ನೆಲೆಸಿದ = ವಾಸಮಾಡುವವನಾದ, ಅಂದರೆ
 ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರವೇ (ವಾಸವನ ಮನೆಯೇ) ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನ ಆವಾಸ

ಸ್ವಸವಾಯುಕು (ಕ್ಷೀರಸಾಗರನಿವಾಸಿ), ಆ ಕಮಲಭವಮುಖರು =
 ಕುಬ್ಜಕಾಕರಾದ ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಇವರೇ ಮೊದಲಾದವರು,
 ಬಿಡಬೆ = ನಿರಂತರದಲ್ಲಿ, ಪರಾಕೇನುತ = ಪರಾಕು ಎಂದು ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾ,
 ಹಿಂತಿರುಳು = ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಂದಿದ್ದಾರೆ, ಗುಣರತ್ನಾಕರನೆ =
 ಸುಗುಣಿಯಾದ, ಅಮೂಲ್ಯರತ್ನಗಳಿಗೆ ಆಕರಣಾದ ಸಮುದ್ರರಾಜನೇ, (ವರುಣ
 ದೇವನು), ಬಣ್ಣಿಸಲಳವೆ = ನಿನ್ನ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲಸಾಧ್ಯ,
 ಎದುಗೆ = ನಮ್ಮಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ. ಸನ್ನನವ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ನಿಜಲವಾದ ಭಕ್ತಿ
 ವಿಷಯವಾದ ಮನಸ್ಸನ್ನು, ಕೊಡು = ನೀಡುವನಾಗು-ಎಂದು ವರುಣ
 ದೇವನನ್ನು ವಾರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

13ನೇ ಕ್ಷುದ್ರದ ವರುಣದೇವರನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ.

ಅಮೃತಮಥನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ವರುಣದೇವರ
 ದೇಯಿಂದ ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರದಿಂದ ಜನಿಸಿದವರು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವರು. ಈ ಲಕ್ಷ್ಮೀ
 ದೇವರು ವರುಣದೇವರ ಪುತ್ರಿ- ಎಂತ ಕರಸೋವಂತರು. ಈ ಪ್ರಕಾರ
 ರೋಕಮಾತೆಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವರನ್ನು ಪಡೆದು, ವರುಣದೇವರಾದ ನೀವು
 ಒಕ್ಕಿಗೇ ಮುಖ್ಯನಾದ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಸತ್ಪುತ್ರನಾದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣ
 ದೇವರಿಗೆ ಕನ್ಯಾಪ್ರದಾನ ಮಾಡಿದ ಕಾರಣದಿಂದ, ನಿಮ್ಮ ಪುತ್ರಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ
 ದೇವರೇ ಸಹಿತನಾಗಿ ನಿಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣದೇವರು ಆವಾಸ
 ಮಾಡಿರುವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಮಿತ್ರದಿಂದ ಇಂಥಾ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪರಿವಾರ
 ಉದ್ಭವವಾದ ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮದೇವರೇ ಮೊದಲಾದವರು ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಬಡದ, ಅವಗೆ
 ಕರುಣು- ಎಂತ ಉಚ್ಚರಿಸತಾ, ನಿಮ್ಮ ಮಂದಿರವಾದ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಂದಿರೋ

ವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸಂದ್ಭೂತೋಪೇತವಾದ ರತ್ನಗಳಿಗೆ ಅಸ್ಪದರಾದ ವರೂ ದೇವರೇ ನಿಮ್ಮ ಭಾಗ್ಯವೆಂಬುದು ವರ್ಣನಾ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವೇ? ಸಾಧ್ಯ ಎಲ್ಲ. ಇಂಥಾ ವರೂದೇವರೇ ನಮ್ಮಗಳಿಗೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಚಂಚಲವಾದ ಭಕ್ತಿಯೆ ಮಾಡತಕ್ಕ ಮನಸ್ಸನ್ನೆ ಕೋಡೋವರಾಗಿರಿ- ಎಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಾಡೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ತತ್ಪಠ್ಯ. 1251

2. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಎಲೈ ಸಮುದ್ರರಾಜನೆ! ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರನ್ನು ಮಗಳನ್ನಾಗಿ ಪಡೆದು ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನಿಗಿತ್ತದುದರಿಂದ, ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣರು ನಿನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲೇ (ಕ್ಷೀರ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ) ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವರು. ಆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಸ್ವಾಮಿ ಪರಾಕ್-ಎಂದು ಹೊಗಳುತ್ತಿರುವರು. ಎಲೈ ಗುಣ ಸಮುದ್ರನೆ! ನಿನ್ನ ಗುಣವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲು ನನ್ನಿಂದ ಸಾಧ್ಯವೇ? ನಮಗೆ ಸನ್ಮನವ ಕೊಡು. 1251

4. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ :-

“ಲೋಕಮಾತೆಯು”-ಇತಿ “ರಮಾ ಬಭೂವ ತತ್ರಾಪಿ ರಮಾಸ್ವನತ್ಯಾ”-ಇತಿ ನಿರ್ಣಯೋಲಿ ಪರಾಕೇ ಮಹನ್ನಾಮು. “ಅಳವೇ”- ಅದೀತೇ? ತ್ರಯೋದಶೀ ಕಣ್ವ್ಯಾ. 1251

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಲೋಕಮಾತೆ -ಎಂದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ರಮಾದೇವಿ. ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪತ್ನಿಯೆನಿಸಿದ ರಮಾದೇವಿಯು ಮತ್ತೊಂದು ರೂಪದಿಂದ ರಮಾನಾಮಕ ರೂಪದಿಂದ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿದಳು-ಎಂಬುದಾಗಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದುದರಿಂದ-“ಲೋಕ ಮಾತೆಯು ಪಡೆದು”- ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಮುದ್ರರಾಜನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

“ಪರಾಕು” ಎಂದರೆ. ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊಗಳುವ ನಾಮವಿಶೇಷವು. ದುಹಾವಾಪು. “ಅಳವೇ”- ಬಣ್ಣ ಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾದೀತೇ ? ಇಲ್ಲಿಗೆ 13ನೆಯ ಕಕ್ಷಾ ಮುಗಿದುದು. ||25||

5. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಸಮುದ್ರಪತಿ ವರುಣನ ಸ್ತುತಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ, ಲೋಕ ಎಂದು.

ಲೋಕಮಾತೆಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ನೀನು ಪಡೆದು ಜಗದೇಕವಾತ್ರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ- ಕೊಟ್ಟ ಕಾರಣ, ಶ್ರೀಕುಮಾರಿ ಎಂಬ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಸಮೇತ ನಿನ್ನ ಮಂದಿರ ವದ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿ ಸದಾ ನೆಲೆಸಿದನು. ಆತನ ನಿಮಿತ್ತ ಶ್ರೀಕಮಲ ಧನಂಬ ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳು ಪರಾಕ್ ಎಂದು ಹೊಗಳುತ್ತಾ, ದಿಂದ ನಿನ್ನಲ್ಲಿಹರು. ಭಕ್ತ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳೆಂಬ ರತ್ನಕ್ಕೂ ಸಹ ಉತ್ಪಾದಕ ನಾದ ವರುಣದೇವರೇ ನಿನ್ನ ವರ್ಣಸಲು ನಮ್ಮ ವಶವೇ, ನಮಗೆ ಸಮ್ಮದ ಮ್ತು ಕೊಡು. ||25||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

1. ಪ್ರಸಕ್ತ ಪದ್ಯದಿಂದ ದಾಸಾರ್ಯರು ಸಮುದ್ರಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ವರುಣದೇವರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ವರುಣನು 13ನೆಯ ಕಕ್ಷಾ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ದೇವತೆ.

2. ಹರಿಯು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಉಪಾದಾನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಶ್ರೀಗುಣಗಳ ವೈಷಮ್ಯದಿಂದ ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು- ಚಿತ್ರಕೃತಿನಾಮಕರಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು ಪರಿಂದ ಚರಾಚರಾತ್ಮಕವಾದ ಸಮಗ್ರ ಜಗತ್ತಿಗೇ ಜಗಜ್ಜನನಿಯಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು- ಲೋಕಮಾತೆಯರು.

3. ಅಂತಹ ಲೋಕಮಾತೆಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು ಸಮುದ್ರ ಮಂಥನಸಮಯದ ನೆವದಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತರಾದರು. ದೇವದಾನವರು ಕ್ಷೀರ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಮಂದರಪರ್ವತವನ್ನು ಕಡಗೋಲಾಗಿಯೂ, ವಾಸುಕಿಯನ್ನು ಹಗ್ಗವನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಅಮೃತಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಕಡೆದ ಪ್ರಸಂಗ ವಿಶೇಷ. ಆಗ ಸಮುದ್ರಮಂಥನದಿಂದ ಅನೇಕ ವಸ್ತುಗಳು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾದುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಮಾದೇವಿ ಒಬ್ಬರು. ಇದರಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗೆ ಕ್ಷೀರಸಾಗರಕನ್ಯೆ - ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸಮುದ್ರರಾಜನಾದ ವರುಣದೇವರಪತ್ನಿ ಶ್ರೀಗಂಗಾದೇವಿ. ಲೋಕಮಾತೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಪುತ್ರಿಯನ್ನಾಗ್ಗಿಪಡೆದ ವರುಣನು ಅದಂತಹ ಭಾಗ್ಯವಂತ !

4. ಜಗದೇಕ ಕಾರಣನೂ, ಚರಾಚರಾತ್ಮಕವಾದ ಈ ಸಮಗ್ರ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತನೂ, ಸರ್ವೋತ್ತಮನೂ ಆದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು ಜಗದೇಕಪಾತ್ರನು. ವರುಣನು ತನ್ನ ಪುತ್ರಿಯಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನು ಜಗದೇಕಪಾತ್ರನಾದ ಜಗದೀಶ್ವರನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ವಿವಾಹಮಾಡಿ, ತನ್ನ ಆಳಯ ನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು.

5. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಸಹಿತನಾಗಿ, ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರವನ್ನೇ ತನ್ನ ಮಂದಿರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಇದರಿಂದ ಕ್ಷೀರಸಾಗರಶಾಯಿಯಾದನು. ಪತ್ತೀಸಹಿತ ಮಾವನ ಮನೆಯನ್ನೇ ನಿವಾಸವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಅದ್ಭುತಜರಿತನು !

6. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ನಾಭಿಕಮಲದಲ್ಲಿ ಸಂಜಾತರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಕಮಲಭವರು. ಕಮಲಭವರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೇ ಪ್ರಮುಖರಾದ ಸಕಲ ದೇವತಾವರ್ಗ ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರ ನಿವಾಸಿಯಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀರಮಣನನ್ನು ವಿಳಂಬದ ಪರಾಕು! ಪರಾಕು! ಎಂದು ಹೊಗಳುತ್ತಾ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

7. ಈ ವೈಭವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಸಮುದ್ರಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ವರುಣನು ರತ್ನಾಕರನು. ಅಮೂಲ್ಯ ರತ್ನರಾಶಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಂತಹ ರತ್ನಾಕರನನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲು ಎನ್ನಿಂದ ಸಾಧ್ಯವೇ? ಸನ್ಮತಿಯನ್ನು ಕೊಡು- ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ||25||

ಪದ್ಯ ೨೬

ಮೂಲ :-

ಫಣಿಯೊಳೊಪ್ಪುವ ತಿಲಕ ತುಲಸೀ |

ಮಣಿಗಣಾಂಚಿತಕಂಠ ಕರದಲಿ |

ಕೃಣಿತ ವೀಣಾಸುಸ್ವರದಿ ಬಹು ತಾಳಗತಿಗಳಲಿ ||

ಪ್ರಣವಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನ ಗುಣಗಳ |

ಕುಣಿಕುಣಿದು ಅತಿಸಂಭ್ರಮದಿ ಗಾ |

ಯನವ ಮಾಡುವ ದೇವಯಷಿ ನಾರದರಿಗಭಿನಮಿಸೆ || ೨೬ ||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

ಪ್ರಸಕ್ತ ಪದ್ಯದಿಂದ 14ನೆಯ ಕಕ್ಷಗೆ ಸೇರಿದ ನಾರದ ಮಹರ್ಷಿಗಳನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ||26||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ಫಣಿಯೊಳು ಒಪ್ಪುವ = ವಿಷ್ಣುಚಿಹ್ನವಾದ ದ್ವಾವಶನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಳಿಯಲ್ಲಿ ಉರ್ಧ್ವಪಂಚ್ರಸಾಂಕೀತವಾದ ತಿಲಕದಿಂದ ಒಪ್ಪುವ, ತುಲಸೀ ಮಣಿಗಣಾಂಚಿತ = ತುಲಸೀಮಣಿಗಳ ಸಮೂಹದಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ ಹಾರದಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ, ಕಂಠ = ಕತ್ತುಳ್ಳ, ಕರದಲಿ = ಕೈಯಲ್ಲಿ.

ಕೃಷಿಕ = ಸ್ವರಸಹಿತವಾದ ಭಗವನ್ನಾಮಕೀರ್ತನೆಗೆ ಶ್ರುತಿರೂಪದಲ್ಲಿರುವ
 ವೀಣಾ = ಮಹತೀನಾಮಕೀರ್ತನಾಪಾದಗಳಾಗಿ, ಸುಸ್ವರದಿ = ಸಮೀಚೀನ
 ವಾದ ಸ್ವರಯುಕ್ತವಾದ, ಬಹುತಾಳಗತಿಗಳಿ = ಸರಿಯಾದ ತಾಳ
 ಲಯಗತಿಗಳಿಂದ, ಪ್ರಣವಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನ = ಓಂಕಾರಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ,
 ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಗುಣಗಳ = ಗುಣರೂಪವಾದ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನೂ, ಕುಣಿ
 ಕುಣಿದು = ನರ್ತನಸೇವೆಯನ್ನು, ಅತಿಸಂಭ್ರಮದಿ = ಅತ್ಯಂತ
 ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ (ಅನಂದೋದ್ರೇಕದಿಂದ), ಗಾಯನವಮಾಡುವ =
 ಗಾನಮಾಡುವಂಥ, ದೇವಯುಷಿ = ದೇವರ್ಷಿಗಳಾದ, ನಾರದರಿಗೆ =
 ನಾರದ ಮಹರ್ಷಿಗಳಿಗೆ, ಅಭಿನಮಿಸೆ = ಜನ್ನಾಗಿ ವಂದಿಸುತ್ತೇನೆ. 1261

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

1. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :

14ನೇ ಕಕ್ಷದ ನಾರದಯುಷಿಗಳನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ವಿಷ್ಣು ಚಿನ್ಮವಾದ ದ್ವಾದಶನಾಮ, ಫಣಿಯೊಳು ಉದ್ವೃಷ್ಟವೃಂದ್ರಸಾಂ
 ಕೀತವಾದ ತಿಲಕ, ಶಂಖ-ಚಕ್ರಾದಿ ಮುದ್ರಾಚಿನ್ಮದಿಂದಲೂ ತುಲಸೀಮಣಿಗಳ
 ಸಮೂಹದಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಕೇವಲೈ, ಕರದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಕೀತ
 ದಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ಭಗವನ್ನಾಮಗಳ ನುಡಿಸುತಾ ಇರತಕ್ಕ ಮಹತೀನಾಮಕ
 ವೀಣಾಸಹಿತವಾಗಿಯೂ, ಉದಾತ್ತಾನುದಾತ್ತವಾದ ಸಮೀಚೀನಸ್ವರ
 ದಿಂದಲೂ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ತಾಳ- ಗತಿಗಳಿಂದಲೂ, ಓಂಕಾರ
 ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣದೇವರ ಗುಣಗಳನ್ನ ನುಡಿಸತಾ, ತಾವೆ
 ಉತ್ಸಾರ ಮಾಡುತ್ತಾ, ನರ್ತನಸೇವಾ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಅತ್ಯಂತ ಸಂತೋಷದಿಂದ
 ಗಾನ ಮಾಡುವಂಥ ದೇವಯುಷಿಗಳಾದ ನಾರದಯುಷಿಗಳಿಗೆ ಚಂದಾಗಿ ವಂದನಾ
 ಮಾಡುವೆನು, ಎಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನ ಮಾಡೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. 1261

1. ಛಾಂದಸ್ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ತಿಲಕ, ಕಂಠದಲ್ಲಿ ತುಳಸೀಮಣಿಮಾಲೆ, ಇವುಗಳಿಂದ ಸಂಯುಕ್ತರಾಗಿ ಕೈಯಲ್ಲಿ ವೀಣೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹಾಡಿಯಿಂದ ನುಡಿಸುತ್ತಾ, ಸುಸ್ವರದಿಂದ ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾ, ನರ್ತನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಆನಂದ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ತೇಲಾಡುತ್ತಿರುವ ನಾರದನಿಗೆ ಹುಸ್ಕರಿಸುವನು. ||26||

2. ಶ್ರೀನ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ :-

"ಫಣಿ"- ಇತಿ|| ಪಣಿ- ಕೃಣ- ಶಬ್ದೇ. ||26||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ನಾರದರ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

"ಕೃಣ"- ಧಾತುವು- "ಶಬ್ದಮಾಡು"- ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇರುವುದು; "ಕೃಣತ"- ಶಬ್ದಕ್ಕೆ "ಶಬ್ದಮಾಡುವ, ನಡಿಯುವ"- ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ||26||

3. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ನಾರದರ ಸ್ತುತಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಫಣಿ ಎಂದು.

ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸುವ ತಿಲಕದಿಂದಲೂ, ತುಳಸೀಮಣಿಗಣ ಮಾಲಿಕೆ ಸ್ವ ಕಂಠದಿಂದಲೂ, ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣತವಂದರೆ ಧ್ವನಿಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಗಣಿ ಅನುಕೂಲಿಸುವ ಸ್ವರದಿಂದಲೂ, ಬಹುಕಾಳಗತಿಗೆ ಸಂಯಾಗಿಯೂ, ಗಿಣವೆಂಬ ಓಂಕಾರ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯದೇವರ ಸುಗುಣ ಮಹಿಮೆಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟು, ಕುಣಿದಾಡುತ್ತಾ, ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಸಂತೋಷದ ಸಂದಣಿಯಲ್ಲಿ

ವಿಷಯವಿತ್ತಿರುವ ದೇವಯುಷಿ ನಾರದರಿಗೆ ನಾನು ನಮಿಸುವೆನು. ||26||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಿಂದ 14ನೆಯ ಕರ್ತವನ್ನರಾದ ಶ್ರೀ ನಾರದ ಮಹರ್ಷಿಗಳನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

2. ವಿಷ್ಣು ಚಿಹ್ನಸಾಂಕೇತವಾದ ಉರ್ಧ್ವಾಘಂತ್ರವೆಂಬ ತಿಲಕವನ್ನು ತಮ್ಮ ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ಘನೆಯೊಳೊಪ್ಪುವ ತಿಲಕ) ಅಲ್ಲದ ದ್ವಾದಶನಾಮಗಳಿಂದಲೂ ಪಂಚಮುದ್ರೆಗಳಿಂದಲೂ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

3. ತಮ್ಮ ಕಂಠದಲ್ಲಿ ತುಲಸೀಮಣಿಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಹಾರವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ. (ತುಲಸೀಮಣಿಗಣಾಂಚಿತ ಕಂಠ) ಅಂಚಿತ ಎಂದರೆ ಅಲಂಕೃತವಾದ.

4. ತಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಮಹತೀ- ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ವೀಣೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ತಂತಿಗಳನ್ನು ಮೀಟುವುದರಿಂದ. ಅದರ ಕಂಪನಗಳಿಂದ ಶಬ್ದೋತ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿ, ಸುಸ್ವರಗಳು ಹೊರಚಿಮ್ಮುವುವು. ಕ್ಷಣಕ-ಶಬ್ದಮಾಡುವ.

5. ವೀಣಾಶ್ರುತಿನಾದದ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲಿ ಉದಾತ್ತ ಅನುದಾತ್ತ ಸ್ವರಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ತಾಳ-ಲಯ-ಗತಿಗಳಿಂದ (ಕಾಲಿನ ಗೆಜ್ಜೆಯನಾದ) ಸುಸ್ವರಸಹಿತ ದಿವ್ಯಗಾಯನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ನಂದಬ್ರಹ್ಮರಾದ ನಾರದಯುಷಿಗಳ ಭವ್ಯವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ.

6. ಪ್ರಣವ- ಓಂ-ಕಾರ (ಅ-ಕಾರ, ಉ-ಕಾರ ಮತ್ತು ಮ-ಕಾರ) ಓಂಕಾರಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಇದರಿಂದ ಪ್ರಣವ ಪ್ರತಿಸಾದ್ಯನು.

7. ಪ್ರಣವಪ್ರತಿಪುದ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಆವಾರ ಶುಭಗುಣ ಸಮೂಹಗಳನ್ನು ಗಾಯನರೂಪದಲ್ಲಿ. ಭಕ್ತ್ಯಾದರಗಳಿಂದ ನರ್ತನ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಅತ್ಯಂತ ವೈಭವದಿಂದ ಸದಾ ಗಾನಮಾಡುತ್ತಿರುವ ದೇವರ್ಷಿಗಳಾದ ನಾರದವಹರ್ಷಿಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ. ||26||

ವಿಶೇಷ ವಿಷಯಗಳು :-

- 1) ನಾರದರು 14ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರು.
- 2) ಬ್ರಹ್ಮನ ತೊಡೆಯಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಬ್ರಹ್ಮವೃತ್ತರು. (ಬ್ರಹ್ಮ ಅಂಕಸಂಭವ)
- 3) ಮರೀಚಿ- ಅತ್ರಿ- ಅಂಗಿರಸು- ಫಲಸ್ತ್ಯ- ಫಲಹ- ಕೃತು- ಭೃಗು- ದಕ್ಷ- ವಸಿಷ್ಠರೆಂಬ ಒಂಭತ್ತುಮಂದಿ ಬ್ರಹ್ಮವೃತ್ತರು. ಇವರ ಅಣ್ಣಂದಿರು.
- 4) ಯೋಗಶಕ್ತಿಯಿಂದ ತ್ರಿಲೋಕಸಂಚಾರಿಗಳು.
- 5) ದೇವ, ದಾನವ, ಮಾನವರಿಂದ ಸಂಪೂಜ್ಯರು
- 6) ಹರಿಕಾರ್ಯಸುಧಕರು.

ಶುದ್ಧ- ೨೭

ಒಲ :-

ಆ ಸರಸ್ವತೀ ತೀರದಲಿ ದಿ
 ನ್ನೈಸಲಾ ಮುನಿಗಳ ನುಡಿಗಿ ಜಲ |
 ಜಾಸನ ಮಹೇಶಾಚ್ಯುತರ ಲೋಕಂಗಳಿಗೆ ಪೋಗಿ |
 ತಾ ಸಕಲಗುಣಗಳ ವಿಚಾರಿಸಿ |
 ಕೇಶವನಿ ಪರದೈವನೆಂದುಪ |
 ದೇಶಿಸಿದ ಭೃಗುಮುನಿಪ ಕೊಡಲೆಮಗಖಿಳ ಪುರುಷಾರ್ಥ

ಅವತರಣಿಕೆ :-

ಪ್ರಸಕ್ತ ಪದ್ಯದಿಂದ 13ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ ಶ್ರೀ ಭೃಗುಯುಷಿಗಳ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ||27||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಅ ಸರಸ್ವತೀತೀರದಲಿ = ಸಮೀಚೀನವಾದ ಸರಸ್ವತೀತೀರದಲ್ಲಿ,
 ದಿನ್ನೈಸಲು = ಮುಷಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಸತ್ರಯಾಗವ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ
 ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಲೋಕ ಶಿಕ್ಷಾರ್ಥ ಸರ್ವೋತ್ತಮ ದೇವತೆ ಯಾರೆಂದು ವಿಚಾರ
 ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬರಬೇಕೆಂದು ಭೃಗುಯುಷಿಗಳಿಗೆ ಜನ್ಮವಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿ,
 ಅ ಮುನಿಗಳನುಡಿಗೇ = ಆ ಯುಷಿಗಳ ನುಡಿಯನ್ನು ಆಂಗೀಕರಿಸಿ, ಜಲ
 ಜಾಸನ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಮಹೇಶ = ಮಹರುದ್ರದೇವರು, ಅಚ್ಯು
 ತರ = ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣ ದೇವರು, ಲೋಕಂಗಳಿಗೆ = ಸತ್ಯಲೋಕ,
 ಕೈಲಾಸ ಮತ್ತು ವೈಕುಂಠಲೋಕಗಳಿಗೆ, ಪೋಗಿ = ಯೋಗಸಿದ್ಧಿ ಶಕ್ತಿ
 ಯಿಂದ ತಾವೇ ಹೋಗಿ, ಸಕಲಗುಣಗಳ = ಅವರವರ ಗುಣಗಳನ್ನು
 ವಿಚಾರಿಸಿ = ವಿಚಾರಮಾಡಲಾಗಿ, ಕೇಶವನೇ = ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನೇ,
 ಪರದೈವವೆಂದು = ಸರ್ವೋತ್ತಮದೇವತೆ ಎಂಬುದಾಗಿ, ಉಪದೇಶ
 ಸಿದ = ಯುಗಾಸ್ತಮುಕ್ತಿವೃಂದಕ್ಕೆ ಉಪದೇಶಮಾಡಿದ. ಭೃಗು
 ಮುನಿಪ = ಭೃಗುಯುಷಿಗಳು, ಎಮಗೆ = ನಮ್ಮಗಳಿಗೆ, ಅಖಿಳಪುರು
 ಷಾರ್ಥ = ಸಮಸ್ತವಾದ ಅರ್ಥಪುಗಳನ್ನು, ಕೊಡಲಿ = ಕೊಟ್ಟು
 ಸಂರಕ್ಷಿಸಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ||27||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :

15ನೇ ಕಕ್ಷದವರು ಒಂದನೇ ಸಂಖ್ಯಾದ ಭೃಗುಯುಷಿಗಳು, ಎರಡನೇ
 ಸಂಖ್ಯಾದ ಅಗ್ನಿದೇವರು, ಮೂರನೇ ಸಂಖ್ಯಾದ ದಕ್ಷಪತ್ನಿ ಪ್ರಸೂತಿ ದೇವರು,

ಇವರುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮದಲ್ಲಿ ಭೃಗುಮುಖಿಗಳನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ.

ಸಮೀಚೇನವಾದ ಸರಸ್ವತೀ ತೀರದಲ್ಲಿ ಋಷಿಗಳು ಸತ್ರಯಾಗ ಮಾಡೋಣಲದಲ್ಲಿ. ಲೋಕತಿಕ್ಷಾರ್ಥ ಸರ್ವೋತ್ತಮ ದಾರಿದು ವಿಚಾರ ಬೀಳಲಾಗಿ, ಸರ್ವಮುಖಿಗಳು ಸರ್ವೋತ್ತಮ ದಾರೋ ಅವರನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬರಬೇಕೆಂದು ಭೃಗುಮುಖಿಗಳಿಗೆ ಬಿನ್ನೈಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿ, ಆ ಋಷಿಗಳ ನಡಿಯನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ರುದ್ರದೇವರು, ಶ್ರೀನಾರಾಯಣದೇವರು ಇವರುಗಳ ಶ್ಲೋಕದ್ವಿಪಗತ ವೈಕುಂಠಸಾಂಕೇತವಾದ ಅನಿತ್ಯವಾದ ವೈಕುಂಠ, ಕೈಲಾಸ, ಸತ್ಯಲೋಕ ಈ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಬ್ರಹ್ಮ, ರುದ್ರ, ವಿಷ್ಣು ಇವರ ಗುಣಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡಿ. ಪರಿಯ ವಚನಕ್ಕೆ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನು, ಅವನೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ ದೈವವೆಂದು ಯಾಗಸ್ಥ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ ಭೃಗುಮುಖಿಗಳು ನಮಗೆ ಸಮಸ್ತವಾದ ವಾರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಂರಕ್ಷಣ ಮಾಡಲೆಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನಾಮಾಡೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. [27]

2. ಛಾಂದಸ್ಕಾಶಿಕೆ :-

ಋಷಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಕೂಡಿ ಸತ್ರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರಲು, ಆ ಋಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಶರಪ್ಪರ, ಬ್ರಹ್ಮಾ, ವಿಷ್ಣು, ವಾಹೇಶ್ವರರ ವೈಕಿ ಉತ್ತಮರಾರೆಂದು ಬಲವಾಗಿ ವಿತರ್ಕವಾಗಿ, ಕಡೆಗೆ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ತಿಳಿದುಬರಬೇಕೆಂದು ಭೃಗುಮುನಿಯನ್ನು ಬೇಡಲು, ಅವರು ಅದನ್ನಂಗೀ ಕರಿಸಿ, ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಬಂದು ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡದಿರಲು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಬಲವತ್ತರವಾದ ಕೋಪವು ಬಂದಿತು. ಆದರೂ ತಮ್ಮ ಜ್ಞಾನಬಲದಿಂದ ಅದನ್ನು ಶಮನ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಅಂತು ಅವರಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನ ಸ್ವಲ್ಪವಿದೆ. ಇನ್ನು ಮಿಕ್ಕ ಇಬ್ಬರನ್ನು ನೋಡಿ ನಿರ್ಧರಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ರುದ್ರದೇವರು ಭೃಗುಮುನಿಯನ್ನು ತಮ್ಮನೆಂಬ ಅಭಿಮಾನದಿಂದ ಆಸನದಿಂದಿದ್ದು ಅಲಂಗನೆ

ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಬರಲು. ನೀನು ಅಮಂಗಳಸ್ವರೂಪನು ನನ್ನನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಬೇಡವೆಂದು ಋಷಿಯು ಹೇಳಲು ರುದ್ರದೇವರು ಕೋಪಗೊಂಡು ಮೂಲ ವಾಗೆಯಾಗಿ ಭೃಗುಋಷಿಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲದ್ಯುಕ್ತರಾದರು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯರು ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಕೊಲ್ಲ ಬಾರದೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಭೃಗುಋಷಿಗಳೂ ಉಳಿದರು. ಅಲ್ಲಿಂದ ವೈಕುಂಠಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಲಕ್ಷ್ಮೀಸಮೇತನಾಗಿ ಮಲಗಿದ್ದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಲಿಂದೊಡೆಯಲು, ಪರಮಾತ್ಮನೆದ್ದು ಋಷಿಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಕ್ಷಮಾ ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. ಆಗ ಭೃಗುಋಷಿಗಳು, ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದುದೇನೆಂದರೆ; ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕೋಪವು ಒಂದರೂ, ತಾವೇ ಶಮನ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ರುದ್ರದೇವರ ಅಲಿಂಗನ ಬೇಡವೆಂದುವಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕೋಪವು ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯರ ಕ್ಷಮಾಪನೆಯಿಂದ ಶಾಂತವಾಯಿತು.

ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಲಿಂದೊದ್ದರೂ ಕೋಪವೂಡದೆ ನನ್ನನ್ನೇ ಕ್ಷಮೆ ಬೇಡಿ ಕೊಂಡನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮಧ್ಯವರು. ರುದ್ರದೇವರು ಇವರಿಬ್ಬರಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆಯಾದವರೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಆ ಋಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಪಡಿಸಿದರು. ಇದಕ್ಕೇ ಮೂಲವು ಭಾಗವತದಶಮಸ್ಕಂಧ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ೨೩ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ "ಸರಸ್ವತ್ಯಾಸ್ತಪೀ ರಾಜನ್ ಋಷಯಃ ಸಕ್ರಮಾಸತಃ |

ವಿಶರ್ವಸ್ವಮಭೂತ್ತೇಷಾಂತ್ರಿಷ್ಟಧೀಶೇಷು ಕೋ ಮಹಾನ್ |೧|| ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕ ಮೊದಲು. ಮುನಿರ್ಜಗಾಮ ವೈಕುಂಠಂ ಯತ್ರ ದೇವೋ ಜನಾರ್ದನಃ | ಶಯಾನಂ ಶ್ರಿಯ ಉತ್ಸಂಗಿ ಪದಾವಕ್ಷಸ್ಯ ತದಯತ್ |೨|| ತತ ಉತ್ಪಾಯ ಭಗವಾನ್ ಸಹಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಸತಾಂಗತಿಃ |

ಸ್ವತಲ್ಯಾದವರುಹ್ಯಾಳನನಾಮಶಿರಸಾಮುನಿಂ" ಎಂಬ ೨ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದವರೆಗೂ ಈ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದುದಲ್ಲದೇ ಈ ಅಧ್ಯಾಯ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿಯೂ ಇದೇ ಕಥೆಯನ್ನೇ ವಿಶದಮಾಡಿರುವರು. ಗ್ರಂಥವಿಸ್ತರ ಛಾಯದಿಂದ ಆ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ

ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟರಾದ ಭೃಗುಯುಷಿಯು ನಮಗೆ ಸಕಲ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು
ಕೊಡಲಿ. ||27||

4. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿ :-

"ಆ ಸರಸ್ವತಿ"- ಇತಿ|| "ಬಿನ್ನೈಸಲು"- ವಿಜ್ಞಾಪಿಸಲು, ಜಡಮ್-
ಉದಕಮ್ ||27||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಭೃಗುಯುಷಿಗಳನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ. "ಜಡ"-
ಜ್ಞಾಪಿಸಿ "ನೀರು"- ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿರುತ್ತದೆ. ||27||

(ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀಕಾರರು, 'ಜಲಜಾಸನ'
ಎಂಬಲ್ಲಿ ಜಡಜಾಸನ ಎಂಬ ಪಾಠವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ).

5. ಶ್ರೀ ಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಭೃಗುಯುಷಿಗಳ ಸ್ತುತಿ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆ ಸರಸ್ವತೀತೀರದಲ್ಲಿ ಯುಷಿಗಳು ವಿಜ್ಞಾಪನೆ ಮಾಡಿ
ಕೊಡ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ, ಜಲಜಾಸನನಾದ ಜಲಜಪೀಠಬ್ರಹ್ಮ,
ಮಹೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಅಚ್ಯುತನೆಂಬ ವಿಷ್ಣು ಈ ಮೂರು ಮೂರ್ತಿಗಳ ರೋಷ
ಗಳಿಗೂ ಹೋಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಉಪಶಾಂತಿ, ಭಕ್ತವಾಕ್ಸಲ್ಯ ಮತ್ತು ಅವರಾಧ
ಸಹನ ಮುಂತಾದ ಅನಂತ ಗುಣಗಳನ್ನು ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ವಿಚಾರಿಸಿ
ಕೊಡು ಕೇಶವನೆಂಬ, ಬ್ರಹ್ಮ-ರುದ್ರ ನಿಯಾಮಕ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ ಪರದೇವತೆ
ಯೆಂದು ಸಕಲ ಯುಷಿಗಳಿಗೂ ಸಂಶಯ ಬಿಡಿಸಿ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ ಭೃಗು
ಮಹರ್ಷಿಗಳು ನಮಗೆ ಸಕಲ ಸೌಖ್ಯವ ಕೊಡಲಿ. ||27||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಿಂದ ದಾಸರಾಯರು 16ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನಠಾದ

ಶ್ರೀ ಭೃಗುಮಹರ್ಷಿಗಳನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

2. ಹಿಂದೆ ಸರಸ್ವತೀ ನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಋಷಿಗಳೂ ಸೇರಿ, ಸತ್ಸಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಪೂರ್ಣಾಹುತಿಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ನಾರದಮಹರ್ಷಿಗಳೂ ಯಾಗಶಾಲೆಗೆ ಆಗಮಿಸಿದರು. ಸಮಸ್ತಋಷಿಗಳೂ ಅವರನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸಿದರು. ಆಗ ನಾರದರು ಸತ್ಸಯಾಗದ ಫಲವನ್ನು ಯಾವ ದೇವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತೀರೆಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿದ್ದ ಋಷಿವಂಶವರೆಲ್ಲರೂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳು. ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸರ್ವೋತ್ತಮಾದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಲೋಕಶಿಕ್ಷಣಾರ್ಥವಾಗಿ ನಾರದರ ಆದೇಶದಂತೆ ಭೃಗುಋಷಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಣಯಕ್ಕಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಭೃಗುಗಳು ಯೋಗಿಸಿದ್ದರು. ನಾರದರಂತೆ ಮಿಂಚಿನವೆಗದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಸಂಚರಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವರು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ನಾರದರು ಭೃಗುಋಷಿಗಳನ್ನು ಈ ಪರೀಕ್ಷಾ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಆರಿಸಿದರು.

3. ಋಷಿಗಳ ವಚನವನ್ನು ಶಿರಸಾವಹಿಸಿ. ಭೃಗುಋಷಿಗಳು ವಾಯುವೇಗದಿಂದ ಮೊದಲು ಸತ್ಯಲೋಕಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದರು. ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಅಚಲರಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ- ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮದೇವತಾ ಎಂಬ ತತ್ವವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಿದ್ದವರು. ಆದರಿಂದ ಭೃಗುಋಷಿಗಳ ಆಗಮನಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಸ್ವಂದಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಷೂಜೆ ಸಲ್ಲಬಾರದೆಂದು ಶಾಪಕೊಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿಂದ ಕೈಲಾಸಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ಜಲಜಾಸನ- ಎಂದರೆ- ಜಲನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಕಮಲವು. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ನಾಭಿಕಮಲದಲ್ಲಿ ಸಂಜ್ಞಾಪರಾಗಿ, ಅದನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಪೀಠವನ್ನಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು- ಜಲಜಾಸನರು.

4. ಮುಂದೆ, ಕೈಲಾಸಲೋಕಾಧಿಪತಿ ಶ್ರೀ ಮಹರುದ್ರದೇವರು ಅವರನ್ನು ಮಹೇಶ- ಎಂದಿದ್ದಾರೆ- ವಾಸರಾಯರು. ಈತ- ಶಬ್ದ

ಈಶಾನ್ಯದಿಕ್ಕು ಎಂದರ್ಥ ಮಾಡಬೇಕು, ನಿಯಾಮಕ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಈಶಾನ್ಯ ಉಪದಿಕ್ಕಿನ ದಿಕ್ಕಾಲಕರು ಶ್ರೀ ರುದ್ರದೇವರು ಮಹಾತ್ಮ್ಯದಿಂದ ಹೆಚ್ಚಾದ ಅಹಂಕಾರ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರು. ಇದರಿಂದ ಮತೇಶ- (ಮಹ + ಈಶ) ಎಂದಾಗಿದೆ.

5. ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು ಸರ್ವಲೋಪವಿವರ್ಜಿತನು. ಅನಂತ ಕ್ಷುಣ್ಣಗುಣಗಣಧಾಮನು. ಜೀವರಿರುವಂತೆ ಚತುರ್ವಿಧವಿಶಗಂಧ್ಯ. ಸದಾ ಸರ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶಶ್ವದೇಕಪ್ರಕಾರನಾಗಿ ಸತ್ಯನೂ ಶಾಶ್ವತನೂ ನಿರ್ವಿಕಾರನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಅಚ್ಯುತನಾಮಕನು. ಚ್ಯುತಿ-ವಾಶ. ಅಚ್ಯುತ-ನಾಶರಹಿತನೆಂದರ್ಥ.

6. ಈ ರೀತಿ, ಯೋಗಶಕ್ತರಾದ ಶ್ರೀಭೃಗುಮುಷಿಗಳು ಸತ್ಯಲೋಕ ಮತ್ತು ಕೈಲಾಸಲೋಕಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ. ಬ್ರಹ್ಮದೇವನಾಗಲಿ, ರುದ್ರ ದೇವನಾಗಲಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮರಲ್ಲವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿ, ಸಂತರದಲ್ಲಿ ವೈಕುಂಠ ರೋಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು ಶೇಷತಲ್ಪನಾಗಿ ಇಂದ್ರಿಯ ಕರಕಮಲಗಳಿಂದ ಪೂಜಿತ ಚಾರುಚರಣಾವಿಂದಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿ ಕನಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಲಿಯ ಆವೇಶದಿಂದ ಯುಕ್ತರಾದ ಶ್ರೀಭೃಗುಮುಷಿಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಯ ವಕ್ಷತಾಡನ ಮಾಡಿದರು. ತಕ್ಷಣ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಒದ್ದು ಕುಳಿತು, ಅವರ ಪಾದಗಳನ್ನು ಒತ್ತುತ್ತಾ ಸಂಕೈಸಿದರು. ಆಗ ಭೃಗುಮುಷಿಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಉದ್ಘೋಷಿಸಿ, ಸತ್ಯವಾಗ ಸ್ತುತಿಗೆ ಧಾವಿಸಿ ಬಂದು, ಶ್ರೀಹರಿಗೇ ಯಜ್ಞಫಲವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಣಯಕೊಟ್ಟರು.

ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ಆ ಕೇಶವನೆ ಪರದೈವನೆಂದು- ಎಂಬ ಕೃಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ- ದಾಸರಾಯರು.

ಕೇಶವ = ಕ + ಈಶ + ವ ಎಂದು ಪದವಿಭಾಗ ಮಾಡಬೇಕು. ಕ- ಎಂದರೆ ನೀರು (ಕಂ). ತತ್ಸಂಬಂಧೀ. ಕಮಲವುಷ್ಟು. ಕಮಲ

ಸಂಜಾತರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಎಂದರ್ಥ ಮಾಡಬೇಕು. ಈಶ. ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನ ಅಧಿಪತಿ- ಶ್ರೀ ರುದ್ರದೇವರು. 'ಪ'- ವರಿಷ್ಠ (ಶ್ರೇಷ್ಠ). ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರರಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿ.

7. ವಿಷ್ಣು ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ಪರಿಣಿತ ಪ್ರಮಾಣ ರೀತ್ಯಾ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿದ ಧೀಮಂತ ಪುರುಷರು ಶ್ರೀ ಭೃಗುಮುನಿಗಳು. ಅಂತಹ ಭೃಗುಮುನಿಗಳು ನಮಗೆ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಿ, ಚತುರ್ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಮೋಕ್ಷ ಎಂಬ ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಸಹಕಾರಿಗಳಾಗಿ- ಎಂದು ನಮಸ್ಕರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. #27#

ಪದ್ಯ ೨೮

ಮೂಲ :

ಬಿಸರುಹಾಂಬಕನಾಜ್ಞೆಯಲಿ ಸುಮ |

ನಸಮುಖನು ತಾನೆನಿಸಿ ನಾನಾ |

ರಸಗಳುಳ್ಳ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನವರವರಿಗೊಯಿದೀವ ||

ವಸುಕುಲಾಧಿಪ ಯಜ್ಞ ಪುರುಷನ |

ಅಸಮುಖರೂಪಂಗಳಿಗೆ ವಂ |

ದಿಸುವೆ ಜ್ಞಾನ ಯತಸ್ಸು ವಿದ್ಯೆ ಸುಖುದ್ಧಿ ಕೊಡಲೆವಗೆ ||

||೨೮||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

ಪ್ರಸಕ್ತ ಪದ್ಯದಿಂದ 15ನೆಯ ಕಕ್ಷಿಪನ್ನನಾದ ದೇವಮುಖನೆಯ ಖ್ಯಾತನಾಮನಾಗಿರುವ ಅಗ್ನಿಪುರುಷ ದೇವನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ, ದಾಸರಾಯರು, #28#

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಭಿಷ್ಣುಪಾಂಬಕನ = ಕಮಲದಳಾಯತಾಕ್ಷನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ.
 ಅಷ್ಟಿಯಲಿ = ಅಷ್ಟಿಯಂತೆ, ಸಮನಸಮುಖನು = ದೇವತೆಗಳ ಮುಖ
 ಸ್ಥಾಪಿಸಿ-ಎಂತ ಕರೆಯಿಸುವವರಾಗಿ, ತಾನೆನಿಸಿ = ತಾವು ಅಮರಾಸ್ಥ
 ರೂ ಆಧಿದಾನದಿಂದ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರಾಗಿ, ನಾನಾರಸಗಳುಳ್ಳ =
 ವಿಧವಿಧವಾದ ರಸಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ; ಹವಿಸ್ಸುಗಳನು = ಅನ್ನಾದಿ
 ಆಹಾರವ್ಯಗಳನ್ನು, ಅವರವರಿಗೆ = ಆಯಾಯ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ,
 ಒಯಿದೀವ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಕೊಡುವ, ವಸುಕುಲಾಧಿಪ =
 ಆಹಾರವಸುಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮರಾದ, ಯಜ್ಞಪುರುಷನ = ಯಜ್ಞಪುರುಷ
 ಪಾಮಕರಾದ ಅಗ್ನಿದೇವರ, ಅಸಮಬಲರೂಪಂಗಳಿಗೆ = ಅಗ್ನಿದೇವರ
 ವ್ಯತಿಕ್ತ ಉದ ಸಪ್ತವಸುಗಳು ಅಸಮರು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಸಮ
 ಬಲ, ರೂಪ, ಗುಣಗಳಿಂದ ಅತಿಶಯರಾದ, ಅಗ್ನಿದೇವರಿಗೆ. ಎವಂಗೆ =
 ಮ್ಮಗಳಿಗೆ, ಜ್ಞಾನ = ಭಗವದ್ವಿಷಯಕವಾದ ಸಮೀಚಿನ ಜ್ಞಾನವೇನು,
 ಯಶಸ್ಸು = ಭಗವದನುಗ್ರಹ ಬಲದಿಂದ ಬರುವ ಕೀರ್ತಿ, ವಿದ್ಯೆ = ಪರಾ
 ಕ್ಷರ ವಿಷಯಭೂತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆ. ಸುಬುದ್ಧಿ = ದೃಢಭಕ್ತಿ ಪುರಸ್ಕರ
 ವಾದ ಬುದ್ಧಿ-ಇವುಗಳನ್ನು, ಕೊಡಲಿ = ನೀಡಬೇಕೆಂದು, ವಂದಿಸುನೆ =
 ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ. 128

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಪೂರ್ವೋಕ್ತ 15ನೇ ಕಕ್ಷದ ಎರಡನೇ ಸಂಖ್ಯಾದ ಅಗ್ನಿದೇವರನ್ನ
 ಪ್ರೀತೃ ಮಾಡತಾರ.

ಕಮಲಾಯತನೇತ್ರಗಳುಳ್ಳ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಆಜ್ಞಾದಿಂದಲಿ ದೇವತೆಗಳ
 ಮುಖಸ್ಥಾನಾಪನ. ರಂತೆನಿಸಿ ವಿಧವಿಧಗಳಾದ ರಸಗಳಿಂದ ಅನ್ನಾದಿ ಆಹಾರ

ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನ ಆಯಾದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಕೊಡತಕ್ಕ, ಅಷ್ಟ ವಸುಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕರಾದ ಯಜ್ಞ ಪುರುಷನಾಮಕ ಅಗ್ನಿದೇವರ-ಈ ಅಗ್ನಿದೇವರ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತ ಉಳಿದ ಸಪ್ತವಸುಗಳು ಆಸವರು. ತದವೇಕ್ಷೆಯಾ ಬಲವೇನು ರೂಪವೇನು ಗುಣವೇನು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಉಳ್ಳವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಏತಾದ್ಯರಾದ ಆಸವರಾದ ಅಗ್ನಿದೇವರ ಬಲರೂಪಗಳಿಗೆ ವಂದನ ಮಾಡುವೆ. ಜ್ಞಾನವೇನು, ಯಶಸ್ಸೇನು, ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯಾ, ದೃಢಚಿತ್ತಿಯುಕ್ತ ವಾದ ಬುದ್ಧಿ ನಮಗೆ ಕೊಡೋವರಾಗಲಿ.

ಸ್ವಸ್ತಿಶ್ರದ್ಧಾಂ ಮೇಧಾಂ ಯಶಃ ಪ್ರಜ್ಞಾಂ

ವಿದ್ಯಾಂ ಬುದ್ಧಿಂ ಶ್ರಿಯಂ ಬಲಂ |

ಆಯುಷ್ಯಂ ತೇಜಂ ಆರೋಗ್ಯಂ ದೇಹಿ ಮೇ ಹವ್ಯವಾಹನ ||

ಎಂತ ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಕೊಟ್ಟು ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿರೆಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಾಡೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||28||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಶ್ರೀ ಭಗವದಾಜ್ಞಾಪ್ರಕಾರ ದೇವತೆಗಳ ಮುಖಸ್ಥಾನೀಯನಾಗಿರುವವು ಅಂದರೆ, ಋಷಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಆಹುತಿ ಕೊಡಬೇಕಾದರೂ ವಿಷ್ಣುವೇಸ್ವಾಹಾ. ಬ್ರಹ್ಮಣೇಸ್ವಾಹಾ ಎಂದು ಅಗ್ನಿಮುಖದಿಂದಲೆ ಆಹುತಿ ಕೊಡುವುದರಿಂದ ದೇವಮುಖನನಿಸುವನು. ಇವನ ದ್ವಾರಾ ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಆಹುತಿ ಶೇರುವುದು. ಇಂತಹಾ ವಸುಕುಲಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮನಾದ ಅಗ್ನಿದೇವರನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ. ನಮಗೆ ಯಶಸ್ಸು, ವಿದ್ಯಾ, ಬುದ್ಧಿ ಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಿ. "ಸ್ವಸ್ತಿ ಶ್ರದ್ಧಾಂ ಮೇಧಾಂ ಯಶಃ ಪ್ರಜ್ಞಾಂ ವಿದ್ಯಾಂ ಬುದ್ಧಿಂ ಶ್ರಿಯಂ ಬಲಂ ಆಯುಷ್ಯಂ ತೇಜಂ ಆರೋಗ್ಯಂ ದೇಹಿ ಮೇ ಹವ್ಯವಾಹನ" ಎಂಬ ಅಗ್ನಿದೇವರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವರವನ್ನು ಕೊಡುವ ಅಧಿಕಾರವೇ ಅಗ್ನಿದೇವರದೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುವುದು. ಆ ಮಂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನೇ ದಾಖಲೆ ಯೆರಡು ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

4. ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ :

“ದ್ವೈ”-ಇತಿ || “ಅಸಮ” = ಅಸದೃಶ. “ಯಶಃ ಪ್ರಜ್ಞಾಂ ಬುದ್ಧಿಂ”-
 ಇಂದ್ರೀ : ||28||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸ್ವಪ್ತಿ ಶ್ರದ್ಧಾಂ ಯಶಃ ಪ್ರಜ್ಞಾಂ ವಿದ್ಯಾಂ ಬುದ್ಧಿಂ ಶ್ರಿಯಂ ಬಲಮ್ ||
 ಋಷ್ಯಂ ತೇಜಂ ಆರೋಗ್ಯಂ ದೇಹಿ ಮೇ ಹವ್ಯವಾಹನಃ || ಈ ಸ್ತುತಿ
 ಏತೃವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ, ಇಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿದೇವನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ
 ||28||

5. ಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಅಗ್ನಿಸ್ತುತಿ ಗೈಯುತ್ತಾರೆ ಬಿಸರುಹ ಎಂದು.

ಬಿಸರುಹಾಂಬಕನೆಂಬ ಕಮಲದಳನೇತ್ರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಆಜ್ಞಾನು
 ಸ ಸುಮನಸರೆಂಬ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮುಖನಿಸಿ ಅಹುತಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು
 ಋಷಿ ನಾನಾ ದೇವತೆಗಳ ಸ್ವಯೋಗ್ಯರಸಗಳುಳ್ಳ ಹವಿಸ್ಸೆಂಬ ಹವಿರ್ಭಾಗ
 ಷ್ಠಿ ಆಯಾಯ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಕೊಡುತ್ತಾ ಇರುವ
 ಕೂಡಮುಖ್ಯ ಅಗ್ನಿದೇವರ ಅಸದೃಶ ಬಲರೂಪಗಳಿಗೆ ನಾನು ವಂದಿಸು
 ಬಿ. ಸುಜ್ಞಾನ ಯಶಸ್ಸು ವಿದ್ಯಾ ಸುಬುದ್ಧಿ ಸಹ ನನಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು
 ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆನು. ||28||

ಶರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. 15ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನನಾದ ಅಗ್ನಿ ದೇವರನ್ನು ಪ್ರಸಕ್ತ ಪದ್ಯದಿಂದ
 ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ ದಾಸಾರ್ಯರು,

2. ಬಿಸರುಹ — ಕಮಲವೃಷ್ಟವೆಂದರ್ಥ. “ಮೃಣಾಲಂ ಬಿಸು-
ಇತಿ ಅಮರ. ಅಂಬಕ-ನೇತ್ರಗಳು. ಕಮಲವೃಷ್ಟದ ದಳಗಳಂತೆ ವಿಶಾಲ
ವಾದ ನೇತ್ರವುಳ್ಳ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೆಂದರ್ಥ.

ಅಂತಹ ಬಿಸರುಹಾಂಬಕನ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದ ಅಗ್ನಿದೇವರಿಗೆ ಯಜ್ಞ-ಯಾಗಾ
ದಿಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಕೊಂಡು ಒಯ್ಯುವ ಅಧಿಕಾರ
ವಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಗೆ-ಸಮಾನಸಮುಖನೆಂದು ಹೆಸರು. ಸುಮನಸರು
—ಎಂದರೆ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಾತ್ವಿಕ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ದೇವತೆಗಳೆಂದರ್ಥ. ಮುಖ.
ಅಗ್ನಿದ್ವಾರಾ ಅವರಿಗೆ ಹವಿಸ್ಸು ಸೇರುವುದು. ಇದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು-ಸಮಾನ
ಸಮುಖನು. ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ, ದೇವಮುಖ, ಅಮರಾತ್ಮನೆಂತಲೂ
ಹೆಸರು.

3. ಯಜ್ಞ ಯಾಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ಮಂತ್ರದಿಂದ ಆಹ್ವಾನಿಸಿ
ಅಗ್ನಿದ್ವಾರಾ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವರು. ಇಂತಹ ಹವಿಸ್ಸು ಅನ್ನ, ಎಳ್ಳು,
ಜೇನುತುಪ್ಪ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಧವಿಧವಾದ ವಸ್ತುಗಳ ರಸಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದು.

ಇಂತಹ ಹುತವಸ್ತುವಿನ ರಸಗಳನ್ನು ಆಯಾದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮಂಚಿಸುವ
ಕಾರ್ಯ ಅಗ್ನಿದೇವರದ್ದು. ಇದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಗೆ- “ಹುತವಹ”- ಎಂತ
ಹೆಸರು. ಅಗ್ನಿಯು ದೇವತಾವರ್ಗದ ಅಂಚಿವಾಹಕನಿದ್ದಂತೆ.

4. ವಸುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಎಂಟು. ಅಂತಹ ಅಷ್ಟವಸುಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು
ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಇದರಿಂದ ವಸುಕುಲಾಧಿಪ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇತರ ಸಪ್ತವಸುಗಳ
ವಿವೇಕ್ಷಾ ಅಗ್ನಿಯು ಅಸಮನು.

5. ವಸುಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಯಜ್ಞ ಪುರುಷನಾಮಕನಾದ ಅಗ್ನಿದೇವರ
ಪರಾಕ್ರಮ, ತೇಜಸ್ಸು, ರೂಪ, ಗುಣಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ ಅವನ ಭವ್ಯ
ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ನಾನು ವಂದಿಸುತ್ತೇನೆ- ಎಂದಿದ್ದಾರೆ- ದಾಸರಾಯರು.

6. ಯಾಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಪುರುಷ ದೇವರ ಪೂಜಾಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಮಂತ್ರ

“ಸ್ವಸ್ತಿ ಶ್ರದ್ಧಾಂ ಮೇಧಾಂ ಯಶಃ ಪ್ರಜ್ಞಾಂ ವಿದ್ಯಾಂ ಬುದ್ಧಿಂ
ಶ್ರಿಯಂ ಬಲಂ |

ಅಯುಷ್ಯಂ ತೇಜಂ ಆರೋಗ್ಯಂ ದೇಹಿ ಮೇ ಹವ್ಯವಾಹನ ||

ಎಲ್ಲೆ ಹವ್ಯವಾಹನನೇ ನಮಗೆ ಶ್ರದ್ಧೆ, ಬುದ್ಧಿ, ಶಕ್ತಿ, ಕೀರ್ತಿ, ಪ್ರಜ್ಞೆ, ಬಲ, ಉತ್ತಮ ಅಯುಷ್ಯ, ತೇಜಸ್ಸು-ಇವುಗಳನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸು ಎಂದು.

ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರ :

1. ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರಸೂತಿದೇವಿ ಮತ್ತು ಭೃಗುಮುಖಿಗಳಂತೆ 16ನೆಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು.

2. ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಆಯಾಯಾ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಒಯ್ದು ಕೊಡುವವನಾ ರ್ಥರಿಂದ, ಹವ್ಯವಾಹನ ದೇವಮುಖನೆಂದು ಹೆಸರು. ಆದರೆ, ದೇವತೆಗಳು ಖಿಯ ದ್ವಾರವೇ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಹವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವರು.

3. ತೇಜೋಭಿಮಾನಿ (ಪಂಚಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ತೇಜಸ್ಸಿನ ತತ್ತ್ವದ ಭಿಮಾನಿ)

4. ವಾಗಭಿಮಾನಿ (ನಾಲಿಗೆ-ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ)

5. ಅಪ್ಪವಸುಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನು

6. ಸ್ವಾಹಾದೇವಿ-ಈತನ ವಕ್ತ್ರಿ

7. ಸಪ್ತ ನಾಲಿಗೆಯುಳ್ಳವನು

8. ಸರ್ವಭಕ್ಷಕನು ಆದರೂ ಆಯಾಯಾವಸ್ತುಗಳ ಗುಣ-ದೋಷ ಸುಧವಾದ ಲೇವವಿಲ್ಲ.

ಪದ್ಯ ೨೯

ಮೂಲ :-

ಕಾಶನಪ್ಪಣಿಯಿಂದ ನೀ ಪ್ರ |
 ಪ್ರಾತಿಯುಳ್ಳವನು ಮುಳ್ಳುಳ |
 ಪ್ರೀತಿಯಿಂದಲಿ ಪಡೆದವರವರಿಗಿತ್ತು ಮನ್ನಿಸುವೆ ||
 ವೀತಿಹೋತ್ರನ ಸಮಲೆನಿಸುವ ಪ್ರ |
 ಸೂತಿ ಜನನಿ ತ್ವದಂಭ್ರಿಕಮಲಕೆ |
 ನಾ ತುತಿಸಿ ತಲೆಬಾಗುವೆ ಎಮ್ಮ ಕುಟುಂಬ ಸಲಹುವುದು

|| ೨೯ ||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

ಪ್ರಸಕ್ತ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ದಾಸಾರ್ಯರು 15ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ ಪ್ರಸೂತಿ
 ದೇವಿಯತನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ||29||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಕಾಶನಪ್ಪಣಿಯಿಂದ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಅಜ್ಞಾಪ್ರಕಾರ, ಪ್ರಪ್ರಾತಿ
 ಯುಳ್ಳ ನೀ = ಪ್ರಾತೀವಂತರಾದ ನೀವು (ಪ್ರಸೂತಿದೇವಿ), ಅವರವು
 ಮುಳ್ಳುಳ = 60 ಸಂಖ್ಯಾಕರಾದ ಸುಪುತ್ರರನ್ನು (ಪ್ರಪ್ರಾತಿಯುಳ್ಳ- ಎಂದ
 ವಿಶೇಷಣವನ್ನು 60 ಮಂದಿ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದು). ಪ್ರೀತಿ
 ಯಿಂದಲಿ = ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ, ಪಡೆದು = ಪಡೆದವರಾಗಿ, ಅವರವರಿ
 ಗಿತ್ತು = ಅವರವರ ಪತಿಯರಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ವಿವಾಹಗೈದು, ಮನ್ನಿ
 ಸುವ = ಭೂಜಾದಿಗಳಿಂದ ಗೌಂವಿಸುವ. ವೀತಿಹೋತ್ರನ = ಅಗ್ನಿದೇವ
 ರಿಗೆ. ಸಮಲೆನಿಸುವ = ಕಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಮಾನಲೆನಿಸುವ, ಪ್ರಸೂತಿ

ಪ್ರತಿ = ದಕ್ಷಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಪತ್ನಿಯಾದ, ಸ್ವಾವರರಿಗೆ ಮಾತೃ ಸ್ವಾನೀಯ
ಯ, ಪ್ರಸೂತಿ ದೇವಿಯರೇ, ತ್ವದಂಭೈಕಮಲಕೆ = ನಿಮ್ಮ
ಪುಂಡ್ರಗಳಿಗೆ, ನಾ ತಲೆಬಾಗಿ ನಮಿಸುವೆ = ನಾನು ಶಿರಸಾವಂದಿಸಿ,
ಏತಿಸಿ = ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಎನ್ನು ಕುಟುಂಬ ಸಲಹು
ವು = ನಮ್ಮ ಪತ್ನೀವೃತ್ತಾದಿಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು
ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ||29||

ವೈಷ್ಣವ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಾಒಡೆಯರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಘೋಷಾಶ್ರ 15ನೇ ಕಕ್ಷದ ಮೂರನೇ ಸಂಖ್ಯಾದ ಪ್ರಸೂತಿದೇವರ
ಛ್ರೇಷ್ಠ ಮಾಡತಾರೆ.

ಶಾತಸ್ಯ ಜನಕಃ ಪಿತಾ ಎಂತ ತಾತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಆಜ್ಞಾದಿಂದ
ಇವು ಸುಖ್ಯಾತರಾದ ಅರವತ್ತು ಸಂಖ್ಯಾತರಾದ ಗಾಂಧರ್ವರನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೀತಿ
ಯಿಂದ ಪಡೆದವರಾಗಿ, ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ಮಂದಿನ್ನ ಚಂದ್ರದೇವರಿಗೆ ಹದಿ
ಬಾರು ಮಂದಿನ್ನ ಕಶ್ಯಪಮುನಿಗಳಿಗೆ, ಒಬ್ಬರನ್ನ ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ಹತ್ತು
ಮಂದಿನ್ನ ಯಮದೇವರಿಗೆ, ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿನ್ನ ಗರುಡದೇವರಿಗೆ, ಇಬ್ಬ
ನ್ನ ಅಂಗೀರಸಿಗೆ, ಇಬ್ಬರನ್ನ ಕೃತಾಶ್ವಗೆ, ಒಬ್ಬರನ್ನ ಭೂತಗೆ ಈ ರೀತಿ
ವರವರುಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಪೂಜಾದಿಗಳಿಂದ ಮಾನಮಾಡುವಂಥಾ, ಅಗ್ನಿ
ಮರಿಗೆ ಸಮಾನರೀತಿಯ ಎನಿಸುವ ದಕ್ಷಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಪತ್ನಿಯಾದವರೇ
ಸ್ವಾವರರಿಗೆ ಮಾತೃಸ್ವಾನರಾದವರೇ, ನಿಮ್ಮ ಪಾದಪದ್ಮಗಳಿಗೆ ಶಿರಸಾ
ವಂದಿಸಿ ಮಾಡಿ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಮಾಡುವೆ. ನಮ್ಮ ಸಂಸಾರದಲ್ಲೀರತಕ್ಕ
ಸುಖಪತ್ನೀ ವೃತ್ತಾದಿಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ
ಯೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||29||

2. ಛಾಂದಸ್ಸುಕಾಂಡ :-

ಪ್ರಸೂತಿದೇವಿಯು ತಾತನ ಅಪ್ಪಣೆಯ ಮೇರೆಗೆ 60 ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದಳೆಂದು ದಾಸಾಯರ ವಾಕ್ಯವಿರುವುದು. "ಪ್ರಸೂತಿಂ ಮಾನವೀಂ ದಕ್ಷ ಉಪಯೇಮೇಹ್ಯಜಾತ್ಮಜಃ | ತಸ್ಯಾಂಸರ್ಷದುಹಿತ್ಯಃ ಘೋಷ ಶಾಮಲಿ ಲೋಚನಾ ||47|| ತ್ರಯೋದಶಾದ್ವಾರ್ಮಾಯ ತಥೈಕಾವಗ್ನಿಯೇ ವಿಧಃ | ಏತೃಭೃವಿಕಾಂಯುಕ್ತೇಭ್ಯೋ ಭವಾಯೈಕಾಂಭವಟ್ಟಿದಿ ||48|| ಎಂಬ ಛಾಂದಸ್ ಚತುರ್ಥಸ್ಕಂಧ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಿಂದ, ದಕ್ಷನು ಸ್ವಾಯಂಭುವನುವಿನ ಮಗಳಾದ ಪ್ರಸೂತಿಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ 16 ಕನ್ಯಾವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಪಡೆದು, 13 ಕನ್ಯಾಮಕ್ಕಳನ್ನು ಯಮಧರ್ಮ ನಿಗೂ, ಒಬ್ಬಾಕೆಯನ್ನು ಏತೃಗಳಿಗೂ, ಮತ್ತೊಬ್ಬಳನ್ನು ಅಗ್ನಿಗೂ ರುದ್ರ ದೇವರಿಗೆ ಒಬ್ಬಾಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುವುದು. ಇವರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಬಂದಿತು ; ಇದರ ಪರಿಹಾರವು ಹೇಗೆಂದರೆ, - ಪ್ರಾಚೀನ ಬರ್ಮಿಸ್ಸೆಂಬ ರಾಜನ ಮಕ್ಕಳು 10 ಜನ ಪ್ರಚೀತಸರನ್ನುವರು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ವರಪಡೆದು ವಾರ್ಷಿ ಎಂಬ ಕನ್ನಿಕೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾದ ರೇತಲೂ, ಅವರ ದೇಶಿಯಿಂದ ವಾರ್ಷಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಗನಾದ ದಕ್ಷನು. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ಅವಮಾನ ಮಾಡಿದ ಪಾಪದಿಂದ ಈ ಪ್ರಚೀತಸರಿಗೆ ಮಗನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿ ವರ ಪಡೆದು ಭಗವದಾಜ್ಞಾಪ್ರಕಾರವೇ ಪಂಚಜನನೆಯ ಪ್ರಜೇಶ್ವರನ ಮಗಳಾದ ಪಾಂಚಜನಿ ಅಥವಾ ಅಸಿಕ್ವೀ ಎಂಬಾಕೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಹರ್ಯಶ್ವರನು 10 ಸಾವಿರ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದ ಸಂತಾನವೃದ್ಧಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಲು ಅವರೆಲ್ಲರೂ ನೂರೋಪದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳಾದರು. ಈ ವರ್ತಮಾನವಸ್ಥೆ ತಿಳಿದು ಬಹುದು; ಏನಿಂದ ದಕ್ಷನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿ, ಅವರಿಂದ ಸುಮಾರುನೋಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಮನಸ್ಸುಮಾಧಾನ ಹೊಂದಿ ಪುನಃ 1000 ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದನು, ಅವರೂ ನಾರದೋಪದೇಶದಿಂದ ಸನ್ಯಾಸಿಗಳಾಗಿ ದಕ್ಷನು ನಾರದರ ಮೇಲೆ ಬಹುಕೋಪಗೊಂಡು ನಿನಗೆ ಒಂದು ಸ್ವಾನವಿಲ್ಲ

ಷರದಾ ಅಲೆಯುತ್ತಿರೆಂದು ನಾರದರಿಗೆ ಕಾಪನ್ನಿತ್ತು ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮ
 ದೇವರಲ್ಲಿ ಬಂದು ನಡೆದ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಿದುವಿವಿಟ್ಟನು. ಬ್ರಹ್ಮ
 ದೇವರು ದಕ್ಷನನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಿ ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳನ್ನು
 ಪಡೆಯೆಂದು ಅವನಿಗೆಯನ್ನಿತ್ತರು. ಆದರಂತೆ ದಕ್ಷನು "ತಪಃಪ್ರಾಚೀತ
 ಸೋಸಿತ್ಯಾಮನುನೀತಃ ಸ್ವಯಂಭವಾ" ಪಷ್ಯಂಸಂಜನಯಾಮಾಸ
 ದುಹಿತ್ಯಃ ಪಿತೃವತ್ಸರಾಃ || 1 || ದದೌಸಧರ್ಮಾಯ ಕಾಶ್ಯಪಾಯ ತ್ರಯೋ
 ದಶಃ | ಕಾಲಸ್ಯನಮನೇಯಂಕ್ರಾಃ ಸಪ್ತವಿಂಶತಿಮಂದವೇ || 2 || ಭೂತಾಂಗಿರಃ
 ಕೃತಾಶ್ವೇ "ಭೋದದೌತಾಶ್ವಾಯಚಾಪರಾಃ ||" ಎಂಬ ಭಾಗವತ ಪಷ್ಯಸ್ಯಂಧ
 ನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ವಾಕ್ಯದಿಂದ, ಆ ಪ್ರಜಾತಪರ ವಾಗ್ನಾದ ದಕ್ಷನು
 ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಂದ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ತನ್ನ ಭಾರ್ಯಳಾದ ಅಸಿತ್ತಿ
 ಯಲ್ಲಿ 60 ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದು 10 ಮಂದಿಯರನ್ನು ಯಮಧರ್ಮ
 ಗೊ, ಕಶ್ಯಪರಿಗೆ 13, ಚಂದ್ರನಿಗೆ- ಕಾಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಕಾರಣ
 ರಾದ ಅಶ್ವಿನಾದಿನಾಮಗಳುಳ್ಳ 27 ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ, ಭೂತ, ಅಂಗಿರಃ
 ಕೃತಾಶ್ವ ಎಂಬ ಮೂವರಿಗೆ ಇಬ್ಬಿಬ್ಬರನ್ನೂ, ಉಳಿದ ನಾಲ್ವರನ್ನು
 ಮತ್ತು ಕಶ್ಯಪರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುವುದು. ಪ್ರಾಚೀತಸನೇ
 ದಕ್ಷನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 5ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ, 17ನೆಯ ಶ್ಲೋಕ, "ತೇಭ್ಯ
 ಸ್ತ್ರೀಸ್ಯಾ ಮಭೂದ್ರಾಜನ್, ದಕ್ಷಃ ಪ್ರಾಚೀತಃ ಕಿಲ" ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು
 ಆಧಾರವು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಅಸಿತ್ತಿ ಎಂಬಾಕೆಯು 60 ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳನ್ನು
 ಪಡೆದುದಾಗಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಪ್ರಸೂತಿ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವೇನೆಂದರೆ,-
 ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸಾಂಶರೂ ಮತ್ತು ನಿಯತ ಪತ್ನಿಯರಾದುದರಿಂದ
 ಈ ತತ್ವೇಶರಲ್ಲರೂ ಮೂಲರೂಪದಿಂದ ತಮಗೆ ಯಾರು ಸತಿಯರೋ,
 ಅವತಾರದಲ್ಲೂ ಅದೇ ಪತಿಯ ಹೆಂಡತಿಯಾಗಿ ಜನಿಸುವರೆಂದು ಮೊದಲಿ
 ನಿಂದಲು ಏರ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ, ದಕ್ಷನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಪ್ರಸೂತಿಯೇ ಪಂಚ
 ಜನ ಮಗಳಾಗಿ ಅಸಿತ್ತಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.
 ಇದನ್ನು ವಾಲಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಶಚಿಯೇ ತಾರೆಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದಳೆಂಬ ಇವೇ
 ಮೊದಲಾದ ಆಧಾರವೇ ಇದಕ್ಕೂ ಆಧಾರವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಬ್ರಹ್ಮ

ದೇವರ ಅಪ್ಪಣೆಯಿಂದಲೇ 60 ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದುದರಿಂದ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ
ಅಪ್ಪಣೆಯಿಂದ ಎಂದು ದಾಸಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ತಾರಕಮೃದ್ವಿ
ಪ್ರಸೂತಿಯು ಭೃಗುಕುಟ, ಅಗ್ನಿ ಇವರಿಗೆ ಸಮಳು. ಇಂತಹಾ ಪ್ರಸೂತಿ
ದೇವಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವನು. ನಮ್ಮ ಕುಟುಂಬವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ. ||29||

4. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ :-

“ತಾತ”- ಇತಿ || ವೀತಿ ಹೋತ್ರ:- ಅಗ್ನಿ || ಮನ್ನಿಸಿದೇ- ಮಾನ
ಮಾದಿದೇ || ಪಂಚದಶೇ ಕಕ್ಷಾ. ||29||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

“ವೀತಿಹೋತ್ರ”- ತಬ್ಬಕ್ಕೆ “ಅಗ್ನಿ” ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ
15ನೆಯ ಕಕ್ಷಾ ಮುಗಿದುದು. ||29||

5- ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ದಕ್ಷಪತ್ನಿ ಪ್ರಸೂತಿದೇವಿ ಸ್ತುತಿ ರಚಿಸುತ್ತಾರೆ, ತಾತನೆಂದು-ಕ
ನೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಅಪ್ಪಣೆಯಿಂದ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯುಳ್ಳ ಸತೀದೇವಿ, ಅ
ನ್ಯಾದಿ ನಕ್ಷತ್ರಾಧಿಮಾನಿಗಳು, ಅದಿತಿ ಮೊದಲಾದ ಅರವತ್ತು ಜನ ಹೆಣ್ಣು
ಮಕ್ಕಳನ್ನು ದಕ್ಷಪ್ರಜೇಶನಿಂದ ಪಡೆದು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ರುದ್ರ, ಚಂದ್ರ
ಕಶ್ಯಪ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ಸನ್ಮಾನ ಮಾಡಿ
ಪ್ರಸೂತಿದೇವಿಯೆಂಬ ತಾಯಿ, ನಿನ್ನ ಪಾದಕಮಲಕ್ಕೆ ಸ್ತುತಿಪೂರ್ವ
ನಡಿಸುವನು, ನಮ್ಮ ಕುಟುಂಬ ರಕ್ಷಿಸು. ನೀನು ವೀತಿಹೋತ್ರನೆಂಬ ಅಗ್ನಿ
ಸಮಾನಳು. ||29||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಸೂತಿದೇವಿಯರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡು
ತ್ತಾರೆ, ಪ್ರಸೂತಿ 15ನೆಯ ಕ್ಷಣವನ್ನರು.

2. "ತಾತಸ್ಯ ಜನಕಃ ಪಿತಾ"- ಎಂಬ ಕೋಶಲೋಕ್ಯಾ. "ತಾತ"
ನಿಂದ ಪಿತಾಮಹನಾಮಕರಾದ ಚತುರ್ಮುಖಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಂದರ್ಥ.

ಅಂತಹ ತಾತನಾಮಕರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಅಜ್ಜಾಪ್ರಕಾರ (ಅಪ್ಪಣೆ
ನಿಂದ) ದಕ್ಷಪ್ರಜಾವತಿಯನ್ನು ವಿವಾಹವಾಗಿ, ಕೀರ್ತಿಪಂತರಾದ ಅರವತ್ತು
ಮಂದಿ ಕನ್ಯೆಯರನ್ನು ಪಡಿದಳು, ಸಾಧ್ವೀಮಣಿ ಪ್ರಸೂತಿದೇವಿ.

3. ಪ್ರಸೂತಿದೇವಿಯು 60 ಜನ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ವಿವರ ಇಂತಿದೆ.

- 1) 13 ಮಂದಿ ಕನ್ಯೆಯರನ್ನು ಕಶ್ಯಪರಿಗೆ (ಸಂತಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿ).
- 2) 27 ಮಂದಿ ಕನ್ಯೆಯರನ್ನು ಚಂದ್ರನಿಗೆ (27 ನಕ್ಷತ್ರಾಭಿಮಾನಿ
ಗಳು).
- 3) 10 ಮಂದಿ ಕನ್ಯೆಯರನ್ನು ಯಮುದೇವರಿಗೆ.
- 4) ಒಬ್ಬರನ್ನು ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ (ಸತೀದೇವಿ).
- 5) 4 ಮಂದಿ ಕನ್ಯೆಯರನ್ನು ಗರುಡದೇವರಿಗೆ.
- 6) 2 ಮಂದಿ ಕನ್ಯೆಯರನ್ನು ಅಂಗಿರಸಮುನಿಗಳಿಗೆ.
- 7) 2 ಮಂದಿ ಕನ್ಯೆಯರನ್ನು ಕೃತಾಶ್ವನಿಗೆ.
- 8) ಒಬ್ಬರನ್ನು ಭೂತನಿಗೆ.

ಇಂತು, ಒಟ್ಟು 60 ಮಂದಿ ಕನ್ಯೆಯರ ವಿವರ.

4. ಪ್ರಸೂತಿದೇವಿಯು 15ನೆಯ ಕ್ಷಣವನ್ನರಾದ ಅಗ್ನಿದೇವರಿಗೆ
ಮಾಸರು. ಅಗ್ನಿಗೆ "ವೀತಿಹೋತ್ರ"ನಂತನಾಮ. "ಅಗ್ನಿರೈಶ್ವಾನ
ನೀವತ್ತಿರೀತಿಹೋತೋ ಧನಂಜಯಾ"- ಇತಿ ಅಮರಕೋಶ.

“ವೀತಿ”- ಎಂದರೆ ದೀಪ್ತಿ, ಪ್ರಕಾಶವೆಂದರ್ಥ. ತನ್ನ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಪ್ರವಿರವಾದ ತೇಜಾಂಶದಿಂದ ದಹನಶಕ್ತಿ ಉಳ್ಳವನಾದ್ದರಿಂದ, ಅಗ್ನಿಯು ವೀತಿಯೋತ್ರನಾಮಕನು.

5. ಜನನಿ- ಸ್ಥಾವರ ವರ್ಗದ ಜೀತನರಿಗೆ ಪ್ರಸೂತಿದೇವಿಯು ಅಭಿಮಾನಿಯು. ಇದರಿಂದ ಸ್ಥಾವರಜೀತನರಿಗೆ ಮಾತೃಸ್ಥಾನೀಯರು ಪ್ರಸೂತಿದೇವಿ. ಇದರಿಂದ “ಜನನಿ”-ಎಂಬ ಶಬ್ದಾರ್ಥ. ಅಂತಹ ಪ್ರಸೂತಿದೇವಿಯೇ, ನಿನ್ನ ಜರಣಾರವಿಂದಗಳಿಗೆ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವಂದಿಸುತ್ತೇನೆ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಪುತ್ರ ಪತ್ನೀ ಕುಟುಂಬವರ್ಗದವರನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. 1291

ಪದ್ಯ ೩೦

ಮೂಲ :-

ಶತಧೃತಿಯ ಸುಕರೀರ್ವರುಳಿದ |

ಪ್ರತಿಮ ಸುತಪೋನಿಧಿಗಳಪರಾ |

ಜಿತಪ ಸುಸನಾಧಿಯೂಳೊಲಿಸಿ ಮೂರ್ಲೋಕದೊಳು

ಮೆರೆವ ||

ವ್ರತವರ ಮರೀಚ್ಯಕ್ತಿ ಪುಲಹಾ |

ಕ್ರತು ವಸಿಷ್ಠ ಪುಲಸ್ತ್ಯ ವೈವ |

ಸ್ವತನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ರಂಗಿರರಂಭಿಗೈರಗುವೆನು

||೩೦||

ಅವತರಣಕ :

ಪದಾರ್ಥ :-

ಕರ್ತೃತ್ವಿಯ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ, ಸುತರು = ಪುತ್ರರಾದ,
 ಪಠೋನಿಧಿಗಳು = ಸವೀಚೀನವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನೇ ಧನವನ್ನಾಗಿ ಉಳ್ಳ,
 ಕೃತಿಯು = ಅಸದೃಶನಾದ, ಅಪರಾಜಿತನ = ಅಜೇಯನಾದ ಶ್ರೀಪರ
 ಸ್ಯನನ್ನು, ಸುಸಮಾಧಿಯೊಳು = ಅಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ ಸಮಾಧಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ
 ಹು, ಒಲಿಸಿ = ಪ್ರಸನ್ನೀಕರಿಸಿಕೊಂಡವರಾಗಿ, ವೃತ್ತಿವರ =
 ವದ್ವಿಷಯವಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠವೃತ್ತನಿಷ್ಠರಾದ, ಮೂರ್ಛೋಕದೊಳು =
 ಋಲ್ಯೂಲೋಕಗತ ಲೋಕತ್ರಯಗಳಲ್ಲಿ, ಮೆರೆವ = ವಿದ್ಯಮಾನರಾದ,
 ಜಿಜಿ = ಮರೀಚಿಯುಷಿಗಳು, ಅತ್ರಿ = ಅತ್ರಿಯುಷಿಗಳು, ಪುಲಹ =
 ಪುಲಹಿಯುಷಿಗಳು, ಕೃತು = ಕೃತುಯುಷಿಗಳು, ವಸಿಷ್ಠ = ವಸಿಷ್ಠಯುಷಿ
 ೧. ಪುಲಸ್ತ್ಯ = ಪುಲಸ್ತ್ಯಯುಷಿಗಳು, ಅಂಗಿರರ = ಅಂಗಿರಸಯುಷಿಗಳು.
 ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರರು. ಉಳಿದ = ಈ ಏಳುಮಂದಿ ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ
 1 ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಸಮಾನರಾದ, ಈರ್ವರು = ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರರಲ್ಲದ
 ಸ್ವತಃ = ವೈವಸ್ವತಮನು ಮತ್ತು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ = ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ
 ೫ಳು ಈರ್ವರು ಯುಷಿಗಳ (ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳು + ಈರ್ವರು-
 ಸ್ತು ಮಂದಿಗಳು) ಅಂಘ್ರಿಗೆ ಎರಗುವೆನು = 16ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನ
 1 ಈ 6 ಮಂದಿಗಳ ಪಾದಗಳಿಗೆ ವಂದಿಸುವೆನಂದು ದಾಸಾರ್ಯರು
 ಕ್ರಮಾದಿರುತ್ತಾರೆ. 130

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

1. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :

16ನೇ ಕಕ್ಷದ ಸಪ್ತಯುಷಿಗಳು, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಾದಿಗಳನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರ

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಯುಷಿಗಳು, ವೈವಸ್ವತಮನು ಇರಿಬ್ಬರು ಹೊರ್ತು, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪುತ್ರರಾದ ಸುತವನೇ ಧನವಾಗುಳ್ಳಂಥಾ ಅಸದೃಶನಾದ ಪರಾಜಯದಿಂದ ರಹಿತನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಅಸಂಪ್ರಜ್ಞಾ ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಪ್ರಸ್ನೀಕರಿಸಿಕೊಂಡವರಾಗಿ, ಭಗವದ್ವಿಷಯಕವಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವ್ರತವುಳ್ಳವರಾದ, ಹದಿನಾಲ್ಕು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ ಮಾಡುವಂಥಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದಂಥ ಮರೀಚಿಯುಷಿಗಳು, ಅತ್ರಿಯುಷಿಗಳು, ಪುಲಹಿಯುಷಿಗಳು, ಕೃತುಯುಷಿಗಳು, ವಸಿಷ್ಠಿಯುಷಿಗಳು, ಪುಲಸ್ತ್ಯಿಯುಷಿಗಳು, ಅಂಗಿರಸಿಯುಷಿಗಳು ಇವರು ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರರು. ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರರಲ್ಲದ, ಈ ಏಳುಮಂದಿಗೆ ಸಮರಾದವರು ಪೂರ್ವೋಕ್ತರಾದ 1. ವೈವಸ್ವತಮನು, 2. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಯುಷಿಗಳು ಇವರಿಬ್ಬರು. ಆಂತು ಒಂಭತ್ತಮಂದಿ ಈ 16ನೇ ಕ್ಷದವರ ಪಾದಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವೆನೆಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಾಡೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆತ ತತ್ಪಠ್ಯ. 130||

2. ಛಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳ ವೈಕಿ ನಾರದರು 14ನೆಯ ಕ್ಷದಕ್ಕೆ, 15ನೆಯ ಕ್ಷದದಲ್ಲಿ ಭೃಗುಯುಷಿಯೂ ಸೇರುವರು. ಉಳಿದ ಮರೀಚಿ, ಅತ್ರಿ, ಅಂಗಿರ, ಪುಲಸ್ತ್ಯ, ಪುಲಹ, ಕೃತು, ವಶಿಷ್ಠ ಇವರೇಳು ಜನರು, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು, ವೈವಸ್ವತಮನು ಇವರ ಪಾದಪದ್ಮಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವನು. 130||

4. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿ :-

"ಶತಧೃತಿ"- ಇತಿ || ಬ್ರಹ್ಮ, "ಈರ್ವರು"- ಭೃಗುನಾರದರಿ, ಅಪ್ರತಿಮ-ಅಸದೃಶ: "ನೃತಿನಃ"- ತಪಸ್ವಿನಃ || ಮೋಡಶೀ ಕ್ಷಾ || 130||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ :-

“ಶತಧೃತಿ”- ಶಬ್ದಕ್ಕೆ “ಬ್ರಹ್ಮ”- ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿರುತ್ತದೆ. “ಕುವರ ಉಳಿದು”- ಎಂಬಲ್ಲಿ- ಭೃಗು ಮತ್ತು ನಾರದ- ಈ ಇಬ್ಬರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಏನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. “ಆಪ್ರತಿಮ”- ಶಬ್ದಕ್ಕೆ “ಅಸದೃಶ”- ಎಂಬರ್ಥ. “ವ್ರತಿನ”- ಎಂದರೆ ತಪಸ್ವಿಗಳು. ಇಲ್ಲಿಗೆ 16ನೆಯ ಕಕ್ಷಾ ಮುಗಿದುದು, 130||

5. ಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ:

ಮರೀಚ್ಯಾದಿ ನವಬ್ರಹ್ಮರ ಸ್ತುತಿಗೈಯುತ್ತಾರೆ ಶತ ಎಂದರು.

ಶತಧೃತಿ ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಮರೀಚ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ನಾರದ, ಭೃಗು ಇಬ್ಬರು ಹೊರತು ಉಳಿದವರೂ ಅಪರಾಜಿತನೆಂಬ ಪರವಶನಲ್ಲದ ಸರ್ವೋತ್ತಮ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಸುಸಮಾಧಿಯೆಂಬ ವಿಕಾಗ್ರ ಧ್ಯಾನದಿಂದ ಒಲಿಸಿ ಅಂದರೆ ಮೆಚ್ಚಿಸಿ, ಮೂರುಲೋಕದಲ್ಲೂ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ಆಪ್ರತಿಮೆಯೆಂಬ ಅಸದೃಶ ಸುತಪೋನಿಧಿಗಳಾದ ವ್ರತನಿಷ್ಠರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕರಾದ ಮರೀಚಿ ಅತ್ರಿ ಪುಲಹ ಕ್ರತು ವಸಿಷ್ಠ ಪುಲಸ್ತ್ಯ ವೈವಸ್ವತಮನು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಅಳಿರ ಈ ಒಂಭತ್ತು ಜನಗಳ ವಾದಗಳಿಗೆ ಎರಗುವ ಅಂದರೆ ನಮಿಸುವರು. 120||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಪ್ರಸಕ್ತವದ್ಯದಿಂದ- ಬ್ರಹ್ಮವ್ಯಕ್ತರಾದ ಮರೀಚ್ಯಾದಿ ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳು ಮತ್ತು ವೈವಸ್ವತಮನು ಮತ್ತು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ- ಈ ಒಂಭತ್ತು ಮಂದಿಯನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತಾರೆ.
- 2 ಶತಧೃತಿ- ಚತುರ್ಮುಖಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ- “ಶತಧೃತಿ”- ಎಂದು

ಹೆಸರು. ನೂರು ಬ್ರಹ್ಮಕಲ್ಪಗಳ ಕಾಲ ಭಗವತ್ಕಾರ್ಯಸಾಧಕತೆಗಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಶತಾನಂದರೆನಿಸುವರು.

3. ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳು ಏಳುಮಂದಿ ಯುಷ್ಕರ್ಗ. ಇವರೇ ಮರೀಚ್ಯಾದಿ ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳು. ಅವರು ಕ್ರಮವಾಗಿ (1) ಮರೀಚಿ (2) ಅತ್ರಿ (3) ಪುಲಹ (4) ಕೃತು (5) ವಸಿಷ್ಠ (6) ಪುಲಸ್ತ್ಯ ಮತ್ತು (7) ಅಂಗಿರಸ್ ಎಂಬ 7 ಮಂದಿ ಯುಷ್ಕರ್ಗಳು.

4. ಈ ಏಳುಮಂದಿ ಯುಷ್ಕರ್ಗಳೂ ತಪೋನಿಧಿಗಳು. ಮಹಾತಪಸ್ವಿಗಳು (ಸುತಪೋನಿಧಿಗಳು).

5. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಅಸದೃಶನು. ಅಪರಿಮಿತ ಮಹಿಮಾ ಸಂಪನ್ನನು. ಒಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯನು. ಸಮಾಭ್ಯಧಿಕಶೂನ್ಯನು. ಇದರಿಂದ ಅಪ್ರತಿಮ- ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

6. ಅಪ್ರತಿಮನಾದ ಅಪ್ರಮೇಯನು ಅಜೇಯನು. ಪರವಶವಲ್ಲದವನು. ಇದರಿಂದ ಅಪರಾಜಿತನು.

7. ಅಂತಹ ಅಪ್ರತಿಮ ಅಪರಾಜಿತನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳು ತಮ್ಮ ಘೋರತಪಸ್ಸಿನ ದ್ವಾರಾ, ಅಸಂಪ್ರಜ್ಞಾತ ಸಮಾಧಿಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ಒಲಿಸಿಕೊಂಡು, ಅವನ ಅನುಗ್ರಹ ಪಡೆದ ಮಹಾನುಭಾವರು. (ಸುಸಮಾಧಿಯೊಳು ಒಲಿಸಿ) ಅವರು ತ್ರಿಲೋಕ ಎಖ್ಯಾತರು.

8. ವೈವಸ್ವತಮನು ಮತ್ತು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ- ಈರ್ವರೂ ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮವೃತ್ತರಲ್ಲ. ಈರ್ವರೂಳಿದು- ಇವರಿಬ್ಬರನ್ನ ಬಿಟ್ಟು ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ- ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರು. 16ನೆಯ ಕಕ್ಷೆಗೆ ಸೇರಿದ ಈರ್ವರು ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಸಮಾನ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ್ದರಿಂದ ಈ ರೀತಿ

ಪದ್ಯ ೩೧

ಇದಿತ್ಯರೊಳು ನೊದಲಿಗ |
ಏತ್ರ ಪ್ರವಹನಾನಿ ನಿ |
ಪ್ರಾವಹಿ ನಿರಯತಿ ನಿರ್ಜರ ಗುರುಮಹಿಳೆ ಕಾಶ ||
ಕಸರನುದಿನಾಧಿ |
ಏಪಟಿಲವಳಿದು ವಿಬುಧರಿ |
ಕೊಡಲಖಿಳ ಮಂಗಳವಾವಕಾಲದಲಿ || ೩೧ ||

ವೃದ್ಧಿಯಿಂದ ದಾಸರಾಯರು, 17ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನನಾದ ಮಿತ್ರಾದಿ
ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ||31||

ಇತ್ಯರೊಳು = 12 ಮಂದಿ ಸಂಖ್ಯಾಕರಾದ ಸೂರ್ಯರು
ನೊದ = ಆದಿಸೂರ್ಯನಾದ, ಉರುಕ್ರಮ ನಾಮಕ
19 ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಆವತಾರನು. ತದ್ವ್ಯತಿರಿಕ್ತ ಉಳಿದ
ಆದಿತ್ಯರಲ್ಲಿ, ಮಿತ್ರ = ಮಿತ್ರನಾಮಕ ಸೂರ್ಯನು,

ಪ್ರವಹನಾಭಿಧಿ = ಪ್ರವಹನವಾಯುದೇವರ ಪತ್ನಿಯಾದ, ಪ್ರಾವಹಿ
 ಪ್ರಾವಹಿನಾಮಕಳು. ನಿರಯತಿ = ದಿಶ್ಚಲಕನಾದ ನಿರಯತಿಯು,
 ನಿರ್ಜರಗುರುಮಹಿಳೆ = ಸುರಗುರುಗಳಾದ ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಪತ್ನಿ,
 ತಾರಿ = ತಾರಾದೇವಿ, ಈ ದಿನಾಳಸರು = ಈ ನಾಲ್ಕುಮಂದಿ ದೇವತೆಗಳು
 (ಮಿತ್ರ-ಪ್ರಾವಹಿ-ನಿರಯತಿ-ತಾರಾದೇವಿ), ಅನುದಿನ = ಪ್ರತಿದಿನದಲ್ಲೂ
 ಅಧಿ = ಮನೋವ್ಯಾಧರೂಪವಾದ ವ್ಯಸನಾದಿಗಳನ್ನು, ವ್ಯಾಧಿಯು =
 ದೈಹಿಕವಾದ ರೋಗಾದ್ಯುಪದ್ರವಗಳನ್ನು, ಉಪಶಮನವೆಂದು = ಇವುಗಳ
 ತೊಂದರೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ನಿಬುಧರಿಗೆ = ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾದ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ,
 ಆದರದಿ = ಅಂತಃಕರಣ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ಅಖಿಳಮಂಗಳವ = ಸಮಸ್ತ
 ವಾದ ಜ್ಞಾನ, ಭಕ್ತಿ, ವೈರಾಗ್ಯಗಳೆಂಬ ಶುಭಗಳನ್ನು, ಅವಕಾಲದಲಿ =
 ಸದಾ ಸರ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಕೊಡಲಿ = ಕೊಟ್ಟು, ಉದ್ಧರಿಸಲೆಂದು
 ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. 131 ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

1. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣಾಚಾರ್ಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

17ನೇ ಕಕ್ಷದ ಮಿತ್ರಾದಿಗಳನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ.

ಹನ್ನೆರಡು ಮಂದಿ ಸೂರ್ಯರೂಳು ಆದಿಸೂರ್ಯನಾದ ಉರುಕ್ರಮನು.
 ಇವನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪರಮಾತ್ಮನು. ತದ್ವ್ಯಕ್ತಿರಿಕ್ತ ಆದಿತ್ಯರು ಹನ್ನೊಂದು
 ಮಂದಿ. ಮಿತ್ರನಾಭುತ ಸೂರ್ಯ, ಪ್ರವಹನವಾಯುದೇವರ ಪತ್ನಿ ಪ್ರಾವಹಿ
 ನಾಮಕದೇವೀರು, ನಿರಯತಿ, ದೇವತಿಗಳಿಗೆ ಗುರುಗಳಾದ ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರ
 ಪತ್ನಿಯಾದ ತಾರಾದೇವೀರು, ಈ ನಾಲ್ಕುಮಂದಿ ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರತಿದಿನದಲ್ಲೂ
 ಮನೋವ್ಯಸನಾದಿಗಳು, ದೇಹಕ್ಕೆ ರೋಗಾದ್ಯುಪದ್ರವಗಳು ಇವುಗಳ ಸಮೂಹ
 ಗಳ ಪರಿಹಾರಮಾಡಿ, ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾದ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಆದರ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ
 ಸಮಸ್ತವಾದ ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ ವೈರಾಗ್ಯ ಮಂಗಳವನ್ನ ಸದಾ ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ

ಒಟ್ಟು ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಾಡೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು
ಪ್ರಕೃತ. ||31||

2. ಛಾಂದಸ್ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಮಿತ್ರನೊಬ್ಬ ಸೂರ್ಯ, ಪ್ರವಹನ ಸತಿ ಪ್ರಾವಹಿ, ನಿರಯತಿ, ಗುರು
ಪತ್ನಿಹಾರ ಈ ದೇವತೆಗಳು ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಯನ್ನೂ ವ್ಯಾಧಿಯನ್ನೂ ಆಗಾಗ್ಗೆ
ಬರುತ್ತಿರುವ ಅವತ್ತುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ಸರ್ವದಾ ಮಂಗಳವನ್ನು ಕೊಡಲಿ.

||31||

೧. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿ :-

“ದ್ವಾದಶ”-ಇತಿ|| “ನಿರ್ಜರ”= ದೇವ. “ಮಹಿಳಾ”= ಭಾರ್ಯಾ.
ಉಪಲಿಖಿತಂ= ವಿಘ್ನ, ಸಪ್ತದಶೀಕಲ್ಪಾ. ||31||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

“ನಿರ್ಜರಗುರು”-ಎಂಬಲ್ಲಿ, “ನಿರ್ಜರ-ಶಬ್ದಕ್ಕೆ-“ದೇವತೆಗಳು” ಎಂಬ
ಅರ್ಥ. ಅವರ ಗುರುವು ಬೃಹಸ್ಪತಿ. ಅವರ “ಮಹಿಳೆ”-ಕಂಡತಿ-ತಾರಾ
ದೇವಿ.

“ಉಪಲಿಖಿತಂ”-ಶಬ್ದಕ್ಕೆ “ವಿಘ್ನ”-ವೆಂಬ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ 17ನೆಯ
ಕಲ್ಪಾ ಮುಗಿದುದು. ||31||

3. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಮಿತ್ರಸೂರ್ಯ, ನಿರಯತಿ, ಪ್ರಾವಹಿದೇವಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ
ದ್ವಾದಶ ಎಂದು.

ದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯರಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಸಂಖ್ಯೆಯನಾದ ಮಿತ್ರನಾಮಕ ಸೂರ್ಯನು
ಶ್ವೇತವಾಯು ಪತ್ನಿಯಾದ ಪ್ರಾವಹಿದೇವಿ, ನಿರಯತಿ. ದೇವಗುರುವಿನ

ಪತ್ನಿ ತಾರೆ ಈ ದೇವತೆಗಳು ಸದಾ ವ್ಯಾಧಿ ಉಪಚಳವೆಂಬ ರೋಗದ ತೆರೆಯನ್ನು ಹರಿದು, ವಿಬುಧರೆಂಬ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಆದರದಿಂದ ಅಖಿಳ ಶುಭವನ್ನು ಸದಾ ಕೊಡಲಿ. ||31||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

1. ಪ್ರಸಕ್ತ ಪದ್ಯದಿಂದ 17ನೆಯ ಕಕ್ಷಾವನ್ನರಾದ- ಮಿತ್ರನಾಮಕ ಸೂರ್ಯ ಪ್ರಾವಹೀ- ನಿರಯತಿ- ತಾರಾ- ಈ ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿಗಳ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

2. ಸೂರ್ಯರ ವರ್ಗ 12 ಮಂದಿ. ಇವರಿಗೆ ದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯರೆಂದು ಹೆಸರು. ಪಿತೃಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಿತಾಮಹ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತಾವರ್ಗ. ಈ ದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯರಲ್ಲಿ ಉರುಕ್ರಮನಾಮಕ ಸೂರ್ಯನು ಸಾರ್ವಾತ್ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅವತಾರನು. ಆತನನ್ನು ಉಳಿದು, ಇತರ ಸೂರ್ಯರ ಸಂಖ್ಯೆ 11. ಈ 11 ಮಂದಿಗಳ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗನು ಎಂದರೆ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನಾವನ್ನಾದವನು ಮಿತ್ರ ನಾಮಕ ಸೂರ್ಯನು (ಮೊದಲಿಗನಾದ ಮಿತ್ರ).

3. ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನ ದಿಕ್ಪಾಲಕನು ಪ್ರವಹನಾಮಯುವು. ಈತನು 49 ಮರುದ್ಗಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು. ಈತನ ಪತ್ನಿ- ಪ್ರಾವಹೀ.

4. ನೈರುತ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನ ದಿಕ್ಪಾಲಕನು - ನಿರಯತಿಯು. ಈತನು ದೈತ್ಯವಂಶಜಾತನಾಗಿದ್ದರೂ, ಪ್ರಹ್ಲಾದ, ಬಲಿ, ವಿಭೀಷಣರಂತೆ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತನು. ದೇವತಾಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು. ಇವನಿಗೆ- ಪುಣ್ಯಜನಪನೆಂದೂ ನಾಮಾಂತರ.

5. ನಿರ್ಜರರು- ಎಂದರೆ, ಮುಚ್ಚಿ ಇಲ್ಲದ ದೇವತೆಗಳು. ಅವರ

ಗುರುಗಳು ನಿರ್ದರಂ ಗುರುಗಳಾದ ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಚಾರ್ಯರು. ಅವರಪತ್ನೀ-
ಕಾರಾದೇವಿ.

6. ಅಂತು, ವಿಶ್ವನಾಮಕ ಸೂರ್ಯ- ಪ್ರಾವಹೀ- ನಿರಯತಿ-
ಕಾರಾದೇವಿ- ಈ ನಾಲ್ವರೂ ಸಮಾನ ಕರ್ತಾವನ್ನರು. 17ನೆಯ ಕರ್ತಾಕ್ಷೇ-
ಷೀಂದವರು.

7. ಈ ನಾಲ್ವರು ದಿವೌಕಸರು- ಅಂದರೆ ದೇವಲೋಕ ನಿವಾಸಿಗಳಾದ
ದೇವತೆಗಳು. ಇವರು ನಮ್ಮ ಉಪಟಳ-ಎಂದರೆ, ತಂದರೆ ಅಥವಾ ವಿಘ್ನ
ಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

8. ಇಂತಹ ಉಪಟಳವು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ. (1) ಆಧಿ, (2) ವ್ಯಾಧಿ
ಮನ್ನಿಸಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಚಿಂತೆ, ವ್ಯಸನಾದಿಗಳು ಆಧಿ- ಎನಿಸುವವು. ದೇಹಕ್ಕೆ
ಬರುವ ರೋಗಾದಿ ಉಪದ್ರವಗಳು- ವ್ಯಾಧಿಗಳು.

ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ದೇವತೆಗಳು, ಮಾನಸಿಕವಾದ ಆಧಿ
ಮತ್ತು ದೈಹಿಕವಾದ ವ್ಯಾಧಿಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ, (ಉಪಟಳವಳದು) ಜ್ಞಾನಿ
ಗಳಿಗೆ (ವಿಬುಧರಿಗೆ) ಸಕಲ ಶುಭಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಸದಾ ಸರ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ
ಹೀಡಲಿ ಎಂದು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ||31||

ಪದ್ಯ ೩೨

ಮೂಲ :

ಮಾನನಿಧಿಗಳೆನಿಸುವ ವಿಷ್ಣು |
 ಕ್ಷೇನ ಧನಪ ಗಜಾನನರಿಗೆ ಸ |
 ಮಾನರೆಂಭತ್ತೈದು ಶೇಷತಶಸ್ತು ದೇವಗಣ ||
 ಕಾನಮಿಸುವೆನು ಬಿಡದೆ ಮಿಥ್ಯಾ |
 ಜ್ಞಾನ ಕಳೆದು ಸುಜೋಧತಮ್ನಿ ಸ |
 ದಾಸುರಾಗದಲೆನುಗೆ ಪರಿಪಾಲಿಸಲಿ ಸಂಪದವ || ೩೨ ||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

ಪ್ರಸಕ್ತ ಪದ್ಯದಿಂದ ದಾಸರಾಯರು 18ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ, ವಿಷ್ಣು
 ಕ್ಷೇನ- ಕುಬೇರ- ಗಣಪತಿ- ಶೇಷತಶಸ್ತುರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ. || 32 ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಮಾನ = ವೇದವುರಾಣ ಸದ್ವ್ಯಾಪ್ಯಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವ ಜ್ಞಾನ,
 ನಿಧಿಗಳೆನಿಸುವ = ನಿಧಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯಿಸುವ (ಜ್ಞಾನ-ತಪೋನಿಧಿಗಳಾದ)
 ವಿಷ್ಣುಕ್ಷೇನ = ವಾಯುಪುತ್ರನಾದ ವಿಷ್ಣುಕ್ಷೇನ, ಧನಪ = ಧನಾಧಿಪತಿ
 ಯಾದ ಕುಬೇರ, ಗಜಾನನರಿಗೆ = ಗಜವದನನಾದ ಶ್ರೀವಿಘ್ನೇಶ್ವರ-
 ಈ ಮೂರು ಮಂದಿಗಳಿಗೆ, ಸಮಾನರು = ಕಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಮಾನರಾದ,
 ಎಂಭತ್ತೈದು ಶೇಷತಶಸ್ತು = 85 ಮಂದಿ ಸೋಮಪಾನಾರ್ಹರಾದ ಶೇಷ
 ತಶಸ್ತುರೆಂಬ, ದೇವಗಣಕೆ = ದೇವತಾ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ, ಬಿಡದೆ ಅನಮಿ
 ಸುವೆನು = ಸದಾಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ಮಂಡಿಸುತ್ತೇನೆ, ಮಿಥ್ಯಾ
 ಜ್ಞಾನ ಕಳೆದು = ಜಗತ್ತುಮಿಥ್ಯಾ-ಜೀವೇಶರ ಅಜೇಧ, ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ

ವಿಷಯಗಳೇ ತಾರಕ- ಎಂಬೀ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ಸುದೋಧ
 ವಿಷ್ಣು = ಸಮೀಚೀನವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಎಮಗೆ = ಎಮ್ಮ
 ಗಗೆ, ಅನುರಾಗದಲಿ = ನಿರಂತರ ಅತಿಪ್ರೇಮದಿಂದ, ಸಂಪದವ =
 ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ- ವೈರಾಗ್ಯಗಳೆಂಬ ದೈವೀಸಂಪತ್ತನ್ನು, ಪರಿಪಾಲಿಸಲಿ =
 ಸಿದ್ಧಿ, ಸಂರಕ್ಷಿಸಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ||32||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

18ನೇ ಕಕ್ಷದ ವಿಷ್ಣುಕ್ಷೇನಾದಿಗಳು, ಶೇಷಶಕ್ತರು ಇವರಗಳನ್ನು
 ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಾರೆ.

ವೇದವುರಾಗಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರ, ಧನಧಾನ್ಯಾದಿ ನವನಿಧಿಗಳು ಎಂತ ಎನಿಸು
 ಣ ವಾಯುವುತ್ರ ವಿಷ್ಣುಕ್ಷೇನ. ಕುಬೇರ. ವಿಘ್ನೇಶ್ವರರಿಗೆ, ಈ
 ಋಯಮಂದಿಗಳಿಗೆ ಸಮಾನರಾದ- ಸೋಮಪಾನಾರ್ಹರು ನೂರುಮಂದಿ.
 ದೋಳಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಕಕ್ಷದವರು ಹೋಗತಾ ಉಳಿದವರು, ಇವರೊಳಗೆ
 ರ ಕಕ್ಷದವರು ಹೋಗತಾ ಅವಶಿಷ್ಟರಾದ- ದೇವಗಣ. ಸಮಾನರು.
 | ದೇವಗಣಕ್ಕೆ ಸದಾಕಾಲದಲಿ ಚಂದಾಗಿ ಪಂದನಾಮಾಡುವನು. ವಿಷಯ
 ಳಾದಿಗಳೇ ತಾರಕವೆಂಬ ವಿಘ್ನಜ್ಞಾನ ಕಳೆದು. ಅಹಂಭಾವವೆಂಬ
 ಕ್ಷಿಪ ಕೊಡದ, ಜ್ಞಾನಭಕ್ತಿ ವೈರಾಗ್ಯಗಳೇ ತಾರಕವೆಂಬ ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನ
 ಷ್ಣು, ಜೀವೇಶಭೇದ, ತಾರತಮ್ಯ ಜ್ಞಾನಕೊಟ್ಟು ನಮ್ಮಗಳಿಗೆ
 ಸುಖರ ಅತಿಸ್ನೇಹದಿಂದ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಚಂದಾಗಿ ಸಂರಕ್ಷಣ ಮಾಡಲಿ
 ಸ, ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡತೇನು ಎಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ
 ದೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||32||

2. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನ, ಕುಬೇರ. ಗಣಪತಿ, ಅಶ್ವಿನೀದೇವರು ಇವರಿಗೆ ಸಮಾನರಾದ ಸೋಮವಾನಾಹಾರಾದ 100 ಮಂದಿ ದೇವತೆಗಳ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಉತ್ತಮ ದೇವತೆಗಳನ್ನುಳಿದು, 35 ಜನರು ಉಳಿದವರು ಇವರಲ್ಲರೂ, ಪ್ರಾರಬ್ಧವಶಾತ್ತಾಗಿ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನ ಸಂಭವಿಸಿದರೂ ಅದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ಉತ್ತಮ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ತ್ವರಿತವಾಗಿ ಪಡೆಯುವುದಿ. ||32||

4. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿ :-

“ಮಾನ”- ಇತಿ || “ಗಣಕ”- ಇತ್ಯನ್ವಯಃ || ಅಪ್ಪಾದತಿ ಕಲ್ಪಾ ||

||32||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಇಲ್ಲಿ “ದೇವಗಣ”- ಎಂಬುದಕ್ಕೆ “ದೇವಗಣಕ್ಕೆ”- ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ 18ನೆಯ ಕಲ್ಪಾ ಮುಗಿದುದು. ||32||

5. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನ, ಗಣಪ, ಧನಪ, ಶೇಷಶತ 85 ಜನರನ್ನು ಸಹ ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ, ಮಾನವೆಂದು.

ಮಾನವೆಂಬ ಜ್ಞಾನನಿಧಿಗಳು ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನನೂ, ಧನಪತಿ, ಗಜಾನನ ಎಂಬ ಗಣಪತಿ ಇವರಿಗೆ ಸಮಾನರಾದ ಶೇಷಶತರೂ ದೇವತೆಗಳು 85 ಜನ ದೇವಗಣಕ್ಕೆ ಸದಾ ನಾನು ನಮಿಸುವೆನು. ಕೃಪಿಸಿದ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನ ಪರಿಹರಿಸಿ ಸುಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಸದಾ ಅನುರಾಗದಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸಲಿಯೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ||32||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಿಂದ ಶ್ರೀ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸವರ್ಯರು, 18ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ ವಿಷ್ಣುಶ್ಲೇಷನ- ಕುಚೇರ- ವಿಷ್ಣುಶ್ಲೇಷರ- 85 ಮಂದಿ ಶೇಷಣ್ಣ ದೇವತಾಗಣ- ಇವರುಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಗೈದಿರುತ್ತಾರೆ

2. ಮಾನ- ಎಂದರೆ ಗೌರವ. ಅದು ಲಭ್ಯವಾಗುವುದು. ಋಷಿಗಳಾದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ. ಅದರಿಂದ ಸುದೃಢಭಕ್ತಿ. ತದ್ವಿಧ್ಯಾಭಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿ. ಈ ದೈವೀಸಂಪತ್ತನ್ನೇ "ಮಾನ"- ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು.

3. ಪ್ರಸಕ್ತ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ ದೇವತೆಗಳು- ಮಾನನಿಧಿಗಳು. ಇವರ ಜ್ಞಾನನಿಧಿಗಳು. ತಪೋಸಿದ್ಧರು.

4. 18ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನನಾದ ವಿಷ್ಣುಶ್ಲೇಷನನು. ಈತನು ಸ್ವಾಮಿಯುಪ್ಪತ್ತನು ಶ್ರೀಹರಿಯ ದ್ವಾರಪಾಲಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು.

5. ಇದೇ ಕಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಧನಾಧಿಪತಿಯಾದ ಕುಚೇರನು. ಧನಪ್ರಸಾದಕುಚೇರನು ಯಶ್ವಾಧಿಪತಿಯು. ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಿನ ದಿಕ್ಪಾಲಕನು. ರುದ್ರನರ ವಿಷ್ಣುನು.

6. ವಿಶ್ವಂಭರೋಪಾಸಕನಾದ ಗಜಾನನನು 18ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನನು. ವಿಭೂಷಿತದೇವತೆಯು. ಭೂತಾಕಾಶ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು ಶಬ್ದಗುಣಕನು.

7. ಸೋಮಪಾನಾರ್ಹರಾದ 100 ಮಂದಿ ದೇವತಾವರ್ಗದಲ್ಲಿ. ಕೃಷ್ಣಕಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ 17 ಮಂದಿಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟು ಉಳಿದ 83 ಮಂದಿಗೆ ಕೃಷ್ಣಕಕ್ಷ ರಂದು ಹೆಸರು. (ಶತಸ್ಥ 100 ಮಂದಿ. ಶೇಷ- ಉಳಿದ

18ನೆಯ ಕಷ್ಟಾಪನ್ನರಾದ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ-ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನ-ಕುಬೇರ-
ಗಣಪತಿ- 35 ಮಂದಿ ಶೇಷಶತ್ಕ ದೇವತಾಗಣ. ಇವರ ಬಾಹುರವಿಂ
ಗಳಿಗೆ ಭಕ್ತಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ನಮಿಸುತ್ತಾರೆ.

9. ಜಗತ್ತು ಮಿಥ್ಯಾ, ಜೀವೇಶರಲ್ಲಿ ಅಬೇಧ- ಎಂಬ ಮಿಥ್ಯಾ
ವಾದಿಗಳ ಕುಮತಗಳನ್ನು ದೂರವಿರಿಸಿ, ತತ್ಸಂಬಂಧವಾದ ಭ್ರಾಂತಿಜ್ಞಾನ
ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನ- ಅನ್ಯಥಾಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ. ಸುಜ್ಞಾನವನ್ನು ನೀಡಿ.
ಭಗವದ್ವಿಷಯಕವಾದ ನಿಶ್ಚಿತಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ನಮ್ಮಗಳನ್ನು ಆತ್ಮನ
ಅಂತಃಕರಣಪೂರಿತವಾಗಿ (ಸದಾಸುರಾಗದಲಿ) ಜ್ಞಾನ- ಭಕ್ತಿ- ವೈರಾಗ್ಯ
ಗಳೆಂಬ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಕರುಣಿಸಿ, ಸಂರಕ್ಷಿಸಲಿ- ಎಂದು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ ದಾಳ
ರಾಯರು. ||32||

ಪದ್ಯ ೩೩

ಮೂಲ :

ಭೂತಮಾರುತವಾಂಶರಭಿಮಾ |
ನೀ ತಪಸ್ವೀ ಮರೀಚಿಮುನಿ ಪುರು |
ಹೂತನಂದನ ಸಾದಮಾನಿ ಜಯಂಶರೇನುಗೊಲಿದು ||
ಕಾಶರವ ಪುಟ್ಟಿಸದೆ ವಿಷಯತಿ |
ವೀತಭಯನ ಪದಾಬ್ಜದಲಿ ವಿಪ |
ರೀತಬುದ್ಧಿಯನೀಯದೆ ಸದಾ ಪಾಲಿಸಲಿ ಎನ್ನು || ೩೩ ||

ಅವತರಣಕೆ :-

ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಿಂದ, 19ನೆಯ ಕಷ್ಟಾಪನ್ನರಾದ ಜಯಂತಾದಿಗಳನ್ನು
ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ||33||

ಭೂತವ್ಯಾಸಂಧಿ :-

ಭೂತಮಾರುತ = ಪಂಚಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ವಾಯುತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ 'ಭೂತವಾಯು' ಎಂತ ಸಾಂಕೇತ. ಈ ಭೂತವಾಯುವಿನ ಮುಖ್ಯಾಭಿಮಾನಿಯು 'ಪ್ರವಹವಾಯುದೇವರು'. ಅವಾಂತರಾಭಿಮಾನಿಯು ಭೂತಮಾರುತನು. ತಪಸ್ವೀಮುರೀಚಿ = ತಪಸ್ವಿಗಳಾದ ಮುರೀಚಿಮುನಿ, ಪುರುಹೂತನಂದನ = ಇಂದ್ರದೇವರ ಪುತ್ರನಾದ. ಪಾದಾಭಿಮಾನಿ = ಪಾದಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ, ಜಯಂತರು = ಜಯಂತ. ಇವರು, ಎಮಗೆ ಒಲಿದು = ನಮಗೆ ಪ್ರಸನ್ನರಾಗಿ, ವಿಷಯದಿ = ಪ್ರಾಪಂಚಿಕವಯುಭೋಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ, ಕಾತರವ = ಅಭಿಮಾನವನ್ನು, ಪುಟ್ಟಿಸದೆ = ಒಬ್ಬಸದೇ, ವೀತಭಯನ = ಸರ್ವಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಭಯಗಳಿಂದಲೂ ರಹಿತನಾದ (ನಿರ್ಭೀತನಾದ), ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಕವಾಬ್ದಲಿ = ಚರಣಾವಿಂದರಗಳಲ್ಲಿ (ಪಾದ + ಅಬ್ದ), ನಿಪರೀತಬುದ್ಧಿಯನು ಈಯದೆ = ನಿರ್ಗುಣ, ನಿರಾಕಾರ, ಶೂನ್ಯ - ಎಂಬ ವಿಪರೀತರೂಪವಾದ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಡದೆ, ಎಮ್ಮು = ನಮ್ಮಗಳನ್ನು, ಸದಾಪಾಲಿಸಲಿ = ನಿರಂತರವೂ ಸಂರಕ್ಷಿಸಲಿ ಎಂದು ಸ್ತುತಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. || 33 ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

16ನೇ ಕಕ್ಷದ ಜಯಂತಾದಿಗಳನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ.

ಪಂಚಭೂತಪ್ರವಿಷ್ಟವಾದ ವಾಯುವಿಗೆ ಭೂತವಾಯು ಎಂತ ಸಾಂಕೇತ. ವಾಯುತಟ್ಟು ಚೇತನಕ್ಕೆ ಇರೋದಾಗಿ ಅದೆ. ಈ ವರ್ತಮಾನ ವಾಯುಜಯವಾಯುವಾದ್ದರಿಂದ ಭೂತತಟ್ಟು ಪ್ರಯೋಗವು. ಈ ಭೂತವಾಯುವಿಗೆ

ಮುಖ್ಯಾಭಿಮಾನಿ ಪ್ರವಹವಾಯುದೇವರು, ಅವಾಂತರಭಿಮಾನಿ ಬ್ಯಾಕಿ, ಅವಗೆ ಭೂತಮಾರುತ ಎಂತ ಹೆಸರು. ತಪಸ್ವಿಗಳಾದ ಮರೀಚಿಮುನಿ, ಇಂದ್ರದೇವರ ಮಗನಾದ ಪಾದಾಭಿಮಾನಿ ಜಯಂತ ಇವರು ನಮಗೆ ಪ್ರಸನ್ನರಾಗಿ, ಪ್ರಾಕೃತ ವಿಷಯಭೋಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನವುಳ್ಳವರು. ಭಯರಹಿತನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಕಮಲದ್ವಯದಲ್ಲಿ ಇರುವಂಥ ಮಹಾಮಹಾತ್ಮಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ, ಶ್ರೀದೇವರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಗುಣ, ನಿರಾಕಾರ, ಶೂನ್ಯ ಎಂಬಂಥಾ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಡದೆ, ಶ್ರೀದೇವರು ಸರ್ವೋತ್ತಮ, ಅಪ್ರಾಕೃತಗುಣವಿಶಿಷ್ಟ, ಸರ್ವವ್ಯಾಪ್ತ ಇತ್ಯಾದಿ ಸುಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ನಮ್ಮಗಳನ್ನು ನಿರಂತರ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡತಾ ಬರಬೇಕೆಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ತತ್ಪರ್ಮ. 133

2. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಭೂತವಾಯುವೆಂಬ ಪಾಂಚಭೂತಿಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಜಡವಾದ ಗುಣಿ ಅಭಿಮಾನಿಯು ಪ್ರವಹವಾಯು, ಅಂತರಾಭಿಮಾನಿಯು ಮರೀಚಿಯು. ಮರೀಚಿ ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಮರೀಚಿ, ಅತ್ರಿ ಮೊದಲಾದ 7 ಮುಂದಿಗೆ ಸೇರಿದ ಮರೀಚಿಯೆಂಬವರು, ಅವರು 17ನೇ ಕಕ್ಷಾದಲ್ಲಿ ಇರುವರು. ಇವರು ಯಾರಂದರೆ, ಮರೀಚಿಶಬ್ದದ ಪ್ರಧಾನವಾಯು ಪುತ್ರೋದಿವಕ್ಷತಃ | ಪ್ರಧಾನವಾಯುಚೋ ಭೂತವಾಯುರ್ನಾಮೋ ಮರೀಚಿಃ | ಇತಿ ಗೀತಾ ತಾತ್ಪರ್ಯೋಕ್ತಃ | ಮರೀಚಿರ್ಮರುತಾಮಸ್ಮಿತಿ ಗೀತಾಯಾಂ ಚ" ಎಂಬ ತೀರತವ್ಯ ಸಂಗ್ರಹವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ, ಗೀತಾ ತಾತ್ಪರ್ಯ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಮರೀಚಿಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರಧಾನವಾಯುವಿನ ಮಗನನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ ಗೀತಾ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಯುವಿನ ಮಗನು ಮರೀಚಿ ಎಂಬ ಭೂತವಾಯು ಭಿಮಾನಿಯು ಎಂದೆ ಹೇಳಿದ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ, ಗೀತೆಯ ವಿಭೂತಿ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ "ಮರೀಚಿರ್ಮರುತಾಮಸ್ಮಿ" ವಾಯುಗಳಲ್ಲಿ ನನನ್ನು ಮರೀಚಿಯನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿ ಎಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಈ ಮರೀಚಿಯು ವಾಯುಕುಮಾರ ಮರೀಚಿ ಎಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆಯಿತು. ಈ ಮರೀಚಿ ಜಯಂತರು ನಮಗೊಲಿದ

ವನು ಸುಖದಲ್ಲಿ ಆಶೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸದೆ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಥಾ
ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸದೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಸದಾ ರಕ್ಷಿಸಲಿ. ||33||

4. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಲೋಕಾನುಬಂಧ :-

“ಭೂತ”- ಇತಿ || ಮುಖ್ಯಾಭಿಮಾನೀ ಪ್ರವಹ ವಿವ ಅತಿವಾಹಿ
ನೋಷಿ, ಸ ವಿವ. “ಮರೀಚಿ”- ಶಬ್ದೇನ ಅವಾಂತರಮಾನೀ ದೇವ
ವಿಶೇಷಃ || ತಪಸ್ವಿತ್ವ- ಮುನಿತ್ವೇ ತಸ್ಯೈವ ಪ್ರಾಣ್ ಕಥಿತೇ || ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ
ಬ್ರಹ್ಮವೃತ್ತಾನ್ ಮತೇಶಾಪ್ಯಮಯೋಽಪಿಃ || ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ,
ಪ್ರಪ್ತುಃ, ಭೃಗು, ನಾರಾದಾಃ ದಶದೇವರ್ಷಿಭಿಃ ಗೃಹಸ್ಥ ಯತಿ ಭೇದ
ಂನಾ ನವತಿಃ ಕರ್ಮದೇವ ಸಮಾ”-ಇತಿ ವಿವೃತಂ ವಿವೃತೌ || “ನಂದನೌ”-
ಸುಜ್ಞಾನಭೂದ್ವೌ. ಯಜ್ಞಾನಾಮಾ- ಇಂದ್ರವೃತ್ತಃ || ರುದ್ರತ್ವೈನ್ನ
ಸುಜ್ಞಾಭಿಮಾನೀ || “ಕಾತುರ”= ಆತುರ. ||33||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಮುಖ್ಯಾಭಿಮಾನಿಯು ಪ್ರವಹನೇ | ಅವನಿಗೆ ಅತಿವಾಹಕನೆಂದು
ಬಿಡು. ಆತನೇ “ಮರೀಚಿ”- ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ
ವಾಂತರ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾ ವಿಶೇಷ. ತಪಸ್ವಿ- ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ,
ಋಷಿ ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ, ಅವನನ್ನು ಕುರಿತೇ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ,
ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ, ಸಪ್ತರ್ಷಿ, ಭೃಗು, ನಾರದರೆಂಬ ತೊಂಭತ್ತು ಜನರು ಕರ್ಮ
ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಮರು”- ಎಂಬುದಾಗಿ ತಾರತಮ್ಯವಿವೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳರು
ತ್ತಾರೆ.

“ನಂದನ”- ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳು. ಯಜ್ಞ ಹಾಗೂ
ವಿಷ್ಣು- ಎಂಬುದಾಗಿ. ಅವರಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಾನಾಮಕ ಇಂದ್ರವೃತ್ತನು ರುದ್ರ
ನಿಂದ ನಾಶಪಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ದಕ್ಷಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿ ಎನಿಸಿದವನು.
“ಕಾತುರ”- ಶಬ್ದಕ್ಕೆ, “ಆತುರ”- ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿರುತ್ತದೆ. ||33||

5. ಔ ಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಭೂತವಾಯು ಅಭಿಮಾನಿ, ಅವಾಂತರ ದಿಗಭಿಮಾನಿ ವರೀಚಿಯುಷಿ, ಇಂದ್ರವೃತ್ತ ಜಯಂತನನ್ನು ಸಹ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ, ಭೂತ ಎಂದು.

ಆಕಾಶದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಭೂತ ಜಡವಾಯು ಅಭಿಮಾನಿ ವಾಯು ದೇವರು, ಒದಿಕ್ಕಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿ ಮರೀಚಿ ಎಂಬ ಋಷಿ, ಪಾದಾಭಿಮಾನಿ ಜಯಂತನು ಸಹ ನಮಗೆ ಒಲಿದು ಮರ್ಪಷಯವೆಂಬ ಭೋಗದಲ್ಲಿ ಕಾಶುರ ವೆಂಬ ತ್ವರೆಯನ್ನು ಕೊಡದೆ. ವೀತಭಯ ಅಂದರೆ ನಿರಸ್ತಭಯನಾದ ದೇವರ ಪಾದದಲ್ಲಿ ವಿವರೀತವೆಂಬ ಮಿಥ್ಯಾಹ್ಲಾನವನ್ನು ಕೊಡದೆ ಸದಾ ವಮನ್ನು ಪಾಲಿಸಲಿ. 1331

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಿಂದ ಮುಂದಿನ 19ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ ಭೂತ ವಾಯು ಮತ್ತು ಇಂದ್ರಸುತ ಜಯಂತ ಇವರುಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ.

2. ವಾಯುತತ್ತ್ವವು ಪಂಚಭೂತ ತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದು. ಪ್ರಥಮ ತತ್ತ್ವವಾದ ಆಕಾಶದಿಂದ ವಾಯುವಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿ. ಈ ವಾಯು ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಪ್ರವಹವಾಯುವು ಮುಖ್ಯಾಭಿಮಾನಿಯು. ಪ್ರವಹವಾಯುವು ವಾಯುವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನ ಅಧಿಪತಿ. ಭೂತವಾಯು ಎಂಬುವನು ಜಡವಾಯು ತತ್ತ್ವಕ್ಕಾಗಿ ಅವಾಂತರಾಭಿಮಾನಿಯು, ಪ್ರವಹವಾಯು ಮತ್ತು ಭೂತ ವಾಯು- ಈವರೂ 49 ಮರುದ್ಗುಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು.

ಈ ಭೂತವಾಯುವು ತಪ್ಪಿಯು. ಇವನಿಗೆ ಮರೀಚಿ- ಎಂತಲೂ ನಾಮಾಂತರ (ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಬ್ರಹ್ಮವೃತ್ತ ಮರೀಚಿಮುನಿಯು ಬೇರೆ- ಉತ್ತಮ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನನು).

2. ಪುರುಹೂತ- ಎಂದರೆ, 100 ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗಗಳನ್ನು ಘಟಿಸಿ, ಸಾಧನೆಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇಂದ್ರಪದವಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಇಂದ್ರ ದೇವರು.

ಪುರುಹೂತನಂದನ- ಎಂದರೆ. ಇಂದ್ರನ ಮಗನಾದ ಜಯಂತನು. ಇಂದ್ರದೇವರಿಗೆ ಯಜ್ಞ ಮತ್ತು ಶಿಂಧು ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಸುತರು ಇವರ ಕೈಗೆ ಯಜ್ಞನಾಮಕನೇ ಜಯಂತನು. ರುದ್ರದೇವರಿಂದ ನಾಶಪಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ದಕ್ಷಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು. ಜಯಂತನು ವಾದಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ತತ್ತ್ವದೇವತೆಯು.

4. ಅಂತಹ ಭೂತವಾಯುವಿಗೂ ಮತ್ತು ಜಯಂತನಿಗೂ ಭಕ್ತಿ ಪೂರೈಸುವಾಗಿ ವಂದಿಸುತ್ತಾರೆ- ದಾಸರಾಯರು,

5. ವಿಷಯಾದಿ- ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಸುಖೋಪಭೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಎದರ್ಥ. ಈ ವಿಷಯ ಸುಖಗಳು ಕ್ಷಣಿಕ. ತಜ್ಜನ್ಯವಾದ ಸುಖವು ಅಲ್ಪ ಕಾಲಿಕವಾದುದು. ನಷ್ಟ ಧರ್ಮವುಳ್ಳದ್ದು.

ಇಂತಹ ವಿಷಯಭೋಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾತರವ- ಎಂದರೆ, ಹೊಂದ ಬೇಕೆಂಬ ಕಳವಳ- ಆಸಕ್ತಿ- ಆತುರ. ಇದನ್ನು ಕೊಡದೇ ಸಂರಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ.

6. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ನಿರ್ಭೀತನು. ಆತನಿಗೆ ಯಾರಿಂದಲೂ ಭಯವಿಲ್ಲ. ಭಯರಹಿತನಾದ್ದರಿಂದ, ವೀತಭಯನು (ವೀತ- ಹೋಗಿ ರೈತ. ಭಯ- ಭಯ, ಅಂದರೆ- ಭಯರಹಿತನು).

7. ಅಂತಹ ವೀತಭಯನಾದ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರನ ಚರಣಾರವಿಂದಗಳಲ್ಲಿ (ಕಪಾಲ್ಪ) ನಿಶ್ಚಯವಾದ (ಭ್ರಾಂತಿ- ಅನ್ಯ- ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನರಹಿತವಾದ) ಛಾಪವನ್ನು ಸದಾ ನೀಡಿ, ಸಂರಕ್ಷಿಸಲಿ- ಎಂದು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ. 1338

ಪದ್ಯ- ೩೪

ಮೂಲ :-

ಕಾಲಯುಗಿಗಳೆಂಭತ್ತು ಹೈಹಯ |
 ನಿಲೆಯಕಂಪನಗೈದ ಪೃಥು ಮಂ |
 ಗಳ ಪರೀಕ್ಷಿತ ನಹುಷ ಸಾಧಿ ಯಯಾತಿ ತಶಿಬಿಂದು ||
 ಬಲಿ ನೊದಲು ಸಪ್ತೇಂದ್ರರಿವರಿಗೆ |
 ಕಲಿತ ಕರ್ಮಜ ದಿವಿಜರೆಂಬರು |
 ಉಳಿದ ಏಕಾದಶ ಮನುಗಳು ಉಚ್ಛ್ರಯ ಚ್ಯವನ ಮುಖ

|| ೩೪ ||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

19ನೆಯ ಕಕ್ಷಕೈ ಸೇರಿದ ಅವಶಿಷ್ಠರಾದ ಹೈಹಯ-ವೃಥು ಚಕ್ರವರ್ತಿ-
 ವೈಷ್ಣವ- ನಹುಷ- ಯಯಾತಿ- ತಶಿಬಿಂದು, ಬಲಿ- ಮುಂತಾದವರನ್ನು
 ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ||34||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಕರ್ಮಜ = ಕರ್ಮದಿಂದ ಜನಿತವಾದ, ಕಲಿತ = ಸ್ವರೂಪ
 ಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿ ದೇವತ್ವ ಇದ್ದು, ಅದು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾದ. ದಿವಿಜ
 ರೆಂಬರು = ಕರ್ಮಜ ದೇವತೆಗಳಂತ ಕರೆಯಿಸುವರು. ಉಳಿದವರು =
 ಷೋಷೋಕ್ತ ಹೋಗತಾ, ಉಳಿದವರು, ಬಲಿ ನೊದಲು = ಬಲಿ
 ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಆರಂಭಿಸಿ, ಸಪ್ತೇಂದ್ರರು = ಏಳುಮಂದಿ ಇಂದ್ರರು, ಏಕಾ
 ದಶ ಮನುಗಳು = ಹನ್ನೊಂದುಮಂದಿ ಮನುಗಳು, ಉಚ್ಛ್ರಯ =
 ಉಚ್ಛ್ರಯಮುಷಿಗಳು, ಚ್ಯವನ = ಚ್ಯವನಮುಷಿಗಳು, ಮುಖ = ಮೊದಲಾದ,
 ಕಾಲಯುಗಿಗಳು = ಯುಗಗಳ ಸಮೂಹ, ಎಂಭತ್ತು = ಎಂಭತ್ತಿ

ಮಂದಿ, ಹೈಹಯಸು = ಹೈಹಯರಾಜ, ಇಲೆಯಕಂಪನಗೈದ = ಭೂವಿಯನ್ನು ನಿಷ್ಕಾರಮಾಡಿ, ಧಾನ್ಯಬೀಜಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸುಗಿದ ಭೂವಿಯನ್ನು (ಭೂ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಯನ್ನು) ಬಾಣದಿಂದ ನಡುಗಿಸಿದ, ಶ್ಯಳು = ವೃಥಾಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಮಂಗಳ = ಅಂಗಾರಕ, ಪರೀಕ್ಷಿತ = ಪರೀಕ್ಷಿದ್ರಾಜ, ನಹುಷ = ನಹುಷಚಕ್ರವರ್ತಿ, ನಾಥಿ = ನಾಭಿರಾಯ, ಯಯಾತಿ ಯಯಾತಿರಾಯ. ಶಶಿಬಿಂದು = ಶಶಿಬಿಂದುರಾಜ - ಇವ ರಲ್ಲರೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. 1341

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೦. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :

ಅವಶಿಷ್ಟ 19ನೇ ಕಕ್ಷದವರನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ.

ಹತ್ತೊಂಭತ್ತನೇ ಕಕ್ಷದ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದವರಿಗೆ, ಈಗ ಹೇಳತಕ್ಕವರಿಗೆ, ಮುಂದೆ ಹೇಳತಕ್ಕವರಿಗೆ ಈ ಯಾವತ್ತೂ ಮಂದಿಯಾದವರಿಗೆ ಕಕ್ಷದಿಂದ ಜನಿತವಾದ, ಸ್ವರೂಪಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿ ದೇವತ್ವ ಇದ್ದು, ಅದು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾದ ದೇವತೆಗಳು ಅಂಬೋರು. ಕಕ್ಷದೇವತೆಗಳೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಪೂರ್ವೋಕ್ತರು ಹೋಗತಾ ಉಳಿದವರು ಒಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿ ಆರಂಭ ಮಾಡಿ ಏಳುಮಂದಿ ಇಂದ್ರರು, ಹನ್ನೊಂದುಮಂದಿ ಮನುಗಳು, ಉಚಿಫ್ಯ ಮುಷಿಗಳು, ಚ್ಯವನಮುಷಿಗಳು ಮೊದಲಾದ ಮುಷಿಮೂಹ ಎಂಭತ್ತುಜನ. ಇವರು ಆಜಾನಜರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ನೂರುಕೋಟಿ ಮುಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿದವರು. ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಾದ ಹೈಹಯರಾಯ, ಭೂವಿಯನ್ನು ನಿಷ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ಧಾನ್ಯ ಬೀಜಗಳನ್ನು ನುಂಗಿದಂಥ ಭೂಮಿ, ಭೂ ಸಾಂಕೇತ ಭೂ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಯನ್ನು ಬಾಣದಿಂದ ಕಂಪನಗೈದ ವೃಥಾಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಅಂಗಾರಕ, ಪರೀಕ್ಷಿದ್ರಾಜ, ನಹುಷರಾಯ, ನಾಭಿರಾಯ, ಯಯಾತಿರಾಯ, ಶಶಿಬಿಂದುರಾಯ ಇವರುಗಳು ಇನ್ನೂ. 1341

2. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಎಂಟನೆಯ ಮನ್ವಂತರಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರನಾದ ಬಲಿ ಮೊದಲು ಮುಂದೆ ಬರುವ ಒಟ್ಟು ಇಂದ್ರರು ಎಳಾ ಜನರು. ಇವರೂ ಮತ್ತೆ ಮುಂದೆ 2 ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಹೇಳುವ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮೊದಲಾದವರೂ. ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ದೇವತ್ವ ಹೊಂದಿದುದರಿಂದ ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳೆನಿಸುವರು. ಅವರು ರೆಂದರೆ :- 14 ಮನುಗಳ್ಳ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪರಮಾತ್ಮನವತಾರ ತಾಪಸು ಮನು 1, ಸ್ವಾಯಂಭುವ 2, ವೈವಸ್ವತ 3, ರೇಂಬ ಈ ಮೂರು ಮನುಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟು ಉಳಿದ 11 ಮನುಗಳು, ಉಚಿಥ್ಯ, ಚ್ಯವನ ಮುಖಿ = ಶುಕ್ರಚಾರ್ಯರು ಮೊದಲಾದ ಋಷಿಕುಲದವರು 80 ಜನರು. ಇಲ್ಲಿ ಕುಲಋಷಿಗಳೆಂಭತ್ತೆಂದು ದಾಸಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುವರು. ಋಷಿಗಳ ಶತಮೇವ ಚ 100 ಋಷಿಗಳೆಂದು ಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದು. ಮತ್ತು ಇದೇ ಸಂಧಿ 49ನೇ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ 100 ಉಳಿಮ 100 ಕೋಟಿ ಎಂದು ದಾಸಾರ್ಯರೇ ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವಿರುವುದು. ಇದರ ಸಮಾಧಾನ: ಒಟ್ಟು ಋಷಿಗಳು 100 ಕೋಟಿಗಳು. ಇವರ ವೈಕಿ 100 ಋಷಿಗಳು ಪ್ರಧಾನರು ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಶೇರಿರುವರು, 100 ಕಮ್ಮಿ 100 ಕೋಟಿ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಮ್ಮಿ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ದಾಸಾರ್ಯರು ಕುಲ ಋಷಿಗಳೆಂಭತ್ತು ಎಂದು ಹೇಳಿದುದರಿಂದ, ಭೃಗುಕಾಲ, ಕಾಶ್ಯಪರು, ಲೋಕಿತು ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕುಲದವರು 80 ಋಷಿಗಳೆಂತಲೂ, ಕುಲಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗದ ಗೋತ್ರಕರ್ತರಲ್ಲದ ಋಷಿಗಳು 20 ಜನರು ಅಂತು 100 ಋಷಿಗಳೇ ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಕುಲಋಷಿಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿ ಸಾಧಾರಣರಾದ 20 ಋಷಿಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 49ನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ 100 ಸಂಖ್ಯಾ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ 20ನ್ನ ಹೇಳಿರತು ರೇಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಹೈಪಯ ದೇಶದರಸನಾದ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಾರ್ಜುನ, ಭೂಮಿಯನ್ನು ವಧಮಾಡಲದ್ಯುಕ್ತನಾಗಿ ಆಕೆಯನ್ನು ಭಯದಿಂದ ನಡುಗು ಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಪೃಥುಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಭೂಪುತ್ರನಾದ ಅಂಗಾರಕನು, ಪರೀಕ್ಷಿತ, ನಹುಷ, ನಾಭಿರಾಜನು, ಯಯಾತಿ, ತಪಿಬಿಂದು. ||34||

4. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಲೋಮುದೀ :-

“ಕುಲ”- ಇತಿ || “ದಶವ್ಯಾಪ್ತದರ್ಶಿನಃ | ಯುಷ್ಮತೀತಿ ಇತ್ಯತ್ರ
 ಗೃಹೀಣಾ ವಿವಕ್ಷಿತಾಃ || ಸನಕಾದಿ ಯತಿ ದಶಕಃ ಏವಂ ನವತಿಃ || ತಾಮ್ರಪಂ
 ಬ್ಬಹ, ಉದ್ಗೀಠಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ- ಅತ್ರ ಯುಷಿಪದೇನ ಕರ್ಮಜಾದ್ಯಾಃ
 ಗ್ರಹಾರ್ತಂತಾಃ ಉಪಲಕ್ಷ್ಯಂತಃ || “ಹೈಹಯಃ- ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಾಃ || “ಗೈದ
 ವ್ಯಥು”- ತತ್ಕಪನಂ ತದುಪಾಖ್ಯಾನೇ ದ್ರವ್ಯವ್ಯಮ್ || “ಮಂಗಳ”- ಶುಭ ||
 “ಸಪ್ತ”- ಬಲಿ ಅದ್ಭುತಾದಯಃ || “ಕಲಿಕರ್ಮ”- ಕೃತಂಕರ್ಮ ತೇನ
 ದೇವತ್ವಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾಃ ಹೈಹವತ್ಸಮಾಃ || “ಉಳಿದ”- ಸ್ವಾಯಂಭುವ
 ಕಾಪಸ ವೈವಸ್ವತಾಪ್ಯೇ. ||34||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಹತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತದರ್ಶಿಗಳು. 10 ಯುಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಗೃಹಸ್ಥಯತಿಗಳನ್ನು
 ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಸನಕ ಮುಂತಾದ ಹತ್ತು ಯತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರು
 ವುದರಿಂದ 90 ಯುಷಿ ಸಂಖ್ಯೆಯಾಗುವುದು. ಬೃಹದಾರಣ್ಯ ಉದ್ಗೀಠ
 ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಭಾಷ್ಯದ ತಾಮ್ರಪರ್ವೀಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಯುಷಿಶಬ್ದದಿಂದ
 ಕರ್ಮಜರನ್ನಾರಂಭಿಸಿ, ಗಂಧರ್ವರವರ್ಯಂತ, ಎಲ್ಲರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸ
 ಟೆಕು. “ಹೈಹಯ”- ಎಂದರೆ, ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಾರ್ಜುನ. “ಗೈದ
 ವ್ಯಥು”- ಪೃಥುಮಹಾರಾಜನು ಇಳಿಯ ಕಂಪನ ಮಾಡಿದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು
 ವ್ಯಥೂಪ್ಖ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ (ಭಾಗವತ- ಸ್ಕಂಧ 4 ರಲ್ಲಿ) ನೋಡಬೇಕು. “ಸಪ್ತ”-
 ಬಲಿ, ಅದ್ಭುತ ಮುಂತಾದವರು 7 ಇಂದ್ರರು. “ಕಲಿಕ”- ಎಂದರೆ,
 ಮಾದಲ್ಪಟ್ಟ “ಕೃತ” ಎಂಬರ್ಥ. ಕರ್ಮತ್ವದಿಂದ ದೇವತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದ
 ಕರ್ಮಜರು. ಅವರು ಹೈಹಯನಿಗೆ ಸಮರು. ಸ್ವಾಯಂಭುವ, ತಾಪಸ,
 ವೈವಸ್ವತ ಮನುಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿದವರು. ||34||

5. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಬಲಿ ಮೊದಲಾದ ಕರ್ಮಜದೇವತೆಗಳು ಮೊದಲು ಚಿತ್ರಗುಪ್ತರವರ

ಗಿರುವವರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ, ಎರಡು ಪದ್ಯದಿಂದ ಬಲಿಯೆಂದು ಮೊದಲು ಮಾಡಿ.

ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಏಳುಜನ ಇಂದ್ರರು ಕರ್ಮಜದೇವತೆಗಳೆಂದು ಕರೆಸುವರು. ತಾಪಸಮನುವೆಂಬ ಶ್ರೀಹರಿರೂಪ, ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನು, ವೈವಸ್ವತಮನು ಈ ಮೂರು ಜನ ಹೊರತು ಉಳಿದ ಹನ್ನೊಂದು ಜನ ಮನುಗಳೂ ಉಚಿಥ್ಯ, ಚೈವನ ಮೊದಲಾದ ಕುಲಯುಷಿಗಳು 85 ಜನ, ಜೈಹಯನೇಬ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಾರ್ಜುನ, ಭೂದೇವಿಯನ್ನು ನಡುಗಿಸಿದ ಪೃಥ್ವಿ ರಾಜನು, ಮಂಗಳರೂಪ ಪರೀಕ್ಷಿತದೊರೆ, ನಹುಷರಾಯ, ನಾಭಿ ಕಾಯ, ಯಯಾತಿಯು, ಶಶಿಬಿಂದುರಾಯ. ||35||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಿಂದ ದಾಸಾರ್ಯರು, 19ನೆಯ ಕಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ, ಅಪರಿಷ್ಕರಾದ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಾರ್ಜುನ- ಇತ್ಯಾದಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

2. ಕುಲಯುಷಿಗಳು :-

“ಋಷೀಣಾಂಶತಮೇವಚ”- ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣವಿದೆ. ಅದರ ಪ್ರಕಾರ, 100 ಮಂದಿ ಋಷಿಗಳೆಂದರ್ಥ. ಹಿಂದಿನ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ದಾಸರಾಯರು 100 ಮಂದಿ ಉಳಿದು, 100 ಕೋಟಿ ಋಷಿವರ್ಗವೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ವಿವರಣೆ ಹೀಗಿದೆ :- ಒಟ್ಟು ಋಷಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ = 100 ಕೋಟಿ. ಇದರಲ್ಲಿ, 100 ಮಂದಿ ಋಷಿಗಳು ಪ್ರಧಾನರು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಕರ್ಮಜದೇವತಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಉಳಿದ 100 ತಮ್ಮ 100 ಕೋಟಿ ಋಷಿವರ್ಗ- ಪ್ರಧಾನ 100 ಮಂದಿಗಿಂತ, ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ- ಎಂದರ್ಥ.

ಈ 100 ಮಂದಿ ಪ್ರಧಾನ ಋಷಿವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಭೃಗು, ಕಾಶ್ಯಪ, ಲೋಕ.... ಮುಂತಾದವರು 80 ಮಂದಿ. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಗೋತ್ರಪ್ರವರ್ತಕರು. ಕುಲಪ್ರಸಿದ್ಧರಲ್ಲದ, ಗೋತ್ರಪ್ರವರ್ತಕರಲ್ಲದ ಉಳಿದವರು 20 ಮಂದಿ. ಈ 80 ಮಂದಿ ಪ್ರಧಾನಋಷಿಗಳು ಕುಲಋಷಿಗಳು. (ಕುಲ- ಗೋತ್ರ ಪ್ರವರ ಪ್ರವರ್ತಕರು).

3. ಹೈಹಯ- ಹೈಹಯದೇಶದ ರಾಜನಾದ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಾರ್ಜುನನು.

4. ಇಳಿಯಕಂಪನಗೈದ ಪೃಥು.

ವೇನರಾಜನು ಪರಮನ್ಯಾಸ್ರಿಕನಾಗಿದ್ದು. ಪ್ರಜಾಪೀಡಿತನಾಗಿದ್ದನು ಅಪನ ಮರಣಾನಂತರ, ಅವನ ದೇಹವನ್ನು ಋಷಿಗಳು ಮಂಥನಮಾಡಿದರು. ಆಗ ಪೃಥುರಾಜನು ಜನಿಸಿದನು. ಧರ್ಮಾತ್ಮನೂ, ಜ್ಞಾನಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ ಚಕ್ರವರ್ತಿ. ವೇನನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಧರ್ಮ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದ ಭೂಮಿಯು, ತನ್ನಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತಿದ್ದ ಧಾನ್ಯಗಳ ಬೀಜಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸುಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ, ಧಾನ್ಯಗಳು ಬೆಳೆಯದೇ, ಫೋರವಾದ ಕ್ಷಾಮ ಉಂಟಾಯಿತು. ಈ ಕಾರಣವನ್ನು ಅರಿತ ಪೃಥುಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಭೂದೇವಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಬಾಣದಿಂದ ನಡುಗಿಸಿದನು. ಆಗ ಭೂಮಾತೆಯು ತಾನು ಸುಗಿದ್ದ ಬೀಜಗಳನ್ನು ಪುನಃ ನೀಡಿ, ಧಾನ್ಯಗಳು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವಂತೆ ಸಹಕರಿಸಿದಳು. ಇದರಿಂದಾ ಇಳಿಯ- ಭೂಮಿಯನ್ನು. ಕಂಪನಗೈದ- ತನ್ನ ಬಾಣದಿಂದ ಕತ್ತರಿಸಿದ. ಪೃಥುಚಕ್ರವರ್ತಿ- ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

5. ಮಂಗಳ- ಎಂದರೆ ಅಂಗಾರಕ ಎಂದು ಶ್ರೀಸಂರಕ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿಯೂ, ಭೂವೃತ್ತನಾದ ಅಂಗಾರಕನು- ಎಂದು ಭಾವಪ್ರಕಾಶನಾರರೂ. ತಮ್ಮ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು ಮಂಗಳ- ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿತರಾಜನಿಗೆ ಶುಭಪ್ರದನಾದ

ಎಂದು ವಿಶೇಷಣವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂಗಾರಕನು ನವಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು. ಕರ್ಮಾಜದೇವತೆಗಳ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದವನು. ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ತತ್ತ್ವಪರಿಶೋಧಕರು ವಿವೇಚಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಕಾಶಕರ ವಿನಂತಿ.

6. ಪರೀಕ್ಷಿತ- ಶ್ರೀಶುಕಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಚವಮೋಚಕವಾದ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತಪುರಾಣವನ್ನು ಶ್ರವಣಮಾಡಿ, ಖಗವರದ್ಭಜನ ಮಾಡ ಮೂಲವನ್ನು ಸೇರಿದ ಮಂಗಳಾತ್ಮನು- (ಇದರಿಂದ "ಮಂಗಳ"- ಶಬ್ದವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಉಚಿತ).

7. ಪಪುಷ- ಯಯಾತಿ ನಾಭೀರಾಜ- ಶತಿದಿಂದು. ಈ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು.

(ಇವರ ವಿವರಗಳನ್ನು ಬೃಹತ್ಕಾರಕವ್ಯಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸನ್ಮಾನ್ಯ ವಾಚಪ್ರಂದದವರು ನೋಡಿ, ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಮನವಿ).

ಈ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಕರ್ಮಾಜದೇವತೆಗಳು. ಚಕ್ರವರ್ತಿ (ನೃಪ) ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದರೂ, ಉತ್ತಮ ಕರ್ಣವನ್ನರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸತ್ಯಾರ್ಥನ ರೂಪವಾದ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ದೇವತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಕರ್ಮಾಜದೇವತೆಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಕರ್ಮಾಜ- ಕರ್ಮದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನರಾದ- ಎಂದರ್ಥ.

8. ಬಲಿನೊಡಲು- ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ವಿರೋಚನನ ಪುತ್ರನು. ಧಾಗವತ್ತೋತ್ತಮರಾದ ಪ್ರಹ್ಲಾದರಾಜರ ಮೊಮ್ಮಗನು.

9. ಸಪ್ತೇಂದ್ರರು- ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಒಂದು ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ 14 ಮಂದಿ ಇಂದ್ರರು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನು, 14 ಮಂದಿ ಮನುಗಳು ಭೂಲೋಕವನ್ನೂ ಆಳುವರು. ಮನುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 14. ಈ 14 ಮಂದಿಗಳಲ್ಲಿ, ತಾಪಕ ಮನು (ಶ್ರೀ ಪರಿಯ ರೂಪ)- ಸ್ವಾಯಂಭಾವಮನು. ಮತ್ತು ವೈವಸ್ವತ

ಮಹಿ (ಉತ್ತಮಕಕ್ಷ) - ಈ ಮೂರುಮಂದಿ ಮನುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಉಳಿದ 11 ಮಂದಿ ಮನುಗಳು, (ಏಕಾದಶಮನುಗಳು). 7 ಮಂದಿ ಉತ್ತಮ ಕ್ಷದ ಇಂದ್ರರನ್ನು ಉಳಿದು, ಉಳಿದ ಸಪ್ತೇಂದ್ರರ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬರಿಯು ಟ್ಟಿನು.

10. ಉಚಿಥ್ಯ ಮತ್ತು ಚೈವನ ಮುಂತಾದ ಋಷಿಶ್ರೇಷ್ಠರು ಕುಲ ಋಷಿವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು ||34||

ಪದ್ಯ ೩೫

ಮೂಲ :-

ಓದಿಸುವ ಗುರುಗಳನು ಜರಿದು ಸ |
 ಹೋದರರಿಗುಪದೇಶಿಸಿದ ಮಹ |
 ವಾದಿಕಾರಣ ಸರ್ವಗುಣ ಸಂಪೂರ್ಣ ಹರಿಯೆಂದು ||
 ವಾದಿಸುವ ತ್ವತ್ಪತಿಯ ತೋರೆಂ |
 ವಾ ದನುಜ ಬೆಸಗೊಳಲು ಸ್ತಂಭದಿ |
 ಶ್ರೀದನಾಶ್ಚಣ ತೋರಿಸಿದ ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಸಲಹೆನ್ನಾ || ೩೫ ||

ವಕರಣೆಳೆ :-

ಕರ್ಮಜದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀ ಪ್ರಹ್ಲಾದರಾಯರನ್ನು ಶ್ರೀ ಮುಡುಕ್ತಾರ. ||35||

ಕ್ರೋಧವಾರ್ಥ :-

ಓದಿಸುವ = ವಿದ್ಯಾ ಉಪದೇಶಮಾಡುವ, ಗುರುಗಳನು =

ಗುರುಗಳಾದ ಶಂಕಾ-ವರ್ಕರನ್ನು, ಜರಿವು = ಅವರು ಉಪ ದೇಶಿಸಿದ
 "ಓಂ ನಮಃ ಶಿವಾಯ" (ಶಿವನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮದೇವತಾ) ಎಂಬ ವಾಕ್ಯ
 ಗಳನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾದಿ, ಸಹೋದರರಿಗೆ = "ಓಂ ನಮೋ ನಾರಾಯಣಾಯ"
 ಎಂದು, ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಎಂದು ಸಾರುತ್ತಾ, ತನ್ನ
 ತಮ್ಮದಿರಿಸಿ ಮತ್ತು ಇತರ ದೈತ್ಯಬಾಲಕರಿಗೂ, ಮಹದಾದಿ
 ಕಾರಣ = ಮಹತ್ತರಾದಿ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿಯೂ, ಸರ್ವ
 ಗುಣ ಸಂಪೂರ್ಣ = ಸಮಸ್ತ ಕಲ್ಯಾಣಗುಣಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣನಾಗಿಯೂ
 ಇರುವಂಥ, ಹರಿಯೆಂದು = ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಹೊರತು, ಓವಣ್ಣದೇ,
 ಅನ್ಯದೇವತೆಗಳಾಗಲಿ ಅಲ್ಲವೆಂದು, ವಾದಿಸುವ = ತನ್ನ ತಂದೆಯಾದ
 ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವನೊಡನೆ ವಾದ ಮಾಡಿದಂಥ, ತೃಪ್ತತಿಯ = "ಎಲೈ ಪ್ರಹ್ಲಾ
 ದನೇ, ನಿನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯೆಂದು ನೀನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ಆ ಹರಿಯನ್ನು,
 ತೋರಿಸು = ತೋರಿಸು" ಎಂಬುದಾಗಿ, ದನುಜ = ತಂದೆಯಾದ
 ಅಸುರನಾದ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು, ಬೆಸಗೊಳಲು = ಅತ್ಯಾಗ್ರಹದಿಂದ ಬಲವಂತ
 ಪಡಿಸಲು, ಸ್ತಂಭದಿ = ಸಭೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸ್ತಂಭದಲ್ಲಿ, ಅಕ್ಷಣ = ಅದೇ ಕ್ಷಣ
 ದಲ್ಲಿಯೇ, ಶ್ರೀದನ = ಮಹಾವೀರನಾದಿ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕ
 ಶ್ರೀನರಸಿಂಹ ದೇವರನ್ನು, ತೋರಿಸಿದ = ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಿಸಿದ, ಪ್ರಹ್ಲಾದ =
 ಭಾಗವತ್ತೋತ್ತಮರಾದ ಶ್ರೀಪ್ರಹ್ಲಾದರಾಜರೇ, ಎಮ್ಮ ಸಲಹು =
 ನಮ್ಮಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ||35||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

1. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಬಡೆಯರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಪ್ರಹ್ಲಾದರಾಯರನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ.

ಎದ್ದಾ ಉಪದೇಶಮಾಡತಕ್ಕ ಗುರುಗಳಾದ ಶಂಕಾ-ವರ್ಕರು ಹೇಳಿದ
 ಓಂ ನಮಃ ಶಿವಾಯ ಎನತಕ್ಕ ವಾಕ್ಯಗಳ ತ್ಯಾಗಮಾದಿ, ಓಂ ನಮೋ

ಗಾಂಧಿಯವರನ್ನು ಎಂತ ಉಚ್ಚಾರ ಮಾಡತಾ. ಓಂ ನಮೋ ನಾರಾಯಣಾಯ ಎಂಬುದರನ್ನು ತನ್ನ ಸಹ ಉಚ್ಚಾರಣೆ ತಮ್ಮಂದಿರಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದಂಥಾ ಮತ್ತು ಮಹತ್ವಾನ್ವಿತ ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಾರಣನಾಗಿಯೂ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣನಾಗಿಯೂ ಇರುವಂಥ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣ ದೇವರೇ ಹೊರತು ಶಿವನಲ್ಲ ಎಂದು ವಾದಿಸುವ, ತನ್ನ ತಂದಿಯಾದ ಹಿರಿಯರಿಗೆ ಸಂಗಾತವಾದವಾದಿದಂಥ. ಇಂಥಾ ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ತಂದಿಯಾದ ಅಸುರನಾದ ಆ ಹಿರಿಯರಿಗೆ, ಎಲೋ ಪ್ರಹ್ಲಾದನೇ, ನಿನ್ನ ದೈವಿಯಾದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣದೇವರನ್ನು ತೋರಿಸು ಎಂತ ಅತ್ಯಾಕ್ರಮದಿಂದ, ವ್ಯಸನದಿಂದ ಕೇಳಲು ಸ್ತಂಭದಲ್ಲಿದ್ದ ಅದೇ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ. ಮಹಾಮೋಕ್ಷಾದಿ ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕ ಶ್ರೀಸೃಷ್ಟಿಹಂದೇವರನ್ನು ತೋರಿಸಿದ ಭಕ್ತಾಭಿಮಾನದ ಪ್ರಹ್ಲಾದರಾಯನೇ ನಮ್ಮನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡೋವನಾಗಿ. ನಿರ್ಭೀತಿ ಶ್ಲೋಕಗತ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾದವರೊಡನೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡೋವರಾಗಬೇಕೆಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಾಡೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

1351

• ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ದೈತ್ಯಗುರುವುಕ್ತರಾದ ಶಂಕಾ-ಮರ್ಕರು ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಏಕೈಕವನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡುತ್ತಿರಲು ಅವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ ಪರಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮ, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಅವನಧೀನದಲ್ಲಿರುವರು. ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಅವನ ಸರಿಯಾದ ತಿಳಿದು ಅವನನ್ನು ಭಜಿಸಿದರೆ ಮುಕ್ತಿಯಾಗುವೆಂದು ತನ್ನ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಲು, ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ತಂದೆಯಾದ ಹಿರಿಯರಿಗೆ, ನನ್ನ ಕೈಂಟಲು ದೈವವಿಲ್ಲ! ಹಾಗಿದ್ದರೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಿ! ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಈಗ ಸಂಹರಿಸುವೆನೆಂದು ಅಯುಧವಾಗಿಯಾಗಿ ಬರಲು, ಆ ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸತ್ಯಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ನರಸಿಂಹವದಿಂದ ಸ್ತಂಭದಿಂದ ಬಂದು ಹಿರಿಯರನ್ನು ವಧಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ ತನ್ನ ದೇಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತೋರಿಸಿದ ಪ್ರಹ್ಲಾದನು ನಮ್ಮನ್ನು ಪಾಲಿಸಲಿ.

1351

4. ೞ ವ್ಯಾಸದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ :

“ಓದಿಸುವ”- ಇತಿ || “ಗುರು”- ಶಂಕಾ-ಮರ್ಕೃ, ಸಹೋದರಾ-
ಸಹ್ಯಾದಾದ್ಯಾಃ || 35 ||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಗುರುಗಳೆಂದರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶಂಕಾ-ಮರ್ಕೃರು. ಸಹೋದರರೆಂದರೆ,
ಇಲ್ಲಿ ಸಹ್ಯಾದ, ಅನುಹ್ಯಾದ- ಇವರು. || 35 ||

5. ೞಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಪ್ರಹ್ಲಾದನನ್ನು ಸ್ತುತಿಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಓದಿಸುವ ಎಂದು.

ಓದಿಸುವ ಶಂಕಾ-ಮರ್ಕೃರೆಂಬ ಗುರುಗಳನ್ನು ಹಿರಿದು, ಸಹೋದರ
ರೆಂಬ ತನ್ನ ತಮ್ಮ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಮಹದಾದಿ ಸಕಲ ತತ್ತ್ವಪ್ರತಿಗಳಿ
ಮುಖ್ಯಕಾರಣನು, ಸಕಲ ಗುಣಪೂರ್ಣನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯೆಂದೂ ಉಪದೇಶ
ವೆನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ, ವಿವಾದವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿಯಷ್ಟೇ, ನಿನ್ನ ಆ ಪ್ರಭು
ವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ತೋರಿಸೆಂದು ದನುಜನಾದ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು ಬೆಸಗೊಳ್ಳಲು
ಅಂದರೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಕೇಳಲು, ಶ್ರೀದನೆಂಬ ಸಂಪತ್ಕರನಾದ
ಶ್ರೀನರಹರಿಯನ್ನು ಆ ಕ್ಷಣ ಕಂಬದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ ಪ್ರಹ್ಲಾದನೇ ನಮ್ಮನ್ನು
ಸಲಹು. ಬೆಸಯೆಂಬ ಶಬ್ದ ಕ್ಷಟಿಕ್ ಸಂಬಂಧವಾಚಕವಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನೆ
ಸಂಬಂಧ. || 35 ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವಿಗೆ, “ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮದೇವತಾ. ಅಪರಿ
ಹಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ಸಕಲ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಗಳಿಗೆ ಪ್ರಧಾನಕಾರಣನು. ಸರ್ವ

ಸತ್ಯಸ್ತಂತ್ರನು. ಸಕಲ ಚರಾಚರಾತ್ಮಕವಾದ ಜಗತ್ತು ಈಶಾಧೀನ"-
ಎಂದು ಪದೇ ಪದೇ ವಾದರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬಾಲಕ ಪ್ರಹ್ಲಾದ
ಪನ್ನು ಕುರಿತು, ಒಮ್ಮೆ ಕ್ರೋಧೋದ್ದೀಪಿತನಾದ ದಾನವೇಂದ್ರ ಹಿರಣ್ಯ
ನಿಷ್ಯ "ಹಾಗಿದ್ದರೆ, ನಿನ್ನ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಆ ಹರಿಯನ್ನು ಈ ಸ್ತಂಭದಲ್ಲಿ
ಕೊಡು"- ಎಂದು ಅಗ್ರಹದಿಂದ ಭಾರಿ ಸಭಾಮಂದಿರದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ತಂಭವನ್ನು
ಬಲವಾಗಿ ಮುಟ್ಟಿಯಿಂದ ಗುದ್ದಿದನು.

1. ಸ್ತಂಭದಿ ಶ್ರೀದನಾಕ್ಷಣ-

ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪಕನಾದ ಆ ಸರ್ವೇಶ್ವರನನ್ನು ಮನಸಾ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ,
ನಾಗವಾಗ್ರದ ಬಾಲಕ ಪ್ರಹ್ಲಾದನು ಧ್ಯಾನಾಸಕ್ತನಾಗಲು, ಅದೇ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ
'ಸತ್ಯವಿಧಾಮಂ ತವ ಭೃತ್ಯ ಭಾಷಿತಮ್'-ಎಂಬ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತ
ಪಠನಾನುಸಾರ. ಕಂಭವನ್ನು ಸೀಳಿಕೊಂಡು, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀ
ನಿಹಿಂಹರೂಪೀ ಶ್ರೀಹರಿಯು.

ಮೋಕ್ಷಾದಿ ಪರಮವೈರುಪಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಕೊಡುವವನಾದ್ದ
ಯ, ಶ್ರೀದ- ಎಂಬ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗ. "ಶ್ರೀ- ಮಂಗಳರೂಪವಾದ
ಲೋಕ್ಷರೂಪ ಪರಮವೈರುಪಾರ್ಥ. ದ- ಕೊಡುವ ಶ್ರೀಮುಕುಂದನು,

ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪಕನಾದ ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪನಾದ ಶರಣಾಗತ
ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸ್ತಂಭದಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೀಕರಿಸಿಕೊಂಡ ಭಾಗವತೋತ್ತಮನಿಂದ
'ಪ್ರಾಣರಾಜರು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಸಂರಕ್ಷಿಸಲಿ- ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿರು

ಪದ್ಯ ೩೬

ಮೂಲ :

ಕತಸಂಕೇತುಳ್ಳ ಪ್ರಿಯೆ |
 ವ್ರತ ಭರತ ಮಾಂಧಾತ ಪುಣ್ಯಾ |
 ಶ್ರೀತರು ಜಯವಿಜಯಾದಿಗಳು ಗಂಧರ್ವರೆಂಟು ಜನ ||
 ಹುತವಹಜ ಪಾವಕ ಸನಾತನ |
 ಹಿತಗಲೇಶ್ವರು ಚಿತ್ರಗುಪ್ತರು |
 ಶ್ರುತಿದಿವಸ ಪಾಲಿಸಲಿ ತಮ್ಮವನೆಂದು ಎಮಗೊಲಿದು ||೩೬||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

19ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ ಪ್ರಿಯವ್ರತಾದಿಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.
 ಪುಸ್ತಕದೊಂದಿಗೂ, ದಾಸವರೇಣ್ಯರು. ||36||

ಸ್ಮೃತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಕತಸಂಕೇತುಳ್ಳ = 100 ಸಂಖ್ಯಾಯುಕ್ತರಾದ, ಪ್ರಿಯವ್ರತ =
 ಪ್ರಿಯವ್ರತರಾಜ, ಭರತ = ಭರತರಾಜ, ಮಾಂಧಾತ = ಮಾಂಧಾ
 ಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಪುಣ್ಯಾಶ್ರೀತರು = ಇವರೇ ಮೊದಲಾದ ಪುಣ್ಯವಂತರ
 100 ಮಂದಿ ರಾಜರುಗಳು, ಜಯವಿಜಯಾದಿಗಳು = ಜಯ ಮತ್ತು
 ವಿಜಯಾದಿ ದ್ವಾರಪಾಲಕರು, ಗಂಧರ್ವರೆಂಟು ಜನ = ಅಜನಿ
 ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಗಂಧರ್ವರಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮರಾದ, 19ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪ
 ರಾದ, (1) ಹಾಹಾ, (2) ಹೂಹೂ, (3) ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ, (4)
 ತುಂಬುರ, (5) ಚಿತ್ರರಥ, (6) ವಿಶ್ವಾವಸು, (7) ಪರಾವಸು ಮತ್ತು
 (8) ವಿದ್ಯಾಧರ ಎಂಬ ಈ ಎಂಟುಮಂದಿ ಗಂಧರ್ವರು, ಹುತವಹಜ =

1, ಪಾವಕ = ಪಾವಕನಾಮಕ ಅಗ್ನಿ. ಸನಾತನ =
 ಗಳಲ್ಲಿ ಸನಾತನನಾಮಕನು, ಪಿತೃಗಳು ನಿಶ್ಚರು =
 ಸೇರಿದ ಏಳುಮಂದಿ ಉತ್ತಮರಾದ ಚಿರಪಿತೃಗಳು, ಚಿತ್ರ
 ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಗುಪ್ತರೆಂತ ಯಮದೇವರ ಕಿಂಕರರು (ಜೀವದಿಂದ
 ಣ್ಯಗಳ ಲೆಕ್ಕಪತ್ರ ಬರೆದಿಡುವ ಸಂಗ್ರಹಕಾರರು), ಎವುಗೆ
 19ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ ಪೂರ್ವೋಕ್ತರಲ್ಲರೂ ನಮಗೆ ಪ್ರಸ್ತು
 ತದಿವಸ = ನಿರಂತರದಲ್ಲೂ, ತಮ್ಮವನೆಂದು = ತಮ್ಮ
 ಸೇರಿದವನೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, ಪಾಲಿಸಲಿ = ಕಾಪಾಡಲೆಂದಿ
 ರೆ. ||36||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

ಕರ್ಷಣೀಡಿಯರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

19ನೇ ಕಕ್ಷದ ಪ್ರಿಯವ್ರತಾದಿಗಳನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ.

ಸಂಖ್ಯಾದಿಂದ ಯುಕ್ತರಾದ ಪ್ರಿಯವ್ರತರಾಯ, ಭರತರಾಯ,
 ಯ ಇವರೇ ಮೊದಲಾದ ಪುಣ್ಯಮಾರ್ಗವಲಂಬಿಗಳಾದ
 ರಾಯರುಗಳು. ಜಯವಿಜಯಾದಿ ದ್ವಾರಪಾಲಕರು

ಸೇರಿದ ಗಂಧರ್ವರೊಳಗೆ ಉತ್ತಮರಾದ ಈ 19ನೇ ಕಕ್ಷದಲ್ಲಿ

1. ಹಾಹಾ, 2. ಹೂಹೂ. 3. ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ, 4.
 5. ಚಿತ್ರರಥ, 6. ವಿಶ್ವಾವಸು, 7. ಪರಾವಸು, 8.

9. ಎಂಟುಜನರು, ಅಗ್ನಿಪುತ್ರನಾದ ಪಾವಕನಾಮಕ ಅಗ್ನಿ.

ಸನಾತನನಾಮಕನು, ಆಜಾನಜದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಚಿರಪಿತೃ

ಮಂದಿ ಉತ್ತಮರು, ಕರ್ಮಜಕ್ಷದವರಾದ 19ನೇ ಕಕ್ಷದಲ್ಲಿ

ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಚಿತ್ರವಂತಲೂ, ಗುಪ್ತವಂತಲೂ ಇವರಿಬ್ಬರು

ವಾಪು-ಪುಣ್ಯ ಬರೀತಕ್ಕವರು. ಈ ಯಾವತ್ತೂಮಂದಿ

ನಮಗೆ ಪ್ರಸನ್ನರಾಗಿ ತಮ್ಮಗಳ ಭಕ್ತನೆಂದು ಪ್ರತಿದಿನದಲ್ಲೂ ಸತ್‌ಜ್ಞಾನಾಭಿ
ವೃದ್ಧಿ ಮಾಡಿ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡೋವರಾಗಿದ್ದಾ
ರಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||36||

ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಏತೃಗಳು ಏಳುಮಂದಿಯರ ನಾಮಗಳು.

- 1. ಅಗ್ನಿಪ್ತಾತ್ರರು, 2. ಬರ್ಹಿಷದರು, 3. ಸೌಮ್ಯರು, 4.
- ಓತರು, 5. ಆಘ್ರವರು, 6. ಸಾಗ್ನಿಗಳು, 7. ಅನಗ್ನಿಗಳು.

ಅಗ್ನಿಪ್ತಾತ್ರಾ ಬರ್ಹಿಷದಃ ಸೌಮ್ಯಾಃ ಪಿತರ ಆಜ್ಯಪಾಃ |
 ಸಾಗ್ನಿಯೋಽನಗ್ನಿಯಸ್ತೇಷಾಂ ಪಶ್ನೀದಾಕ್ಷಾಯಣಿ ಸ್ವಧಾ ||
 ಇತಿ ಭಾಗವತೇ ಚತುರ್ಥಸ್ಕಂದೇ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯೇ |

2. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ನೂರುಸಂಖ್ಯಾಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರಿಯವ್ರತ, ದುಷ್ಯಂತ ಭರತ, ವಾಂಧಾಕ,
 ಇವರು ಮೊದಲಾದ, ಪುಣ್ಯವನ್ನೇ ಆಕ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು,
 ಜನುಷಿಯಾದಿಗಳು, ಗಂಧರ್ವರೆಂಟು ಜನ, ಪ್ರಧಾನಾಗ್ನಿಯ ಮಗ
 ನಾದಪಾವಕ, ಸದಾ ಕುಮಾರರಾಗಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಸನಕಾಡಿ
 ಪಾಪ್ತುತ್ಥಿ ಕಾಮಾಂಶರಾದ ಸನತ್ಕುಮಾರರು ಹೊರತು ಉಳಿದ ಸನಕ,
 ಸನಂದನ, ಸನತ್ಕುಜಾತರೆಂಬ ಮೂವರು, ಏತೃಗಳು ಏಳುಜನರು.
 ಋಷಿಗುವ್ರ, ಇವರೆಲ್ಲರೂ ದೇವಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಅಧಿಪತ್ಯ
 ವಿಲ್ಲದ ಕರ್ಮವನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿದುಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳು.
 ಇವರು ನಮಗೊಲಿದು ತಮಗೆ ಸೇರಿದವನೆಂದು ತಿಳಿದು ಪ್ರತಿದಿವಸ ಪೂ
 ಸರಿ. ||36||

4. ಶ್ರೀ ನ್ಯಾಸದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿ :

"ತತಃ" ಇತಿ "ಪುಣ್ಯಾಶ್ರಿತಾಃ"- "ಪರ್ಯಾಶ್ರಿತಾಃ" || "ಪುಣ್ಯ"

೬೫ ಸುವ್ರಕ್ರಿಯನ್ ಭಸ್ವಿವಂ ಸತ್ವಾನ ಮಗ್ನಿಮಂ ಪತೋಃನುಚಿದ್ಯ
 ಷಜನಾಸುಕ್ಯ ಸಾಂಡಾಭದತಿ ಜೇಷತ್ ಸರ್ವನಾರ್ಪತೀರವೋ ವನಾತ್ಯಂದ
 ಕಾಲಾಂಭನತ್ತೀತಿ ಪ್ರಳಯೇ ಪೂ್ಯಃ || "ಆವಿ" ಪದೇನ ಕಾಲಾದ್ಯಾಃ
 ಪಂದ್ಯಾದ್ಯಾ ಅಪ್ಪ ಗಂಧರ್ವಾಃ ಸಪ್ತ ಒತರಃ || ಚಿತ್ರಗುಪ್ತಾಃ- ಏತೇಷುಪಿ
 ಗ್ರಾಹ್ಯಾಃ ||36||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

"ಪೂ್ಯಾಶ್ರಿತಾಃ". ಇಲ್ಲಿ "ಪೂ್ಯ" ಶಬ್ದಕ್ಕೆ "ಪರಮಾತ್ಮ"- "ಹಂ"-
 ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಬೃಹತೀಸಹಸ್ರ ಯುಕ್ತಿನಲ್ಲಿ "ಪೂ್ಯ" ಎಂಬುದಾಗಿ
 ಘೋಷಲಾಗಿದೆ. "ಆವಿ" ಪದದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಮುಂತಾದವರು, ನಂದಿ
 ಮೊದಲಾದ ಎಂಟು ಗಂಧರ್ವರು, ಸನಾತನರಾದ ಸಪ್ತ ಒತೃಗಳು,
 ಚಿತ್ರಗುಪ್ತ- ಇವರೂ ಸೇರಿರುತ್ತಾರೆ. ||36||

4. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಶತಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಕೇತವೆಂದರೆ ಗುರುತಾಗಿರುವ, ಪ್ರಿಯವ್ರತ
 ರಾಯ, ಭರತರಾಯ, ಮಾಂಧಾತರಾಯ ಮೊದಲಾದ ಪೂ್ಯ-ಕೀರ್ತಿ
 ಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿದ ರಾಜರುಗಳು, ಜಯ-ವಿಜಯಾದಿ ದ್ವಾರಪಾಲಕರು ಎಂಟು
 ಜನ, ಮುಖ್ಯಗಂಧರ್ವರು ಎಂಟುಜನ, ಹುತವಹನೆಯ ಅಗ್ನಿವೃತ್ತ
 ಪಾವಗ್ನಿ, ಸನಾತನರೆಯ ಚಿರಪಿತೃಗಳ ಗಣ ಏಳು, ಚಿತ್ರಗುಪ್ತರೂ ಸಹ
 ಮ್ಯಾವನು ಎಂದು ತಿಳಿದು ನನಗೆ ಒಲಿದು ಪಾಲಿಸಲಿ, ಅಂದರೆ ಇಷ್ಟಾರ್ಥ
 ವನ್ನು ಕೊಡಲಿ. ಪಾಲು ಎಂಬ ಶಬ್ದ ವಿಭಾಗವಾಚಕವಾದ್ದರಿಂದ ಲಕ್ಷಣಯೋ
 ದಾನಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತದೆ. ||36||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

೧. - ಪ್ರಸಕ್ತ ಪದ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಿಯವ್ರತಾದಿ ರಾಜರುಗಳು, ಪಾವಕ,

ಸಪ್ತಪುತ್ರಗಳು. ಚಕ್ರಗುಪ್ತರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ- ದಾಸರಾಯರು. ಇವರಲ್ಲರೂ 19ನೆಯ ಕಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮಹನೀಯರು.

2. ಶತಸಂಕೇತವುಳ್ಳ-

ಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಅಥವಾ ನೃಪವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ರಾಜರುಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ 100 ಮಂದಿ ಇವರಿಂದ "ಶತಸಂಕೇತವುಳ್ಳ" (ಶತ - 100, ಸಂಕೇತ - ಸಂಖ್ಯಾಸಂಕೇತರೂಪ) - ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

3. ಪ್ರಿಯವ್ರತ-

ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನುವಿನ ಹಿರಿಯ ಪುತ್ರ. ಶತರೂಪಾದೇವಿ ಈತನ ಮಾತೆ, ಉತ್ತಾನಪಾದರಾಜನ ಅಣ್ಣ. ವಿಶ್ವಕರ್ಮನ ಪುತ್ರ ಬರ್ಹಿಷ್ಠಿ ಈತನ ಪತ್ನಿ, ಅಗ್ನೀಧ್ರ ಮುಂತಾದ 10 ಮಂದಿ ಪುತ್ರರು. ಉರ್ಜಸ್ವತಿ ಬೃಹಣೀ ಪುತ್ರಿ. ಉರ್ಜಸ್ವತಿ ಶುಕ್ಲಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಅಗ್ನಿವಾದಳು. ಪ್ರಿಯವ್ರತನ ಉತ್ತಮ-ತಾಪಸು-ರೈವತ-ಎಂಬ ಮೂವರು ಪುತ್ರರು ಶಾಸ್ತ್ರಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಮನ್ವಂತರಾಧಿಪತಿಗಳಾದರು. ಪ್ರಿಯವ್ರತರಾಜನು ತನ್ನ ರಥದ ಚಕ್ರರೇಖೆಯಿಂದ ಸಪ್ತಸಮುದ್ರಗಳನ್ನೂ, ಸಪ್ತದ್ವೀಪಗಳನ್ನೂ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿ, ತನ್ನ ಹಿರಿಯ ಪತ್ನಿಯ ಏಳುಮಂದಿ ಪುತ್ರರಿಗೂ ಹಂಚಿ ಕೊಟ್ಟನು. ನಾರದಮುನಿಗಳಿಂದ ತತ್ಸತ್ಪೋಷದೇಶವನ್ನು ಪಡೆದು, ತಪಸ್ಸು ಕಡ್ಡಾರಾ ಸದ್ಗತಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಉತ್ತಮ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು.

4. ಧರತ-

ದುಶ್ಯಂತರಾಜನಿಂದ ಶಕುಂತಲೆಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವ. ವಿಧರ್ಭರಾಜನ ಮೂವರು ಪುತ್ರಿಯರು ಧರತನ ಪತ್ನಿಯರು. ಇವನಿಗೆ "ಸರ್ವದಮನ"-ನೆಂಬ ನಾಮಾಂತರವಿದೆ. ದೀರ್ಘತಮನೆಂಬ ಮುನಿಯ ಪುತ್ರೋಹಿತತ್ಯವನಿಗೆ ಗಂಗಾತೀರದಲ್ಲಿ 88 ಅಶ್ವಮೇಧಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ. ಯಮುನಾದಡದಲ್ಲಿ

28 ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗಗಳನ್ನು ಆಯೋಜಿಸಿ ವ್ಯಾಜ್ಯವನ್ನು. ಅವನ ಮೂವರು ಪುತ್ರರು ಭರತವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಮೂವರೂ ತಮ್ಮ ಪುತ್ರತ್ವಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ದುರಾಪ್ತರು. ವಂತವೇ ನಿಂತುಹೋಗುವ ಗತಿ ಒದಗಿತು. ಆ ದೇವತೆಗಳು ಭರತಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ಭಾರವ್ಯವನನ್ನು ಪಾಪಪುತ್ರಮ್ಮಾಗಿ ಕೊಟ್ಟರು.

5. ಮಾಂಧಾತ-

ಸೋಮವಂಶದ ಯುಮಾಶ್ವರಾಜನ ಪುತ್ರ. ಯುಮಾಶ್ವರಿಗೆ ಮೂರುಮಂದಿ ಪತ್ನಿಯಿದ್ದರು. ಅವರು ಸಂತಾನವಾಗುವ ಕಾರ್ಯ ಭೃಗುಮುನಿಗಳ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಪುತ್ರಕಾಮೇಷ್ಟಿಯಾಗುವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಭೃಗು ಒಂದು ಕಳಶದಲ್ಲಿ ಪುತ್ರಪ್ರವಾಣದ ಮಂತ್ರೋಪದೇಶವನ್ನು ಕೊಡುವುದನ್ನು ಯಜ್ಞವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟಿದ್ದ. ಯಾವ ಪಾಶ್ವನು ಪ್ರಮಾದದಿಂದ ಅ ಮಂತ್ರೋಪದೇಶವನ್ನ ಪಾನಮಾಡಿದ್ದು. ಅದರಿಂದ ಗರ್ಭಧಾರಣೆ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಹಿಡು-
 "ನಿನ್ನನ್ನು ಕುಡಿಯುವುದು? (ಕಂ ಧಾಕೃತಿ?) - ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿತು. ಆ ಇಂದ್ರದೇವರು ತನ್ನ ಬಲಗೈಯ್ಯನ ಹೆಬ್ಬಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅಯ್ಯುತವನ್ನು ಕುಂಡಿ ಹಿಡುವಿಗೆ ಪಾನಮಾಡಿದರು. "ಮಾಂ ಧಾಕೃತಿ"- ಅಂದರೆ "ನನ್ನನ್ನು ಕುಡುವುದು"- ಎಂದು ಇಂದ್ರದೇವರು ಪಾನಮಾಡಿದ್ದ ಪಾಶ್ವರಿಂದ, ಆ ಮಗುವಿಗೆ "ಮಾಂಧಾತ"- ಎಂಬ ಹೆಸರಾಯಿತು.

6. ಯಜುವಂಶದ ಶಕಿಬಿಂದುರಾಜನ ಪುತ್ರ. ದಿಯುಮತಿ ಮಾರ್ಧವ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಪತ್ನೀ. ಅವಳಲ್ಲಿ ಪುರುಕುತ್ಸ- ಅಶೋಕ- ಮಾರ್ಧವ- ಎಂಬ ಮೂವರು ಪುತ್ರರನ್ನು ಪಡೆದನು. ಮಾರ್ಧವನಿಗೆ 50 ಮಂದಿ ಪುತ್ರಿಯರು. ಇವರನ್ನು ಸೌಧರೀಮುನಿಗಳಿಗೆ ಲಗ್ನಮಾಡಿದನು. ಮಾರ್ಧವಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಮಹಾಜಡಕ್ರಮ ಸುಪ್ರಸನ್ನನು. 100 ರಾಜ ಸೋಮಯಾಗಗಳನ್ನೂ, 100 ಅಶ್ವಮೇಧಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿದ ಮಹಾಶಕ್ತಿಯ ಧವ.

7. ಪುಣ್ಯಾಶ್ರಿತರು-

"ಪುಣ್ಯ"- ಶಬ್ದಕ್ಕೆ "ಹರಿ"- ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಬೃಹದೇಶಹಸ್ತ ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ "ಪುಣ್ಯ"- ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಕಟಾಹವನ್ನು ಒಡೆಯುವುದರಿಂದ, ಪುಣ್ಯಶಬ್ದವಾಚ್ಯವು. ಪುಣ್ಯಾಶ್ರಿತರು- ಎಂದರೆ, ಹರಿಯ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದವರು ಎಂದರ್ಥ.

8. ಜಯ-ವಿಜಯ-

ಶ್ರೀಹರಿಯ ನಿವಾಸಸ್ಥಾನವಾದ ವೈಕುಂಠಮಂದಿರದ ದ್ವಾರಪಾಲಕರು. ವಿಷ್ಣುವಾರ್ಷದರು. ಸನಾಧಿಗಳಿಂದ ಶಪ್ತರಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಜ್ಜಿಯಂತೆ ಭೂರೋಕದಲ್ಲಿ ಮೂರು ದೈತ್ಯ ಜನ್ಮಗಳನ್ನೆತ್ತಿ, ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಪತಾರಗಳಾದ, ಶ್ರೀವರಾಹ, ಶ್ರೀನಾರಸಿಂಹ, ಶ್ರೀರಾಮ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ರೂಪಗಳಿಂದ ಸಂಹೃತರಾಗಿ, ವಿಜರೋಕವನ್ನು ಪಡೆದರು.

9. ಗಂಧರ್ವರು ಎಂಟುಜನ-

ಅಜಾನಜ ದೇವತಾವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಗಂಧರ್ವರೊಳಗೆ ಉತ್ತಮ ರಾದವರು ಎಂಟುಮಂದಿ ಗಂಧರ್ವರು 19ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರು. ಇವರು ಕ್ರಮವಾಗಿ- (1) ಹುಹಾ, (2) ಹೂಹೂ, (ಗಜ ಮತ್ತು ಮೊಸಳೆ ಜನ್ಮಗಳನ್ನು ತಾವನಿಮಿತ್ತ ಹೊಂದಿ, ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಶಾಪವಿಮುಕ್ತರಾದ ಗಂಧರ್ವರು) (3) ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ, (4) ತುಂಬುರ, (5) ಚಿತ್ರರಥ, (6) ವಿಶ್ವಾವಸು, (7) ಪರಾವಸು ಮತ್ತು (8) ವಿದ್ಯಾಧರ ಎಂಬ ಎಂಟುಮಂದಿ ಗಂಧರ್ವರ ವರ್ಗ.

[ಹೂಹೂ-ಕಶ್ಯಪಮುನಿಯವುತ್ರ. ದೇವಗಂಧರ್ವ. ಅರಿಷ್ಟ ಈಶ ತಾಯಿ. ದೇವಲಮುನಿಯ ತಾಪದಿಂದ ಮೊಸಳೆಜನ್ಮವನ್ನು ಪಡೆದನು.

ಗೋಂದ್ರನನ್ನು ಹಿಡಿದು, ವಾಡುವಿನಲ್ಲಿ ಎಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಕರಿವರದನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಚಕ್ರದಿಂದ ಹತನಾದನು.

10 ತುಂಬುರ- ಕಶ್ಯಪಮುನಿಯಿಂದ ಅರಿಷ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ದೇವ ಗಂಧರ್ವ. ಕುದುರೆಮುಖವುಳ್ಳವನು, ಗಾಯನಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ನಾರದರಂತೆ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗಾಯಕ.

11 ಚಿತ್ರರಥ- ಕಶ್ಯಪಮುನಿಯಿಂದ ಮುನಿ ಎಂಬಾಕೆಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ದೇವಗಂಧರ್ವನು. ಇವನಿಗೆ ಅಂಗಾರ್ವಣನೆಂಬ ನಾಮಾಂತರ ಉಂಟು. ಉಂಧೀನನು ಈತನ ಪತ್ನಿ. ಅರ್ಜುನನಿಂದ ಸೋತು, ಅವನಿಗೆ ಸಂವೋಹ ಘಾತವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ರಾಜಸೂಯಯಾಗದಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದನು.

12 ವಿಶ್ವಾವಸು- ಕಶ್ಯಪಮುನಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಥಮಿಕವಾಗಿ ಜನಿಸಿದ ದೇವಗಂಧರ್ವನು ಈತನು ಸ್ಕಂಧಲಿಪಿನೆಂಬ ಯಕ್ಷಿಯ ರಾವದಿಂದ ಕುಂಭನಂಬ ರಾಕ್ಷಸ ಜನ್ಮತಾಳಿ, ಶ್ರೀರಾಮನಿಂದ ವಿಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಂಡಿದ.

13 ಪೆಗಾವಸು- ರೈಭ್ಯಮಹರ್ಷಿಯ ಪುತ್ರನಾದ ದೇವಗಂಧರ್ವನು ಭರದ್ವಾಜಪುತ್ರನಾದ ಯುವಕ್ರೀತನು ಪರಾವಸುವಿನ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಮಾನ ಭಂಗಗೊಳಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲು, ರೈಭ್ಯಮುನಿಯಿಂದ ಹತನಾದ.

14. ಹುತವಹಜ ಪಾವಕ-

ಹುತವಹಜ ನಂದರೆ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು (ಹುತ). ಆಯಾಯ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸುವ (ವಹ) ಅಗ್ನಿದೇವರು. ಅಗ್ನಿಯ ಪುತ್ರನಾದ ಪಾವಕನೆಂಬ ಅಗ್ನಿ.

15. ಸನಾತನ ಪಿತೃಗಳೇಳರು-

ಈಜಾವಜ ದೇವತಾ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಚಿರಪಿತೃಗಳು ಏಳುಮಂದಿ.

ಉತ್ತಮರು. ಇವರಿಗೆ ಸನಾತನರೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವರ ನಾಮಗಳು
ಶ್ರಮವಾಗಿ-

(1) ಅಗ್ನಿಷ್ವಾತ್ತರು. (2) ಬರ್ಹಿಷದರು. (3) ಸೌಮ್ಯರು.
(4) ಪಿತರು. (5) ಆಜ್ಯವರು. (6) ಸಾಗ್ನಿಗಳು. ಮತ್ತು ಅನ್ನ
ಗಳು.

ಪ್ರಮಾಣ-

ಅಗ್ನಿಷ್ವಾತ್ತಾ ಬರ್ಹಿಷದಃ ಸೌಮ್ಯಾಃ ಪಿತರ ಆಜ್ಯವಾಃ |

ಸಾಗ್ನಿಯೋತ್ತಮಗ್ನಯಸ್ತ್ರೇಷಾಂ ಪಶ್ಚೀದಾಕ್ಷಾಯಿಣೀ ಸ್ವಧಾ ||

-ಇತಿ ಭಾಗವತೇ- ಚತುಸ್ಕುಂಧೇ- ಪ್ರಥಮೋಧ್ಯಾಯಃ ||

17. ಚಿತ್ರಗುಪ್ತರು-

ಸರ್ವಜೀವರ ಸ್ಥೂಲದೇಹದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತರಾಗಿದ್ದು, ಜೀವರ ದ್ವಾರಾ
ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಪುಣ್ಯ-ಮಿಶ್ರ-ಪಾಪರೂಪವಾದ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ
ಯಾಗಿರುವರು. ಮರಣಾನಂತರ ತಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ಜೀವರ ಕರ್ಮಗಳ ಸಂಗ್ರ
ಹದ ವಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಯಮದೇವರ ಮುಂದೆ ಇಟ್ಟು, ವಿವರಿಸುವರು.
ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳ ನಿರ್ಣಯ. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ನಮಗೆ ಪ್ರಸನ್ನ
ರಾಗಿ ಸಂಭಾಷಿಸಲಿ. ||36||

ಪದ್ಯ ೩೬

ಮೂಲ :-

ನಾಸವಾಲಯ ಶಿಲ್ಪಿ ವಿಮಲ ಜ |

ಲಾಕಯಗಳೊಳು ರಮಿಪ ಉರ್ವಶಿ |

ಭೇಶ ರವಿಗಳ ರಿಪುಗಳೆನಿಸುವ ರಾಯ ಕೇತುಗಳು ||

ಶ್ರೀಕಪದಪಂಥಾನ ಧೂಮಾ |

ಚೀರ ದಿವಿಜರು ಕರ್ಮಜರಿಗೆ ಸ |

ದಾ ಸಮಾನ ದಿವೌಕಸತು ಕೊಡಲಿಮಗೆ ಮಂಗಳವ || ||೩೬||

ಅಪಕರಣೆಲೆ :

ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಿಂದ ದಾಸರಾಯರು 19ನೆಯ ಕಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ- ಉರ್ವಶೀ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಸ್ತುತಿಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ನಾಸನಾಲಯ = ಇಂದ್ರದೇವರ ಲೋಕವಾದ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದ, ಶಿಲ್ಪಿ = ಶಿಲ್ಪಿಯಾದ, ವಿಮಲಜಲಾಶಯಗಳೊಳು = ನಿರ್ಮಲವಾದ ಜಲಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ತಟಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ. ರವಿಪ = ಜಲಕ್ರೀಡಾದಿಗಳಿಂದ ವಿಹರಿಸುವ, ಉರ್ವಶೀ = ಉರ್ವಶೀ ಮೊದಲಾದ ಅಪ್ಸರಸ್ತ್ರೀಯರು. ಭೇಶ = ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿಗೆ ಈಶನಾದ ಚಂದ್ರದೇವರು, ರವಿಗಳ = ಸೂರ್ಯ ದೇವರು ಇವರುಗಳ, ರಿಪುಗಳೆನಿಸುವ = ಶತ್ರುಗಳೆನಿಸುವ. ರಾಹು ಕೇತುಗಳು = ರಾಹು ಮತ್ತು ಕೇತುಗಳು. ಶ್ರೀಶ = ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗೆ ಪತಿಯೂ, ನಿಯಾಮಕನೂ ಆದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಪದಪಂಥಾನ = ಪದಪಂಚಾಂಗವಾದ, ಪರಮಾತ್ಮಗೆ ಮಂದಿರವಾದ ವೈಕುಂಠಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗ ಭೂತವಾದ, ಅರ್ಚೀರ = ಅರ್ಚಿರಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ, ದಿವಿ ಜರು = ದೇವತೆಗಳು, ಧೂಮ = ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಬರೋದಕ್ಕೆ, ಸ್ವರ್ಗಪದ ಮೋದಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗರೂಪವಾದ ಧೂಮಮಾರ್ಗ, ಕರ್ಮಜರಿಗೆ = ಈ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಕರ್ಮಜದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಸದಾ = ನಿರಂತರದಲ್ಲಿಯೂ, ಸಮಾನ = ಸಮಾನರಾದ, ದಿವಾಕಸರು = ದೇವತೆಗಳು, ನಮಗೆ = ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೆ, ಮಂಗಳವ = ಶುಭವನ್ನು, ಕೊಡಲಿ = ನೀಡುವವರಾಗಲಿ- ಎಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. 1371

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

1. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :

ಇನ್ನೂ 19ನೇ ಕಕ್ಷದ ಉರ್ವಶೀ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ

ಇಂದ್ರದೇವರ ಲೋಕವಾದ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದ ಶಿಲ್ಪಿಯಾದವ, ನಿರ್ಮಲವಾದ ಜಲಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ತಟಾಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಕ್ರೀಡಾದಿ ಆಟಗಳ ಅಡುವಂಥ ಉರ್ವಶೀ ಮೊದಲಾದ ಅಪ್ಸರಸ್ತ್ರೀಯರು ಅಜಾನಜರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದವರು. ಇವರೊಳಗೆ ಉತ್ತಮರಾದ ಉರ್ವಶ್ಯಾದಿ 92 ಮಂದಿ ಕರ್ಮಜರಾದವರು ಈ 19ನೇ ಶತಕದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ಇಂತಹ ಉರ್ವಶ್ಯಾದಿಗಳು, ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿಗೆ ಈಶನಾದ ಚಂದ್ರದೇವರು, ಸೂರ್ಯದೇವರು ಇವರುಗಳಿಗೆ ಶತ್ರುಗಳೆಂತನಿಸತಕ್ಕ ರಾಹು-ಕೇತುಗಳು, ಶ್ರೀಪತಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪದಸಾಂಕೇತವಾದ, ಪರಮಾತ್ಮಗೆ ಮಂದಿರಭೂತವಾದ ವೈಕುಂಠಪದ ಸೇರದೇಕಾದರೆ ಮಾರ್ಗಭೂತವಾದ ಅರ್ಚಿಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳು, ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಬರೋದಕ್ಕೆ, ಸ್ವರ್ಗಪದ ಐದೋದಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗಮದ ಧೂಮಮಾರ್ಗ, ಈ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಆ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಕರ್ಮಜರು ಬಲ್ಲಾದಿ ಈ ಯಾವತ್ತು ಮಂದಿ-ಬಲ್ಲಾದಿ ಕರ್ಮಜರಿಗೆ ನಿರಂತರದಲ್ಲೂ ಸತ್ಪೂಜನರಾದ ಈ ದೇವತೆಗಳು ನಮಗೆ ಮಂಗಳವನ್ನ ಕೊಡೋವರಾಗಬೇಕು ಎಂಬ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಾಡೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||37||

2. ಛಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಇಂದ್ರಲೋಕದ ಒಡಿಯನಾದ ವಿಶ್ವಕರ್ಮನು, ಮಂದಾಕಿನೀ (ಆಕಾಶಗಳಿಗೆ) ಮೊದಲಾದ ನಿರ್ಮಲೋದಕಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರೀಡಾದಿಗಳಿಂದ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿರುವ ಉರ್ವಶೀ ಮೊದಲಾದ ಅಪ್ಸರಸ್ತ್ರೀಯರು, ಚಂದ್ರ-ಸೂರ್ಯರ ಶತ್ರುಗಳೆನಿಸುವ ರಾಹುಕೇತುಗಳು, ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾದ ವೈಕುಂಠಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗಭೂತವಾದ ಧೂಮ (ಕೂಗಿ) ಮಾರ್ಗ, ಅರ್ಚಿಮಂದಿ ಮಾರ್ಗವೆಂದು ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳು, ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸದಾ ಸಮಾನರು ಇಂತಹಾ ದೇವತೆಗಳು ಎಮಗೆ ಮಂಗಳವ ಕೊಡಲಿ. ||37||

೫. ತ್ರಿಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ವಾಸವಾಲಯವೆಂಬ ದೇವೇಂದ್ರನ ಮನೆಯ ಶಿಲ್ಪಿಯಾದ ವಿಶ್ವಕರ್ಮನು, ಷಡ್ವ ಸರೋವರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರೀಡಿಸುವ ಊರ್ವಶಿಯು, ಭೇಷವೆಂಬ ಚಂದ್ರ ರವಿ ಎಂಬ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಸಹ ಶತ್ರುವಾದ ರಾಹು-ಕೇತುಗಳು, ಶ್ರೀಶನಾದ ವಾಯುವಿನ ಪದವೆಂಬ ವೈಕುಂಠಾದಿ ಲೋಕಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಪಂಥಾನವೆಂಬ ಧೂಮಾದಿ ಮಾರ್ಗ, ಅರ್ಚಿರಾದಿ ಮಾರ್ಗವೆಂತ ಎರಡು ದಾರಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಸಹ ಕರ್ಮಜದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಮಾನರಾದವರು ಇವರು ನಮ್ಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶುಭಪ್ರದರಾಗಲಿ.

ಪ್ರಮೇಯ- ಆರಭ್ಯತಮ ಆಮುಕ್ತೇ ಕೃಷ್ಣಸ್ಯ ಸದನಂ ಯತಃ | ಎಂಬ ಭಾಗವತತುತ್ಪರ್ಯ ರೀತ್ಯಾ ಸರ್ವಭೂ ದೇವರ ಮನೆ ಎಂದು ಧವ. 1371

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಪ್ರಸಕ್ತ ಪದ್ಯದಿಂದ 19ನೆಯ ಕಕ್ಷಾವನ್ನರಾದ ಊರ್ವಶೀ ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

1- ವಾಸವಾಲಯ-

ವಾಸವ- ಎಂದರೆ, ಇಂದ್ರದೇವರೇಂದರ್ಭ. ಇಂದ್ರನ ಅರಯ ಎಂದರೆ, ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ.

1. ಶಿಲ್ಪಿ-

ಇಂದ್ರನ ಲೋಕವಾದ ಸ್ವರ್ಗ- ಮುಂತಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಮೂಡಿದವನು ಅಮರ ಶಿಲ್ಪಿಯಾದ ವಿಶ್ವಕರ್ಮನು.

ಇಂದ್ರದೇವರ ಲೋಕವಾದ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದ ಶಿಲ್ಪಿಯಾದವ, ನಿರ್ಮಲವಾದ ಜಲಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ತಟಾಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಕ್ರೀಡಾದಿ ಆಟಗಳ ಆಡುವಂಥ ಉರ್ವಶೀ ಮೊದಲಾದ ಅಪ್ಸರಸ್ತ್ರೀಯರು ಅಜಾನಜರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದವರು. ಇವರೊಳಗೆ ಉತ್ತಮರಾದ ಉರ್ವಶ್ಯಾದಿ 92 ಮಂದಿ ಕರ್ಮಜರಾದವರು ಈ 19ನೇ ಕಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥಾ ಉರ್ವಶ್ಯಾದಿಗಳು, ನಕ್ಷತ್ರಗಳಿಗೆ ಈಶನಾದ ಚಂದ್ರದೇವರು, ಸೂರ್ಯದೇವರು ಇವರುಗಳಿಗೆ ಶತ್ರುಗಳೆಂತನಿಸತಕ್ಕ ರಾಹು-ಕೇತುಗಳು, ಶ್ರೀಪತಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪದಸಾಂಕೇತವಾದ, ಪರಮಾತ್ಮಗೆ ಮಂದಿರಭೂತವಾದ ವೈಕುಂಠಪದ ಸೇರದೇಕಾದರೆ ಮಾರ್ಗಭೂತವಾದ ಅರ್ಚರಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳು, ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಬರೋದಕ್ಕೆ, ಸ್ವರ್ಗಪದ ಐದೋದಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗಮದ ಧೂಮಮಾರ್ಗ, ಈ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಆ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಕರ್ಮಜರು ಬಲ್ಲಾದಿ ಈ ಯಾವತ್ತು ಮಂದಿ-ಬಲ್ಲಾದಿ ಕರ್ಮಜರಿಗೆ ನಿರಂತರದಲ್ಲೂ ಸಮಾನರಾದ ಈ ದೇವತೆಗಳು ನಮಗೆ ಮಂಗಳವನ್ನ ಕೊಡೋವರಾಗಬೇಕು ಎಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಾಡೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||37||

2. ಧಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಇಂದ್ರಲೋಕದ ಒಡಿಯನಾದ ವಿಶ್ವಕರ್ಮನು, ಮಂದಾಕಿನೀ (ಆಕಾಶಿಣಿ) ಮೊದಲಾದ ನಿರ್ಮಲೋದಕಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರೀಡಾದಿಗಳಿಂದ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿರುವ ಉರ್ವಶೀ ಮೊದಲಾದ ಅಪ್ಸರಸ್ತ್ರೀಯರು, ಚಂದ್ರ-ಸೂರ್ಯರ ಶತ್ರುಗಳೆನಿಸುವ ರಾಹುಕೇತುಗಳು, ಲಕ್ಷ್ಮೀವತಿಯ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾದ ವೈಕುಂಠಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗಭೂತವಾದ ಧೂಮ (ಕೂಗೆ) ಮಾರ್ಗ. ಅರ್ಚಿಂವದಿ ಮಾರ್ಗವೆಂಬ ಎರಡು ಮಾರ್ಗಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳು, ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸದಾ ಸಮಾನರು ಇಂತಹಾ ದೇವತೆಗಳು ಎಮಗೆ ಮಂಗಳವ ಕೊಡಲಿ. ||37||

5. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ವಾಸವಾಲಯವೆಂಬ ದೇವೇಂದ್ರನ ಮನೆಯ ಶಿಲ್ಪಿಯಾದ ವಿಶ್ವಕರ್ಮನು, ಐವು ಸರೋವರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರೀಡಿಸುವ ಉರ್ವಶಿಯು, ಭೇಷಣೆಂಬ ಚಂದ್ರನಿ ಎಂಬ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಸಹ ಶತ್ರುವಾದ ರಾಹು-ಕೇತುಗಳು, ಶ್ರೀಶನಾದ ನಾರಾಯಣನ ಪದವೆಂಬ ವೈಕುಂಠಾದಿ ಲೋಕಸ್ಥಾನಗಳಿಗೆ ಪಂಥಾನವೆಂಬ ಧೂಮಾದಿ ಮಾರ್ಗ, ಅರ್ಚಿರಾದಿ ಮಾರ್ಗವೆಂತ ಎರಡು ದಾರಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಸಹ ಕರ್ಮಜದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಮಾನರಾದವರು ಇವರು ನಮ್ಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶುಭಪ್ರದರಾಗಲಿ.

ಪ್ರವೇಯ- ಆರಭ್ಯತಮ ಆಮುಕ್ತೇ ಕೃಷ್ಣಸ್ಯ ಸದನಂ ಯತಃ | ಎಂಬ ಭಾಗವತತಾತ್ಪರ್ಯ ರೀತ್ಯಾ ಸರ್ವಥಾ ದೇವರ ಮನೆ ಎಂದು ಧವ. ||37||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಪ್ರಸಕ್ತ ಪದ್ಯದಿಂದ 19ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ ಉರ್ವಶೀ ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

1. ವಾಸವಾಲಯ-

ವಾಸವ- ಎಂದರೆ, ಇಂದ್ರದೇವರೇಂದರ್ಥ. ಇಂದ್ರನ ಅಲಯ ಎಂದರೆ, ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ.

1. ಶಿಲ್ಪಿ-

ಇಂದ್ರನ ಲೋಕವಾದ ಸ್ವರ್ಗ- ಮುಂತಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಲೋಕಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದವನು ಅಮರ ಶಿಲ್ಪಿಯಾದ ವಿಶ್ವಕರ್ಮನು.

4. ಅಂತೆಯೇ, ಸುರ ಶಿಲ್ಪಿಯಾದ ವಿಶ್ವಕರ್ಮನಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ನಿರ್ಮಲವಾದ ನೀರುಳ್ಳ ತಟೀಕಾದಿ ಜಲಾಶಯಗಳು ಇವೆ.

5. ಇಂತಹ ವಿಮಲ ಜಲಾಶಯಗಳೊಳಗೆ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ವಿಹರಿಸುವ (ರಮಿಸ) ಉರ್ವಶೀ ಮುಂತಾದ ಅಪ್ಸರಾಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಉರ್ವಶೀ-

ಅಪ್ಸರಾಸ್ತ್ರೀವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅನುಪಮ ರೂಪ ಲಾವಣ್ಯವುಳ್ಳವಳು. ನರನಾರಾಯಣರು ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದ ಸಮಯ. ಅವರ ತಪೋಭಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲವು ದೇವವಿಲಾಸಿನಿಯರು ಅಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಆಗ ನಾರಾಯಣನು ತನ್ನ ತೊಡೆಯನ್ನು ಕಿಡಿದನು. ಆಗ ಲೋಕೋತ್ತರ ರೂಪ ಪತಿಯಾದ ತರುಣಿ ಜನಿಸಿದಳು. ಊರು-ಅಂದರೆ, ತೊಡೆಯಿಂದ ಜನಿಸಿದಳೆಂದರಿಂದ "ಉರ್ವಶೀ" ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತು. ಮಿತ್ರನಾಮಕ ಸೂರ್ಯನ ಶಾಪದಿಂದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ, ಪುರೂರವನನ್ನು ಅನ್ನವಾದಳು. ಆಯುಷ್ಯದಲಾದ ಆರುಮಂದಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನ ಪಡೆದಳು ಅರ್ಜುನನು ಇಂದ್ರಕೀಲಕ ಪರ್ವತದಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಗ, ಅವನಿಂದ ಮೋಹಗೊಂಡು, ಅರ್ಜುನನು ಅವಳನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದ ಕಾರಣದಿಂದ ನವಂಸಕನಾಗುವಂತೆ ಶಾಪವಿತ್ತಳು. ಅದರಂತೆ, ಅರ್ಜುನನು ಪಾಂಡವರ ಅಜ್ಞಾತವಾಸ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಿರಾಟರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆ ನೃಳಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ನೃತ್ಯಬೋಧಕನಾಗಿದ್ದ.

6. ಭೇಶ- ಭ ಎಂದರೆ. ನಕ್ಷತ್ರಗಳು. ಈಶ- ಪತಿ (ಒಡೆಯ) ನಕ್ಷತ್ರಗಣಗಳಿಗೆ ಒಡೆಯನು ಚಂದ್ರನು ಇದರಿಂದ ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಭೇಶ ಅಥವಾ ಉಡುಪ ಎಂಬ ಹೆಸರು.

7. ರವಿಗಳ- ದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯವರ್ಗ. ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯರಿಗೆ ಪುತ್ರಗಳು, ರಾಹು ಮತ್ತು ಕೇತುಗಳೆಂಬ ಗ್ರಹಗಳು. ಇವರು ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಸೂರ್ಯರ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಭೂಮಿಗೆ ಬೀಳದಂತೆ ಮರೆಮಾಡುವುದೆಂದ (ಗ್ರಹಣ ಸಮಯದಲ್ಲಿ), ರಿಪ್ಪಗಳೆಂದಿದ್ದಾರೆ.

ರಾಹು- ಸಿಂಹಿಯ ಪುತ್ರ. ನವಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು. ರಾಕ್ಷಸ ದೋಷಿಜಾತನಾಗಿದ್ದರೂ, ದೇವತಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು. (ಅಮೃತ ಪ್ರಾಪ್ತನಾದಿಂದ). ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರ ಮಂಥನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವು ಈತನ ಪಯನ್ನು ಚಿತ್ರದಿಂದ ಕತ್ತರಿಸಿದ ಪ್ರಸಂಗ.

ಕೇತು- ನವಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಅಮೃತಪ್ರಾಪ್ತನವಾದ್ದರಿಂದ, ದೇವತಾಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದನು. ರಾಹು ಕೇತುಗಳೆಬ್ಬರೂ ಮೇರುಪರ್ವತವನ್ನು ಹೃದಕ್ಷಿಣಾತಾರವಾಗಿ ಸುತ್ತುತ್ತಿರುವರು.

1. ಶ್ರೀಶರಣ ಪಂಥಾನ-

ಶ್ರೀ- ಸತ್ವಗುಣಾಭಿಮಾನಿಯೂ, ನಿತ್ಯ ಯೋವನಸಂಪನ್ನಳೂ, ಧಾರ್ಮಿಕಯುಕ್ತಳೂ ಆದ ಶ್ರೀರಮಾದೇವಿಯರು "ಶ್ರೀ" ನಾಮಕರು. ಶ್ರೀನಾಮಕರಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೆ ಪತಿಯೂ ಮತ್ತು ನಿಯಾ ಯಕನೂ ಆಗಿರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ "ಶ್ರೀಶರಣ".

ಅವನ ಪದ ಎಂದರೆ ನಿವಾಸಸ್ಥಳವಾದ ವೈಕುಂಠವೆಂಬ ಮುಕ್ತಿ ಧಾಮವು.

ಪಂಥಾನ ಎಂದರೆ, ವೈಕುಂಠವನ್ನ ಸೇರುವ ರಾಜಮಾರ್ಗವೆಂದರ್ಥ.

9. ಶ್ರೀಶರಣ ಪಂಥಾನಗಳು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ :

- (1) ಧೂಮಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು (2) ಅರ್ಚಮಾರ್ಗ.

ಇವರದು ಮಾರ್ಗಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳೆಂದೆನಿಸುವ ಕರ್ಮಜದೇವತೆಗಳು.

10. ಪೂರ್ವೋಕ್ತರೆಲ್ಲರೂ, ನಮ್ಮಗಳಿಗೆ ನಿರಂತರದಲ್ಲಿಯೂ (ಸದಾ), ಸನ್ಮಂಗಳವನ್ನು ನೀಡಿ ಸಂದಕ್ಷಿಸಲಿ- ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಜ್ಞಾನಿಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀದಾಸರಾಯರು. ||37||

ಪದ್ಯ ೩೮

ಮೂಲ :-

ದ್ಯುನದಿ ಶಾಮಲ ಸಂಜ್ಞ ರೋಹಿಣಿ |

ಘನಪ ಪರ್ಜನ್ಯಾನಿರುದ್ಧನ |

ವನಿಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಾಭಿಮಾನಿ ವಿರಾಟದೇವಿಯರ ||

ನೆನವೆ ನಾ ನಲವಿಂದೆ ದೇವಾ |

ನನಮಹಿಕೆ ಸ್ವಾಹಾಖ್ಯರಾಲೋ |

ಜನೆ ಕೊದಲಿ ನಿರ್ವಿಘ್ನದಿಂ ಭಗವದ್ಗುಣಂಗಳಲಿ ||೩೮||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಿಂದ 20ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ ಗಂಗಾದೇವಿ ಮೊದಲಾದವರ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ||39||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ದ್ಯುನದಿ = ಭಾಗೀರಥಿದೇವಿ, (ಗಂಗಾನದಿ). ಶಾಮಲ = ಯಮದೇವರ ಪತ್ನಿ ಶಾಮಲಾದೇವಿ. ಸಂಜ್ಞ = ಸೂರ್ಯದೇವರ ಪತ್ನಿ ಸಂಜ್ಞಾದೇವಿ, ರೋಹಿಣಿ = ಚಂದ್ರಪತ್ನಿ, ರೋಹಿಣಿದೇವಿ. ಘನಪ =

ಮೇಘಾಭಿಮಾನಿಯಾದ, ಪರ್ಜನ್ಯ = ಪರ್ಜನ್ಯಾಖ್ಯ ಸೂರ್ಯನು,
 ಅನಿರುದ್ಧನವನಿತೆ = ಮನ್ಮಥನಪುತ್ರನಾದ ಅನಿರುದ್ಧನ ಪತ್ನಿ,
 ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಾಭಿಮಾನಿ = ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ, ವಿರಾಟ
 ದೇವಿಯರ = ವಿರಾಟ್ ನಾಮಕ ದೇವಿಯರನ್ನು. ನಾ = ನಾನು, ನಲ
 ವಿದೆ = ಅತ್ಯಂತ ಭಕ್ತಿ. ಆಸಕ್ತಿಗಳಿಂದ, ನೆನೆನೆ = ಸ್ಮರಿಸುವೆನು.
 ದೇವಾನನ ಮಹಿಲೆ = ದೇವಮುಖನೆಂದು ಖ್ಯಾತನಾಗಿರುವ ಅಗ್ನಿದೇವರ
 ಪತ್ನಿ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿ, (21ನೆಯ ಕ್ಷೇಪನರು). ಸ್ವಾಹಾಖ್ಯರು = ಸ್ವಾಹಾ
 ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ದೇವತೆಯು, ನಿರ್ವಿಭದ್ರಿ = ಯಾವ ವಿಧವಾದ ವಿಘ್ನ
 ಗಳೂ ಬಾರದಂತೆ, ಭಗದದ್ಗುಣಗಳಿ = ಭವದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆ
 ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ, ಆಲೋಚನೆ = ಧ್ಯಾನಪೂರ್ವಕವಾದ ಮನಸ್ಸನ್ನು
 (ಆಲೋಚನೆಯನ್ನು), ಕೊಡಲಿ = ನೀಡಿ, ಉದ್ಧರಿಸಲೆಂದು ಸ್ತುತಿ ಗೈದಿ
 ದ್ದಾರೆ. ||38||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

1. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣಾಡಿಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

20ನೇ ಕ್ಷದ ಗಂಗಾದೇವರು, 21ನೇ ಕ್ಷದ ಸ್ವಾಹಾದೇವರ
 ಪ್ರೀತಿ ಮಾಡತಾರೆ,

20ನೇ ಕ್ಷದ ಭಾಗೀರಥಿ ದೇವರು, ಯಮದೇವರ ಪತ್ನಿ ಶಾಮಲಾ
 ದೇವರು, ಸೂರ್ಯದೇವರ ಪತ್ನಿ ಸಂಜ್ಞಾದೇವರು, ಚಂದ್ರದೇವರ ಪತ್ನಿ
 ಅಹೋದೇವರು, ಮೇಘಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪರ್ಜನ್ಯಾಖ್ಯ ಸೂರ್ಯನು,
 ಅನಿರುದ್ಧನವನಪುತ್ರ ಅನಿರುದ್ಧನ ಪತ್ನಿ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ
 ವಿರಾಟದೇವಿ-ಉಪನಾಮ ಉಪಾದೇವಿ-ಅತ್ಯಂತ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ನಾನು
 ನೆನೆನೆನೆ ನೆನೆಯೋವನಾಗತೇನು. ಇನ್ನೂ 21ನೇ ಕ್ಷದ, ದೇವತಿಗಳಿಗೆ
 ಒಬ್ಬನು ನಾನಪ್ನನಾದ ಅಗ್ನಿದೇವಪತ್ನಿಯಾದ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿ ಇವರು

ಯಾವತ್ತೂ ಮಂದಿಯೂ, ವಿಘ್ನರಹಿತವಾಗಿ ಭಗವದ್ಗುಣಗಳ ಉಪಾಸನಾ ಮಾಡೋದರಲ್ಲಿ, ತಿಳಿಕೋಪೋದರಲ್ಲಿ ಅಲೋಚನಿ ಕೊಟ್ಟು ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡಬೇಕಂತ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸೋವರಾಗಿದ್ದಾರಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||38||

2. ಛಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಗಂಗಾ, ಯಮದೇವರ ಹೆಂಡತಿ, ಸೂರ್ಯಪತ್ನಿ, ಚಂದ್ರನ ಹೆಂಡತಿ, ಮೇಘಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ವರ್ಷನೈವ ಸೂರ್ಯ, ಅನಿರುದ್ರನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ವಿರಾಟ್ ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ದೇವಿಯರು ಇವರುಗಳನ್ನು, ಇವರಕಿಂತಲೂ ಕಷ್ಟಿಯಾದ ಕಕ್ಷಾಕೈಸಿವ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮುಖನಿಂದ ಅಗ್ನಿಯ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯರು ಇವರನ್ನು ನಾನು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಸ್ಮರಿಸುವೆನು. ಭಗವದ್ಗುಣಗಳಿ ನಿರ್ವಿಘ್ನದಿಂದ ಚಿಂತಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡಲಿ. ||38||

4. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ :-

"ದ್ಯುನದಿ"- ಇತಿ | ಗಂಗಾ, ಯಮಭಾರ್ಯಾ ಶಾಮಲಾ, ಸೂರ್ಯಭಾರ್ಯಾ ಸಂಜ್ಞಾ, ಇಂದುಜಾಯಾ ರೋಹಿಣೀ! ವಿತ್ತ ಮೇಘವೌ || "ಅಳವಿಂದ"- ಸ್ತೋಹ. "ವಿಂಶತಿ" = ತೇವ್ಯಃ ಕೂರ್ಮಾದ್ಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಧಿಕಾರಾಃ ಅನಧಿಕತದಾಃ ಕಿಂಚಿನ್ನೀಜಾಃ || "ವಿಕವಿಂಶತಿ" | ತಮೇಗ್ನಿ ಭಾರ್ಯಾ | ದ್ವಾವಿಂಶತಿ ಕಕ್ಷಾ ||38||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ದ್ಯುನದಿ = ಗಂಗಾ, "ಶಾಮಲಾ" ದೇವಿಯು ಯಮಪತ್ನಿ, ಸಂಜ್ಞಾ ದೇವಿಯು ಸೂರ್ಯಪತ್ನಿ. ರೋಹಿಣೀ ದೇವಿಯು ಚಂದ್ರಪತ್ನಿಯು ಅಳವಿ = ಸ್ತೋಹ. ಮೇಘಾಭಿವತಿ ವರ್ಷನೈ. ಇಲ್ಲಿಗೆ 20ನೆಯ ಕಕ್ಷಾ ಇವರಿಗಿಂತ- ಕೂರ್ಮ ಮುಂತಾದ, ಅಪ್ರಸಿದ್ಧಾಧಿಕಾರವುಳ್ಳ ಪದವಿಯನ್ನೇ ತೊಂದದಿರುವ ದೇವತೆಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆಯವರು. 21ನೆಯ ಕಕ್ಷಾ

ಕೃಷ್ಣಕಾರ

ಸಮಾಪ್ತ
22ನೆಯ

ಕ. ಶ್ರೀ

ಗಂ
ದ್ವನ ಪತ್ನಿ
ಎಂದು.

ದು

ಸುವಿಶ್ವನಾಃ
ಕಕ್ಷಿ, ಪಃ
ವಿರಾಟ್ ದ
ಯಾದ ಸ
ವತ್ಪರ್ಯನಿ
ನಿರ್ವಿಘ್ನೇ

1.

ಶ್ರೀಗಂಗಾ
ಸ್ವಾಹಾದ

2.

ಇದಾಗಿ ೧
ಯಾದ್ವಾ
ವ್ಯಾಧ
ಮರು

ಇವರ ತರುವಾಯ, ಅಗ್ನಿ ಪತ್ನಿ ಸ್ವಾಹಾ ಮುಂತಾದವರು, ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕಣ್ಣಾಮುಗಿದುದು. #38#

!ಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಗಿ, ಶಾಮಲೆ, ಸಂಜ್ಞೆ, ರೋಹಿಣಿ, ವರ್ಷನೃನೆಂಬ ಸೂರ್ಯ, ಅನಿರು
ಉಪೆ, ವಿರಾಟ್‌ದೇವಿಯರನ್ನು ಸಹ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ, ದ್ಯುನದಿ

ನದಿ ಎಂದರೆ ಗಂಗೆ, ಶಾಮಲೆ ಎಂಬ ಯಮ ಪತ್ನಿ, ಸಂಜ್ಞೆ ಎಂಬ
ಮಕ ಸೂರ್ಯಪತ್ನಿ, ಚಂದ್ರಪತ್ನಿ ರೋಹಿಣಿ, ಧನವನೆಂಬ ಕುಬೇರನ
ವನೃನೆಂಬ ಸೂರ್ಯ, ಅನಿರುದ್ಧನ ಪತ್ನಿ ಉಪೆ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಾಭಿಮಾನಿ
ದೇವಾನನನೆಂಬ ಅಗ್ನಿದೇವರ ಮಹಿಳೆ ಎಂದರೆ ಪತ್ನಿ
ವಿರಾಟ್‌ದೇವಿಯನ್ನು ಸಹ ನಾನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುವೆನು.
ಏ ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನಾನಂದಾದಿ ಸದ್ಗುಣಗಳ ಅಲೋಚನೆಯನ್ನು
ಎಂದ ನಮಗೆ ಕೊಡಲಿ. #38#

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

ಪ್ರಸಕ್ತ ಪದ್ಯದಿಂದ, ದಾಸಾಯಿಗಳು, 20ನೆಯ ಕಣ್ಣಪನ್ನರಾದ
ಸೇವಿ ಮೊದಲಾವನರನ್ನು. ಹಾಗೆಯೇ, 21ನೆಯ ಕಕ್ಷದ ಅಗ್ನಿಪತ್ನೀ
ವಿಯ ವರ್ಯಂತ ಸ್ತುತಿ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ದ್ಯುನದಿ :- ಬಲಿವಂಚಕನಾದ ಭಗವಂತನು ವಾಮನಾವತಾರಿ
ಜ್ಞಶಾಲೆಗೆ ಅಗಮಿಸಿ, ತ್ರಿವಿಕ್ರಮನಾಗಿ ಬೆಳೆದು ನಿಂತ. ಆಗ ಆ
ಯು ಎಡಗಾಲಿನ ಬೆರಳಿನ ತುದಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಖರ್ಪರ ಸೀಳಿ
ಂದ ಗಂಗಾವತಾರವಾಯಿತು. ಸುರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹರಿದ ಗಂಗೆಗೆ,
ಂಗಿಣೀ) ದ್ಯುನದಿ ಎಂತ ಹೆಸರು.

3. ಶಾಮಲಾ :- ಯಮಧರ್ಮನ ಪತ್ನೀ ಶ್ಯಾಮಲಾದೇವಿ.
(20ನೆಯ ಕ್ಷ)

4. ಸಂಜ್ಞಾ :- ಸೂರ್ಯನ ಪತ್ನೀ. ವಿಶ್ವಕರ್ಮನ (ತ್ವಷ್ಟ್ರ) ಪತ್ನೀ. ಇವಳಿಂದ ಸೂರ್ಯನು ಯಮಧರ್ಮನನ್ನು ಪುತ್ರನನ್ನಾಗಿ ಪಡೆದ
(20ನೆಯ ಕ್ಷ)

5. ರೋಹಿಣೀ :- ಚಂದ್ರನ ಪ್ರೀತಿಯ ಮದದಿ. 24 ನಕ್ಷತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ನಕ್ಷತ್ರಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆ. ದಕ್ಷಬ್ರಹ್ಮನ ಪತ್ನೀ. (20ನೆಯ ಕ್ಷ)

6. ಘನಪತಿ ಪರ್ವತ :- ಘನ-ಅಂದರೆ, ಸಾಂದ್ರವಾದ ಮೇಘಗಳು. ಘನಪ-ಅಂದರೆ, ಮೇಘಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪರ್ವತ. ಗಾಮಕ ಸೂರ್ಯ. ಇಂದ್ರನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಭೂಮಿಗೆ ಮೇಘದ್ವಾರಾ ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸುವ ದೇವತೆ. (ಕ್ಷ-20)

7. ಅನಿರುದ್ಧನ ವನಿತೆ :- ಮನ್ಮಥನ ಪುತ್ರನು ಅನಿರುದ್ಧನು. ಅನಿರುದ್ಧನ ಮಡದೀ ವಿರಾಟ್ ದೇವಿ. ಈಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾ
(20ನೆಯ ಕ್ಷ)

8. ಹೀಗೆ, 20ನೆಯ ಕ್ಷಾಪನರಾದ. (1) ಗಂಗಾದೇವಿ, (2) ಶಾಮಲಾ, (3) ಸಂಜ್ಞಾ, (4) ರೋಹಿಣೀ, (5) ಪರ್ವತ ಮತ್ತು (6) ವಿರಾಡ್ದೇವಿ. ಇವರುಗಳನ್ನು ದಾಸಾರ್ಯರು ಅತ್ಯಂತ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ (ನಲವಿಂದ) ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾರೆ.

9. ದೇವಾನನ ಮಹಿಳೆ :- ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಆಯಾಯಾ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಒಯ್ಯು ಮುಟ್ಟಿಸುವ ಅಗ್ನಿಗೆ- "ದೇವಮುಖಿ" ನೆಂದು ಹೆಸರು. ದೇವ-ದೇವತೆಗಳ ಆನನ-ಮುಖ ಅಂದರೆ ಅಗ್ನಿಯ ದ್ವಾರವೇ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಹವಿಭಾಗವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸು

ಮರು ದೇವಾನನ ಮಹಿಲೆ ಮಂದರೆ, ಅಗ್ನಿಪುರುಷನ ಪತ್ನಿ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿ.
ಸ್ವಾಹಾಹ್ಯುರು-ಅಗ್ನಿ ಪತ್ನಿಯಾದ ಸ್ವಾಹಾ ಮಂಟ ಪೆಸರಿನ ದೇವತೆ (21ನೆಯ
ಶ್ಲೋಕ)

10. ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ದೇವತಾವರ್ಗದವರು ಭಗವದ್ಗುಣಗಳ ಉಪಾಸ
ನೆಗೆ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ವಿಘ್ನಗಳೂ ಬಾರದಂತೆ ನಮಗೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಿ.
ಭಗವದ್ವಿಷಯಕವಾದ ಧ್ಯಾನರೂಪವಾದ ಆಲೋಚನೆ (ಉಪಾಸನಾ ಕ್ರಮ)
ನಮಗಿಲ್ಲಾ ನೀಡಲೆಂದು ದಾಸರಾಯರು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ||೩೪||

ಪದ್ಯ ೩೯

ಮೂಲ :

ವಿಧಿಪಿತನ ಸಾದಾಂಬುಜಗಳಿಗೆ |
ಮಧುಸನಂದದಿ ಪಿರಾಜಿಸಾಮಲ |
ಉದಕಗಳಿಗೆ ಸದಾಭಿಮಾನಿಯು ಎಂದೆನಿಸಿಕೊಂಬ ||
ಬುಧಗೆ ನಾ ನಂದಿಸುನೆ ಸನ್ನೋ |
ದದಿ ನಿರಂತರ ಒಲಿದು ಎಮಗೆ |
ಭ್ಯದಯ ಪಾಲಿಸಲೆಂದು ಪರನೋತ್ಸಾಹದಲನುದಿನದಿ ||

||೩೯||

ವಚನರಚನೆ :-

ಪ್ರಸಕ್ತ ಪದ್ಯದಿಂದ ಉದಾಹರಣೆಯಾದ ಬುಧನನ್ನು (22ನೆಯ
ಶ್ಲೋಕ) ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ||೩೯||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ವಿಧಿವಿತನ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ತಂದೆಯಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನ,
ಪಾದಾಂಬುಜಗಳಿಗೆ = ಪಾದಕಮಲಗಳಿಗೆ, ಮುಖಪನಂದದಿ = ದುಂಬಿ
ಯಂತೆ, ವಿರಾಜಿಪ = ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಮನವುಳ್ಳ, ಸದಾ = ನಿರಂತರ
ದಲ್ಲೂ, ಅಮಲ ಉದಕಗಳಿಗೆ = ಪಾನಕೈ ಯೋಗ್ಯವಾದ ನಿರ್ಮಲವಾದ
ಜಲಕ್ಕೆ, ಅಭಿಮಾನಿ ಎಂದು ಎನಿಪ = ಅಭಿಮಾನಿ ಎಂದನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ,
ಬುಧಗೆ = ಬುಧನಿಗೆ, ನಾ ವಂದಿಸುವೆ = ನಾನು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ, ಸನ್ನೋ
ದದಿ = ಸಮೀಚಿನವಾದ ಸಂತೋಷದಿಂದ, ನಿರಂತರ = ಯಾವಾಗಲೂ,
ನಮಗೆ = ನಮ್ಮಗಳಿಗೆ, ಒಲಿದು = ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ, ಅಭ್ಯುದಯ ಅತಿಶ
ಯವಾದ ಜ್ಞಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು, ಪಾಲಿಸಲಿ ಎಂದು = ಕರುಣಿಸಲಿ ಎಂಬ
ದಾಗಿ, ಪರನೋತ್ಪದಲಿ = ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ಪಾದದಿಂದ, ಅನುದಿನ =
ಪ್ರತಿದಿನದಲ್ಲೂ ಕರುಣಿಸಲೆಂದು ಬುಧನ ಪಾದಕ್ಕೆ ವಂದಿಸುತ್ತೇನೆ ಎಂದು
ದಾಸಾಯರು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. 1391

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

22ನೇ ಕಕ್ಷದ ಬುಧನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ತಂದೆಯಾದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣದೇವರ ಪಾದಕಮಲಗಳಿಗೆ
ಮುಖಭಕ್ತಿಪ ಮತ್ತಿಕದಂತೆ, ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಮನವುಳ್ಳ, ನಿರಂತರದಲ್ಲೂ
ಪಾನಕೈ ಯೋಗ್ಯವಾದ ರಸಯುಕ್ತವಾದ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಉದಕಗಳಿಗೆ. ತುಣುಕು
ದಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿ ಎಂತ ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟ ಬುಧಗೆ ನಾನು ವಂದನಾ ಮಾಡು
ವೆನು. ಸಮೀಚಿನವಾದ ಸಂತೋಷದಿಂದ ನಮಗೆ ಸದಾಕಾಲದಲ್ಲೂ ಪ್ರಸನ್ನ
ವಾಗಿ, ಅತಿಶಯವಾದ ಜ್ಞಾನೋದಯ ಮಾಡಲೆಂದು ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ಪಾದದಿಂದ

ಪ್ರತಿದಿನದಲ್ಲೂ ಬುಧನ ಪಾದಕ್ಕೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡತೇನು ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||39||

2. ಛಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಭ್ರಮರವು ಪೇಗೆ ಕಮಲದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುವುದೋ ಹಾಗೆ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಛಾವಮಲಗಳಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸುವ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ, ಉದಕಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಬುಧನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವೆನು. ಅವನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ನಮಗೊಲಿದು ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಪೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಾಲಿಸಲಿ

4. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿ :-

"ವಿಧಿ"-೧೨ ತ್ರಯೋವಿಶಂತಿ: ಕಕ್ಷಾ. ||39||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಚಂದ್ರವೃತ್ತನಾದ ಬುಧನ ಸ್ತೋತ್ರವಿದು. 23ನೆಯ ಕಕ್ಷಾ ಮುಗಿದುದು.

5. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಬುಧನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ, ವಿಧಿ ಎಂದು. ನಿರಲ ಉದಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ, ವಿಧಿವಿಶತನೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಜನಕನ ದೇವರ ಪಾದಮಲಕ್ಕೆ ಮಧುವು ಸೇರಿ ಭ್ರಮರದಂತೆ ಆಸಕ್ತನಾಗಿ ಶೋಭಿಸುವ ಚಂದ್ರವೃತ್ತ ಬುಧನಿಗೆ ಸದಾ ಸಂತೋಷದಿಂದ ನಾನು ವಂದಿಸುವೆನು. ಪರಮೋತ್ಸವದಿಂದ ಒಲಿದು ಸದಾ ಅಭ್ಯುದಯವನ್ನು ನಮಗೆ ಪಾಲಿಸಲಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆನು. ||39||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

1. ವ್ರಸಕ್ತ ಪದ್ಯದಿಂದ ಸ್ವಾದೋದಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಚಂದ್ರವೃತ್ತ ಬುಧನನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಾರೆ.

2. ಬುಧನು ನವಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು. ಶುಭಪ್ರದನಂದಗ್ರಹ. ಚಂದ್ರನಿಂದ ತಾರಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವನು.

3. ವಿಧಿಸಿತನ :- ವಿಧಿ-ಎಂದರೆ ಚರ್ತುವುಃವಿಬ್ರಹ್ಮದೇವರು. ಅವರ ತಂದೆಯಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನೇ-ವಿಧಿಸಿತನು.

ಸೂಕ್ತಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸುದೇವರೂಪಿ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನಿಂದ ಮಾಯನಾವ ಕ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಪುರುಷನಾಮಕರಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಜ್ಯೇಷ್ಠಪುತ್ರರಾಗಿ ಜನಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ- "ವಿರಿಂಚಿ"- ಎಂತನಾಮ.

ಪದ್ಮಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭನ ಹೊಕ್ಕುಳಿನಲ್ಲಿ ಸುವರ್ಣಾತ್ಮಕ ಕಮಲ ದಲ್ಲಿ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನಾಮಕರಾಗಿ ಜನಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ತಂದೆಯು ವಿಧಿಸಿತನು.

4. ಈ ವಿಧಿಸಿತನ ಚರಣಕಮಲಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹರಿಮಹಾತ್ಮ್ಯ ಎಂಬ ಮಕರೊದವನ್ನು ಹೀರುವ ದುಂಬಿಗಳಲ್ಲಿ (ಮಧುಪನಂದದಿ) ಬುಧನೂ ಒಬ್ಬನು.

5. ವಿಧಿಸಿತನ ಪದಾಂಬುಜಮಧುಪನಾದ ಬುಧನು ನಿರ್ಮಲವಾದ ಮಾಧುರ್ಯಯುಕ್ತವಾದ ನೀರಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು, (ಸ್ವಾದೋದಕಾ ಭಿಮಾನಿಯು.)

ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು- "ವಿರಾಜಿಪ ಅಮಲ ಉದಕ ಗಳಿಗೆ ಸದಾ ಅಭಿಮಾನಿಯೆಂದು ಎನಿಪ"- ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

6. ಸ್ವಾದೋದಕಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಚಂದ್ರಪುತ್ರ ಬುಧನು ನಿರಂತರ ದಲ್ಲಿಯೂ ನಮ್ಮಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ (ನಿರಂತರ ಎಮಗೆ ಒಲಿದು), ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಪಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು (ಅಧ್ಯಯನ) ನೀಡಿ, ಹೆಚ್ಚು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿಸಿ,

ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರದ್ಧಾ ಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಸಾಧನಕ್ಕೆ ಪರಿಕರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿ. ತದ್ವಾರಾ
 ಳ್ಲಾದದನುಗ್ರಹಪ್ರಾಪ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಸತ್ಸಾಧನಾಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಕರಗಿಸಿ
 ಉದಾ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ||39||

ಪದ್ಯ- ೪೦

ಸುಖ :-

ಶ್ರೀ ವಿರಿಂಚಾದ್ಯರ ಮನಕೆ ನಿಲಾ |
 ಕಾವಕಾಲಕು ಜನನರಹಿತನ |
 ತಾ ಒಲಿಸಿ ಮಗನೆಂದು ಮುದ್ದಿಸಿ ಲೀಲೆಗಳ ನೋಳ್ ||
 ದೇವಕಿಗೆ ವಂದಿಪೆ ಯೆಕೋದಾ |
 ದೇವಿಗಾನಮಿಸುವೆನು ಬಿಡದೆ ಕೃ |
 ಪಾವಲೋಕನದಿಂದ ಸಲಹುದೆಮ್ಮ ಸಂತತಿಯು || ೪೦ ||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

23ನೆಯ ಕಲ್ಪಾಪನ್ನರಾದ, ಕರ್ಮಜರಾದ ದೇವಕಿ ಮತ್ತು
 ಯುಕೋದಾ ದೇವಿಯರ ಸ್ತೋತ್ರವೂಡುತ್ತಾರೆ. ||40||

ಕೃತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಆಟಗಳನ್ನು ನೋಡುವ, ದೇವಕಿಗೆ = ದೇವಕೀ ದೇವಿಗೆ. ವಂದಿಸೆ = ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. ಯಶೋದಾದೇವಿಗೆ = ಹಾಗೆಯೇ, ಶ್ರೀಯಶೋದಾದೇವಿಗೂ, ಅನವಿಸುನೆನು = ಸಾಷ್ಟಾಂಗಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ. ಬಿಡದೆ = ಕೈಬಿಡದೆ. ಕೃಷಾವಲೋಕನದಿಂದ - ಕರುಣಾ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಎಮ್ಮಸಂತತಿಯ = ನಮ್ಮ ಪುತ್ರ ವೌತ್ರಾದಿ ಸಕಲ ಬಂಧುಜನರುಗಳನ್ನು, ಸಲಹುವುದು . ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ||40||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಬಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :

23ನೇ ಕ್ಷುದ್ರ ಕರ್ಮರಾದ ದೇವಕೀ- ಯಶೋದಾ ದೇವರಸ್ತೋತ್ರ ಮಾತಕಾರಿ.

ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳ ಮನೋಇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಅವಕಾಲಕ್ಕೆ ಸಾಕಲೈನ ನಿಲುಕದಂಥ ಉತ್ಪತ್ತಿಶೂನ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಪ್ರಸನ್ನೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಶ್ರೀದೇವರನ್ನ ಪುತ್ರಶ್ವೇನ ಪಡೆದು ಅನೇಕವೃತ್ತಾರವಾಗಿ ಉಲನೆ ಮಾಡಿ ಆಟಗಳ ನೋಟ ದೇವಕೀದೇವೀಗೆ ವನುಸ್ಯಾರ ಮಾಡುವೆನು. ಯಶೋದಾದೇವೀಗೆ ಚಂದಾಗಿ ವಂದಿಸಿ ಮಾಡುವೆನು. ಕೈಬಿಡದೆ ಅತ್ಯಂತ ಕರುಣಾವಲೋಕನದಿಂದ ಈ ಉಭಯರೈ ನಮ್ಮ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಪುತ್ರವೌತ್ರಾದಿ ಬಂಧು ಜನರುಗಳನ್ನು, ಅವರುಗಳಿಗೆ ದಾವ ವಿಧವಾದ ಸಂಕಟವೂ ಬಾರದಂತೆ ಸಂರಕ್ಷಣೆಮಾಡತು ಬರಬೇಕು ಎಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಾಡೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||40||

2. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳ ಮನಸ್ಸಿಗೂ ಸಹ ಆಕಿ ದೂರನು. ಎಂದಿಗೂ ಜವನವಿಲ್ಲದವನು. ಅಂತಹವನನ್ನು ಒಲಿಸಿ ತನ್ನ

ಶ್ವೇತಾಶ್ವತಃ ಸಂಧಿ ವಂದಿಸ್ತೋದಂ ವಂದಿಸ್ತಿ ಬಾಲಲೀಲೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಆನಂದ ಪುತ್ರಿಯವ ದೇವತೆಯನ್ನೂ, ಯಶೋದೆಯನ್ನೂ, ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. ಅವರು ನಮ್ಮ ಸಂತತಿಯವರನ್ನು ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷದಿಂದ ನೋಡಿ ಸಲಹಲಿ.

140

4. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿ :-

"ಶ್ರೀ"-ಇತಿ || ಕೃಷ್ಣಪ್ರಿಯಾಭ್ಯಃ ಭಕ್ತಿಕೋ ದ್ವಿಗುಣಾಧಿಕಾಃ ||
 ಏಹಿಶೋಪ್ಪಾವಿನಾ ಯಾಸ್ತಾಃ ಕಥಿತಾಃ ಕೃಷ್ಣವಲ್ಲಭಾಃ || ತಾಭ್ಯಃ ಸಹಸ್ರ
 ಏತಾ ಯಶೋದಾ ನಂದಗೇಹಿನೀ || ತತೋಪ್ಯಭ್ಯಧಿಕಾ ದೇವೀ ದೇವಕೀ
 ಭಕ್ತತಃ ತತಃ || ವಸುದೇವಃ ಇತಿ || ಭಾ. ತಾ || ಇದಂ ಪದ್ಯಂ ಪುಷ್ಕರೋ
 ಕ್ಷರಂ ಭಾವ್ಯವತಃ || ಅನ್ಯಥಾ ದೇವಕ್ಯಾಃ ಉಪೋತ್ತಮಾತ್ರಾಪ್ರಮಾಣಕ
 ಮಾಪಮೋತ್ || 140 ||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಕೃಷ್ಣನ ಅಪ್ಪಮಹಿಷಿಯರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಕೃಷ್ಣಪ್ರಿಯರಾದ ಗೋಪಿಕೆಯರಿಗಿಂತ ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿಗುಣಾಧಿಕರಾದವರು ಕೃಷ್ಣವಲ್ಲಭರು. ಅವರು ಸಾವಿರಾರು. ಅವರಿಗಿಂತ ನಂದಪತ್ನಿ ಯಶೋದಾ ಅಧಿಕಳು. ಈ ಪದ್ಯವು ಕೃಷ್ಣನ ಸ್ತೋತ್ರದ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕಾದುದು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ದೇವತೆಯು ಉಪಾದೇವಿಗಿಂತ ಕಿರಿಯಳೆಂದು ಅವ್ರವಾಣಕವಾಗಬೇಕಾದೀತು.

1. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ದೇವಿಕೇದೇವಿ, ಯಶೋದಾದೇವಿಯರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ, ಶ್ರೀ
 ಇದು.

ಶ್ರೀ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಿಗಳ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಕೊನೆಗಾಣದ ಸದಾ ಜನನಾದಿ ದೋಷ
 ಕೊರನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಒಲಿಸಿ ಅಂದರೆ ಪ್ರಸನ್ನೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು, ಮಗ

ನೆಂದು ಮುದ್ದಿಸಿ, ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರುವ ದೇವಕೀದೇವಿಗೂ, ಯಶೋದಾದೇವಿಗೂ ನಾನು ನಮಿಸುವೆನು. ಪರಮಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷದಿಂದ ನಮ್ಮ ಸಂತತಿಯನ್ನು ಸಲಹಲಿ. 140

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಪ್ರಸಕ್ತ ಪದ್ಯದಿಂದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಪರಮಾತ್ಮನ ಜನನೀ ದೇವಕೀ ದೇವಿಯನ್ನೂ, ಸಾಕುಮಾತೆಯಾದ ಯಶೋದಾದೇವಿಯನ್ನೂ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ.

2. ಶ್ರೀ- ಸತ್ಪುಂಗವಾಭಿಮಾನಿ, ನಿತ್ಯ ಯೌವನ ಸಂಪನ್ನೆ, ನಿರ್ವಿಕಾರಳೂ ಮತ್ತು ಕಾಂತಿಯುಕ್ತಳೂ ಆದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೆ ಶ್ರೀ- ಎತ ಅಭಿದಾನ.

3. ವಿರಿಂಚಿ-

ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಮೂಲರೂಪೀ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನಿಂದ ಪ್ರಾಡುರ್ಭಾವರೂಪವಾಗಿ ಹೊರಟ, ಸ್ವಾಭಿನ್ನವಾದ ಶ್ರೀವಾಸುದೇವನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಮಾಯಾನಾಮಕ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಕ ಜನಿಸಿದ ದ್ವೇಷಪುತ್ರರಾದ ಚತುರ್ಮುಖಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೇ- ವಿರಿಂಚಿ ನಾಮಕರು.

4. ಶ್ರೀವಿರಿಂಚ್ಯಾದಿ ಸಕಲ ದೇವತಾವರ್ಗದಿಂದ ವಂದಿತನು ಶ್ರೀವಾಸುದೇವನು. ಅಂತಹ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಸಾಕಲ್ಪೇವ ತಿಳಿಯಲು ಅಸಾಧ್ಯನು (ಮನಕೆನಿಲಾಕೆ).

5. ಶ್ರೀವಿರಿಂಚಿಗಳ ಮನಕೆ ನಿಲಾಕದ ಆ ಮನೋಹರನು ಅನಾಧ್ಯ ನಂತ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಉಚ್ಚತ್ತಿಶೂನ್ಯನು (ಜನನೇರಹಿತನು) ಜನನವಿಲ್ಲವೆಂದ

ಮೀರಿ, ಮರಣವೆಂದ ಬರಬೇಕು ? ಇದರಿಂದ ಅದಿವ್ಯಧ್ಯಾಯರಹಿತನು. ಅಜ್ಞಾನವು. ಶಶ್ವದೇಕಪ್ರಕಾರನಾದ ನಿತ್ಯನೂತನನು.

6. ಅಂತಹ ಜನನಮರಣರಹಿತನಾದ ಜನಾರ್ದನನನ್ನು ತನ್ನ ಜ್ಞಾನ ಫಲವಾಗಿ ಪುತ್ರತ್ವೇನ ಪಡೆದ ದೇವಕೀ ದೇವಿ ಪರಮ ಧನ್ಯಳು.

7. ದೇವಕೀ-

ದೇವಕಿ ಎಂಬುವನ ಪುತ್ರಿ. ಇದರಿಂದ "ದೇವಕೀ"- ಎಂತ ಅಭಿಧಾನ. ಈ ಜ್ಞಾನಯಂಭುವ ಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮಹಾ ಸಾಧ್ವೀ ಬಾಳಿ. ಸುರಪನೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮನ ಪತ್ನಿಯಾಗಿದ್ದರು. ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಮೆಚ್ಚಿಸಿ, ತನ್ನ ಪುತ್ರನಾಗಿ ಜನಿಸಬೇಕೆಂದು ವರಗನ್ನು ಬೇಡಿದ್ದರು. ಕೃತಯುಗದಲ್ಲಿ ಕಶ್ಯಪ- ಅಡಿತಿಯರ ತಪಸ್ಸಿನ ಫಲವಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸುಷೇಂದ್ರನಾಮಕನಾಗಿ ವಾಮನನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅವತರಿಸಿದನು. ಜ್ಞಾನಪರದಲ್ಲಿ ಅವರೇ ವಸುದೇವ-ದೇವಕಿಯರಾಗಿ ಅವತರಿಸಲು, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಪುತ್ರತ್ವೇನ ಪಡೆದ ವ-ಹಾಧನ್ಯರು. ವಸುದೇವನಿಗೆ ವಿಳುಮಂದಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳು. ಕಂಸನು ದೇವಕಿಯ ಅಣ್ಣನು. ವಸುದೇವ-ದೇವಕೀ ಸುರ ವಿವಾಹವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ವೈಭವದಿಂದ ನಡೆಸಿದ ಕಂಸಾಸುರನು. ವಿಭೂರಾನಗರದ ರಾಜವಂಶದಲ್ಲಿ ದಂಪತಿಗಳ ಮರಣಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಶಮಿಸಿ ಸಾರಥಿಯಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅಕಾಲವಾಗಿಯೇ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಆಲಿಸಿ. ವಸುದೇವದೇವಕಿಯರನ್ನು ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸಿದ. ದೇವಕೀ ಆದ ಕ್ರೋಧಕ್ಕೆ ಲ್ಲಾ ಸಂಹರಿಸುತ್ತಾ ಬಂದ. ಅಷ್ಟಮಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಅವತರಿಸಿ, ವಸುದೇವನಿಗೆ ತನ್ನ ದಿವ್ಯರೂಪಸಂದರ್ಶನಘೋಷವನ್ನಿತ್ತ. ವಸುದೇವನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಆದೇಶದಂತೆ, ಶಿಶುವನ್ನು ಸಂದಗೋಕುಲಕ್ಕೆ ಕರೆಸಿದನು. ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಬೆಳೆದ ಕಾರಣ, ದೇವಕಿಯು ಪುತ್ರನ ಬಾಲಕರಗಳನ್ನು ನೋಡಲಾಗಲಿಲ್ಲ.

8. ಯಶೋದಾದೇವಿ-

ಗೋಕುಲದ ಅರಸನಾದ ವಂದಗೋಪನ ಪತ್ನಿ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಸಾಕು ತಾಯಿ. ತನ್ನ ವಿಧವಿಧವಾದ ಬಾಲಲೀಲೆಗಳಿಂದ ಯಶೋದೆಯನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸಿದ. ಯಶೋದೆಗೆ ತನ್ನ ಪುಟ್ಟ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವರೂಪ ದರ್ಶನ ತೋರಿಸಿದ ವಿಶ್ವಂಭರನು.

9. ಅಂಶಕ ದೇವಕೀ ಮತ್ತು ಯಶೋದಾದೇವಿಯರಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆನಮಿಸುತ್ತಾರೆ ದಾಸರಾಯರು. ತಮ್ಮ ಸಂತತಿಯನ್ನು ಅಂದರೆ ಪುತ್ರ ಪೌತ್ರಾದಿ ಸಕಲವರ್ಗವನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೇವಕೀ ಮತ್ತು ಯಶೋದೆಯರು ನಮಗೆ ಕರಾವಲಂಬನ ನೀಡಿ, ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷ ವೀಕ್ಷಣದಿಂದ ಸಲಹಲಿ-ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

10. ದೇವಕಿಯು ಕರ್ಮಾಭಿಮಾನಿ ಪುಷ್ಕರ ಮತ್ತು ಉಪಾದೇವಿ- ಇವರಿಗಿಂತ ಹಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮಳು. 140||

ಪದ್ಯ ೪೧

ಮೂಲ :-

ಪಾಮರರನು ಪವಿತ್ರಗೈಸುವ |

ಶ್ರೀಮುಕುಂದನ ವಿಮಲ ಮಂಗಳ |

ನಾಮಗಳಿಗೆಭಿಮಾನಿಯಾದ ಉಷಾಖ್ಯದೇವಿಯರು ||

ಭೂಮಿಯೊಳಗುಳ್ಳಿಖಿಳ ಸಜ್ಜನ |

ರಾಮಯಾದಿಗಳೆಳೆದು ಸಲಹಲಿ |

ಆ ಮರುತನ ಮನೆಯ ನೈದ್ಯರರಮಣಿ ಪ್ರತಿದಿನದಿ || ೪೧ ||

ಅವತರಣಿ :-

ಪ್ರಸಕ್ತ ಪದ್ಯದಿಂದ 24ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ ಉಷಾದೇವಿಯನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಉಷಾದೇವಿಯು ಕರ್ಮಜದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದವರು.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಪಾವನರರನು = ವಿಷಯಾಸಕ್ತರಾದ, ಆರಿದ ಸ್ವರೂಪಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿ ಧವದ್ರಕ್ತರಾದ ಜನರನ್ನು, ಪವಿತ್ರಗೈಸುವ = ಪಾವನಗೋಷತತ್ಯ, ಶ್ರೀಮಂಕುಂದನ = ಮೋಕ್ಷಪ್ರದನಾದ ಮಂಕುಂದನಾಮಕ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ವಿಮಲ = ನಿರ್ದೋಷಗಳಾದ, ಮಂಗಳ = ಆತ್ಮಂತ ಶುಭಪ್ರದವಾದ, ನಾಮಗಳಿಗೆ ನಾಮಗಳಿಗೆ. ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ = ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿರುವ, ಉಷಾಖ್ಯಾದೇವಿಯರು = ಉಷಾನಾಮಕರಾದ ದೇವತೆಯು, ಭೂಮಿಯೊಳಗುಳ್ಳ = ಈ ಭರತಖಂಡದ ಭೂಮಿಯೊಳಗಿರುವ, ತಿಳಿವೆಪ್ಪನರ = ಸಮಸ್ತರಾದ ಭಗವದ್ರಕ್ತರ, ಅನುಯಾದಿಗಳ ತಳಿವೆ = ರೋಗಾದ್ಯುಪದ್ರವಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ಸಲಹಲಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸಿ. ಅನುರುತನ ಮನೆಯ = ಶತ್ಕೂಲಲ್ಲಿ ಪರಿತರಾದ ಮರುತನ, ನ್ನಿಸ ಉಚ್ಚಾಪ್ತಗಳಿಗೆ ಅಲಯಸಂಕೇತವಾದ (ಮನೆಯ), ವೈದ್ಯರ ಮನೆಯ = ದೇವವೈದ್ಯರಾದ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳ (ನಾಶ್ಯ ಮತ್ತು ದ್ರವ್ಯ) ಸ್ತಿಯಾದ ಉಷಾದೇವಿ, ಪ್ರತಿದಿನದಿ ನಿರಂತರದಲ್ಲಿಯೂ, ಸಲಹಲಿ = ಕಾಪಾಡಲಿ ಎಂದು ಸ್ತುತಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ||41||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

1. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣಾಚಾರ್ಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :

24ನೇ ಕಕ್ಷದ ಉಷಾದೇವೀರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ. ಇವರು ಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದವರು.

ವಿಷಯಾಸಕ್ತರಾದ, ಸ್ವರೂಪಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತರಾದ ಜನರ ಪಾಮರತ್ವ ಪರಿಹರಿಸಿ ಪವಿತ್ರಮಾಡತಕ್ಕ, ಮೋಕ್ಷಪ್ರದನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಜ್ಞಾನಾನಂದಪ್ರದವಾದ ನಾಮಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದಂಥಾ ಉಪಾದೇವಿಯರು, ಈ ಭರತಖಂಡಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಸಮಸ್ತರಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರ ರೋಗಾದ್ಯುಪದ್ರವಗಳ, ಕಾಮಕ್ರೋಧಾದಿಗಳ ಸಂಭವಿಸದಂತೆ ಮಾಡಿ, ಪರಿಪಾಲಿಸಿ, ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡೋವರಾಗಲಿ. ಆ ಶತಸ್ತರಲ್ಲಿ ಪರಿಪಾಲಿಸಿದ ಮರುತನ, ಶ್ವಾಸೋಚ್ಚ್ವಾಸಗಳಿಗೆ ಅಲಯಸಾಂಕೇತವಾದ ನಾಸಿಕದ್ವಾರಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳ (ನಾಸಿಕ, ದಪ್ಪ) ಪತ್ನಿಯಾದ ಉಪಾಡೇವಿಯರು ಪ್ರತಿದಿನದಲ್ಲೂ ನಮಗೆ ಮಂಗಳವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡೋವರಾಗಲಿ ಎಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಾಡೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ಕಾವ್ಯ. 1411

2. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಪತಿತರಾದ ಜನರನ್ನು ಪವಿತ್ರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಪರಮ ಮಂಗಳವಾದ ಕೃಪಾದಿ ಭಗವನ್ನಾಮಗಳಭಿಮಾನಿಯಾದ, ದೇವವೈದ್ಯರಾದ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಉಪಾಡೇವಿಯರು ಸಕಲ ಸಜ್ಜನರೋಗಾದಿಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ವಾಲಿಸಲಿ. 1411

4. ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಲೋಮುದೀ :

"ಪಾಮರ"-ಇತಿ ಅಜಾಮಿಳಾದಿಕಾನ್ । ಚತುರ್ವಿಂಶತಿ: 1401

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಇಲ್ಲಿ ಪಾಮರರೆಂದರೆ- ದೃಷ್ಟಾಂತಾರ್ಥವಾಗಿ ಅಜಾಮಿಳಾದಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. 24ನೆಯ ಶ್ಲೋಕ ಮುಗಿದುದು, 1411

೨. ಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಅಶ್ವಿನೀಪತ್ನಿ ಉಷಾಸ್ತುತಿ, ಪಾಮರ ಎಂದು.

ಪಾಮರರೆಂಬ ಅವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು ಸಹ ಪವಿತ್ರ ಮಾಡುವ ಶ್ರೀಮುಕುಂದನ
ಜ್ಞಲ ನಾರಾಯಣಾದಿ ನಾಮಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಮರುತ್ಪಾನ್ಯೆಂಬ
ಜ್ಞೇದ್ರನ ಮನೆಯ ವೈದ್ಯರಾದ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳ ರಮಣಿಯಾದ ಉಷಾ
ಸುನಿಯು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಪಲ ಸಜ್ಜನರ ಆಮಯವೆಂಬ ರೋಗಗಳನ್ನು
ನಿಹಿರಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸಲಿ ಎಂದು ಸದಾ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆನು. ||41||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಪ್ರಸಕ್ತ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ದಾಸರಾಯರು, 24ನೆಯ ಕಣ್ಣಾಪನ್ನರಾದ
ಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳ ಮಡದೀ-ಶ್ರೀ ಉಷಾದೇವಿಯರ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಮಾಡು
ತ್ತಾರೆ.

ಪಾಮರರನು-

ಗುರೂಪದೇಶ, ತದ್ವಾಚ್ಛರಾ ಸುಖಾಸ್ತುಗಳ ಅಧ್ಯಯನಾದಿಗಳ್ಳದವರು,
ವರೂ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಾತ್ವಿಕ ಮನೋಭಾವವಳ್ಳ ಮಂದಮತಿಗಳನ್ನು
ನುರರು ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಪಾಮರ-ಪಂಡಿತ ಎಂದು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ,

ಪವಿತ್ರಗೈಸುವ-

ಅವರ ಮಂದಮತಿಯನ್ನ ಪರಿಹರಿಸಿ, ಸಾಧನೆಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ರೂಪ
ನಿರುವ ಅಜ್ಞಾನಾವರಣವನ್ನ ಕಳೆದು ಪಾಮರರನ್ನ ಪವಿತ್ರೀಕರಿಸುವ ವಿಕೈಕ
ಬಳವೆಂದರೆ ಶ್ರೀಚರಿಯ ನಾಮಸಂಕೀರ್ತನೆ,

4. ಶ್ರೀಮುಕುಂದನ-

ಮೋಕ್ಷಪ್ರದನಾದ್ವಂದ್ಯಂ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ (ಶ್ರೀವಾಸುದೇವ
ವಾಮಕನಿಗೆ) "ಶ್ರೀಮುಕುಂದ"ನೆಂಬ ನಾಮ.

5. ವಿಮಲಮಂಗಳ ನಾಮಗಳಿಗೆ-

ಪಾಮರರನ್ನ ಪಾವನಗೊಳಿಸುವ ಮುಕ್ತಪ್ರದನಾದ ಮುಕುಂದನ
ನಾಮಗಳು ನಿರ್ದೋಷವಾದವು (ವಿಮಲ), ಶುಭಪ್ರದಗಳು (ಮಂಗಳ).

6. ಶ್ರೀಮುಕುಂದನ ವಿಮಲ ಮಂಗಳ ನಾಮಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು
ಉಷಾದೇವಿಯರು (ಉಷಾಖ್ಯದೇವಿಯರು).

7. ಶ್ರೀಮುಕುಂದನ ಮಂಗಳ ನಾಮಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಉಷಾ
ದೇವಿ, ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿವು (ಏಕೆಂದರೆ, ಇದು ಕರ್ಮಭೂಮಿ. ಮೋಕ್ಷ
ಸಾಧನ ಕ್ಷೇತ್ರ) ಸಮಶ್ವರಾದ ಸಚ್ಚೇತನರಿಗೆ. ಒದಗಿ ಬರುತ್ತಿರುವ ರೋಗಾದಿ
ಉಪದ್ರವಗಳನ್ನು (ಆಪಾಯಾದಿ) ಪರಿಹರಿಸಿ. ಸಂರಕ್ಷಿಸಲಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿ
ಸುತ್ತಾರೆ.

8. ಆ ಮರುತನ-ಶ್ವಾಸೋಚ್ಚ್ವಾಸಕ್ಕೆ ಗಾಳಿಯುರೂಪದಲ್ಲಿ ಭೂತ
ವಾಯುವಿದ್ದಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ನಿಯಮಕರಾಗಿ ಶ್ವಾಸವರ್ತಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಮುಖ್ಯ
ಪ್ರಾಣರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಉಸಿರಾಡುವಿಕೆಗೆ ಮನೆ, ಅಂದರೆ. ನಾಸಿಕೇಂದ್ರಿ
ಯಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು ನಾಸಕ್ಯ ಮತ್ತು ದಸ್ತ-ಎಂಬ ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆ
ದ್ವಯರು. ಇವರು ಸುರವೈದ್ಯರು. ಅವರ ಮಡದಿ ಉಷಾದೇವಿ. ||4||

ಪದ್ಯ ೪೨

ಸೂತ್ರ :

ವಸಧಿವಸನೆ ವರಾದ್ರಿನಿಚಯ |
 ಸ್ತನವಿರಾಜಿತೆ ಚೇತನಾಚೇ |
 ತನವಿಧಾರಕೆ ಗಂಧ ರಸ ರೂಪಾದಿಗುಣವಶುಷಿ ||
 ಮುನಿಕುಲೋತ್ತಮ ಕಶ್ಯಪನ ನಿಜ |
 ತನುಜೆ ನಿನಗಾನಮಿಪೆ ಎನ್ನವ |
 ಗುಣಗಳೆಣಿಸದೆ ಪಾಲಿಪುದು ಪರಮಾತ್ಮನರ್ಥಾಂಗಿ || ೪೨||

ಅವಕರಣಿಕೆ :-

ಪ್ರಸಕ್ತ ಪದ್ಯದಿಂದ, ವಾಸಾಯೋರು- 25ನೆಯ ಕಕ್ಷಿಗೆ ಸೇರಿದ ಛಂದೋವಿ (ಪೃಥ್ವೀ) ಯನ್ನು ಸ್ತುತಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ, 1421

ಕ್ರಿತಿಪದಾರ್ಥ :-

ವಸಧಿವಸನೆ = ಸಮುದ್ರವನ್ನೇ ಎಲಯಾಕಾರವಾಗಿ ವಸ್ತ್ರರೂಪದಿಂದ ಉಚ್ಚಿರುವ, ವರಾದ್ರಿನಿಚಯ = ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಮೇರು ಮುಂತಾದ ಮೌತಸಮೂಹಗಳೇ. ಸ್ತನವಿರಾಜಿತೆ = ಸ್ತನಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಶೋಭಾಯುಷಣವಾಗಿರುವ, ಚೇತನಾ ಚೇತನ ವಿಧಾರಕೆ = ಶುದ್ಧಜಡಗಳು, ರ್ಥವರ- ಜಂಗಮಾದಿ ಸಮಸ್ತಜೀವರು, ಇವರುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯಭೂತವಾಗಿ ನಿಂತಿರುವರು. ಗಂಧ ರಸ ರೂಪಾದಿಗುಣ = ಶಬ್ದ, ಸ್ಪರ್ಶ, ರೂಪ, ಸ, ಗಂಧಾದಿ ಪಂಚತನ್ನತ್ತಾದಿಗಳನ್ನು, ವಪುಷೇ = ಶರೀರವಾಗುಳ್ಳ, ಮುನಿಕುಲೋತ್ತಮ = ಯುಷ್ಠೀಷ್ಠರಾದ, ಕಶ್ಯಪನ = ಕಶ್ಯಪ ಮುನಿಯ, ನಿಜತನುಜೆ = ಸ್ವಕೀಯಪುತ್ರಿಯಾದ, ಪರಮಾತ್ಮನ

ಅರ್ಥಾಂಗಿ = ಶ್ರೀವರಾಹದೇವರ ಪತ್ನಿಯಾದ ಎಲೈ ಪೃಥ್ವೀ ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಯಾದ ಭೂದೇವಿಯೇ, ನಿನಗೆ ಅನನಿವೇ = ನಿನಗೆ ವಂದಿಸುತ್ತೇನೆ. ಎನ್ನ ಅವಗುಣಗಳನ್ನು ಎಣಿಸದೆ = ಎನ್ನ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸದೆ, ಪಾಲಿಪುದು = ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಭೂದೇವಿಯನ್ನು ದಾಸರಾಯರು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ||42||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಾಡಿಯರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಕರ್ಮಜರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ 25ನೇ ಕಕ್ಷದ ಭೂ (ಪೃಥ್ವೀ) ದೇವೇ ರನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ.

ಸಮುದ್ರವೇ ವಸ್ತುವಾಗಿ ವಲಯಾಕಾರದಿಂದ ಉಚ್ಚಿರತಕ್ಕವರೇ, ಉತ್ತಮವಾದ ಮೇರು ಮಂದರಾದಿ ಪರ್ವತಸಮೂಹಗಳೇ ಸ್ತನಗಳಾಗಿ, ವಿರಾಷ್ಟ್ರ ಅಂದರೆ ಪ್ರಕಾಶಮಾನರಾದವರೇ. ಶುದ್ಧಜಡಗಳು, ಜಂಗಮ ಜೀವಯಂತ್ರಗಳು, ಸ್ಥಾವರಜೀವರಗಳು ಇವರೊಳಗೆ ಒಸ್ತಾರವಾಗಿ ಆಧಾರ ಭೂತರಾಗಿ ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ಇರತಕ್ಕವರೇ, ಶಬ್ದ, ಸ್ಪರ್ಶ, ರೂಪ, ರಸ, ಗಂಧ, ಪಂಚಭೂತಾದಿ ಪಂಚತನ್ಮಾತ್ರಾದಿ ಇವುಗಳೇ ಶರೀರವಾಗುಳ್ಳವರೇ, ಪುಷ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಕಶ್ಯಪಪುಷ್ಪಗಳ ಸ್ವಕೀಯಪ್ರಕ್ರಿಯಾದವರೇ, ವರಾಹದೇವರ ಪತ್ನಿಯಾದವರೇ. ನಿನಗೆ ನಾನು ಪಂದನ ಮಾಡುವೆನು. ಎನ್ನ ಅವಗುಣಗಳೇನಿಸದೆ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||42||

2. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಎಲೈಭೂಮಿತಾಯೇ ! ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನು ನಿನ್ನನ್ನವಹರಿಸಿ ಸಮುದ್ರ ದೊಳಗೆ ಸೇರಿಸಲು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿತನಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ವರಾಹ ರೂಪದಿಂದ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ನಿನ್ನನ್ನ ವೇಲಕ್ಕಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು

ನನ್ನ ಪಾದಕಮಲಗಳಿಗಿರಗುವೆನು. ನನ್ನ ಪಾದಸ್ಪರ್ಶಾದಿ ದೋಷ
 ಪಟ್ಟು ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವೆನು. "ಸಮುದ್ರವಸನೇ ದೇವಿ ಪರ್ವ
 ಪುತ್ರ ಮಂಡಿತಃ | ವಿಷ್ಣುಪತ್ನಿ ನಮಸ್ತುಭ್ಯಂ ಪಾದಸ್ಪರ್ಶಂ ಕ್ಷಮಸ್ವ ಮೇ"
 ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು. ||42||

4. ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿ :

(ಈ ಪದ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ.)

6. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಭೂದೇವಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ವನಧಿವಸನೆ ಎಂದು.

ಪಾದಸ್ಪರ್ಶದೋಷ. ಜಲಮಲಾದಿ ವಿಸರ್ಜನೆ ದೋಷ ಸಹ ಎರಡರ
 ಕುಹಾರಾರ್ಥ ವನಧಿವಸನೆ ಎಂದರೆ, ವನಧಿ ಎಂಬ ಸಮುದ್ರವೇ ವಸ್ತುವಾಗಿ
 ಉಳ್ಳವಳೆ, ವರಾದ್ರಿ ಎಂಬ ಮಹಾಪರ್ವತ ಮತ್ತು ಸಾಧಾರಣಪರ್ವತ
 ಸುಖ ಎರಡು ವಿಧ ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನೇ ಎರಡು ಪಕ್ಷವಾಗಿ ಉಳ್ಳವಳೇ, ಕಶ್ಯಪರ
 ಬುಗಳೇ, ಚೇತನಾಚೇತನವೆಂಬ ಜೀವ-ಜಡಾಧಾರಳೆ. ಗಂಧ ರಸ ರೂಪ
 ಸ್ಪರ್ಶ ಶಬ್ದ ಎಂಬ ಗುಣಗಳೇ ರೂಪವಾಗಿ ಉಳ್ಳವಳೇ, ನಿನಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ
 ವೆನು. ಪರಮಾತ್ಮನ ಪತ್ನಿಯಾದವಳೇ ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು. ||42||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಿಂದ ದಾಸರಾಯರು, ಭೂವರಾಹರೂಪೀ
 ಸೀರಿಯ ಪತ್ನಿಯಾದ ಭೂದೇವಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವುದಿದ್ದಾರೆ.
 ಸೀರೀವಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾ ಭಿಮಾನಿದೇವತೆ. 25ನೆಯ ಕ್ಷಣವನ್ನೆರು,

2. ವನಧಿವಸನೆ-

ವನ-ಶುಭ್ರಕ್ಕೆ ನೀರು ಎಂದರ್ಥ. ಇದರಿಂದ, ವನಧಿ ಎಂದರೆ ಅಖಂಡಜಲರಾಶಿರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಸಮುದ್ರವೆಂದರ್ಥ.

ಭೂಮಿಯು ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಅವೃತವಾಗಿದೆ. ನಾವು ವಸ್ತುವನ್ನು ದೇಹಕ್ಕೆ ಪಲಯಾಕಾರವಾಗಿ ಧರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಭೂಮಿಯು ಸಮುದ್ರವೆಂಬ ವಸ್ತುದಿಂದ (ವಸನ) ಅವೃತವಾಗಿದೆ.

3. ವರಾದ್ರಿ ನಿಜಯ-

ವರ ಎಂದರೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ (ಉತ್ತಮ) ಅದ್ವಿ-ಪರ್ವತ. ನಿಜಯ- ಸ್ತೋಮ (ಸಮೂಹ). ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪರ್ವತಗಳು ಧರಿಸಿ, ಸಮ ತೋಲನೆ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರಿಸಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಪರ್ವತಗಳಿಗೆ "ಭೂಧರ" ಎಂದು ಹೆಸರು. ಅಂತಹ ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು ಮೇರುಪರ್ವತವು. ಮೇರು ಮೊದಲಾದ ಪರ್ವತಸ್ತೋಮಗಳು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿವೆ. ಅವುಗಳ ಶೃಂಗಗಳು ಭೂದೇವಿಯ ಭವ್ಯಸ್ತನಗಳೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಮಾನವಾಗಿವೆ. ಇದರಿಂದ, ದಾಸರಾಯರು, ಭೂದೇವಿಯನ್ನು ವರಾದ್ರಿ ನಿಜಯಸ್ತನವಿರಾಜಿತೆ- ಎಂದು ಉಪಮಾನಾಲಂಕಾರಶಬ್ದದಿಂದ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ.

4. ಚೇತನಾಚೇತನ ವಿಧಾರಣೆ-

ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಶುದ್ಧಜಡವಸ್ತುಗಳು, ಸ್ಥಾವರ ಮತ್ತು ಜಂಗಮರೂಪವಾದ ಚೇತನವಸ್ತುಗಳಿವೆ. ವಿಧಾರ ಎಂದರೆ. ಆಶ್ರಯ ಭೂತವಾಗಿ ಧರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಎಂಬರ್ಥ. ಅಂದರೆ ಜಡ, ಸ್ಥಾವರ. ಜಂಗಮ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯಸ್ಥಾನವು ಭೂಮಿ.

ಗಂಧ, ರಸ ರೂಪಾದಿಗುಣ ವಶುಷೆ.

ಸವು ಪೃಥ್ವಿಯ ತನ್ಮಾತ್ರಾಗುಣವು ಗಂಧೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಪೃಥ್ವಿಯೇ
 ಉದಾಹರಣೆ. ರಸವು ಅಪ್ಪತ್ತದ ಗುಣವು. ರೂಪವು ತೇಜಸ್ವಿನ
 ಹೀಗೆಯೇ ಸ್ಪರ್ಶ, ಶಬ್ದಾದಿ ಗುಣಗಳೂ ಗ್ರಾಹ್ಯ. ಭೂತವಂಚ
 ತ್ರಾಗುಣಗಳಾದ ಗಂಧಾದಿಗಳನ್ನೇ ತನ್ನ ಶರೀರವನ್ನಾಗಿ ಉಳ್ಳ
 (ವುಷೆ). ಆಕಾಶ-ವಾಯು-ತೇಜಸ್ಸು- ಉದಕ-ಪೃಥ್ವಿ ಹೀಗೆ
 ಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅಡಕವಾಗಿವೆ.

ಮುನಿಕುಲೋತ್ತಮ : ಋಷಿವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಷ್ಠರಾದವರು
 ಕರು. ಕಶ್ಯಪರ ಪುತ್ರಿಯೇ ಭೂಮಿಯು. ಇದರಿಂದ, ಭೂಮಿಗೆ
 ಎಂಟು ಹೆಸರು. ಇದನ್ನು ದಾಸಂಃಯರು ಮುನಿಕುಲೋತ್ತಮ
 ನಿಜ ತನುಜೆ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಪರಮಾತ್ಮನ ಅರ್ಥಾಂಗಿ : ಭೂಮಿಯನ್ನು ಚಾಪೆಯನ್ನಾಗಿ
 ತ್ರಿ, ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನೆಂಬ ದೈತ್ಯನು ಸಮುದ್ರಗರ್ಭವನ್ನು ಕೊಕ್ಕಿಸು.
 ವೇದಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥ್ಯಮಾನನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಭೂವರಾಹರೂಪ
 ಳಿ. ಸಮುದ್ರಗರ್ಭವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲಿ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನನ್ನು
 ಹೋರಾಡಿ, ತನ್ನ ಕೋರವಾಡಿಗಳಿಂದ ದೈತ್ಯನ ಉದರವನ್ನು ಸೀಳಿ
 ನೆನು. ಭೂದೇವಿಯನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದ ಶ್ರೀವರಾಹಾಮೂರ್ತಿಯ
 ಯೇ ಭೂದೇವಿಯು.

ಅಂತಹ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅರ್ಥಾಂಗಿಯಾದ ಭೂದೇವಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ
 ಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನ ದೋಷಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತಾರದೇ
 ಸಂರಕ್ಷಿಸಲಿ ಎಂದು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ :-

1. ಪೃಥ್ವೀ ತತ್ತ್ವವು ಚತುರ್ವಿಂಶತಿ ತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಆಕಾಶ ವಾಯು ತೇಜಸ್ಸು ಉದರ ಈ ಮೇಲಿನ ತತ್ತ್ವಗಳು. ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಂಯುಕ್ತ. ಅನಂಶುತ್ವ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿದೆ.

2. ರಸವು ಅಪ್ತತ್ತ್ವದ ಗುಣವು. ಫಲ ವನಸ್ಪತಿಗಳು ರಸ ಯುಕ್ತವಾದುವು. ವೃಕ್ಷಾದಿ-ಳು ಭೂಸಾರವನ್ನು ಹೀರಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆಯುವುವು. ಇದರಿಂದ ವೃಕ್ಷ, ಸಕಲ ವನಸ್ಪತಿಗಳಿಗೂ ಭೂಮಿಯೇ ಆಶ್ರಯಪ್ರದವು ಮತ್ತು ಜೀವನಾಧಾರವು.

3. ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ಮುಂತಾದ ಅಗ್ನಿಪರ್ವತಗಳು ಭೂಗರ್ಭದಲ್ಲಿರುವ ಅಕ್ಕಿಧಿಗಳ ಉಷ್ಣಾಂಶದಿಂದ ಲಾಲಾರಸವನ್ನು ಉಗುಳುವುವು. ಅಂದರೆ. ಅಗ್ನಿಯು ತೇಜೋರೂಪದಲ್ಲಿ ಪೃಥ್ವೀ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿದೆ. ಕಡ್ಲೆಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವ ಪೃಥ್ವೀ ಉದಕ ತೇಜಸ್ಸು ಇವು ಮೂರು ಮೂರ್ತದ್ರವ್ಯಗಳು. ಆಕಾಶ ವಾಯು ಇವೆರಡೂ ಅಮೂರ್ತ ದ್ರವ್ಯಗಳು.

4. "ಕ್ಷೋಣೀರ್ಜ್ಯಾ ಕಾಶ್ಯಪೀ ಕ್ಷಿತಿಃ" ಎಂದು ಅಮರ ಕೋಶವಚನ. ಇದರಿಂದ, ಭೂದೇವಿ ಕಶ್ಯಪ ಮಹಾಮುನಿಯ ಪುತ್ರಿ. ||42||

ಪದ್ಯ ೪೩

ಮೂಲ :-

ಪುರುಟಲೋಚನ ನಿನ್ನ ಕದ್ದೊ |
 ಯ್ದಿರಲು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸೆ ದೇವತೆಗಳು |
 ತ್ತರವ ಲಾಲಿಸಿ ತಂದ ವರಃಹರೂಪ ತಾನಾಗಿ ||
 ಧರಣಿಜನನಿ ತ್ವತ್ಪದಾಬ್ಜಕೆ |
 ಎರಗಿ ಬಿನ್ನೈಸುವೆನು ಪಾದ |
 ಸ್ವರುತ ಮೊದಲಾದಖಳ ದೋಷಗಳೆನಿಸದಿರು ಎಂದು ||

||೪೩||

ಅರ್ಥವರ್ಣನೆ :

25ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ ಶ್ರೀಭೂದೇವಿಯರನ್ನೇ ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಇನ್ನೂ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ||43||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಪುರುಟಲೋಚನ = ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನೇಬ ದೈತ್ಯನು (ಪುರುಟುಚಿನ್ನ ರೋಚನ ನೇತ್ರ-ಅಕ್ಷ), ನಿನ್ನ = ನಿನ್ನನ್ನು (ಆದರೆ, ಭೂದೇವಿಯನ್ನು) ಕದ್ದೊ ಯ್ದಿರಲು = ಬೌದ್ಧದಿಂದ ಅಪಹರಿಸಿರಲಾಗಿ, ಪ್ರಾರ್ಥಿಸೆ ದೇವತೆಗಳು = ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳ, ಉತ್ತರವ ಲಾಲಿಸಿ = ಮೂರ್ತುಗಳನ್ನು ಆದರಿಸಿ. ವರಹಾರೂಪ ತಾನಾಗಿ = ಭೂವರಾಹರೂಪ ವನ್ನು ಧರಿಸಿ, ತಂದ = ನಿಮ್ಮನ್ನು ತರುವವನಾದನು. ಧರಣಿಜನನಿ = ಭೂಮಾತೆಯೇ, ತ್ವತ್ಪದಾಬ್ಜಕೆ = ನಿಮ್ಮ ಪಾದಕಮಲಗಳಿಗೆ, ಎರಗಿ ಬಿನ್ನೈಸುವೆನು = ನಮಸ್ಕರಿಸಿ. ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆನು, ಪಾದಸ್ವರುತ ಮೊದ

ಲಾಡ = ಭೂಮಿಯನ್ನು ತುಳಿಯುವುದು, ಇವೇ ಮೊದಲಾದ, ಅಖಿಳ ದೋಷಗಳನ್ನು = ನನ್ನ ಸಕಲ ದೋಷಗಳನ್ನು, ಎಣಿಸದಿರು ಎಂದು = ಪರಿಗಣಿಸಬೇಡ ಎಂದು ವಂದಿಸಿ, ಬೇಡೇತ್ತಾರೆ, ದಾಸರಿಯರು. ||43||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

1. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಾಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :

ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಧರಣೀದೇವೇರನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ.

ದೈತ್ಯನಾದ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಚೌರೈದಿಂದ ಅವಹಾರ ಮಾಡಿರಲು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತೆಗಳ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಆದರ ಪೂಡಿ ಶ್ರೀದೇವರು ವರಾಹರೂಪ ಧರಣಿ ಮಾಡಿದವನಾಗಿ, ನಿಮ್ಮನ್ನು ತರೋವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇಂಥ ತಾಯಿಯೇವಾದಿಯಲ್ಲಿ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವ ಧರಣೀದೇವಿಯೇ, ಪಾದಸ್ಪರ್ಶವೇ ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತ ದೋಷಗಳನ್ನು, ಅಪರಾಧಗಳನ್ನು ಎಣಿಸಿ ಮಾಡದೆ ಇರೋವರಾಗಿ ಎಂದು ನಿಮ್ಮ ಪಾದಕಮಲಗಳಿಗೆ ಎರಿ ವಂದಿಸಿ ಮಾಡಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವೆನು.

ಸಮುದ್ರವಸನೇದೇವಿ ಪರ್ವತಸ್ತನಮಂದಿತೇ |

ವಿಷ್ಣುಪತ್ನಿ ನಮಸ್ತುಭ್ಯಂ ಪಾದಸ್ಪರ್ಶಂ ಪ್ಲವಸ್ತ್ವ ವೇ ||

ಓಂ ಪ್ರಮಾಣಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||43||

2. ಛಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಸಮುದ್ರವೇ ವಸ್ತುವಾಗುಳ್ಳವಳೋ, ಪರ್ವತವೆಂಬ ಸ್ತನದಿಂದ ಶೋಭಿಸುವವಳು, ಒಡಬೇತನಾತ್ಮಕ ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವವಳು, ಪೃಥ್ವಿ ಗುಣವು ಗಂಧ, ಮಿಕ್ಕ ರಸರೂಪಾದಿ ಗುಣಗಳು ಅಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವವಳಿ- ಇಂತಹಾ ಗುಣಾತ್ಮಕಳು. ಕಶ್ಯಪರ ನಿಜಕುವರಿ, "ಕ್ಷೋಣೀರ್ಜಾಕಾಶ್ಯಚೀಕ್ಷಿತಿ"

ಎಂಬ ಅಮರವಾಕ್ಯದಿಂದ ಕಶ್ಯಪರ ಮಗಳು ಈ ಭೂದೇವಿಯೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವದು. ಶ್ರೀದೇವಿ, ಭೂದೇವಿ, ದುರ್ಗಾದೇವಿಯರೆಂಬ ಮೂವರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಭೂದೇವಿಯು ಈ ಭೂದೇವಿಯರು. ಆ ಭೂದೇವಿಯರು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪ್ರಮಾರೂಪವು. ಈಕೆ ಕಾಶ್ಯಪೀ ಎಂದು ಕಶ್ಯಪರ ಮಗಳಾಗಿ ಜನಿಸಿ ಧರಾ, ಧರಿಸ್ತ್ರೀ ಇತ್ಯಾದಿ ನಾಮಗಳಿಂದ ಈ ಪಾಂಚಭೂತಿಕ ಸಂಬಂಧವಾದ. ಜಡವಾದ ಈ ಭೂಮಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು, ಅವಾಂತರಾಭಿಮಾನಿಯು ಶನೈಶ್ಚರನು ಆದ್ದರಿಂದ ತತ್ವನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ. ಪರಾಯ ಪೃಥಿವ್ಯಾತ್ಮನೇ ಶನೈಶ್ಚರ ಧರಿಯೈ ನಮಃ" ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ದರಾದೇವಿಯೇ ಅಂಗಾರಕನಿಗೂ, ನರಕಾಕುರನಿಗೂ ತಾಯಿಯಾದ ಪರಾಹದೇವರ ಹೆಂಡತಿ. ಲಕ್ಷ್ಮೀಸ್ವರೂಪರಾದ ಭೂದೇವಿಯರ ಸನ್ನಿಧಾನ ಮಾತ್ರ ಈಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಂಟೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಎತಾ ಭೂತಾಯೇ! ನಿನಗೆ ವಂದಿಸುವೆನು. ನನ್ನ ಅಮರಗುಣಗಳನ್ನೆಡೆಸದೆ ನನ್ನನ್ನು ಸಲಹು. ||43||

4. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ :-

(ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿಕಾರರು 42 ಮತ್ತು 43 ಇವೆರಡು ಪದ್ಯಗಳಿಗೆ ಟೀಕಾ ಬರೆದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಬಹುಶಃ ಅವರೇ ಬರೆದಿರುವ "ಭಾವ ಸೂಚನ" ಎಂಬ ಕನ್ನಡಭಾಷಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿರುವುದರಿಂದ, ಇಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು.) ||43||

5. ಶ್ರೀ ಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಭೂದೇವಿ ಪತ್ನಿಯಾದದ್ದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ, ಪುರುಟ ಎಂದು.

ಪುರುಟ ಎಂಬ ಸ್ವರ್ಣದಂತೆ, ಲೋಚನ ಎಂದರೆ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನೆಂಬ ಅಸುರನು ನಿನ್ನನ್ನು ಕದ್ದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿರಲು, ದೇವತೆಗಳ ವಿಜ್ಞಾನಪನೆಯನ್ನು ಲಾಲಿಸಿ, ಪರಾಹರೂಪನಾಗಿ ದೇವರು ನಿನ್ನನ್ನು ತಂದು ಪತ್ನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಧರಣಿ ಎಂಬ ತಾಯೇ, ನಿನ್ನ ಪಾದಕ್ಕೆ ರಗಿ ಟೀಡಿಕೊಂಡೆನು. ಪಾದ ಸ್ಪರ್ಶ ಮೊದಲಾದ ಅಖಿಳ ದೋಷಗಳನ್ನು ಎಣಿಸಬೇಡವೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ.

ಪ್ರಮಾಣ-ಸಮುದ್ರ..... (ಇದರ ಪೂರ್ಣಪುಟ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒದ
ಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ನೋಡುವುದು) ಎಂಬರ್ಥವು. ಪರಶುರಾಮದೇವ
ರಿಂದ ಕಾಶ್ಯಪರಿಗೆ ದಾನವಾಗಿ ಬಂದ ಭೂದೇವಿ ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ಹೋಗು
ತ್ತಿರಲು, ಕಶ್ಯಪರು ಕೇಳಲಾಗಿ, ನನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದ ದೊರೆಗಳ ಸಂತತಿ, ನನ್ನನ್ನು
ರಕ್ಷಿಸದಿದ್ದರೆ ನಾವಿರುವುದಿಲ್ಲ ಕತವ್ನ ಲಾಗುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಕ್ಕೆ, ಆ
ವಂಶಸ್ಥರನ್ನೇ ಕಶ್ಯಪರು ಭೂಮಿ ಆಳುವುದಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟು, ತೊಡೆಯಿಂದ ಎತ್ತಿ
ವಾಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆಂಬ ಭಾರತಾರ್ಥ ಸಹ ಇದರಿಂದ ಎವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

1431

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಪುರುಟಲೋಚನ :- ಪುರುಟ ಎಂದರೆ ಚಿನ್ನ (ಭಂಗಾರ)
ಎಂದರ್ಥ. ಲೋಚನ-ನೇತ್ರ (ಅಕ್ಷ). ಅಂದರೆ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನೆಂಬ ದೈತ್ಯನು.

2. ನಿನ್ನ ಕಡೊಯ್ದಿರಲು :- ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನು ಭೂದೇವಿಯನ್ನು ಚಾಪ
ಯುಕ್ತ ಸುರುಳಿಯಾಗಿ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಸಮುದ್ರಗರ್ಭವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು.
ಆಗ ಟ್ಟಿಹ್ಯಾದಿದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲಾಗಿ (ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ),
ಅವರ ಪೊರೆಯನ್ನು ಲಾಲಿಸಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಭೂತರಾಜರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿ,
ಸಮುದ್ರಗರ್ಭವನ್ನು ಹೊಕ್ಕನು. ಅಲ್ಲಿ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನೊಡನೆ ಹೋರಾಡಿ,
ತನ್ನ ಕೋರಿದಾಡೆಗಳಿಂದ ದೈತ್ಯನ ಉದರವನ್ನು ಸೀಳಿ, ಭೂಮಿಯನ್ನು
ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ ಉದ್ಧರಿಸಿದನು.

3. ಧರಣಿಜನನಿ :- ಭೂಮಾತೆ ಎಂದರ್ಥ. ಸಕಲ ಚರಾಚರ
ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಭೂಮಿಗೆ "ಧರಣೀ" ಎಂತನಾಮ. ಭೂ
ಸಾರದಿಂದ ಸಸ್ಯಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ. ಆಹಾರ ಸೇವನೆಯಿಂದ ಜೀವರ ಬದುಕು.
ಇದರಿಂದ ಭೂದೇವಿಯು ಜೀವರಪಾಲಿಗೆ ತಾಯಿ ಸದೃಶ.

4. ಪಾದಸ್ಪರ್ಶ :- ಪಾವು ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ, ತಮ್ಮ ಪಾದ

ಗೌರವ ಭೂಮಿಯನ್ನು ತುಳಿಯುತ್ತೇವೆ. ಪಾದಸ್ವರ್ಣದಿಂದ ಉಂಟಾದ ದೋಷಗಳನ್ನು, ನೀನು ಪರಿಗಣಿಸದೆ, ನಮ್ಮನ್ನು ಕಾಪಾಡು ಎಂದು ದಾಸ ರಾಯರು ಪಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾ ಭೂಮಾತೆಯ ಚರಣಕಮಲಗಳಿಗೆ ಅಭಿ ಪಂದಿಸುತ್ತಾರೆ. ||43||

ಪದ್ಯ ೪೪

ಮೂಲ :-

ಹರಿಗುರುಗಳರ್ಚಿಸದ ಪಾಪಾ |

ಶ್ವರನ ಶಿಕ್ಷಿಸಲೋಸುಗ ಶನೈ |

ಶ್ವರನೆನಿಸಿ ದುಷ್ಕಲಗಳೇವ ನಿರಂತರವು ಬಿಡದೆ ||

ತರಣೆನಂದನ ನಿನ್ನ ಪಾದಾಂ |

ಬುರುಹಗಳಗಾನಮಿಪೆ ಬಹು ದು |

ಸ್ವರಭವಾರ್ಣವಮಗ್ನನಾದೆನ್ನದ್ಧರಿಸಬೇಕು

|| ೪೪ ||

ಅವತರಣೆಳೆ :

ಕರ್ಮಜನಾದ ಶನೈಶ್ವರನನ್ನು ಪ್ರಸಕ್ತವದ್ಯದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ. (28ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನನಾದವನು,)

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಹರಿಗುರುಗಳೆ = ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಮತ್ತು ಅವರ ಪರಿವಾರ ಸೊತರಾದ ಗುರುಸ್ವಾನಾಪನ್ನರಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ಅರ್ಚಿಸದ = ತಾರ ಮ್ಯಾನುಸಾರ ಪೂಜಿಸದೇ ಇರುವ, ಪಾಪಾಶ್ವರನ = ಪಾಪಿಪ್ಪರಾದ ಜನ ನ್ನು, ಶಿಕ್ಷಿಸಲೋಸುಗ = ಶಿಕ್ಷೆಮಾಡುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ಶನೈಶ್ವರ ನೆನಿಸಿ = ಶನಿರಾಯನೇನು ಕರೊದವನಾಗಿ, ಬಿಡದೆ = ಅಂತಹ ಪಾಪಿ ಕನ್ನು ಕ್ಷಣಕಾಲವಾದರೂ ಬಿಡದೆ, ದುಷ್ಕಲಗಳೆ ಅವ = ಕೆಟ್ಟ ಫಂ

ಗಳನ್ನು ಕೊಡುವಂತಹ (ಕಷ್ಟದ ಮೇಲೆ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು) ತರಣಿನಂದನ = ಸೂರ್ಯವೃತ್ತನಾದ ಶನೈಶ್ಚರನೇ, ನಿರಂತರವು = ಸದಾ ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ, ನಿನ್ನ ಪಾದಾಂಬರುಹಗಳಿಗೆ = ನಿನ್ನ ಚರಣಕವಲಿಗಳಿಗೆ. ಅನಮಿಶ್ರ = ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಂದನೆಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಬಹುದುಸ್ತರ = ದಾಟುವುದಕ್ಕೆ ಅಕ್ಕಂತ ಕಷ್ಟವಾದ, ಭವಾಣವ = ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಮಹಾಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ. ಮಗ್ನ ನಾದ = ಆಸಕ್ತನಾಗಿ ಮುಳುಗುತ್ತಿರುವ, ಎನ್ನನು = ಎನ್ನನ್ನೂ, ಉದ್ಧರಿಸದೇಕು = ಸಂಸಾರಸಾಗರದಿಂದ ದಾಟಿ, ಉದ್ಧರಿಸುವುದು ಶನಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ||44||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

1. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಬಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಕರ್ಮನಾದ 26ನೇ ಕಕ್ಷದ ಶನಿರಾಯನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ.

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇನು, ಅವನ ಪರಿವಾರರಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನೇನು ತಾರಣಿಯುನುಸಾರ ಪೂಜಾದಿಗಳ ಮಾಡಧಾಂಗೆ ಇರುವಂಥ ಪಾಪಿಷ್ಠರಾದನ ರನ್ನ, ಇನ್ನೂ ಭಗವದ್ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉನ್ಮತ್ತರಾದವರನ್ನ ನೀನು ಶಿಕ್ಷೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಶನೈಶ್ಚರನಂತನಿತಿ ಅಂಥಾವರನ್ನ ಬಹುತರವಾಗಿ ಕಷ್ಟಪಡಿಸತಕ್ಕವನೆಂತ ಅರ್ಥ. ಕ್ಷಣಲವಕಾಲವಾದರೂ ಬಿಡದೆ ಅವರುಗಳಿಗೆ ಕಿಟ್ಟಫಲಗಳ ಕೊಡುವಂಥ ಸೂರ್ಯವೃತ್ತನಾದ ಶನೈಶ್ಚರನೇ, ಸದಾ ಸರ್ವ ಕಾಲವೂ ನಿನ್ನ ಪಾದಕಮಲಗಳಿಗೆ ಚಂದಾಗಿ ವಂದಾನಾ ಮಾಡುವೆನು ದಾಟೋದಕ್ಕೆ ಅತಿ ದುಸ್ತರವಾದ ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗಿ ಮುಳುಗುತ್ತಿರುವ ನನ್ನನ್ನು ಮುಳುಗದಂತೆ ಮಾಡಿ ಸಂಸಾರಸಮುದ್ರದಿಂದ ದಾಟಿಸೋವನಾಗಬೇಕೆಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||44||

2. ಛಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಹರಿ-ಗುರುಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸದಿರುವ ಪಾಪಿಗಳನ್ನು ದಂಡಿಸುವದಕ್ಕಾಗಿ ಜೈಶ್ವರನು ಹೆಸರಿನಿಂದ ಸೂರ್ಯಪುತ್ರನಾಗಿ ಜನಿಸಿ ಪಾಪಿಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುತ್ತಿರುವ ಎಲೈ ಸೂರ್ಯನಂದನ ! ನಿನ್ನ ಪಾದಾಂಬುಜಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. ದಾಟಲಕ್ಕವಾದ ಈ ಸಂಸಾರ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾದ ನನ್ನನ್ನು ದ್ಧರಿಸು. ||44||

4. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸಗಾಸನಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ :-

“ಹರಿ” ಇತಿ || ಪಂಚವಿಂಶತಿ || ||44||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಶೈಶ್ವರನ ಸ್ತೋತ್ರವಿದು. ಇಲ್ಲಿಗೆ 25ನೆಯ ಕಲ್ಪಾ ಮುಗಿಯಿತು. ||44||

5. ಗುಣೋಪಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಶ್ರೀಹರಿಗುರುಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸದ ಪಾಪಿವರನ್ನು ಶಿಕ್ಷೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಜೈಶ್ವರನು ಅಂದರೆ ಒಂದು ರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತುತಿಂಗಳು ಇರುತ್ತ ನಿಧಾನವಾಗಿ ತಿರುಗುವವನು ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡು. ಸದಾ ದುಷ್ಪಲಗಳೆಂಬ ದುಃಖಗಳನ್ನೇ ಆ ದುಷ್ಪರಿಗೆ ಲೊಡುತ್ತಿರುವ, ತರಣಿ ಎಂಬ ಸೂರನ ಪುತ್ರನೇ, ನಿನ್ನ ಪಾದಾಂಬುಜಗಳಿಗೆ ನಾನು ನಮಿಸುವೆನು. ಬಹುದುಸ್ತರವೆಂಬ, ಬೆದ್ಡಾನವಿಲ್ಲದೆ ದಾಟುವುದಕ್ಕಿ ಬಹು ದುಸ್ತರ ಅಂದರೆ ಅಶಕ್ತವಾದ ಭವಾರ್ಥವೆಂಬ ಈ ಜನನಮರಣರೂಪ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾದ ಅಂದರೆ ಮುಳುಗಿದ ನನ್ನನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸು ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡುವೆನು. ||44||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಹರಿಗುರುಗಳ-

ಸರ್ವೋತ್ತಮ ದೇವತಾ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಶ್ರೀರಮಾ, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ನಮಗೆ ತಾರತಮ್ಯಶ್ಲೇಷನ ಗುರುಸ್ಥಾನ ಪನ್ನರು.

2. ಅರ್ಚಿಸದ ಪಾಪಾತ್ಮರನ-

ಇಂತು ಹರಿ ಮತ್ತು ಗುರುಗಳನ್ನು ತಾರತಮ್ಯವೂರ್ವಕ ತಿಳಿದು, ಪೂಜಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡದೇ ಇರುವ ಜೀವರು ಪಾಪಿಪ್ಪರು. ಅವರನ್ನು ಪಾಪಾತ್ಮರೆಂದಿದ್ದಾರೆ-ದಾಸರಾಯರು.

3. ಶಿಕ್ಷಿಸಲೋಸುಗ-

ಅಂತಹ ಹರಿ-ಗುರುಗಳನ್ನು ಅರ್ಚಿಸದ ಪಾಪಾತ್ಮರಿಗೆ ದುಃಖಾದಿಗಳನ್ನೆ ಕೊಟ್ಟು, ಅವರನ್ನೆ ಶಿಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಶನೈಶ್ವರನು ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ನಿಯಮ್ಯವಾಗಿದ್ದಾನೆ.

4. ಶನೈಶ್ವರ-

ನವಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು. ವಿವಸ್ವಂತನೆಂಬ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಭಾಯ್ಸ ದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವನು. ಭೂತತ್ವಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು. ವೈವಸ್ವತ ವಾಣಿವಿನ ತಮ್ಮ. 26ನೆಯ ಕಕ್ಷೆಗೆ ಸೇರಿದವನು.

5. ದುಷ್ಟಲಗಳನ್ನು ಈವ-

ಹರಿಗುರುಗಳ ವಿಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ಪಾಪಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾದ ಜೀವರ ಪಾಲಿಗೆ ದುಃಖಿದಾಯಕನು. ಅವರನ್ನು ಎಡೆಬಿಡದೆ ಶಿಕ್ಷಿಸಿದುದಿಂದ ಒಳ

ನುವನು (ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಚುಕ್ರೆ-ದೃಷ್ಟಾಂತ. ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದಿಂದ, ಶನಿಯನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿದ್ದರಿಂದ, ಅವನಿಗೆ ಶನಿಯು ಕಾಟ ಹಿಟ್ಟಿನು.)

6. ತರಣಿನಂದನ- ವಿವಸ್ವಂತನೆಂಬ ಸೂರ್ಯನ ಪುತ್ರನಾದ ಶನಿ ದೇವರ ಪಾದಕಮಲಗಳಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ವಂದಿಸುತ್ತಾರೆ ದಾಸರಾಯರು. ನಮಗೆ ಒದಗುವ ಕಷ್ಟ-ಕ್ಷೀಣಾದಿಗಳನ್ನ ಪರಿಹರಿಸಿ. ದುಸ್ವರವಾದ ಭವ (ಸಂಸಾರ) ವೆಂಬ ಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿರುವ ನಮ್ಮನ್ನು, ಭವ ಸಾಗರವನ್ನ ದಾಟಿಸಿ, ಉದ್ಧರಿಸಲು ಕೃಪೆಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಶನೈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ||44||

ಪದ್ಯ ೪೫

ನುತಲ :

ನಿರತಿತಯ ಸುಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕ |
 ವಿರಚಿಸುವ ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮಗಳ |
 ಳರಿತು ತತ್ತತ್ಕಾಲದಲಿ ತಜ್ಜನ್ಯಫಲರಸವ ||
 ಹರಿಯ ನೇಮದಲುಣಿಸಿ ಬಹುಡೇ |
 ವರಿಗೆ ಕರ್ಮಪನೆನಿಪ ಗುರು ಪು |
 ಶ್ವರನು ಸತ್ಕ್ರಿಯೆಗಳಲಿ ನಿರ್ವಿಘ್ನತೆಯ ಕೊಡಲಿ ||೪೫||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಿಂದ, ದಾಸರಾಯರು, 27ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನವಾದ, ಕರ್ಮಾಧಿಮಾನಿಯಾದ ಶುಷ್ಕರನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ನಿರತಿಶಯ - ಸ್ವರೂಪಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಅತಿಶಯವಲ್ಲದ. ಅಂದರೆ, ಸ್ವರೂಪಯೋಗ್ಯತಾಸುಸಾರವಾಗಿ; ಸುಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕ = ಸಮೀಚೀನವಾದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿ, ವಿರಚಿಸುವ ಬಿಂಬಕ್ರಿಯಾ ಜ್ಞಾನ ತಿಳಿದು, ಮಾಡುವ, ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮಗಳನು ಅರಿತು = ಯಾವ ಪ್ರತಿಫಲಾವೇಶೆಯೂ ಇಲ್ಲದ ಕರ್ಮಗಳ ಮರ್ಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವನಾಗಿ, ತತ್ತ್ವತ್ಯಾಲದಲಿ = ಆಯಾಯಾ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ, ತಜ್ಜನ್ಯ = ಆಯಾಯಾ ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದ, ಫಲರಸವ = ಫಲರೂಪವಾದ, ಹರಿಯ = ಸಕಲ ಪಾಪ ಪರಿಹಾರಕನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ನೇಮದಲಿ ಉಚಿಸಿ = ನೇಮವಾದ (ಯುಕ್ತವಾದ) ಭಕ್ತಿಯುತವಾದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ದ್ವಾರಾ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ನಿವೇದಿಸಿ, ಬಹುಜೀವರಿಗೆ = ತ್ರಿವಿಧರಾದ ಅನೇಕ ಜೀವಸಮೂಹಕ್ಕೆ, ಕರ್ಮಪನು ಎನಿಸಿ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅಧಿಮಾನಿ ಎನಿಸುವ, ಗುರು = ಅಜ್ಞಾನಜರಿಗೆ ಗುರುವಾದ, ಪುಷ್ಕರಭೂ = ಪುಷ್ಕರನಾಮಕ ದೇವತೆಯು, ಸತ್ಕ್ರಿಯಂಗಳಲಿ = ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ, ನಿರ್ವಿಘ್ನತೆಯ ವಿಷ್ಣುಗಳು ಬಾರದಂತೆ, ಸತ್ಕರ್ಮಗಳು ನಿರಾಂತಕವಾಗಿ ನಡೆಯುವಂತೆ, ಕೊಡಲಿ = ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ 1451

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣಾಚಾರ್ಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಕರ್ಮಜರಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟರಾದ 27ನೇ ಕಕ್ಷದ ಕರ್ಮಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪುಷ್ಕರನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ.

ಸ್ವರೂಪಯೋಗ್ಯತಾಕ್ಕೆ ಅತಿಶಯವಲ್ಲದ ಅಂದರೆ ಸ್ವರೂಪಯೋಗ್ಯತಾಕ್ಕೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು, ಸಮೀಚೀನವಾದ ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ.

ಶ್ವೇತರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರೀತಿಕರವಾಗಿ ಬಿಂಬಕ್ರಿಯಾದ್ವಾರಾ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಕ್ರಿಯಾ ಎಂತ ತಿಳಿದು ಮಾಡತಕ್ಕ ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮಗಳ ಅರಿತವನಾಗಿ ಆಯಾಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಆಯಾ ನಿಷ್ಕಾಮಕ ಕರ್ಮಜನಿತ ವಶಮಾತ್ಮನ ಸ್ವಾವಿಫಲರಸಗಳ, ದುರಿತಪರಿಹಾರಕನಾದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣದೇವರ, ನೇಮವಾದ ಭಕ್ತಿಯಂತ ವಾದ ಮನದಿಂದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ದ್ವಾರಾ ಪರಮಾತ್ಮಗೆ ಉಚಿತ ಶ್ರಿವಿಧವಾದ ಅನೇಕ ಜೀವರಿಗೆ, ಅವರು ಮಾಡತಕ್ಕ ಅನೇಕ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿ ಎಂತೆನಿಸುವ ಅಜಾನಜರಿಗೆ ಗುರುವಾದ ಪುಷ್ಕರನು ನಿಷ್ಕಾಮಕವಾದ ಸತ್ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ವಿಘ್ನಗಳು ಬಾರದಂತೆ, ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡಬೇಕೆಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡೋವ ರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. 45||

2. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಭಗವತ್ತೀತಿಯಾಗ ಲೆಂದು ತಿಳಿದು, ಅವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಅದರಿಂದ ತಾನು ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಫಲವನ್ನವೇಕ್ಷಿಸದೆ ಇದ್ದರೆ ಅಂತಹ ಕರ್ಮಗಳು ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮಗಳೆನಿಸುವವು. ಹಾಗೆ ಮಾಡುವ ಜೀವರಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಭೂತನಾಗಿದ್ದು ಯಾವ ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುವರೋ ಆ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಫಲ ರಸರೂಪವಾದ ಸುಖವನ್ನು ಭಗವತ್ತೀರಣೆಯಿಂದ, ಅನೇಕ ಜೀವರಿಗೆ ಉಣಿಸುವ ಕರ್ಮಪನೆನಿಸಿದ ಪುಷ್ಕರನು ನಾವು ಮಾಡುವ ಸತ್ಕಿಯಂಗಳಿಗೆ ನಿರ್ವಿಘ್ನತೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಿ. 46||

4. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿ :-

ಆದಿತ್ಯಾದಿ ಪದೋ ಬುಧೋತ್ತರಂ ಕಾರ್ಮಿಕೇಭಿಃ ಕಿಂಚಿನ್ನೂನಃ ಕಾರ್ಮಿಕಭಾಯಾಃ ||-೨ತಿ ತತ್ತ್ವಮಂಜರಿ || ನಿರತಿಶಯ-೨ತಿ || *ನಿರ ವಧಿಕ ಸುಜ್ಞಾನ"-ಹಂಸವೋತ್ತಮತ್ವಜ್ಞಾನ ಪೂರ್ವಯ" || ಪದ್ಧಿಂತತಿ ||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಕಾರ್ಮಿಕ ದೇವಪತ್ನಿಯರು ಬುಧನಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯವರೆಂಬುದಾಗಿ
"ತತ್ತ್ವಮಂಜರೀ" ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ನಿರತಿಶಯ ಜ್ಞಾನ-ಹರಿಯೇ ಸಕಲಗುಣಗಣಪರಿಪೂರ್ಣ-ಸರ್ವೋತ್ತಮ್ಯ
ನೆಂಬ ಜ್ಞಾನ, ಈ ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಸತ್ಕರ್ಮಗಳ ಅಭಿ
ಮಾನಿಯು ಪುಷ್ಕರನಾಮಕನು. 26ನೆಯ ಕಕ್ಷಾ ಮುಗಿದುದು.

5. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಸತ್ಕರ್ಮಾಧಿಪತಿ ಪುಷ್ಕರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ, ನಿರತಿ ಎಂದು.

ನಿರತಿಶಯ ಸುಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವ ಜ್ಞಾನ
ಪೂರ್ವಕ ಮಾಡುವ ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ತತ್ತ್ವತ್ಯಾಲವೆಂದರೆ
ಅಯಾಯಾ ಕರ್ಮವಕ್ಷಾಲದಲ್ಲಿ ತಜ್ಜನ್ಯವೆಂದರೆ, ಆ ಸತ್ಕರ್ಮಾರಾಧನೆಯಿಂದ
ಉಂಟಾದ ಫಲರಸವೆಂದರೆ, ಜ್ಞಾನಾದಿಸೌಖ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿನೇಮವೆಂಬ
ಆಡ್ಲೆಯಿಂದ ಉಳಿಸಿ ಅಂದರೆ ಪ್ರಾಪ್ತಿಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು, ಬಹುಸಜ್ಜೀವರ
ಸತ್ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿ ಎನ್ನಿಸುವ ಗುರುಪುಷ್ಕರನು. ಸತ್ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ನಮಗೆ
ನಿರ್ವಿಘ್ನತೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಿ. || 45 ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

1. ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಿಂದ, ದಾಸವರ್ಯರು, ಸತ್ಕರ್ಮಾಭಿಮಾನಿ
ಯಾದ ಪುಷ್ಕರನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪುಷ್ಕರನು 27ನೆಯ
ಕಕ್ಷಾಪನ್ನನು,

2. ನಿರತಿಶಯ-
 ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಜೀವನಿಗೂ, ಅವನ ಸ್ವರೂಪಯೋಗ್ಯತೆಯು ನಿಯತ
 ಹಾಗಿರುವುದು. ಪರಿಮಿತಿಯುಕ್ತವಾದದ್ದು. ಆ ಪರ್ಯಾಪ್ತದಶೆಯಲ್ಲಿ
 ಜೀವನು ಅವನವನಮಟ್ಟಿಗೆ ಪೂರ್ಣನು. ಸ್ವರೂಪಯೋಗ್ಯತಾ ಸಾಪೇಕ್ಷ
 ಣದದ್ದು. ನಿರಪೇಕ್ಷವಸ್ತು ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿ ಒಬ್ಬನೇ. ನಿರತಿ
 ಶಯ ಎಂದರೆ. ಸ್ವರೂಪಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಅತಿಶಯವಲ್ಲದ. ಎಂದರ್ಥ.
 ಅಂದರೆ, ಸ್ವರೂಪಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

3. ಸುಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕ-

ನಿರತಿಶಯವಾದ, ಸಮೀಚೀನವಾದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಯುಕ್ತನಾಗಿ-ಎಂತ
 ಉಕ್ತರ್ಯ.

4. ವಿರಚಿಸುವ-

ಸಜ್ಜನರು ತಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ, ಸುಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕ
 ಹಾಗಿ ದಿಂಬಕ್ರಿಯಾಜ್ಞಾನಾನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಮಾಡುವ ಕರ್ಮಗಳು.

1. ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮಗಳನು ಅರಿತು-

ಸಚ್ಚೇತನರ ಅಧಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಕರ್ಮಕಲಾಪಗಳು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು
 ಶ್ರೀರೇಣಿಯಾ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥಂ ಎಂಬ ಜ್ಞಾನಾನುಸಂಧಾನದಿಂದ
 ಹುದ್ದು, ಯಾವ ಪ್ರತಿಫಲಾಪೇಕ್ಷಾರಹಿತವಾಗಿರುವವು. ಇಂತಹ ಕರ್ಮ
 ಗಳು ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮಗಳೆನಿಸುವವು. ಈ ಕರ್ಮದ ಮರ್ಮವನ್ನು ಅರಿತು
 ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವರು.

• ಕತ್ತಕ್ಕಾಲದಲಿ-

ಆಯಾಯಾ ಕಾಲ ವಿಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವರಿಂದ ಮಾಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ನಿಷ್ಕಾಮ
 ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಉಂಟಾದ ಫಲವನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಆದೇಶಾನುಗುಣವಾಗಿ

ಅಯಾಯಾ ಜೀವರಿಗೆ ಭೋಗಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಡುವ ಕರ್ಮಾಭಿಮಾನಿಯೂ ಪುಷ್ಕರನು.

7. ಪುಷ್ಕರನು ತನಗಿಂತ ಅವರರಾದ ಅಜಾನಜನರಿಗೆ ಗುರು:ವು. ಅಂತಹ ಸತ್ಕರ್ಮಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪುಷ್ಕರನು. ಸಜ್ಜನರೂ ಆಚರಿಸುವ ನಿಷ್ಕಾಮವಾದ ಸತ್ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ವಿಘ್ನಗಳು (ಪ್ರತಿಬಂಧನಗಳು) ಬಾರದಂತೆ ನಿರ್ವಿಘ್ನತೆಯನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಿ ಎಂದು ಪುಷ್ಕರನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. 145"

ಪದ್ಯ ೪೬

ಮೂಲ :-

ಶ್ರೀನಿವಾಸನ ಪರಮು ಕಾರು |

ಶ್ಯಾನಿವಾಸಸ್ಥಾನರನಿಪ ಕೃ |

ಶಾನುಜರು ಸಾಹಸ್ರಸೋಡಶಶತರು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ||

ಮಾನನಿಯರೆಪ್ಪತ್ತು ಯಕ್ಷರು |

ದಾಸವರು ಮೂವತ್ತು ಚಾರಣ |

ಶಾನಜಾಮರಪ್ಪರರು ಗಂಧರ್ವರಿಗೆ ನಮಿಪೆ

||೪೬||

ಅಪತರಣಕೆ :-

ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಿಂದ, ದಾಸವರ್ಯರು, 28ನೆಯ ಕಕ್ಷಾವನ್ನರಾದ ಅಜಾನಜದೇವತಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ. ಅಗ್ನಿಪುತ್ರರಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ 16,100 ಮಂದಿ ಪತ್ನಿಯರು, 70 ಮಂದಿ ಯಕ್ಷರು- 30 ಮಂದಿ ದಾಸವರು 30 ವಿಧವಾದ ಚಾರಣರು ಅಷ್ಟಾತ ಅಜಾನಜರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. 146"

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ಶ್ರೀನಿವಾಸನ = ಶ್ರೀವತ್ಸಾಂಕಿತನಾದ (ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗೆ ನಿವಾಸ ಸ್ಥಾನಾಪನ್ನನಾದ) ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಪರಮಕಾರುಣ್ಯಾನಿವಾಸ ಸ್ಥಾನರು = ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕರುಣ್ಯವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಅಶ್ರಯಸ್ಥಾನರು, ಎನಿಸೆ = ಎಂದು ಕರೆಯುವ, ಕೃಶಾನುಜರು = ಅಗ್ರಿಪುತ್ರರಾದ ಯುಷಿ ಗಳು (ಕೃಶಾನು-ಅಗ್ರಿ) ಸಾಹಸ್ರಪೋಡಶಶತರು = 16,100 ಸಂಖ್ಯಾತ ರಾದ (ಸಾಹಸ್ರ = 1000, ಪೋಡಶಶಹಸ್ರ = 16,000, ಶತರು = 100. ಅಂದರೆ, 16,000 + 100 = 16,100 ಮಂದಿ.) ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಮಾನಿನಿ ಯರು = ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿ ವರಪಡೆದು, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪತ್ನಿಯರಾದವರು (ಅಗ್ರಿಪುತ್ರ ಮುಷಿಗಳು-16,100), ಎಪ್ಪತ್ತು = 70 ಮಂದಿ, ಯಜ್ಞರು = ಯಜ್ಞಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ದಾನವರು ಮೂವತ್ತು = 30 ಮಂದಿ ದಾನವರು, (ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿ. ದೈತ್ಯಯೋನಿಸಂಖ್ಯಾತರಾದ ಸುತ್ತಿಕ ವರ್ಗ) ಚಾರಣ = ಚಾರಣರು (30), ಅಪ್ಸರರು = ಅಪ್ಸರಾಸ್ತ್ರೀಯರು 30, ಗಂಧರ್ವರಿಗೆ = ಗಂಧರ್ವರಿಗೆ 30, ಅಜಾನಜ ಅವ ರರು = ಅಜಾನಜ ದೇವತಾವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅಖ್ಯಾತರಾದ ದೇವತಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ನಮಿಸೆ = ವಂದಿಸುವನು. 1468

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

1. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಅಜಾನಜರನ್ನು ವಂದನಾ ಮಾಡತಾರೆ. ಇವರು 28ನೆಯ ಕರ್ಣದವರು ಇವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮತಃ ಅಖ್ಯಾತ ಅಜಾನಜರನ್ನೇ ಹೇಳತಾರೆ.

ಶ್ರೀವತ್ಸಾಂಕಿತನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅತ್ಯಂತವಾದ ಕರುಣವೆಂದೋ ದಕ್ಕೆ ಅವಾಸಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸ್ಥಾನವಿಶೇಷವಾದ ಗೃಹಸಾಂಕೀತರು ಎನಿಸೆ

ತಕ್ಕ ಅಗ್ನಿವೃತ್ತರಾದ ಮುಷಿಗಳು, ವರದಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯರಾಗಿ ಕೃಷ್ಣದೇವರಿಗೆ ಪತ್ನೀರಾದವರು ಹದಿನಾರುಸಾವಿರದ ನೂರುಮಂದಿ, ಇವರಲ್ಲದೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪತ್ನೀರಾದ ಎಪ್ಪತ್ತುಮಂದಿ, ಯಾವತ್ತೂ ಮೂವತ್ತು ಯಕ್ಷರು, ಯಾವತ್ತೂ ಮೂವತ್ತು ವಿಧ ದಾನವರು, ಚಾರುಣರು ಮೂವತ್ತು ವಿಧ, ಅಪ್ಸರರು ಮೂವತ್ತು ವಿಧ, ಗಂಧರ್ವರು ಮೂವತ್ತು ವಿಧ. ಇವರು ಅಜಾನಜರಲ್ಲಿ ಅಖ್ಯಾತ ಅಜಾನಜರು. ಇವರುಗಳಿಗೆ ವಂದನಾಮಾಡುವನು ಎಂಬ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಾಡೋವಂಗಳಿದ್ದಾರೆ. ||46||

2. ಛಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಶ್ರೀನಿವಾಸನ ಪರಮಕಾರುಣ್ಯಕ್ಕೆ ವಂತ್ರರೇನಿವುಪ, ಅಗ್ನಿವೇವನ ಮೃಗಾದ 16 ಸಹಸ್ರದ 100 ಮಂದಿ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಹೆಂಡರುಗಳು, ಯಕ್ಷರು ಎಪ್ಪತ್ತು ಜನರು, ದಾನವರು ಮೂವತ್ತು, ಚಾರುಣರು ಇವರಲ್ಲ ಅಜಾನ ಜರಿಗೆ ಸಮರಿಸುವರು. ಅಜಾನಜರಂದರೆ-"ಅನಾಖ್ಯಾತಾ ದೇವತಾಸ್ತು ಹಾತಾದೇವ ಕುಲೇ ಚಯಾಃ" ಎಂಬ ಕೈತ್ರರೀಯ ಭಾಷ್ಯದ ವಾಕ್ಯದಿಂದ. ಕೃಷ್ಣನವತಾಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವರಂದರ್ಥ ; ಅವರಲ್ಲಿ ಸಿಂಹದಂತಿ ಕೆಲವು ಅಪ್ಸರರು, ಗಂಧರ್ವರು ಇರುವರು. ಇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವನು. ||46||

4. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ :-

"ಶ್ರೀ"-ಇತಿ | ಕೃಶಾನುರಗ್ನಿಃ || "ಸಪ್ತತಿಯಕ್ಷರಕ್ಷುಷು ತ್ರಿಂಶತ್ಪಾರ್ಶ್ವಾಹಾತಿಷು"-ಇತ್ಯುಕ್ತೇಃ || ||46||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

"ಕೃಶಾನು"-ಅಗ್ನಿ. "ಸಪ್ತತಿ ಯಕ್ಷರಕ್ಷುಷು"-ಎಂಬ ವಚನದಿಂದ "ಎಪ್ಪತ್ತು ಯಕ್ಷರು"-ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ||46||

5. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಪತ್ನಿಯರಾದ 16,000 ಮಂದಿ, ಆಜಾನದೇವತೆಗಳು ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ, ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಎಂದು.

ಅಗ್ನಿದೇವರ ಮಕ್ಕಳಾದ, ಶ್ರೀನಿವಾಸನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪರಮಕಾರುಣ್ಯಕ್ಕೆ ನಿವಾಸಸ್ಥಾನರನ್ನಿಸುವ 16,100 ಜನ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಪತ್ನಿಯರು, ಎಪ್ಪತ್ತು ಜನ ಯಕ್ಷರು, ದೇವಕಿಂಕರ ದಾನವರು, ಮೂವತ್ತುಜನ ಚಾರಣರು, ಆಜಾನಜ ದೇವತೆಗಳು, ಅಪ್ಸರಸ್ತ್ರೀಯರು, ಗಂಧರ್ವರಿಗೆ ಸಹ ನಮಿಸುವನು. ||46||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1, ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಿಂದ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥದಾಸವರ್ಯರು, 28ನೆಯ ಶತಾಬ್ದವನ್ನರಾದ ಅಖ್ಯಾತ ಆಜಾನಜದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ.

2. ಶ್ರೀನಿವಾಸನ-

ಶ್ರೀ ಎಂದರೆ ಸತ್ವಗುಣಾಭಿಮಾನಿಯೂ, ನಿತ್ಯಯಶೋವನಸೇವನೈಕೂ, ಶುಭಪ್ರದಳೂ, ಕಾಂತಿಯುಕ್ತಳೂ ಆದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ ಎಂದರ್ಥ. ಅಂತಹ ಶ್ರೀನಾಮಕಳಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನು ತನ್ನ ವಕ್ಷಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿ, ಶ್ರೀವತ್ಸಾಂಕಿತನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಶ್ರೀನಿವಾಸನು.

3. ಪರಮಕಾರುಣ್ಯನಿವಾಸ ಸ್ಥಾನರೆನಿಸೆ-

ಪರಮ ಎಂದರೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ (ಉತ್ತಮ) ಎಂದರ್ಥ. ಕಾರುಣ್ಯ-ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅನಂತಾನಂತಗುಣಸಮೂಹಗಳ ವೈಕಿ, ಭಕ್ತರಪಾಲಿಗೆ ವನ ಕಾರುಣ್ಯ (ದಯಾಗುಣ) ಎಂಬುದು ಪರಮತಾರಕವು. ನಿವಾಸ

ಸ್ಥಾನರು-ಕಾರುಣ್ಯವೆಂಬ ಗುಣವನ್ನೇ ಆಲಯ (ನಿವಾಸ) ರೂಪದಲ್ಲಿ ಉಳ್ಳವರು. ಅಂದರೆ, ಶ್ರೀನಿವಾಸನ ಪೂರ್ಣ ಕರುಣಾಪಾತ್ರರಾದ.

4. ಕೃತಾನುಜರು-

ಕೃತಾನು ಎಂದರೆ ಅಗ್ನಿ ಎಂದರ್ಥ. "ಆಶ್ರಯಾಶೋ ಬೃಹದ್ಭಾನುಃ ಕೃತಾನುಃ ಪಾವಕೋತ್ತಮಃ"-ಎಂದು ಅಮರೀತ್ಯಾ. ಕೃತಾನುಜ-ಅಗ್ನಿ ಪುತ್ರರಾದ ಋಷಿಗಳು. ಶ್ರೀರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಋಷಿಗಳು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅಂಗಸಂಗವನ್ನು ಬಯಸಿದರು. ಅವರ ಅಭಿಲಾಷೆಯನ್ನು ಈಡೇರಿಸಲು ಪರಮಕರುಣಾಸಾಗರನಾದ ಕಂಜದಳಾಯತಾಕ್ಷನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದನು. ಆ ಋಷಿಗಳೇ ಅಗ್ನಿಪುತ್ರರಾಗಿದ್ದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಅಂಗಸಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಗೋಪಿಶಾಸ್ತ್ರೀಯರಾಗಿ ಅವತರಿಸಿ, ಅವನ ಪತ್ನಿಯರಾದರು.

5. ಸಾಹಸ್ರಶೋಡಶ ಶತರು-

ಅಂತಹ ಕೃತಾನುಜರ ಸಂಖ್ಯೆ-ಮೋಡಶ ಸಹಸ್ರ-16,000. ಶತರು-100 ಮೇಲೆ 100. ಅಲ್ಲಿಗೆ $16000 + 100 = 16,100$ ಮಂದಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮಡದಿಯರು.

6. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮಾನಿನಿಯರು-

16,100 ಮಂದಿ ಸಂಖ್ಯಾಕರಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪತ್ನಿವರ್ಗ. 28ನೆಯ ಶತಕೆಗೆ ಸೇರಿದವರು.

7. ಎಪ್ಪತ್ತು ಯಕ್ಷರು-ಆ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ, 70 ಮಂದಿ ಯಕ್ಷರು.

ಯಕ್ಷರು-

ಇವರು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಂಗಡವರು. ಸೃಷ್ಟಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಮುಖಿಯಾದವರು, ಪ್ರಥಮಶಃ ಉದಕವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು.

ಶರುವಾಯು ಅವುಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ, ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು. "ಜಕ್ಷ" ಎಂದರೆ ತಿನ್ನು ಎಂದರ್ಥ. ಕೆಲವರು "ರಕ್ಷ" (ಕಾಪಾಡು) ಎಂದರು. ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಜಕ್ಷ ಎಂದವರನ್ನು ಯಕ್ಷ ರೀತಿಯಾಗಿ, ರಕ್ಷ ಎಂದವರನ್ನು ರಾಕ್ಷಸರೀತಿಯಾಗಿ ಹೆಸರಿಸಿದರು. ಕುಬೇರನು ಯಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಒಡೆಯನು. ಕುಬೇರನು ಕಾವೇರಿ-ನರ್ಮದಾ ನದಿಗಳ ಸಂಗಮಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸಿ ಶಿವನನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸಿ, ಯಕ್ಷ ರಾಜ್ಯಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದನು.

ಈ ಯಕ್ಷವರ್ಗ 70 ಮಂದಿ, ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ವಲ್ಲ. ಈ 70 ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಪತ್ನಿಯರಾದ 70 ಮಂದಿ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪತ್ನಿಯರ ಸಂಖ್ಯೆ $16,100 + 70 = 16,170$ ಆಗುವುದು. ಆದರೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾವಣವರಾದಿ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ 16,108-ಎಂದಿದೆ. 16,100-ಅನ್ನಿ ಪುತ್ರರಾದ ಋಷಿಗಳು. 8 ಮಂದಿಯಲ್ಲಿ 7 ಜನ ಪೂಜಿಸಿಯರು + ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀರೂಪರಾದ ರುಕ್ಮಿಣೀ ಮತ್ತು ಸತ್ಯಭಾಮಾದೇವಿಯರು ಇಬ್ಬರು. ಅಲ್ಲಿಗೆ $16,100 + 8 = 16,108$ ಸರಿಯಾಗುವುದು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ 70-ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಯಕ್ಷರಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸಪ್ತತಿ ಯಕ್ಷರಕ್ಷಸ್ಸು-ಎಂತ ಪ್ರಮಾಣ ವಿದೆ.

3. ದಾನವರು ಮೂವತ್ತು-

ದಾನವರೆಂದರೆ, ತಮೋಯೋಗ್ಯರಾದ ದೈತ್ಯರೆಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ದೇವ ಲೋಕರಾದ ದಾನವವರ್ಗವೆಂದರ್ಥ. ಇವರ ವರ್ಗಸಂಖ್ಯೆ 20.

• ಚಾರಣರು-

ದೇವತಾವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸೇವಕರಾದ ಚಾರಣರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಸೇವಾ ಋಣಿನಿರತವರ್ಗ ಇವರ ಸಂಖ್ಯೆ 20. ಯಕ್ಷರು-ದಾನವರು, ಚಾರ ಣರು, ಈ ಮೂರುವರ್ಗ ಶಿಬಿಶಾವಾಹಕರು. (ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಹೊರುವವರು)

10. ಅಪ್ಸರರು-

100 ಮಂದಿ ಅಪ್ಸರಸ್ತ್ರೀವರ್ಗ. ನಾಟ್ಯಕಲಾ ಪ್ರವೀಣರು.

11. ಗಂಧರ್ವರಿಗೆ-

100 ಮಂದಿ ಗಂಧರ್ವರು. ಚತುರ್ವಿಧ ವಾದ್ಯ ವಿಶೇಷಗಳು- ವೀಣಾ, ಮೂರುಜಾ, ಶತತಂತ್ರ, ಸುಷಿರ, ಕೊಳಲು ಇತ್ಯಾದಿ ವಾದ್ಯಗಾರರು ಮತ್ತು ಮಂಜುಳನಾದದಿಂದ ಸಂಗೀತ ಹೇಳುವ ಗಾನಕರ್ತರು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ 28ನೆಯ ಕಲ್ಪಾವಸ್ಥೆಯಾದ ಅಜಾನಜಾಮರರು. ಅಜಾನಜ ದೇವತೆಗಳ (ಆಪ್ತಾತರು ಪ್ರಸಿದ್ಧರು) ಇವರಿಗೆ ನಮಿವೆ. #47#

ಪದ್ಯ- ೪೭

ಮೂಲ :-

ಅ ಯಮುನೆಯೊಳು ಸಾದರದಿ ಕಾ |

ಶ್ಯಾಯನೀವೃತ ಧರಿಸಿ ಕೆಲರು ದ |

ರಾಯುಧನೆ ಪತಿಯೆನಿಸಿ ಕೆಲವರು ಜಾರತನದಲ್ಲಿ ||

ನಾಯುಹಿತನೊಲಿಸಿದರು ಈರ್ವಗೆ |

ಕೋಯಸರಸರ ಪಾದಕಮಲಕೆ |

ನಾ ಎರಗುವೆನು ಮನೋರಥಂಗಳ ಸಲಿಸಲನುದಿನವು ||

||೪೭||

ಅವತರಣಕೆ :-

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಅ ಯಮುನೆಯೊಳು = ಯಮುನಾನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ, ಪಾದ
 ರದಿ = ಭಕ್ತಿಯುಕ್ತರಾಗಿ, ಕಾತ್ಯಾಯನಿ ವ್ರತ ಧರಿಸಿ - ಪಾರ್ವತೀದೇವಿಗೆ
 ಪ್ರತಿಕರವಾದ ವ್ರತವನ್ನು ಆಚರಿಸಿ (ಈ ವ್ರತಕ್ಕೆ ಕಾತ್ಯಾಯನೀವ್ರತವೆಂದು
 ಹೆಸರು), ಕೆಲರು = ಕೆಲವರು, - ಕರಾಯುಧನೆ = ಶಂಖವನ್ನು ಆಯುಧ
 ವನ್ನಾಗಿ ಧರಿಸಿರುವ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೇ, ಪತಿಯೆನಿಸಿ - ಪತಿಯಂತ ಎನಿಸು
 ವವರಾಗಿದ್ದಾರೆ, ಅಂದರೆ, ಕಾತ್ಯಾಯನೀವ್ರತದ ಫಲವಾಗಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನೇ
 ಪತಿಯನ್ನಾಗಿ ಪಡೆದರು, ಕೆಲವರು = ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು, ಜಾರತನದಲಿ
 = ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳು ಇದ್ದಾಗ್ಯೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಅಂಗಸಂಗವನ್ನು ಬಯಸಿ,
 ವಾಯುಪಿತನ ಒಲಿಸಿದರು = ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರ ಪಿತನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ
 ನನ್ನು ಒಲಿಸಿ, ಅವನ ಪತ್ನಿಯರಾದರು. ಈರ್ವಗೆ = ಈ ಪ್ರಕಾರ, ಕಾತ್ಯಾ
 ಯನೀ ವ್ರತದ ಫಲವೆಂದಲ್ಲ, ಜಾರತನದಿಂದಲ್ಲ, ತೋಯಸರಸರ
 = ಪತ್ನಿಯರೆನಿಸಿದ ಎರಡು ವರ್ಗದವರ, ಪಾದಕಮಲಕೆ = ಚರಣಾರ
 ವಿಂದಗಳಿಗೆ, ನಾ ಎರಗುವೆ = ನಾನು ವಂದಿಸುತ್ತೇನೆ, ಮನೋರಥಂ
 ಗಳ = ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನ ಸದಬೇಕ್ಷಗಳನ್ನು, ಅನುದಿನವು ಸಲಿಸಲಿ = ಪ್ರತಿ
 ದಿನದಲ್ಲೂ ಈದೇರಿಸಲೆಂದು ವಂದಿಸುತ್ತಾರೆ. 147

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :

ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಅಜಾನಪರಲ್ಲಿ 29ನೇ ಕಕ್ಷದ ಅನಾಖ್ಯಾತ ಅಜಾನಪರನ್ನು
 ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ.

ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಎಪ್ಪತ್ತು ಮಂದಿ ಶ್ರೀಯರುಗಳು ಯಮುನಾತೀರದಲ್ಲಿ
 ಕೇವಲ ಆದರದಿಂದ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಹಿತರಾಗಿ ಪಾರ್ವತೀಗೆ ಪ್ರತಿಕರವಾದ

ವ್ರತವನ್ನು ಆಚರಿಸಿ ಪಾರ್ವತೀದೇವೇರ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರಿಗೆ ಪತ್ನೀರಾದರು.

ಪ್ರಮಾಣ :-

ಅರ್ಯಸುಗ್ರಹಸಂಪ್ರಾಪ್ತಾಃ ಕಾಮಾಃ ಗೋಪಾಂಗನಸ್ತಥಾ |

ರಮಯಾಮಾಸ ಗೋವಿಂದಃ ಚಿರಮೈಶಿಷು ರಾತ್ರಿಷು ||

ಇನ್ನೂ, ಮತ್ತು ಕೆಲವರು ನೂರು ಮಂದಿಯರು, ಶಂಖಾಯುಧವಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪತಿಯಂತೆ ಎನಿಸೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳು ಇದ್ದಕಾಲಕ್ಕೂ ಜಾರತನದಿಂದ, ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರಿಗೆ ತಂದೆಯಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರಿಗೆ ಪತ್ನೀರಾಗೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪಾರ್ವತೀದೇವೇರ ವರದಿಂದಲೂ, ಜಾರತನದಿಂದಲೂ ಪತ್ನಿಯರು ಎನಿಸಿ ಜಲಕ್ರೀಡಾರಿ ಅತಿಗಳ ಆಡಿ ಸರಸವಾದಿದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಪಾದಕಮಲಗಳಿಗೆ ನಾನು ಪಂದಕ ಮಾಡುವೆನು. ಪ್ರತಿದಿನದಲ್ಲೂ ನಮ್ಮ ಮನೋಭೀಷ್ಠಗಳ ಕೊಟ್ಟು ಉದ್ಧಾರ ವ್ಯಾಧಿದೇಹೀಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಾಡೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||47||

೨. ವರವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಅಪಾನಜರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಕೆಲವು ಅಪ್ಸರರು, ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಂಕುಷದನ್ನು ಹೊಂದುವ ವರವನ್ನು ಕಡೆದು, ಗೋಪಿಯರಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಪಾತ್ರೆಯನೀ ವ್ರತವನ್ನು ಯಮುನಾ ತೀರದಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸಿ ಕೃಷ್ಣನ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿ, ಕೆಲವರು ಪತ್ನಿಯರಾದರು. ಅಂದರೆ ಮದುವೆಯಾಗದ ಗೋಪಿ ಹುರು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೇ ಪತಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರು. ಮದುವೆಯಾದವರು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಜಾರನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾದ ಈರ್ಬಗೆಯಾದ ಗೋಪಿಯರಿಗೂ ನಾನು ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. ಅವರು ನಮ್ಮ ಮನೋರಥಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಲಿ. ||47||

೪. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿ :-

“ಆ ಯಮುನೆಯೊಳು”- ೧೩|| “ತೋಯಸರಸಂ = ಅಪ್ಪರಂ || ಈರ್ಬಗೆ
= ಎರಡು ಬಗೆ, ||47||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಕಾತ್ಯಾಯನೀವ್ರತವನ್ನು ಮಾಡಿದ. ಗೋಪಿಕಾಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನೂ, ಇತರ
ಗೋಪಿಕಾಸ್ತ್ರೀಯರ ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಣಮಿಸುತ್ತಾರೆ. “ತೋಯಸರಸಂ =
ಅಪ್ಪರೆಯರು. ಎರಡು ಬಗೆ. ||47||

೫. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಆ ಯಮುನಾ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಕಾತ್ಯಾಯನೀವ್ರತವೆಂಬ ಮನಗೋಲಿ ವ್ರತ
ವನ್ನು ಆದರದಿಂದ ಮಾಡಿ ಕೆಲವರು ದರಾಯಧನೆಯ ಶಂಖಪಾಣಿ
ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನೇ ಮದುವೆಯಾಗಿ. ಕೆಲವರು ಜಾರತವೆಂಬ ವ್ಯಭಿಚಾರ ನಡತೆ
ಯಲ್ಲಿ ವಾಯುಪಿತನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸಿದರು. ಈ ಎರಡು ಬಗೆ
ಯಿಂದಲೂ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರರಾದ ಜಲಕ್ರೀಡೆಯ ಹೆಂಗಸರುಗಳಾದ
ಗೋಪಸ್ತ್ರೀಯರ ಪಾವಕಮಲಕ್ಕೆ ನಾನು ಎರಗುವೆ ಅಂದರೆ ನಮಿಸುವೆನು
ನಮ್ಮ ಮನೋರಥಗಳನ್ನು ಸಮಾ ಸಲ್ಲಿಸಲಿ. ||47||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಪ್ರಸಕ್ತ ಪದ್ಯದಿಂದ. ದಾಸರಾಯರು, 29ನೆಯ ಕಣ್ವಪನ್ನರಾದ
ಅನಾಖ್ಯಾತ ಅಜಾನಪರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ.
2. ಯಮುನಾನದಿಯ ತೀರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪಾರ್ವತೀದೇವಿಯರಿಗೆ ಶ್ರೀಕೃ
ಷ್ಣನಾದ ಶ್ರೀಕಾತ್ಯಾಯನೀವ್ರತವನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಮಾಡಿ ಆಚರಿಸಿ,

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೇ ತಮ್ಮ ಪತಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು ಭಯಿಸಿದ ಗೋಪಿಕಾಸ್ತ್ರೀಯರು ಕೆಲವರು,

3. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಗೋಪಿಕಾಸ್ತ್ರೀಯರು, ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳಿದ್ದಾಗ್ಯೂ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಅಂಗಸಂಗ ಒಯಿಸಿ, ಆತನೊಡನೆ ರಾಸಕ್ರೀಡೆ, ಜಲಕ್ರೀಡೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದ ಸ್ತ್ರೀಯರು.

ಘರ್ವೋಕ್ತೆ ಎರಡು ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಅನಾಖ್ಯಾತ ಅಜ್ಜನ ಜರ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಇವರು 29ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರು.

4. ಇಂತಹ, ತೋಯಸರಸರ-ಅಂದರೆ. ಅಪ್ಪರಾಸ್ತ್ರೀಯರು ಗೋಪಿಕಾಸ್ತ್ರೀಯರಾಗಿ ಅವತರಿಸಿ, ನಂದಗೋಕುಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೊಡನಾಗಿ, ಆತನ ಅನುಗ್ರಹ ಪಡೆದರು.

5. ಅಂತಹ ಗೋಪಿಕಾಸ್ತ್ರೀಯರ ಚರಣಪದ್ಮಗಳಿಗೆ ಎರಗಿ, ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ, ದಾಸರಾಯರು.

ತಮ್ಮಗಳ ಮನಸ್ಸಿನ ಸದಭಿಲಾಷೆಗಳನ್ನು ಅವರು ಸಲ್ಲಿಸಲೆಂದು, ಭಕ್ತಾದರಗಳಿಂಪು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಮಾಣ :

ಅರ್ಯಾನುಗ್ರಹ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಾಃ ಕಾಮಾಃ ಗೋಪಾಂಗನಸ್ತಥಾ |
ರಮಯಾಮಾಸ ಗೋವಿಂದಃ ಚಿರವೈಶಿಷಂ ರಾತ್ರಿಷು ||

ಶಾಸ್ತ್ರೀಚಿಂತನೆ :

ಶ್ರೀರಮಾಣು ಸ್ವರಮಾಣು. ಅಪ್ಪಕಾಮನು. ಜಾರತನ ಎಂಬ ದೋಷದಿಂದ ವಿಮೂರನು. ಗೋಪಿಕಾಸ್ತ್ರೀಯರ ಅಂತರ್ಗತ ಶ್ರೀರಮಾ ರೂಪದಲ್ಲಿ ರಮಾಣು ಮಾಡಿದನು. ಇನ್ನೂ ಆ ಅಂತರ್ಗತ ಶ್ರೀರಮಾದೇವಿಯೆ

ಸ್ವಬಿಂಬರೂಪದಲ್ಲಿ ಕ್ರೀಡಿಸಿದನು. ಈ ಬಿಂಬಕ್ರಿಯಾದಿಂದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ರೂಪರಾದ ಗೋಪಿಕಾಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಪರಮಾನುಗ್ರಹ. ||47||

ಪದ್ಯ ೪೮

ಮೂಲ :

ಕಿನ್ನರರು ಗುಹ್ಯಕರು ರಾಕ್ಷಸ |
 ಪನ್ನಿಗರು ಪಿತೃಗಳು ಸಿದ್ಧರು |
 ಸನ್ನುತಾಜಾನುಜರು ಸಮರಿವರಮರ ಯೋನಿಜರು ||
 ಇನ್ನಿವರ ಗಣವೆಂತು ಬಣ್ಣಿಸ |
 ಲಿನ್ನಳನೆ ಕರುಣದಲಿ ಪರಮಾ |
 ಪನ್ನಜನರಿಗೆ ಕೊಡಲಿ ಸನ್ನಿಹ ಸುಪ್ರತಾಪವನು || ೪೮||

ಅವತರಣಕೆ :

ಪ್ರಸಕ್ತ ಪದ್ಯದಿಂದ, ದಾಸವರ್ಯರು, ಇನ್ನೂ 29ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ ಕಿನ್ನರರು, ಗುಹ್ಯಕರು ಇತ್ಯಾದಿ ಅನಾಮ್ಯಾತ ಅಜಾನಪರನ್ನೇ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ||48||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ಕಿನ್ನರರು = ಕಿನ್ನರರು ಎಂಬ ದೇವತಾವರ್ಗ, ಗುಹ್ಯಕರು = ಗುಹ್ಯಕರು ಎಂಬ ದೇವತಾಸಮೂಹ, ರಾಕ್ಷಸ = ರಾಕ್ಷಸರು ಎಂಬ ಗುಂಪು, ಪನ್ನಿಗರು = ಸರ್ಪಜಾತಿಗಳು, ಪಿತೃಗಳು = ಪಿತೃದೇವತಾವರ್ಗ, ಸಿದ್ಧರು = ಸಿದ್ಧರು ಎಂಬ ಗಣ, ಸನ್ನುತಾ = ಸನ್ಮಾನ್ಯರಾದ, ಅಜಾನಪರು = ಅನಾಮ್ಯಾತ ಅಜಾನಪ ದೇವತೆಗಳು, ಸಮರು = ಇವರೆಲ್ಲರೂ

29ನೆಯ ಕಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸಮಾನರು, ಇವರು = ಈ ಅಜಾನಜರಲ್ಲರೂ, ಅಸುರಯೋಧಿಜರು = ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನರಾದವರು, ಇನ್ನಿವರ ಗಣವ = ಇವರಲ್ಲದೇ, ಇನ್ನೂ ಅನಾಖ್ಯಾತರಾದ ಅಜಾನಜರ ಸಮೂಹಗಳನ್ನು ಎಂತು ಬಣ್ಣಿಸಲಿ = ಎಷ್ಟೆಂದು ಸ್ತುತಿಸಲು. ಎನ್ನಕನೇ = ಎನ್ನಿಂದ ಸಾಧ್ಯವೇ? ಅಂದರೆ, ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಕರುಣದಲಿ = ಇವರಲ್ಲರೂ ಅಂತಃಕರಣದಿಂದ, ಪರಮಾಪನ್ನ ಜನರಿಗೆ = ಅತ್ಯಂತ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾದ ಜನರಿಗೆ (ಅಪನ್ನಜನರು), ಸನ್ನದ ಸುಸಮೀಚೀನವಾದ ಆನಂದವನ್ನು, ಸುಪ್ರತಾಪವನು = ಉತ್ತಮವಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಯೊಪ್ಪಿದವನಾದ ಪ್ರತಾಪವನ್ನು, ಕೊಡಲಿ = ನೀಡಿ, ಸಂರಕ್ಷಣ ಮಾಡಲಿ ಎಂದು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ.

1481

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

1. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಪಡೆಯೆರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :

29ನೇ ಅನಾಖ್ಯಾತ ಅಜಾನಜರನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ. ಇವರು, ಗುಹ್ಯಕರು, ರಾಕ್ಷಸರು, ಸರ್ಪಗಳು, ಪಿತೃದೇವತೆಗಳು. ಸಿದ್ಧಗಣನ ಅನಾಖ್ಯಾತ ಅಜಾನಜರು. ಇವರು ಯಾವತ್ತೂ ಮಂದಿ ಸಮಾನರು, ಭಗವದ್ಭಕ್ತರು ಚಂದಾಗಿ ವಂದನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯರು. ಈ ಅಜಾನಜರು ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನರಾದವರು, ಇವರಲ್ಲದೇ ಇನ್ನೂ ಈ ಅನಾಖ್ಯಾತರ ಗಣ ಬಹಳ. ಎಷ್ಟೆಂತ ನಮದಿಂದ ವಿವರ ಮಾಡಲು ಎನ್ನಿಂದ ಸಾಧ್ಯವೆ ಅಂದರೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇವರುಗಳು ಅಂತಃಕರಣದಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾದ ಜನರಿಗೆ ಸಮೀಚೀನವಾದ ಸುತೋಷವೇನು, ಒಳ್ಳೆ ಭಗವದ್ಭಕ್ತಿಯೊಪ್ಪಿದ ಪ್ರತಾಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಂರಕ್ಷಣ ಮಾಡಲಿ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. 1481

2. ಧಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಕನ್ನರು, ಗುಹ್ಯಕರು, ರಾಕ್ಷಸರು, ಸರ್ಪಗಳು, ಪಿತೃಗಳು. ಸಿದ್ಧರು,

ಇವರೆಲ್ಲರು ಬೆನ್ನಾಗಿ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವ ಅಜಾನಜರಂಬ ಅಮರಯೋನಿಜರು ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಸಮರು. ಅಂದರೆ ಇವರೂ ಅಜಾನಜರಿಗೆ ಸೇರಿದವರೆಂದರ್ಥ. ಇನ್ನು ಇವರ ಗುಣವ ಏಷ್ಯೆಂದು ವರ್ಣಿಸುವೆ? ಬಗ್ಗೆ ಸಲು ನನ್ನಿಂದ ಸಾಧ್ಯವೆ? ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಕರಣಾ ಗತರಾದ ಜನರಿಗೆ ಉತ್ತಮಾನಂದವನ್ನೂ, ಒಳ್ಳೇ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನೂ ಕೊಡಲಿ.

||48||

4. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತ ಷೌಮುದೀ :

“ಕಿನ್ನರರು”-ಇತಿ|| 70 + 30 = 100. ಗಂಧರ್ವಾಪ್ನರಸಾಂ ಚೈವ ದ್ವಿಶತಂ ಪರಿಕೀರ್ತಕಮ್|| ಚ್ಚಾತಂ ಸಿದ್ಧಾಪ್ತಥಾನ್ಯಾಸು ಸತ್ತತಿ|| ಸರ್ವ ಜಾತಿಮು|| “ವೈಕಾರಿಕೇಮು”-ಇತಿ ತೃತೀಯ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||48||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಕಿನ್ನರ-ಗುಹ್ಯಕರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ತೋರಿಸಿದ ತೃತೀಯಸ್ಯಂಧ ತಾತ್ಪರ್ಯ ವಚನವು ಆಧಾರ. ||48||

5. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಕಿನ್ನರರು, ಗುಹ್ಯಕರು. ದೇವಪ್ರಿಯ ರಾಕ್ಷಸರು, ಪನ್ನೆಗರೆಂಬ ಸರ್ವಗಳು ಪಿತೃಗಳು, ಒಳ್ಳೆ ಸಿದ್ಧರು ಇವರೆಲ್ಲ ಸನ್ನತ ಎಂಬ ಶ್ಲಾಘ್ಯರಾದ ಅಜಾನಜ ದೇವತೆಗಳ ಸಮರು. ದೇವಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರು. ಇನ್ನು ಇವರ ಗಣ ಗಳು ಅನಂತ ಉಂಟು. ಅವನ್ನೆಲ್ಲ ವರ್ಣಿಸಲು ಎನ್ನ ಅಳವೆ ಎಂದರೆ ನನ್ನವ ಕವಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ. ಇವರೆಲ್ಲ ಪರಮಾಪನ್ನರೆಂಬ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಂದಿ ಶ್ರಮ ಪಟ್ಟ ಸುಜನರಿಗೆ ಸನ್ಮದವೆಂಬ ಸಂತೋಷವನ್ನು, ಸುಪ್ರತಾಪವೆಂಬ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಸಹ ಕರುಣದಿಂದ ಕೊಡಲಿ. ||48||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. 29ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ, ಕಿನ್ನರು. ಗುಹ್ಯಕರು ಇತ್ಯಾದಿ ಅನಾಖ್ಯಾತ ಅಜಾನಜವರ್ಗವನ್ನೇ ಸ್ತುತಿಸಿರುತ್ತಾರೆ, ದಾಸರಯರು.

2. ಕಿನ್ನರರು :- ಈ ವರ್ಗದವರೆಲ್ಲರೂ ಕಶ್ಯಪಮಹಾಮುನಿಯಿಂದ ಸುರಸೆ ಎಂಬುವಳಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವರು. ಎಲ್ಲರೂ ಕುಬೇರನ ಪ್ರಜೆಗಳು (ಯಕ್ಷರಂತೆ). ದೇಹ ಮಾನವರಂತೆಯೂ, ಮುಖವು ಕುದುರೆಯಂತೆಯೂ ಇರುವ ಒಂದು ಒಗೆಯ ದೇವತೆಯೋನಿ ವಿಶೇಷವವರು

3. ಗುಹ್ಯಕರು :- ಕುಬೇರನ ಗುಪ್ತಸೇವಕರಾದ ಯಕ್ಷವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ದೇವತೆಗಳು.

4. ರಾಕ್ಷಸ :- ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಪ್ರಥಮತಃ ಉದಕವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ತರುವಾಯ, ಅವುಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ, ಕೆಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು "ರಕ್ಷ" (ಕಾಪಿಸು) ಎಂದರು. ಅವರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ರಾಕ್ಷಸರೆಂದು ಕರೆದರು. ಇವರು ದೇವತಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ತಮೋಯೋಗ್ಯರಾದ ದೈತ್ಯರಲ್ಲ.

5. ಪನ್ನಗರು :- ಕಶ್ಯಪಮಹಾಮುನಿಗಳಿಂದ ಕದ್ದು ಎಂಬುವಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಪಾಹಿಗಳು ಸೃಷ್ಟರವರು. ಇವರು ಪನ್ನಗರು. ಪನ್ನ-ಎಂದರೆ, ಕೆಳಗೆ ಇಳಿದೀಳುವುದು ಎಂದರ್ಥ.

6. ಪಿತೃಗಳು :- ಬೆರಪಿತೃದೇವತಾವರ್ಗ. ಪಿತೃ-ಪಿತಾಮಹ ವರ್ಗ ಹಾಗೆಯೇ ತಾಯಿಯ ಕಡೆ ವರ್ಗತ್ರಯ. ಇವರಿಗೆ ನಿಯಾಯಮಕರಾದ ಪಿತೃದೇವತೆಗಳು ಇವರ ದ್ವಾರವೇ ಜೀವರು ಯಾವ ಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಜಾತರಾಗಿ ದ್ವರೂ, ಅವರಿಗೆ ಹವಿಸ್ಸಿನ ದ್ವಾರಾ ತೃಪ್ತಿಪ್ರದರು.

7. ಸಿದ್ಧರು :- ಅಣೆಮಾದಿ ಸಿದ್ಧಿಗಳನ್ನು ತಪಸ್ವಿನ ವರಬಲದಿಂದ ಪಡೆದ ದೇವತಾವರ್ಗ.

8. ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ದೇವತಾವರ್ಗ, ಅನಾಖ್ಯಾತ ಅಜಾನಜ ದೇವತಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಸೃಷ್ಟರಾದವರು. ಭಗವದ್ರಕ್ತರು (ಸೆನ್ನುತ ಅಜಾನಜರು) ಇವರೆಲ್ಲರೂ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನರಾದವರು (ಅಮರ ಯೋನಿಜರು). 29ನೆಯ ಕಕ್ಷೆಗೆ ಸೇರಿದ ಸಮಾನ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರು. ಇವರ ಗುಣಾತಿಶಯಗಳನ್ನು, ಮಹಿಮಾ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ನಾನು ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ವರ್ಣಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ ಎಂದು ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆದಿದ್ದರೆ ದಾಸರಾಯರು.

9. ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ದೇವತಾಗಣ, ಆಪನ್ನರಾದ ಜನರಿಗೆ, ಅಂದರೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪರಮಗತಿಯೆಂದು ಪೂರ್ಣಶರಣಾಗತರಾದ ಭಗವದ್ರಕ್ತರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಕಾರುಣ್ಯ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಬೀರಲಿ-ಎಂದು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

10. ಸೆನ್ನುದ :- ಭಗವದ್ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಮೀಚಿನವಾದ ಅನಂದಾಶಯ.

ಸುಪ್ರತಾಪ : ಭಗವದ್ರಕ್ತಿಯುತವಾದ ಪ್ರತಾಪ ಅಂದರೆ, ಶ್ರೀಹರಿ ಯನ್ನೆಲ್ಲದೇ ಇತರ ಯಾರನ್ನೂ ಆಶ್ರಯಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಮನಸ್ಕೆಯ್ ಮತ್ತು ದೃಢಸಂಕಲ್ಪ ಶಕ್ತಿ. ಈ ರೀತಿ, ಸೆನ್ನುದ ಮತ್ತು ಸುಪ್ರತಾಪಗಳನ್ನು ಈ ದೇವತಾವರ್ಗ ಕರುಣಿಸಿ, ನಮ್ಮೆಲ್ಲರನ್ನು ಸದಾ ಸಂರಕ್ಷಿಸಲೆಂದು ಮಾರ್ಗೀಕರಿಸಿ. ||48||

ಪದ್ಯ ೪೯

ಮೂಲ :

ನೂರುಮುನಿಗಳುಳಿದು ಮೇಲಣ |
 ನೂರುಕೋಟಿ ತಪೋಧನರ ಪಾ |
 ದಾರವಿಂದಕೆ ಮುಗಿವೆ ಕರಗಳನುದ್ಧರಿಸಲೆಂದು ||
 ಮೂರುಸಪ್ತತಪಾಹ್ವಯರ ತೊರೆ |
 ದೀ ಋಷಿಗಳಿಗಾನಂತರದಲಿಹ |
 ಭೂರಿಪಿತೃಗಳು ಕೊಡಲಿ ಎಮಗೆ ಸದಾ ಸುಮಂಗಳವ ||೪೯||

ಅವತರಣಕೆ :-

20ನೆಯ ಕಣ್ಣಪನ್ನರಾದ ಅನಾಮಾತ ಅಜಾನದರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ
 ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. 149

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ನೂರುಕೋಟಿ = ನೂರುಕೋಟಿ ಸಂಖ್ಯಾಕರಾದ, ತಪೋಧನರ =
 ತಪಸ್ಸನ್ನೇ ತಮ್ಮ ಧನವನ್ನಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಋಷಿಗಳೊಳಗೆ, ನೂರುಮುನಿ
 ಗಳುಳಿದು = ನೂರುಮಂದಿ ಋಷಿಗಳು ಹೋಗತಾ, ಉಳಿದ ಋಷಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ
 ತೊಂದರೆಪಟ್ಟುಕೋಟಿ. ತೊಂದರೆಪಟ್ಟುಲಕ್ಷದ ತೊಂದರೆಪಟ್ಟು
 ಸಾವಿರದ ಒಂಭತ್ತನೂರು, ಇಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯಾರುಷಿಗಳು, ಉದ್ಧರಿಸಿ
 ಲೆಂದು = ಸಂಸಾರಸಮುದ್ರದಿಂದ ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು, ಸಾದಾರ
 ವಿಂದಕೆ = ಚರಣಕಮಲಗಳಿಗೆ, ಕರಗಳನುಮುಗಿವೆ = ಕರಗಳನ್ನು
 ಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡು ವಂದಿಸುತ್ತೇನೆ. ಈ ಋಷಿಗಳು = ಪೂರ್ವೋಕ್ತ 100
 ಋಷಿಗಳಿಗೆ, ಮೂರುಸಪ್ತ = ಮೂರು + ಎಳು = ಹತ್ತು. [ಅಂದರೆ

ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳು = 7. (ಕಕ್ಷ 16) + ಭೃಗುಮುನಿಗಳು = 1 (15ನೆಯ ಕಕ್ಷ) + ನಾರದಯುಷಿಗಳು = 1 (ಕಕ್ಷ 14) + ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಯುಷಿಗಳು = 1 (ಕಕ್ಷ 16) = ಒಟ್ಟು ಹತ್ತುಮಂದಿ ಯುಷಿಗಳು. ತೊರೆದು = 100ರಲ್ಲಿ ಈ 10 ಮಂದಿ ಯುಷಿಗಳು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ 90 ಮಂದಿ ಯುಷಿಗಳು 19ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದರು. ಶತಾಹ್ವಯರ = ಉಳಿದಿರುವ ಶತಕೋಟಿ ಸಂಖ್ಯಾ ನಾಮದಿಂದ ಕರೆಸತಕ್ಕ. ಯುಷಿಗಳಿಗಾನಂತರದಲಿಹ = ಯುಷಿಗಳ ತರು ವಾಯು ಇರತಕ್ಕ 31ನೆಯ ಕಕ್ಷವ. ಭೂರಿಪಿತ್ಯಗಳು = ಚಿರಜಿವಿಗಳು, ಎವುಗೆ ಸಮ್ಯಗ್ಗಳಿಗೆ, ಸದಾಸುಮಂಗಳವ ನಿರಂತರದಲ್ಲಿ ಸುಸಮೀ ಚೀನವಾದ ಮಂಗಳವನ್ನು, ಕೊಡಲಿ = ಕೊಟ್ಟು ಸಂರಕ್ಷಣ ಮಾಡುವವ ರಾಗಲಿ ಎಂದು ಸ್ತುತಿಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 1491

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

1. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :

20ನೇ ಕಕ್ಷದ ಅನಾಖ್ಯಾತ ಆಜಾನಜರನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ,

ನೂರಕೋಟಿ ಸಂಖ್ಯಾಕರಾದ ತವಸ್ತೇ ಧನವಾಗಿವೃಕ್ಷ ಯುಷಿ ಗಳೊಳಗೆ ನೂರುಮಂದಿ ಯುಷಿಗಳು ಹೋಗತಾ ಉಳಿದ ಯುಷಿಗಳು ತೊಂಭ ತೊಂಭತ್ತುಕೋಟಿ ತೊಂಭತ್ತೊಂಭತ್ತುಲಕ್ಷದ ತೊಂಭತ್ತೊಂಭತ್ತುಸಾವಿರದ ಒಂಭೈನೂರು, ಇಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯಾಯುಷಿಗಳು. ಸಂಸಾರಸಮುದ್ರದಿಂದ ಉದ್ಧಾರಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪಾದಕಮಲಗಳಿಗೆ ಕೈಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡು ವಂದನಾಮಾಡುವ. ಈ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಊನಸಾಂಕೇತರಾದ ನೂರುಯುಷಿ ಗಳೊಳಗೆ ಮೂರು, ಎಳು ಅಂತು ಹತ್ತು [ವಿವರ 2 ಸಪ್ತಯುಷಿಗಳು (16ನೇ ಕಕ್ಷ), ಭೃಗುಮುನಿಗಳು (15ನೇ ಕಕ್ಷ), ನಾರದಯುಷಿಗಳು (14ನೇ ಕಕ್ಷ), ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಯುಷಿ (16ನೇ ಕಕ್ಷ) ಅಂತು ಹತ್ತು ಯುಷಿಗಳು.] ಈ ಹತ್ತಕ್ಕೈ ಮ್ಯಾಲಿನವರಾದ ತೊಂಭತ್ತುಮಂದಿ 19ನೇ ಕಕ್ಷದ ಕರ್ಮಜರಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ, ಅಂಕೂ

ನೂರು. ಈ ನೂರುಮಂದಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದಿರುವ ಶತಕೋಟಿ ಸಂಖ್ಯೆ ನೂರುಮಂದಿ ಕರಸತಕ್ಕ ಯುಗಗಳ ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಇರತಕ್ಕ 31ನೇ ಕಕ್ಷದ ಬೀರಿ ಪಿತೃಗಳು ನಮ್ಮಗಳಿಗೆ ನಿರಂತರ ಸಮೀಚೀನವಾದ ಮಂಗಳವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಂದರ್ಶನ ಮಾಡೋವರಾಗಲಿ ಎಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಾಡೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. 1491

2. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಒಟ್ಟು ಯುಗಗಳು 100 ಕೋಟಿ ಸಂಖ್ಯೆ ಉಳ್ಳವರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಗೋತ್ರಕರ್ತರಾದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ, ವಶಿಷ್ಠ, ಭೃಗು ಮೊದಲಾದ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಭಾರ್ಗವ, ಕೌಶಿಕ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ, ಕಾಶ್ಯಪ ಮೊದಲಾದ ಗೋತ್ರಕರ್ತರಾದ ಉಲಯುಗಗಳು 80 ಯುಗಗಳು ಮಿಕ್ಕ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧರೆಲ್ಲರೂ ಇಂದ್ರಪ್ರವಾಹಿ, ಇಧೃಬಾಹು ಎಂಬವೇ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರುಗಳಿಗೆ ಯುಗಗಳು 20 ಜನರು ಅಂತು 100 ಯುಗಗಳು. ಇದಲ್ಲದೆ ಭೃಗುಯುಗಗಳು, ಹಾರದರು, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು ಇವರು ಮೂವರು, ಮಂತ್ರಿ ಅಪ್ರಿ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳು 7 ಜನರು ಅಂತು ಇವರು 10 ಯುಗಗಳು, ಆದ್ದರಿಂದ ದಾಸಾರ್ಯರು "ಮೂರು ಶತಾತ್ಮಯರ ತೊಂದರೆ", $3 + 7 + 100 = 110$ ಜನರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಂದರೆ 100 ಕೋಟಿಯಲ್ಲಿ 110 ಜನರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮಿಕ್ಕ ಯುಗಗಳು ಅಜಾನಜರ ಕಿಂತಲೂ ಕಮ್ಮಿಯೆನಿಸುವರು. ಅವರಕಿಂತಲೂ ಭೂರಿ ಪಿತೃಗಳೂ ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸುವರು ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ, ಇವರುಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. ಸದಾ ಪಣಿಗೆ ಮಂಗಳವನ್ನು ಕೊಡಲಿ. 1491

4. ಶ್ರೀನೃಸಿಂಹಾಸನದಾಂತಲೋನುದೀ :-

ಸಿದ್ಧಶತಮ್ | ಪಿತೃಶತಮ್, ತ್ರಿಂಶದ್ರಾಕ್ಷಸಾಃ | ಸಪ್ತವಿಂಶತಿ ಕಕ್ಷಾ ಯುಗಕ್ಷಾ 28 | ಶತಾಂಕರ್ಗತ 3, ಕರ್ಮಗಣೇ 7, ಅಜಾನಗ- 100, 49 ಕಿತ್ಯಕ್ಷಾ, 1491

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಸಿದ್ಧರು-100. ಪಿತೃಗಳು-100. ಶಾಸ್ತ್ರಸರು-20. 27ನೇ ಕಕ್ಷಾ-ಋಷಿಕಕ್ಷ್ಯಾ (28). 3 ಶತಾರ್ಗತರು. ಕರ್ಮಗಣರು-7. ಅಜಾನಜರು-100.

ಇಲ್ಲಿ ಇವರು ಋಷಿಗಳನ್ನು 28ನೆಯ ಕಕ್ಷದವರೆಗೂ ಬೇರೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ವಸ್ತುಗತ್ಯಾ. ಅಜಾನಜರಿಗೆ ಸಮರೇಂದು ಹಿಂದೆ ಪ್ರಮಾಣ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. 27ನೆಯ ಕಕ್ಷದವರೇ ಉಳಿದ ಋಷಿಗಳು. 28ನೆಯ ಕಕ್ಷದವರು ಚಿರಪಿತೃಗಳೆಂದರೆ ತ್ರೀದಾಸರಾಯರ ಉಕ್ತಿಗೆ ಸರಿತೋಗುತ್ತದೆ. ತ್ರೀವಿಜಯದಾಸರು ರಚಿಸಿದ ಮೂನಿಗಳ ತಾರತಮ್ಯ ಪದವನ್ನು ನೋಡುವುದು. ||49||

5. ●ಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ನೂರುಜನ ಋಷಿಗಳ ಹೊರತು ಉಳಿದ ನೂರುಕೋಟಿ ಋಷಿಗಳಾದ ತಪೋನಿಧಿಗಳ ಪಾದಕಮಲಕ್ಕೆ, ನನ್ನ ಉದ್ಧರಿಸಿ ಎಂದು ಕರಗಳನ್ನು ಮುಗಿವೆನು. ಮೂರು ಸಪ್ತಶತಾಹ್ವಯರೇಂಬ 2100 ಋಷಿಜನ ಬಿಟ್ಟು ಋಷಿಗಳ ನಂತರದಲ್ಲಿರುವ ಭೂರಿ ಎಂದರೆ ಬಹಳವಾದ ಪಿತೃಗಣದವರು ಸದಾ ನಮಗೆ ಸುಮಂಗಳವನ್ನು ಕೊಡಲಿ. ||49||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಿಂದ. ದಾಸರಾಯರು, 30ನೆಯ ಕಕ್ಷಾವನ್ನು ರಾಃ ಅನಾಖ್ಯಾತ ಅಜಾನಜರನ್ನು ಸ್ತುತಿಮಾಡುತ್ತಾರೆ.
2. ತಪಸ್ಸನ್ನೇಧನವಾಗಿವುಳ್ಳ ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ತಪೋಭಸರೇಂದು ಹೆಸರು. ಅವರ ಸಂಖ್ಯೆ ನೂರುಕೋಟಿ.

3. ನೂರುಕೋಟಿ ಸಂಖ್ಯಾಕರಾದ ತಪೋಧನರಾದ ಯುಷಿಗಳ ವೈಕಿ ಹಿಂದುನೂರು ಮುನಿಗಳು ಹೋಗತಾ, ಉಳಿದ ಯುಷಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ 99,99,99,900. ಈ ಸಂಖ್ಯಾಕರಾದ ಅವಶಿಷ್ಟ ಮುನಿಗಳ ಚರಣಪದ್ಮಗಳಿಗೆ ವಂದಿಸುತ್ತೇನೆ. ನಮ್ಮನ್ನ ಈ ಸಂಸಾರಾವ್ಯಾಸಮುದ್ರದಿಂದ ಉದ್ಧರಿಸಲೆಂದು, ಅಂಜಲೀಬದ್ಧನಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ.

4. ಪೂರ್ವೋಕ್ತ 100 ಯುಷಿಗಳ ವೈಕಿ ಮೂರುಸಪ್ತ-ಅಂದರೆ $3 \times 7 = 10$ ಜನರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು (ತೊರೆದು).

ಈ 10 ಜನಗಳ ವಿವರ :-

ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳು = 7 (18ನೆಯ ಕಕ್ಷ)

ಭೃಗು = 1 (15ನೆಯ ಕಕ್ಷ)

ನಾರದಮುನಿ = 1 (14ನೆಯ ಕಕ್ಷ)

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಯುಷಿಗಳು = 1 (16ನೆಯ ಕಕ್ಷ)

ಒಟ್ಟು 10 (ಮೂರುಸಪ್ತ-ಶತಾಹ್ವಯದಿ)

5. 100 ಮಂದಿ ಯುಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ 10 ಮಂದಿ ಹೋಗತಾ. ಉಳಿದವರು 90 ಮಂದಿ ಇವರು 19ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರು.

ವಿಶೇಷಾಂಕ-

ಮೂರು ಸಪ್ತಶತಾಹ್ವಯ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ $3 \times 7 \times 100 = 21,000$ ಸಂಖ್ಯಾಕರಾದ ಯುಷಿಗಳೆಂದು ಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖ. ಆಗ 99, 99, 99, 900 ರಲ್ಲಿ 2,100 ಮಂದಿ ಹೋಗತಾ ಉಳಿದವರೆಂದರ್ಥ.

6. ಭೂರಿಪಿತ್ಯಗಳು-ಎಂದರೆ, ಚರಪಿತ್ಯದೇವತೆಗಳು ಮೇಲೆ ಅವಶಿಷ್ಟ ಮುನಿಗಳಿಗಿಂತ ಅವರದು.

ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ನಮನಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಅವರು ನಮಗೆ ನಿರಂತರದಲ್ಲಿ ಸಮೀಚೀನವಾದ ಮಂಗಳವನ್ನ ಕೊಡಲಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ. ||49||

ಪದ್ಯ ಶಂ

ಮೂಲ :-

ಪಾವನಕೆ ಪಾವನನೆನಿಸುವ ರ |
 ಮಾವಿನೋದನ ಗುಣಗಣಗಳ |
 ಸಾವಧಾನದಲೀಕಮಾನಸರಾಗಿ ಸುಸ್ವರದಿ ||
 ಆ ನಿಬುಧಪತಿ ಸಭೆಯೊಳಗೆ ನಾ |
 ನಾನಿಲಾಸದಿ ಪಾಡಿ ಸುಖಿಸುವ |
 ದೇವಗಂಧರ್ವರು ಕೊಡಲಿ ಎನುಗಖಿಳ ಪುರುಷಾರ್ಥ ||೫೦||

ಅವತರಣಕೆ :

ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಿಂದ ಪಾಸವರ್ಯರು 32ನೆಯ ಕಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅನಾಖ್ಯಾತ ದೇವಗಂಧರ್ವರ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ||50||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಪಾವನಕೆ ಪಾವನ ಎನಿಸುವ = ಪರಮಶುದ್ಧವಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಿಯರಿಗಿಂತಲೂ ಅತ್ಯಂತ ಪವಿತ್ರವಸ್ತು ಎಂದೆನಿಸುವ, ರಮಾವಿನೋದನ = ಶ್ರೀರಮಾದೇವಿಯರಿಗೆ ಪರಮಾನಂದವನ್ನು ಕೊಡುವ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಗುಣಗಣಗಳ = ಅನಂತ ಕಲ್ಯಾಣಗುಣಗಣಗಳನ್ನು, ಸಾವಧಾನ ಸಲಿ = ಅತ್ಯಂತ ಭಕ್ತಿಪುಷ್ಪರವಾಗಿ, ಖಿಳಮಾನಸರಾಗಿ = ಎಲ್ಲಾ ಕ್ಷುದ್ರದಿಂದ, ಸುಸ್ವರದಿ = ಸಮೀಚೀನವಾದ ಶ್ರವಣಾನಂದಕರಗಳಾದ ಸ್ವರ

ಗಣದ ಸಹಿತವಾಗಿ, ಅ ವಿಬುಧಪತಿ = ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಭು
ವಾದ ಶ್ರೀಗಂಧರ್ವದೇವರ, ಸಭೆಯೊಳಗೆ = ಸಭೆಯಲ್ಲಿ. ನಾನಾವಿಲಾ
ಸದಿ = ನಾನಾವಿಲಾಸವಾದ ನರ್ತನಗಳಿಂದ. ಸಾದಿಸುಖಿಸುವ = ಗಾನ
ಮಾಡಿ, ಆನಂದಿಸುವ, ದೇವಗಂಧರ್ವರು = ದೇವಗಂಧರ್ವವರ್ಗದವರು,
ಎಮಗೆ = ನಮ್ಮಗಳಿಗೆ. ಅಖಿಲಪುರುಷಾರ್ಥ = ಸಮಸ್ತವಾದ ಪುರು
ಷಾರ್ಥರೂಪವಾದ ಸದಿಚ್ಛಿಗಳನ್ನು, ಕೊಡಲಿ = ನೀರವೇಂಟಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸಲಿ
ಎಂದು ಸ್ತುತಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ||50||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಾಡಿಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

32ನೇ ಕಕ್ಷದ ಅನಾಖ್ಯಾತ ದೇವಗಂಧರ್ವರ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ.

ನೀರುಕೋಟಿ ಋಷಿಗಳು ಗಂಧರ್ವರಿಗೆ ಉತ್ತಮರೆಂತಲೂ, ಬಿರಬಿತ್ತ
ಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮರೆಂತಲೂ ಈ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಪರಮಹುದ್ರರಾದ ರಮಾದೇವೇರಿಗಿಂತಲೂ ಅತ್ಯಂತ ಪವಿತ್ರನಾದ
ನಾನಾವಿಲಾ, ಈ ರಮಾದೇವೇರಿಗೆ ತನ್ನ ಅತಿಶಯವಾದ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ತೋರಿಸಿ
ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಸಂತೋಷಪಡಿಸಿದಂಥಾ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಕಲ್ಯಾಣಗುಣಗಳನ್ನೆ
ಷ್ಟು ಸ್ನೇಹ ಭಕ್ತಿ ಅನುರಾಗದಿಂದ ತದೇಕಧ್ಯಾನ ಮನವುಳ್ಳವರಾಗಿ ಸಮೀ
ಪಿಸುವಾಗ ಶ್ರವಣಾರ್ಹವಾದ ಸ್ವರಗಳಿಂದ ಸಹಿತವಾಗಿ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ
ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಯಜಮಾನನಾದ ಗಂಧರ್ವದೇವರ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನಾನಾವಿಲಾ ನರ್ತನ
ದಿಂದ ಗಾನಮಾಡಿ ಸುಖಪಡುವಂಥಾ ದೇವಗಂಧರ್ವರು ನಮ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಮಸ್ತ
ವಾದ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಪ್ರಯೋಜನಗಳು ಕೊಟ್ಟು ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡಬೇಕೆಂತ
ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಾಡೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||50||

2. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಇಂದ್ರಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಗಣಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಜ್ಞಾನ ಭಾವನಾ ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತರಾಗಿ ಸುಸ್ವರದಿಂದಲೂ, ಹಾವಭಾವ ವಿಲಾಸ ಶ್ರುದರ್ಶನ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪಾಡಿ ಆನಂದಪಡುತ್ತಿರುವ ದೇವಗಂಧರ್ವರು ನಮಗೆ ಸಕಲಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಿ. ||50||

1. ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿ :

“ಪಾವನ”-ಇತಿ || ಅಷ್ಟೋತ್ತರಶತಾನ್ಯೇ ಗಂಧರ್ವಾಃ || ದೇವ ಗಂಧರ್ವ ಕಕ್ಷಾ-30. ||50||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಇಲ್ಲಿ 108 ಗಂಧರ್ವರು ಬೇರೆ ಇರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ದೇವ ಗಂಧರ್ವ ಕಕ್ಷಾ. ||50||

2. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಪವಿತ್ರರಿಗೆಲ್ಲ ಪಾವನವನ್ನು ಮಾಡುವ ರಮಾಲೋಲನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಧ್ಯಾನಾದಿಗುಣಗಳನ್ನು ಸಾವಧಾನವೆಂಬ ವಿಚ್ಛರಸಹಿತವಾಗಿ ಒಂದೇ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಸುಸ್ವರದಿಂದ ಆ ವಿಬುಧವತಿ ಎಂಬ ದೇವೇಂದ್ರನ ಸಭೆಯೊಳಗೆ ಅನೇಕ ಲಾಸದಿಂದ ಪಾಡುತ್ತಾ ಸುಖಿಸುವ ದೇವಗಂಧರ್ವರು ನಮಗೆ ಸಕಲ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಿ. ||50||

ಶರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. 32ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ ಅನಾಖ್ಯಾತ ದೇವತಾರ್ವಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ, ದೇವಗಂಧರ್ವರ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

2. ಪಾವನಕೆ ಪಾವನನೆನಿಸುವ-

ಪಾವನ-ಎಂದರೆ ಪವಿತ್ರವಾದ ವಸ್ತು ಎಂದರ್ಥ. ಪಾವನಕೆ ಪಾವನ-ಪವಿತ್ರವಸ್ತುಗಳಿಗಿಂತ ಪವಿತ್ರತನದರ್ಥ. ಅಕ್ಷರನಾಮಕಗಳಾದ, ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಳೂ, ನಿರ್ವಿಕಾರಳೂ ಆದ ಶ್ರೀರಮಾದೇವಿಯು ಪಾವನಗಳು. ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ಪಾವನತರನು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪವಿತ್ರವಸ್ತುಗಳೆನಿಸಿ ಯಾವುದಿವೆಯೋ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಪಾವನತ್ವವನ್ನು ಕೊಡುವವನು, ಆ ಪಾವನ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು.

3. ಪಾವನಕೆ ಪಾವನನೆನಿಸುವ ಪವಿತ್ರತಮ. ಸಮಸ್ತ ದೋಷವಿರೂಪನಾದ ಸರ್ವೇಶನು ರಮಾದೇವಿಯರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತಪ್ರಿಯನು. ರಮಾದೇವಿಯರಲ್ಲಿ ರಮಣಮಾಡುವ ಸ್ವರಮಣನು. ಇದರಿಂದ, ರಮಾವಿನೋದನು.

4. ರಮಾವಿನೋದನು ಆಪರಿಮಿತ ಅನಂತ ಕಲ್ಯಾಣಗುಣಗಳಿಗೂ ಪೂರ್ಣ. ಅವನ ಮಹಿಮಾಶಯಗಳನ್ನು ಶುಭಗುಣಗಳನ್ನು ನಿರಂತರದಲ್ಲಿಯೂ ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತತೆಯಿಂದ (ಏಕಮಾನಸರಾಗಿ) ಅತ್ಯಂತ ಭಕ್ತಿಪರವಶರಾಗಿ ಗಾನಮಾಡುವವರು ದೇವಗಂಧರ್ವರು.

5. ಆ ದೇವಗಂಧರ್ವರು ಸಾವಧಾನದಿಂದ, ಏಕಮಾನಸರಾಗಿ ಲಯಗೀತೆಗಳಿಂದ ಸುಸ್ವರವಾದ ಸಂಗೀತರೂಪದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಗಾನಮಾಡುತ್ತಿರುವರು. ಈ ದೇವಗಂಧರ್ವರು, ಆ ವಿಬುಧಶಕ್ತಿ ಎಂದರೆ ದೇವಾಧಿಪತಿಯಾದ ಇಂದ್ರದೇವರ (ವಿಬುಧ-ದೇವತೆಗಳು. ಪತಿ-ದೇವತೆಗಳಪ್ರಭು-ಇಂದ್ರದೇವರು) ಮಹಾಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನಾನಾಪ್ರಕಾರವಾದ ವರ್ತನ, ಗೀತೆಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅನಂತಕಲ್ಯಾಣಗುಣಗಳನ್ನು ಗಾನರೂಪದಿಂದ ಹಾಡುತ್ತಿರುವರು.

ಅಂತಹ ದೇವಸಭಾಗಾಯಕರಾದ ದೇವಗಂಧರ್ವರು, ನಮಗೆ ಅಭಿಷ್ಠ ರೂಪಗಳಾದ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸಲಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾ ನುತಿಸಿದ್ದಾರೆ ದಾಸವರ್ಯರು. ||50||

ಪದ್ಯ ೫೧

ಮೂಲ :-

ಭುವನಪಾವನನನಿಪ ಲಕುಮೀ |
 ಧವನ ಮಂಗಳ ದಿವ್ಯನಾಮ |
 ಸ್ತವನಗೈವ ಮನುಷ್ಯಗಂಧರ್ವರಿಗೆ ವಂದಿಸುವೆ ||
 ಪ್ರವರಭೂಭುಜರುಳಿದು ಮಧ್ಯಮ |
 ಕುವಲಯಪರೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಬರ |
 ದಿವಸ ದಿವಸಗಳಿಂದಲಿ ನೆನೆವೆನು ಕರಣಕುದ್ಧಿಯಲಿ ||೫೧||

ಅವತರಣಕೆ :-

೩೩ನೆಯ ಕಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮಾನುಷಗಂಧರ್ವರನ್ನು, ೩೪ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ ಮಾನುಷಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ಭುವನಪಾವನನನಿಪ . ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪವಿತ್ರನಾದ, ಲಕುಮೀಧವನ = ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಿಗೆ ಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ, ಮಂಗಳ ದಿವ್ಯನಾಮ = ಪರಮಶುಭಪ್ರದವಾದ ಮಂಗಳನಾಮಗಳನ್ನು. ಸ್ತವನಗೈವ = ಗಾನರೂಪದಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವಂಥ, ಮನುಷ್ಯ ಗಂಧರ್ವರಿಗೆ = ನರಗಂಧರ್ವವರ್ಗದವರಿಗೆ, ವಂದಿಸುವೆ = ನಮಸ್ಕರಿಸು

ತ್ತೇನೆ. ಪ್ರವರಭೂಭುಜರುಳಿದು = ಈ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ನರಗಂಧರ್ವರನ್ನು ದಿಟ್ಟು, ಅವರ ತರುವಾಯ, ಮಧ್ಯಮ = ಅವರಾದ, ಕುವಲ ಯಪೆರೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಬರ = ಮಾನುಷಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯಿಸುವ (34ನೆಯ ಕಕ್ಷದ). ದಿವಸದಿನಸಂಗಳಲಿ = ಪ್ರತಿದಿನಗಳಲ್ಲಿ, ಕರಣ ಕುದಿಯಲಿ = ಅಂತಃಕರಣಪೂರ್ವವಾಗಿ, ನೆನೆವೆನು = ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಪುಸ್ಕರವಾಗಿ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತೇನೆ. || 51 ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣಾದೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :

33ನೇ ಕಕ್ಷದ ಮಾನುಷಗಂಧರ್ವರು, 34ನೇ ಕಕ್ಷದ ಮಾನುಷ ಚಕ್ರ ವರ್ತಿಗಳು ಇವರುಗಳನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡತಾರೆ.

ರೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಪವಿತ್ರಕರನಾದಂಥಾವನಾಗಿಯೂ, ಅಕ್ಷೀ ರೇವೆಂಗೆ ಸ್ತಿಯಾಗಿಯೂ ಇರುವಂಥ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಪರಮಮಂಗಳ ಪ್ರದವಾದ ಮೋಹರವಾದ ನಾಮಗಳನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವಂಥಾ ಮನುಷ್ಯ ಗಂಧರ್ವರಿಗೆ ನಮಿಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವೆ. ಈ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಮಾನುಷಗಂಧರ್ವರ ತರುವಾಯ ಅವರಾದವರು 34ನೇ ಕಕ್ಷದ ಮಾನುಷಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಅಂತಃ ಕರಸಚಕ್ರವರಿಗೆ ಪ್ರತಿ ಪ್ರತಿ ದಿವಸಗಳಲ್ಲೂ ಅಂತಃಕರಣಪೂರ್ವಕ, ತ್ರಿಕರಣ ಕುದಿಯಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಾಡಿ ವಂದನಾ ಮಾಡುವೆನು. ಈ ಮಾನುಷ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಮಂಗಳವನ್ನ ಕೊಟ್ಟು ಸಂರಕ್ಷಣ ಮಾಡೋವರಾಗಲೆಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಾಡೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || 51 ||

2. ಛಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ರೋಕಮಂಗಳನಾದ ಶ್ರೀರಮಾಪತಿಯ ಮಂಗಳಕರವಾದ ದಿವ್ಯನಾಮ ಗಳಿ, ಅವನ ಸ್ತೋತ್ರ ಇವುಗಳನ್ನು ಸದಾ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಮನುಷ್ಯ

ಗಂಧರ್ವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳ ಕಕ್ಷಕೈ ಸೇರಿದ ಗಯ ನಹಂಪ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಧಾನ ರಾಜರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಮಧ್ಯಮ ರಾಜರುಗಳನ್ನು ಸದಾ ಸ್ಮರಿಸುವೆನು. ||51||

4. ೞೀ ವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ :

“ಭುವನ”-ಇತಿ || ಮನುಷ್ಯ ಗಂಧರ್ವ ಕಕ್ಷ್ಯಾ 31. ಭೂಭುಜ-ರಾಜ ಶತಾನೇ ಭೂಪ | ಕಕ್ಷ್ಯಾ-32. ||51||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಮನುಷ್ಯ ಗಂಧರ್ವ ಕಕ್ಷ್ಯಾ-31. 100 ರಾಜರು ಬೇರೆ ಇರುವರು ರಾಜ ಕಕ್ಷ್ಯಾ-32. ||51||

5. ೞಿಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಭುವನವೆಂಬ ಸಕಲಲೋಕಪಾವನನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯ ನಾಮಸ್ತುತಿ ಮಾಡುವ ಮನುಷ್ಯಗಂಧರ್ವರಿಗೆ ವಂದಿಸುವೆನು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಮಧ್ಯಮಕವಲಯವರು ಅಂದರೆ ಭೂಪತಿಗಳನ್ನವ ಮಧ್ಯಮ ರಾಜರುಗಳನ್ನು ತ್ರಿಕರಣವೆಂಬ ವಾಜ್ಮನಃ ಕಾಯಶುದ್ಧಿಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿವಿಸದದಲ್ಲ ಸ್ತುತಿಸುವೆನು. ||51||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಭುವನ ಎಂದರೆ ಚತುರ್ದಶಭುವನಾತ್ಮಕವಾದ ಈ ಜಗತ್ತು. ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಗಂಗೆ, ತುಲಸೀ, ಗೋವು, ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳು, ವಿಪ್ರ ಶ್ರೇಷ್ಠರು, ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷ.... ಇತ್ಯಾದಿ ಪವಿತ್ರಗಳೆನಿಸುವ ವಸ್ತುಗಳಿವೆ. ಅಂತಹ ಪಾವನ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿ ಪರಮಪವಿತ್ರನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ತನ್ನ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ವಿಶೇಷದಿಂದ, ಆ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಪಾವಿತ್ರ್ಯವೆಂಬ

ಗುಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ. ಭುವನಪಾವನ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ ದಾಸರಾಯರು.

2. ಭುವನಪಾವನನೆನಿಸಿ ಭುವನಾಧಿಪನು ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀರಮಣನು. ಜಗತ್ಸಂಭವವಾದ ಸಕಲ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಶ್ರೀರಮಾದ್ವಾರಾ ನಡೆಯಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಲಕುಮೀ-ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯ, ಧವ-ರಮಣ (ಪತಿ) ಹಾಗೂ ವಿಯಾಮಕನು.

3. ರಮಾಧವನ ನಾಮ, ಕ್ರಿಯೆ. ರೂಪಾದಿಗಳು ಅಗಣಿತ. ಅವರಿ ಮಿತ, ಅನಂತ. ಅವನ ನಾಮಸ್ಮರಣೆಯು ದಿವ್ಯವಾದದ್ದು. ಅದರಿಂದಲೇ ಸಚ್ಚೇತನರ ಸಕಲ ಪಾಪಪರಿಹಾರ.

4. ಅಂತಹ ಲಕುಮೀಧವನ ಮಂಗಳ ದಿವ್ಯನಾಮಗಳನ್ನು ಆನವರ ತಪ್ಪು ಸುಸ್ವರದಿಂದ ಗಾನಮಾಡುವ ಸಮೂಹವೇ ಮನುಷ್ಯಗಂಧರ್ವರು. (34ನೆಯ ಕ್ಷಣ)

5. ಶ್ರೀಹರಿಯ ದಿವ್ಯ ಗುಣಗಾನ ಮಾಡಿ, ಸ್ತವನಗೈಯುವ ಮನುಷ್ಯಗಂಧರ್ವರಿಗೆ ದಾಸರಾಯರು ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ವಂದಿಸುತ್ತಾರೆ.

6. ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುವ ಕರ್ಮಜ ದೇವತಾ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಗಯ, ನಹುಷ ಮುಂತಾದವರು ಪ್ರವರಭೂಭುಜರು. ಅಂದರೆ, ಪ್ರವರ- ಶ್ರೀಷ್ಠರಾದ ಭೂಭುಜರು, ಪ್ರದಾನ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು.

7. ಅವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು (ಅವರ ಉಳಿದು), ಅವರಿಗಿಂತ ಅವರಾದ ಮಧ್ಯಮ ರಾಜರುಗಳು ಮಾನುಷ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು. ಅವರನ್ನು ಕುವಲಯ ಪರಂದೆನಿಸಿಕೊಂಬರೆ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ ದಾಸರಾಯರು. ಅಂದರೆ, ಕುವಲಯ- ಭೂಮಿ. ಕುವಲಯಪು-ಭೂಮಿಪರು (ರಾಜರು) (32ನೆಯ ಕ್ಷಣ).

8. ಮಾನುಷ್ಯಗಂಧರ್ವ ತರುವಾಯ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಮಧ್ಯಮರಾದ

ಮಾನುಷ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರೀಕರಣಶುದ್ಧ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾ ವಂದಿಸು
ತ್ತಾರೆ ದಾಸರಾಯರು. #51#

ಪದ್ಯ ೫೨

ಮೂಲ :

ಶ್ರೀಮುಕುಂದನ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಸೌ |
ದಾಮಿನಿಯವೋಲ್ ಹೃದಯವಾರಿಜ |
ವ್ಯೋಮಮಂಡಲ ಮಧ್ಯದಲಿ ಕಾಣುತಲಿ ನೋದಿಸುವ ||
ಆ ಮಾನುಷೋತ್ತಮರ ಪದಯುಗ |
ಶಾನುರಸಗಳಿಗೆರೆಗುವೆ ಸದಾ |
ಕಾಮಿತಾರ್ಥಗಳಿತ್ತು ಸಲಹಲಿ ಪ್ರಣವನತತಿಯು ||೫೨||

ಅವತರಣಕೆ :

ಪ್ರಸಕ್ತ ಪದ್ಯದಿಂದ, ದಾಸಾರ್ಯರು, 35ನೆಯ ಕಣ್ಣಪನ್ನರಾದ
ಮಾನುಷೋತ್ತಮರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಗೈಯುತ್ತಾರೆ. #51#

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ಶ್ರೀಮುಕುಂದನ ಮೂರ್ತಿಗಳ = ಕಾಂತಿಪಂಪನ್ನನಾದ ಮುಕ್ತಿ
ಪ್ರದನಾದ ಮುಕುಂದನಾಮಕ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನು,
ವ್ಯೋಮಿನಿಯವೋಲ್ = ಮಿಂಚಿನ ಕಾಂತಿಯಂತೆ, ಹೃದಯವಾರಿಜ
ವ್ಯೋಮಮಂಡಲ ಮಧ್ಯದಲಿ = ಹೃದಯದ ಅಪ್ಪದಳಪದ್ಮಗತ ಆಕಾಶ
ಪ್ರದೇಶದ (ಹೃದಯಾಕಾಶ) ಮಧ್ಯ, ಕಾಣುತಲಿ = ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ
ನೋಡುತ್ತಾ, (ಮಾನುಷೋತ್ತಮರಿಗೆ ಬಿಂಬ ದರ್ಶನವು ಮಿಂಚಿನ ಪ್ರಕಾಶ

ದಂತ ಅಗುವುದು) ನೋಡಿಸುವ = ಆನಂದಿಸುವ, ಆ ಮಾನುಷ್ಯೋತ್ತಮರ = ಮಾನುಷೋತ್ತಮ ಪರ್ಗದವರ, ಪದಯುಗತಾಮರಸಗಳಿಗೆ = ಚರಣದ್ವಯಗಳೆಂಬ ಕಮಲಗಳಿಗೆ (ಪಾದಪದ್ಮಗಳಿಗೆ), ಎರಗುವೆ = ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ. ಸದಾ ಕಾಮಿತಾರ್ಥಗಳಿತ್ತು = ನಿರಂತರದಲ್ಲಿ ಮನೋಭಿಷ್ಟಗಳನ್ನು ನೀಡಿ, ಪ್ರಣತಜನತೆಯು = ವಂದನಮಾಡುವ ಭಕ್ತಜನ ಸಮೂಹವನ್ನು, ಸಲಹಲಿ = ಸಂರಕ್ಷಿಸಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ||52||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

1. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

35ನೇ ಕ್ಷದ ಮಾನುಷೋತ್ತಮರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ.

ಕಾಂತಿಸಂಪನ್ನನಾದ ಮೋಕ್ಷಪ್ರದನಾದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣದೇವರ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳ, ವಿಂಚಿನ ಕಾಂತಿಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಹೃದಯದ ಅಷ್ಟದಳಕಮಲಗಳ ಅಕಾಶಮಂಥಲ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ. ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿಯೋಡಿ ಆನಂದವನ್ನಪಡತಕ್ಕ ಆ ಮಾನುಷೋತ್ತಮರ ಪಾದದ್ವಯಗಳೆಂಬ ಕಮಲಗಳಿಗೆ ನಿರಂತರ ವಂದನಾ ಮಾಡುವೆನು. ವಂದನಾಮಾಡತಕ್ಕ ಭಕ್ತಜನಗಳ ಸಮೂಹಗಳಿಗೆ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳ ಕೊಟ್ಟಿಂಥಾವರಾಗಿ ಸಂರಕ್ಷಣಾಮಾಡೋವರಾಗಲಿ ಎಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಾಡೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||52||

2. ಛಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಹೃದಯಾಕಾಶಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ವಿಂಚಿನಂತೆ ಶೋಭಿಸುವ ಭಗವಂತನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾ ಆನಂದಪಡುತ್ತಿರುವ ಮಾನುಷೋತ್ತಮರ ಪಾದಪದ್ಮಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು, ಅವರು ಸದಾ ಕಾಮಿತಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಇತ್ತು ಸಲಹಲಿ, ||52||

4. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿ :

“ಶ್ರೀಮುಕುಂದನ”-೧೩ || ಮಾನುಷೋತ್ತಮ ಕಕ್ಷಾಃ || 52||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಮಾನುಷೋತ್ತಮರ ಸ್ತೋತ್ರವಿದು. ಮಾನುಷೋತ್ತಮರು 35ನೆಯ ಕಕ್ಷಾ. || 52||

5. ಶ್ರೀಗುರುಪ್ರದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಶ್ರೀಮುಕುಂದನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಸೌದಾಮಿನಿ ಎಂಬ ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ಹೃದಯವಾರಿಜವ್ಯೋಮಮಂಡಲವೆಂದರೆ ಹೃತ್ಕಮಲಾಕಾಶ ಮಂಡಲ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ಸಲೆ ಅಂದರೆ ಜಿನ್ನಾ ಗಿಯೂ, ಒಟ್ಟಾಗಿಯೂ ಕಾಣುತ್ತಾ ಸಂತೋಷಿಸುವ ಆ ಮಾನುಷೋತ್ತಮರ ಪಾದಯುಗಲವೆಂಬ ಕಮಲಕ್ಕೆ ಎರಗುವೆ, ಅಂದರೆ ಶಿರಸ್ಸಿನಿಂದ ಬಾಗಿ ನಮಸ್ಕರಿಸುವೆನು, ಪ್ರಣತರಂಜ ಶರಣಾಗತ ಸಜ್ಜನರ ಸಮೂಹವನ್ನು ಇಷ್ಟಾರ್ಥ ಕೊಟ್ಟು ಸದಾ ಸಲಹಲಿ.

|| 52 ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಿಂದ, ದಾಸವರೇಣ್ಯರು, 35ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನ ರಾದ, ಮಾನುಷೋತ್ತಮರನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

2. ಜೀವರ ಅನಾದಿಕರ್ಮ ವಿಮೋಚನೆಗೈದು, ಸ್ವಾನಂದರೂಪ ವಾದ ಮುಕ್ತಸುಖವನ್ನು ತನ್ನ ಕಾರುಣ್ಯ ವಿಶೇಷದಿಂದ ಜೀವರಿಗೆ ಕೊಡು ವುದರಿಂದ, ಮುಕುಂದನಾಮಕನು (ಮೋಕ್ಷಪ್ರದನು).

೩. ಮುಕುಂದನ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಹೃತ್ಪದ್ಮದಲ್ಲಿ ಮಿಂಚಿನ ಕಾಂತಿಯಂತೆ ದರ್ಶನಮಾಡುವ ಭಾಗ್ಯಶಾಲಿಗಳು-ಮಾನುಷೋತ್ತಮರು. ಸೌದಾಮಿನೀ ಎಂದರೆ "ಮಿಂಚು"ಎಂದರ್ಥ.

ತಟಸ್ಥೋದಾಮಿನೀ ವಿದ್ಯುಚ್ಚಂಚಲಾ ಚಪಲಾ"-ಇತಿ ಅಮರಃ

4. ಹೃದಯವಾರಿಜ-

ಹೃತ್ಯಮಲವಂದರ್ಥ (ಹೃದಯ-ಹೃತ್ಸ್ಥಾನ. ವಾರಿಜ-ಕಮಲ) ಹೃತ್ಪದ್ಮದ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶವು ದಹರಾಕಾಶ ಅಥವಾ ಹೃದಯಾಕಾಶ. ಇದನ್ನು ವೈದ್ಯನುಮಂಡಲವೆಂದಿದ್ದಾರೆ ದಾಸರಾಯರು (ವೈದ್ಯಮ-ಆಕಾಶಮಂಡಲ ಪ್ರದೇಶ).

ಮಾನುಷೋತ್ತಮರು ಸ್ವಬಿಂಬಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಹೃದ್ಲತ ಆಕಾಶ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಿಂಚಿನ ಕಾಂತಿಯಂತೆ (ಸೌದಾಮಿನಿಯವೋಲ್) ಕಾಣುತ್ತಾರೆ.

5. ಅಷ್ಠಕ ಮಾನುಷೋತ್ತಮರ ಚರಣಯುಗ್ಮಗಳಿಗೆ (ಪದ ಯುಗ್ಮಕಾಮರಸಗಳಿಗೆ, ತಾಮರಸ-ಕಮಲ, ಅಂದರೆ, ಪಾದಪದ್ಮಗಳಿಗೆ) ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ (ಎರಗುವೆ).

6. ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಪರಮಗತಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅವನ ಪಾದಾರ ವಿಂದಾವಲಂಬಿಗಳಾದ ಭಕ್ತಜನರು ಪ್ರಣತಜನತತಿಯು (ಪ್ರಣತ-ಶರಣಾ ಗತರಾದ, ಜನತತಿ-ಭಕ್ತಜನರ ಸಮೂಹ).

ಪ್ರಣತಜನತತಿಯ ಮನೋಭಿಲಾಷೆಗಳನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ನೀಡಿ, ಅವರನ್ನು ಸದಾ ಸಂರಕ್ಷಿಸಲೆಂದು (ಸದಾ ಸಲಹಲಿ) ದಾಸವರ್ಯರು ಮಾನುಷೋತ್ತಮರನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ||52||

ಪದ್ಯ ೫೩

ಮೂಲ :-

ಈ ಮಹೀಮಂಡಲದೊಳಿಹ ಗುರು |
 ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಮಹಾನುಗ |
 ರಾ ಮಹಾವೈಷ್ಣವರ ವಿಷ್ಣು ಪದಾಬ್ಜಮಧುಕರರ ||
 ಸ್ತೋತ್ರಮಂತ್ರಾನಮಿಸುವೆನವರವರ |
 ನಾಮಗಳ ಪೇಳಲಳನೆ ಬಹುವಿಧ |
 ಯಾಮಯಾಮಂಗಳಲಿ ಬೋಧಿಸಲೆನಗೆ ಸನ್ಮತಿಯ ||೫೩||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

36ನೆಯ ಕಕ್ಷದ ಭಕ್ತರ ಸಮೂಹವನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ. 153

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಈ ಮಹೀಮಂಡಲದೊಳಿಹ = ಈ ಭರತಖಂಡಕ್ಕೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ
 ರುವ, ಗುರು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಗುರು. ಶ್ರೀಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀಮದಾ
 ನಂದತೀರ್ಥರ, ಮಹಾನುಗರ = ಮತದಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷಾಬದ್ಧರಾದ, ಅವರ
 ತಾಸ್ತಾನುಸಾರಿಗಳಾದ, ಆ ಮಹಾವೈಷ್ಣವರ = ಶ್ರೀಷ್ಠರಾದ ವೈಷ್ಣವ
 ರೆಲ್ಲರ, ವಿಷ್ಣು ಪದಾಬ್ಜಮಧುಕರರ = ಶ್ರೀಷ್ಠಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ
 ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಕಮಲಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಮಹರಂದ ಪಾನಮಾಯವಂಥ
 ದೊಂಬಸದೃಶರಾದ, ಸ್ತೋತ್ರಮಂತ್ರ = ಇಂತಹ ವೈಷ್ಣವರ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ,
 ಅನವರತ ಅನಮಿಸುವೆ = ಸದಾ ನಮಿಸುತ್ತಿರುತ್ತೇನೆ. ಅವರವರ ನಾಮ
 ಗಳ = ಆಯಾಯಾ ಭಕ್ತರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು, ವೇಳಲು ಅಳನೆ = ಹೇಳುವ
 ದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಬಹುವಿಧ = ಇಂತಹ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರು,

ಯಾಮ ಯಾಮಂಗಳಲಿ = ಪ್ರತಿ ಪ್ರತಿ ಯಾಮಕ್ಕೂ (ಸದಾ ಸರ್ವಕಾಲ
ಗಳಲ್ಲಿಯೂ), ಎನಗೆ = ನನಗೆ (ನಮ್ಮಗಳಿಗೆ-ಎಂದು ಗ್ರಾಹ್ಯ). ಸನ್ನ
ತಿಯ ಬೋಧಿಸಲಿ = ಸಮೀಚೀನವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿ,
ಸಂತೋಷಪಡಿಸಿ, ಸಂರಕ್ಷಿಸಲಿ ಎಂದು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ||53||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

1. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಬಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

36ನೇ ಕ್ಷುದ್ರ ಭಕ್ತರ ಸಮೂಹವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಾಡತಾರೆ.

ಪೃಥ್ವೀ ಮಂಡಲ ಮಧ್ಯಸ್ಥಾಃ ಪೂರ್ಣಬೋಧಮತಾನುಗಾಃ |
ವೈಷ್ಣವಾ ವಿಷ್ಣುಹೃದಯಾಃ ತಾನ್ನಮಸ್ತೇ ಗೂರೂನ್ಮಮ ||

ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣ ಅನುಸರಿಸಿ ಹೇಳತಾರೆ.

ಈ ಭಕ್ತರತಖಂಡ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಮಾದಾನಂದ
ತೀರ್ಥರ ಮಹದಲ್ಲಿ ದೀಕ್ಷಿತರಾಗಿ ಅವರ ಶಾಸ್ತ್ರಾನುಸಾರಿಗಳಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ
ವೈಷ್ಣವರು, ಇವರು ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು ಶಬ್ದವಾಚ್ಯ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಗಳೆಂಬೋ
ಕಮಲದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಮಕರಂದ ಪಾನಮಾಡುವಂಥಾ ಮುಕ್ತಿಸದೃಶರಾದವರು.
ಇಂಥಾ ಭಕ್ತರ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಚಂದಾಗಿ ಪಂದನಾಮಾಡುವೆನು, ಅವರ ಹೆಸರು
ಗಳನ್ನು ಹೇಳೋದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ಇಂಥಾ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ
ಭಕ್ತರು ಪ್ರತಿ ಪ್ರತೀ ಯಾಮಕ್ಕೂ ನನಗೆ ಸಮೀಚೀನವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು
ಬೋಧಿಸಿ ಸಂತೋಷಪಡಿಸಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನಿಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||53||

2. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀಮನ್ನಿಧ್ಯಮತಾವಲಂಬಿಗಳಾದ ಪರ
ಮಾತ್ಮನ ಪಾದಕಮಲದಲ್ಲಿ ಭ್ರಮರದಂತಿರುವ, ಮಹಾವೈಷ್ಣವರು ಬಹು

ಜನರು. ಅವರವರ ಹೆಸರು ಹೇಳಲು ಯಾರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಸಕಲ ಸದ್ವೈಶ್ವವರಿಗೂ ವಂದಿಸುವೆನು. ಅವರು ಪ್ರತಿ ಯಾವುದಲ್ಲೂ ನನಗೆ ಸನ್ಮತಿಯನ್ನು ಬೋಧಿಸಲಿ. ||53||

4. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸವಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ :-

“ಈ ಮಹೀಮಂಡಲ”-ಇತಿ || “ಸ್ತೋಮ” = ಸಮೂಹ. ||53||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಮಂಗಳಾಶಸವನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. “ಸ್ತೋಮ” ಎಂದರೆ ಸಮೂಹ.

5. ಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಈ ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಗುರು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಮತಾವಲಂಬಿಗಳಾದ, ವಿಷ್ಣು ಪದ ಕಮಲಕ್ಕೆ ತುಂಬಿಯಂತೆ ಅಸಕ್ತರಾದ ಮಹಾವೈಷ್ಣವರಾದ ಜ್ಞಾನಸ್ತೋಮವೆಂಬ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ನಾನು ನಮಿಸುವೆನು. ಅವರವರ ನಾಮಗಳಿ ಸುಬಹುಳವಾದ್ದರಿಂದ ಹೇಳಲಶಕ್ಯವು. ಅವನ ನೆನಪು ನನಗೆ ಪ್ರತಿ ಖಾಮವೆಂಬ ಪ್ರತಿ ಜಾಮವಲ್ಲೂ ಸನ್ಮತಿಯನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಿರಲಿ. ||53||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಮತಾವಲಂಬಿಗಳಾದ ವೈಷ್ಣವರ ಸಮೂಹವನ್ನು ಹಿತ್ತಿರುಪದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ. (36ನೆಯ ಕಕ್ಷೆ)

2. ಮಹೀಮಂಡಲ-ಎಂದರೆ, ಸಮಗ್ರ ಭೂಮಂಡಲವೆಂದರ್ಥ. ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣದಿಂದ ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ಧರ್ಮಸಾಧನಭೂಮಿಯಾದ ತಿಖಂಡವೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

3. ಈ ಮಹಾವೇದಲದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನರಾಗಿರುವ, ಗುರು ಎಂದರೆ, ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಾಚಾರ್ಯರೆಂದು ಖ್ಯಾತನಾದವರಾಗಿರುವ, ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ, ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಾವತಪ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯ ನಾಮಕರಾದ ಆಚಾರ್ಯಮಧ್ವರ, ಮತಾನುಗರ-ವಚನನ್ನ ಆವಲಂಬಿಸಿ, ಅದಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಅರಿತು, ನಡೆಯುವ, ಮಹಾವೈಷ್ಣವರ-ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ವಿಷ್ಣುದೀಕ್ಷಾಪರರಾದ ವೈಷ್ಣವರು.

4. ವಿಷ್ಣುಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ನಾರಾಯಣನ ಚರಣಾರವಿಂದ (ವಿಷ್ಣು ಪದಾಬ್ಜ) ಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನರಾಗಿರುವ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿ ಎಂಬ ಮಕರಂದವನ್ನು ಪಾನಮಾಡುವ ದುಂಬಿಗಳ ಸದೃಶರಾದವರು ಈ ಮಹಾವೈಷ್ಣವರು. ಇವರನ್ನು ವಿಷ್ಣುಪದಾಬ್ಜಮಧುಕರರು ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. (ಮಧು-ಜೇನು ತುಪ್ಪಕರ-ಪಾನ ಮಾಡುವ ಭ್ರಮರಗಳು)

5. ಅಂಶಹ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪಾದಾಬ್ಜಮಧುಕರರೆನಿಸುವ ಮಹಾವೈಷ್ಣವರ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ (ಸ್ತೋಮಕೆ), ನಿರಂತರದಲ್ಲಿ (ಅನವರತ) ಭಕ್ತಿ ಪೂರ್ವಕ ನಷ್ಟಿಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ, ದಾಸರಾಯರು. (ಅನಮಿಸುವೆ)

6. ಅಂಶಹ ಮಹಾವೈಷ್ಣವರ ನಾಮಗಳು ವಿಪುಲ. ಇದರಿಂದ ಅವರವರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. (ಅವರವರ ನಾಮಗಳ ಪೇಳಲಿವೆ ?)

7. ಅಂಶಹ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತರಾದವರು, ಯಾಮ ಯಾಮಕ್ಕೂ (ಯಾಮ ಯಾಮಗಳಲ್ಲಿ) ಸಮೀಚೀನವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನ (ಸನ್ಮತಿಯ) ನಮಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿ, ಉದ್ಧರಿಸಲೆಂದು ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಸ್ತೋಮಕ್ಕೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ ದಾಸವರ್ಯರು. ||53||

ಪದ್ಯ ೫೪

ಮೂಲ :-

ಮಾರನಯ್ಯನ ಕರುಣಪಾರಾ |
 ನಾರ ಮುಖ್ಯಸುಪಾತ್ರನಿಶೇ ಸ |
 ರೋರುಹಾಸನ ವಾಣಿ ರುದ್ರೇಂದ್ರಾದಿ ಸುರನಿಕರ ||
 ತಾರತಮ್ಯಾತ್ಮಕ ಸುಪದ್ಯಗ |
 ಕಾರು ಪಶಿಸುವರಾ ಜನರಿಗೆ ರ |
 ಮಾರಮಣ ಪೂರೈಸಲೀಪ್ಪಿತ ಸರ್ವಕಾಲದಲಿ ||೫೪||

ಅವತರಣಿಕೆ :

ಜ್ಞಾನಿಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ದಾಸವರ್ಯರು ವ್ರಸಕ್ತಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪಠಿಸುವ ಭಕ್ತಜನರಿಗೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಮಂಗಳವನ್ನೀಯಲಿ-ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಫಲ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ||54||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ಮಾರನಯ್ಯನೇ = ಮನ್ಮಥನ ತಂದೆಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಕರುಣ ಪಾರಾನಾರ = ಕಾರುಣ್ಯವೆಂಬ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ, ಮುಖ್ಯಪಾತ್ರನಿಶೇ = ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪಾತ್ರರಂದನಿಸುವ, ಸರೋರುಹಾಸನ = ಕಮಲಬೀಜರಾದ ಶ್ರೀಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ವಾಣಿರುದ್ರೇಂದ್ರಾದಿ = ಶ್ರೀಸರಸ್ವತೀ ದೇವಿ, ರುದ್ರದೇವರು, ಇಂದ್ರದೇವರು ಇವರೇ ಮೊದಲಾದ, ಸುರನಿ ಕರೇ = ದೇವತಾಸಮೂಹಗಳ, ತಾರತಮ್ಯಾತ್ಮಕ = ತಾರತಮ್ಯಯುಕ್ತ ದಾದ, ಸುಪದ್ಯಗಳ = ಈ ಗ್ರಂಥಗತ ಮಂಗಳಕರವಾದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು, ಕರು ಪಶಿಸುವರು = ಯಾವ ಯಾವ ಸಜ್ಜನರು ಗುರುಮುಖೇನ ಶ್ರವಣ

ಮಾಡಿ, ಪಠನ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ, ಆ ಜನರಿಗೆ = ಅಂತಹ ಸಜ್ಜನರಾದ
 ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ, ರಮಾರಮಣ = ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾ
 ಠಾಯನು, ಸರ್ವಕಾಲದಲಿ - ನಿರಂತರದಲ್ಲೂ, ಈಪ್ಪಿತ = ಅವರು
 ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದ ವಾಹದೈಶ್ವರ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೂ ಹಾಗೂ ಜ್ಞಾನ, ಭಕ್ತಿ, ವೈರಾಗ್ಯ
 ಧ್ಯಾನಗಳನ್ನೂ, ಪೂಜಿಸಲಿ = ನೀಡಿ, ಅವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆವಂದವಡಿ
 ಸಲಿ. ||54||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

1. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಶ್ರೀ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರು ತಾವು ರಚಿಸಿ ಮಾಡಿದ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು
 ಪಠನಾ ಮಾಡುವಂಥ ಭಕ್ತಜನರಿಗೆ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮ ಮಂಗಳವನ್ನ ಕೊಡಲಿ
 ಎಂತ ಫಲಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಹೇಳತಾರೆ.

ಮನ್ಮಥನ ತಂದಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಕಾರುಣ್ಯವೆಂಬ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ
 ಕೇವಲ ಮುಖ್ಯಪಾತ್ರರಾಗಿ ಪಾತ್ರರು ಎನಿಸತಕ್ಕ ಶ್ರೀಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮ
 ದೇವರು, ಸರಸ್ವತೀದೇವರು, ರುದ್ರದೇವರು, ಇಂದ್ರದೇವರು ಇವರೇ
 ಮೊದಲಾದ ದೇವತಾ ಸಮೂಹಗಳ, ತಾರತಮ್ಯದಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥ
 ಗತ ಮಂಗಳಕರಗಳಾದ ಪದ್ಯರೂಪ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ದಾರು ಗುರುಮುಖದಿಂದ
 ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿ ಪಠನಾ ಮಾಡತಾರೋ ಅಂಥ ಸಜ್ಜನರಾದ ಆ ಜನರುಗಳಿಗೆ
 ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣದೇವರು ನಿರಂತರದಲ್ಲಿ ಮಹದೈಶ್ವರ್ಯ
 ವನ್ನೂ, ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ ವೈರಾಗ್ಯಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟುಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿ
 ಸುವನಾಗಲಿ ಎಂತ ಹೇಳೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ||54||

2. ಛಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕರುಣಾಕಟಾಕ್ಷಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ
 ಪಾತ್ರರಾದ ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಇಂತಹಾ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಆರು ಶ್ರವಣ ಪಠನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವರೋ ಅವರ ಮನೋರಥವನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವದಾ ಪೂರೈಸುವನು. ||54||

4. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಳೌಮುದಿ :-

"ಮಾರ"-೧೩೩ ಪಾರಾವಾರ = ಸಮುದ್ರ. ಫಲಮಾಹ ತಾರತಮ್ಯ
೧೩೩. 1481

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

"ಪಾರಾವಾರ" ವೆಂದರೆ, ಸಮುದ್ರ. "ತಾರತಮ್ಯಾತ್ಮಕ"- ಈ ಚರಣ ಗಳಿಂದ ತಾರತಮ್ಯ ಜ್ಞಾನದ ಫಲವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾರೆ. 1541

5. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ಪಠಿಸುವವರಿಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಗುರುದೇವತಾನು ಗ್ರವಾಗಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ ಮಾರ ಎಂದು.

ಮಾರನಯ್ಯನೆಂಬ ಮನ್ಮಥವನಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ, ಕರುಣಾಪಾರಾವಾರ ವೆಂಬ ದಯಾಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಸುಪಾತ್ರನಾದ ಸರೋರುಹಾಸನನೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಾಣಿ ಎಂಬ ಸಕಷ್ಟತಿ. ರುದ್ರ. ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಸರ್ವದೇವತೆ ಗಳೂ, ರಮಾರಮಣ ಶ್ರೀಹರಿ ಸಹ ಈ ತಾರತಮ್ಯಾತ್ಮಕ ಸುಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಯಾರೂ ಪಠಿಸುವರೋ ಆ ಭಕ್ತಜನರಿಗೆ ಸದಾ ಬೇಡಿದ ಇಷ್ಟಾರ್ಥ ಕೊಡಲಿ.

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಮಸ್ತ ದೇವತಾಣವನ್ನು ತಾರತಮ್ಯಾನು ಸಾರ. ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಯಾರೂ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಶ್ರವಣ-
19]

ಪಠನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಅಂತಹ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ ಶ್ರೀಶನು ಫಲ ಪ್ರದನಾಗುವನೆಂದು ಪ್ರಸಕ್ತ ಪದ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

2. ಮಾರನಯ್ಯನ :- ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಮನ್ಮಥ-ಇಬ್ಬರೂ ಶ್ರೀವಿರಾಡ್ವಿಠೀ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನರಾದರು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ, ಈವರಿಗೂ "ಮನಸ್ವಿ"ರೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಿಂದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮನ್ಮಥನ ಪಿತನು (ಮಾರನ ಅಯ್ಯನು.)

3. ಮಾರನಯ್ಯನು ಕರುಣಾಸಮುದ್ರನು. ಅವನ ಕಾರುಣ್ಯವೆಂಬ ಗುಣವು ಅಪಾರವಾದ ಸಮುದ್ರ ಸದೃಶವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಕರುಣಾಪಾರ ವಾರನು. (ಪಾರವಾರ-ಸಮುದ್ರ)

4. ಮಾರನಯ್ಯನ ಕರುಣಾಪಾರವಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರವಾದ, ಚತುರ್ಮುಖಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು. (ಸರೋರುಹಾಸನ-ಶ್ರೀಹರಿಯನಾಭೀಕಮಲ ಪೀಠಸ್ಥರಾದವರು). ವಾಗ್ಭಿಮಾನಿಯಾದ ಶ್ರೀಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯರು (ವಾಣಿ), ಲಯಕರ್ತರಾದ ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರು. ಇಂದ್ರದೇವರು ಇತ್ಯಾದಿ ದೇವತಾ ವರ್ಗವು. (ಸುರನಿಕರ. ಸುರ-ದೇವತೆಗಳು, ನಿಕರ-ಸಮೂಹ)

5. ಟಿಕ್ಕವಾಣಿ, ಉದ್ರ ಇಂದ್ರಾದಿ ಸುರನಿಕರದ ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ ವಾದ (ನೀಚೋಚ್ಚ ಭಾವಾತ್ಮಕವಾದ) ರಚಿತವಾದ ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿರುವ ಛಾಂದಸವಾದ ಸಮೀಚೀನವಾದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು (ತಾರತಮ್ಯಾತ್ಮಕ ಸುಪದ್ಯಗಳೆ) ಯಾರು ಗುರುಮುಖೇನ ಶ್ರವಣಮಾಡಿ, ನಿತ್ಯವೂ ಪಠನ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ, (ಹಾಗೆಯೇ ನಿರಿದ್ಯಾಸನಪೂರ್ವಕ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆಯೋ) ಅಂತಹ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ (ಪರಮ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಾದವರೇ ಶ್ರೀಮದ್ವಿಶ್ವಕರ್ಮಾಚಾರ್ಯರ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸುಪಾತ್ರರು), ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮಿಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು (ರಮಾರಮಣ) ಸಕಲ ಮಂಗಳ ಪ್ರದನಾಗಿ, ಭಕ್ತರ ಸರ್ವ ಸುಖೀಪ್ಪಾದಿಗಳನ್ನು, ಸದಾ ಸರ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನೀಡಿ, ಸಂರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಫಲಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ, ದಾಸವರ್ಯರು. ||54||

ಶದ್ಯ ೫೫

ಮೂಲ :-

ಮೂರು ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ತುತಿಸೆ ಕ |
 ರೀರ ವಾಜ್ಞನ ತುದ್ಧಿ ಮಾಳ್ಪುದು |
 ದೂರಗೈಸುವುದುಖಿಳ ಪಾಪಸಮೂಹ ಪ್ರತಿದಿನವು ||
 ಚೋರಭಯ ರಾಜಭಯ ನಕ್ರ ಚ |
 ಮೂರ ಶಸ್ತ್ರ ಜಲಾಗ್ನಿ ಭೂತ ಮ |
 ಹೋರಗ ಜ್ವರ ನರಕಭಯ ಸಂಭವಿಸದೆಂದೂ || ೫೫ ||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

ಆನಿಷ್ಠ ನಿವೃತ್ತಿ, ಇಷ್ಟ ಪ್ರಾಪ್ತಿರೂಪವಾದ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ

|| 55 ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಮೂರುಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ = ಪ್ರಾತಃಕಾಲ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನಕಾಲ ಮತ್ತು ಸಾಯಂಕಾಲ ಈ ಮೂರು ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ, ತುತಿಸೆ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿದರೆ, ಶರೀರ ವಾಕ್ ಮನ ತುದ್ಧಿ ಮಾಳ್ಪುದು = ದೇಹ, ವಾಕ್ಯ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸು (ತ್ರಿಕರಣಗಳು) ಇವುಗಳನ್ನು ಪವಿತ್ರೀಕರಿಸುವುದು, ಪ್ರತಿದಿನವು = ನಿರಂತರದಲ್ಲಿ, ಅಖಿಳ ಪಾಪಸಮೂಹ = ಸಮಸ್ತವಾದ ಪಾಪರಾಶಿಗಳನ್ನು, ದೂರಗೈಸುವುದು = ದೂರಮಾಡುವುದು, ಚೋರಭಯ = ಕಳ್ಳರಿಂದ ಆಗುವ ಉಪದ್ರವರೂಪವಾದ ಭಯ, ರಾಜಭಯ = ರಾಜರ ದ್ವಾರಾ ಉಂಟಾಗಬಹುದಾದ ರಾಜದಂಡನಾದಿ ವಿಪತ್ತು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತದೆ, ನಕ್ರ = ಮೊಸಳೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಜಲಚರ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಭಯ, ಚಮೂರ =

ಅರಣ್ಯಸಂಚಾರಿಗಳಾದ ವ್ಯಾಘ್ರಾದಿ ವನ್ಯವೃಗಗಳ ಭಯ, ಶಸ್ತ್ರ = ಶಸ್ತ್ರ
 ಗಳಿಂದಾಗುವ ಭಯ, ಜಲ ಅಗ್ನಿ = ನೀರು, ಅಗ್ನಿ ಇವುಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ
 ಗಂಡಾಂತರಗಳು, ಭೂತ = ಭೂತ ಪ್ರೇತ ಪಿಶಾಚಾದಿಗಳ ಭಯ,
 ಮಹೋರಗ = ವಿಷಸರ್ಪಗಳ ಭಯ, ಜ್ವರ = ಶರೀರಕ್ಕೆ ಬರುವ ಜ್ವರಾದಿ
 ಉಪದ್ರವಗಳು, ಸರಳಭಯ = ನರಕಾದ್ಯನರ್ಥಗಳ ಭಯ, ಎಂದೆಂದು =
 ಯಾವ ಕಾಲಕ್ಕೂ, ಸಂಭವಿಸದು = ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ದುರಿತ
 ಗಳನ್ನು ದೂರಮಾಡಿ, ಸುಖವನ್ನು ನೀಡಿ, ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವುದೆಂದು
 ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||55||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣಾಚಾರ್ಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಅನಿಷ್ಟ ನಿವೃತ್ತಿ, ಇಷ್ಟಪ್ರಾಪ್ತಿಯಿರುವುದಾದ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳತಾರೆ.

ಪ್ರಾಣಿ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಸಾಯಂ ಈ ಮೂರುಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿ
 ದರೆ ಮನೋಮಾತೃಯಗಳ ಪವಿತ್ರ ಮಾಡುವುದು. ಸಮಸ್ತವಾದ ಪಾಪ
 ಸಮೂಹಗಳ ದೂರ ಮಾಡೋದಾಗತದೆ, ಪ್ರತಿದಿನದಲ್ಲು ಎಂತ ಅರ್ಥ.
 ಇನ್ನೂ ಬೋಧೋಪದ್ರವ ನಾಶಮಾಡತದೆ. ರಾಜದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ರಾಜದಂಡನಾದಿ
 ವಿಷ್ಣು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡತದೆ, ಇನ್ನೂ ಜಲಗತ ನಕ್ರಾದಿ ಜಲಗಂಡವೇನು,
 ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೃಗವಿಶೇಷವಾದ ಚಿಮೂರ ವ್ಯಾಘ್ರಾದಿಗಳ ಗಂಡವೇನು ಪರಿ
 ಹಾರ ಮಾಡತದೆ. ಇನ್ನೂ ಕ್ಷುದ್ರವಾದ ಬಾಟಕಾದಿ ವಂತ್ರಗಳ ಭಯವೇನು,
 ಜಲಗಂಡ ಅಗ್ನಿ ಭಯವೇನು, ಭೂತಪ್ರೇತಪಿಶಾಚಾದಿಗಳ ಭಯವೇನು, ವಿಷ
 ಸರ್ಪಗಳ ಭಯವೇನು ಇನ್ನೂ, ದೇಹಕ್ಕೆ ಬರತಕ್ಕ ಜ್ವರಾದಿ ಉಪದ್ರವಗಳು
 ಸರಳಭಯ ಇವುಗಳ ಭಯವೇನು ದಾವಕಾಲದಲ್ಲಾದಾಗ್ಯೂನೂ ಪ್ರಾಪ್ತ
 ವಾಗದೆ ಸುಖವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡತದೆ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||55||

2. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಪ್ರಾತಃಕಾಲ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನ, ಸಾಯಂಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲು, ದೇಹವನ್ನೂ ಮನಸ್ಸನ್ನೂ, ವಾಕ್ಯವನ್ನೂ ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡುವದು. ಅಖಿಳ ಪಾಪ ಸಮೂಹಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ದೂರಮಾಡುವದು. ಚೋರಭಯ, ರಾಜಭಯ, ಮೊಸಳೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಭಯ, ಚಮೂರ ಅಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾಗಿ ಸೈನ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೆಸರು. ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ನಕ್ರ ಚಮೂ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಮೊಸಳೆ ಅದರಂತೆ ನೀರಿನೊಳಗೆ ವಾಸ ಮಾಡುವ ಮೀನು, ತಿಮಿ, ತಿಮಿಂಗಿ ಲಾದಿಗಳ ಸಮೂಹವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಅವುಗಳ ಭಯವಾಗಲಿ, ಬಲವಾದ ಶತ್ರುಗಳೆಂದರೆ ಆಯುಧಗಳ ಭಯವಾಗಲಿ, ಜಲ, ಅಗ್ನಿ, ಇವುಗಳ ಭಯ ವಾಗಲಿ, ಭೂತಗಳು, ದೊಡ್ಡ ಸರ್ಪಗಳು, ಜ್ವರಭಯ, ನರಕಭಯ ಮೊದ ಲಾದ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಭಯವೂ ಎಂದೆಂದೂ ಸಂಭವಿಸದು, ||55||

4. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಲೋಮುದೀ :-

"ಮೂರು"-ಇತಿ "ಉರು = ಉತ್ಕೃಷ್ಟ. ||55||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಫಲಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಾರೆ. "ಉರು" ಎಂದರೆ, "ಉತ್ಕೃಷ್ಟ"ವೆಂದರ್ಥ. ||55||

1. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಫಲಸ್ತುತಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರಾತಃಸ್ನಾಯಂಕಾಲ ಮಧ್ಯಾಹ್ನವೆಂಬ ಮೂರು ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಪಠಿಸಿದರೆ ಶರೀರವನ್ನು ವಾಕ್ಯನ್ನು ಸಿಕ್ಕಿಸ್ಸನ್ನು ಸಹ ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿ ಸಾತ್ವಿಕ ಗುಣವೃದ್ಧಿಯಾಗುವುದು. ಅಖಿಳ ಪಾಪ ಸಮೂಹವನ್ನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ದೂರ ಮಾಡುವುದು ಎಂದರೆ ಪರಿಹರಿಸು ತ್ತಿದು. ಚೋರಭಯ, ರಾಜಭಯ, ನಕ್ರವೆಂಬ ಮೊಸಳೆ ಭಯ, ಚಮೂರು

ಎಂಬ ದುಷ್ಪ್ರಮೃಗ ಭಯ. ಶಸ್ತ್ರಭಯ, ಜಲಗಂಡ, ಅಗ್ನಿಗಂಡ, ಭೂತಭಯ, ಮಹೋರಗವೆಂಬ ಸರ್ಪಭಯ, ಜ್ವರಭಯ, ನರಕಭಯ ಸಹ ಎಂದಿಗೂ ಸಂಭವಿಸದು. ||೯೯||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಂಗ್ರಹ

1. ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥರತ್ನಗತ ಸಕಲ ಸುಪದ್ಯಗಳ ಶ್ರವಣ, ಪಠಣ, ಅಧ್ಯಯನಾದಿಗಳಿಂದ ಸತ್ಪಾತ್ರರಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅನಿಷ್ಟನಿವೃತ್ತಿ ದ್ವಾರಾ, ಸಕಲೇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದೆಂದು-ಫಲಸ್ತುತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ, ಜ್ಞಾನಿಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸವರ್ಯರು.

2. ಒಂದು ದಿನದ ಅವಧಿಯ ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಕಾಲ ಸಾಯಂಕಾಲ, ಎಂದು ಕಾಲತ್ರಯಗಳು. ಇವುಗಳನ್ನು ಮೂರುಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ ದಾಸರಾಯರು.

3. ಮೂರುಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಅಧಿಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಪ್ರೇರಿಸಿ, ಬರೆಯಿಸಿದ ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವೆಂಬ ಈ ಗ್ರಂಥಗತ ಸಕಲ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಭಕ್ತವಿಠಲರವರಿಗೆ ಪಠಿಸಿ, ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುವರ (ತುತಿವೆ) ಶಾರೀರಿಕ ವಾಚನಿಕ-ಮಾನಸಿಕ ಶುದ್ಧಿಯನ್ನಾಗಿಸಿ, ಅವರ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನು ಪವಿತ್ರೀಕರಿಸುವುದು. ಇದನ್ನು ಕರೀರ ವಾಕ್ ಮನ ಶುದ್ಧಿಮಾಳ್ಪುದು ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

4. ನಿರಂತರದಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಸತ್ಪಾತ್ರರಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರ ಸಕಲವಿಧ ವಾದ ವಾಪಸಮೂಹಗಳನ್ನು ಖಾಲಿಗೊಳಿಸಿ, ಶುದ್ಧರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದು. ತ್ರಿಕರಣ ಶುದ್ಧಿ ಅಂತರಂಗದ ಶುದ್ಧಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು. ತನ್ಮೂಲಕ ಭಗವದನುಗ್ರಹ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯು.

5. ಭಗವದ್ವಕ್ತೃರಿಗೆ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿವತ್ತು, ತತ್ಸಂಧವಾದ ದುಃಖವಿಂಟಾಗುತ್ತಿರುವುದು.

(1) ಚೋರಭಯ—ಕಳ್ಳಕಾಕರಿಂದ ಒದಗುವ ವಿವತ್ತು ಮತ್ತು ಯ ದರೋಡೆ ಸುಲಿಗೆ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಒದಗುವ ವಿವತ್ತು.

(2) ರಾಜಭಯ—ವೃಭುವಾದ ರಾಜನಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ದಂಡ ಶಿಕ್ಷೆಗಳ ಭಯ ಕಾರಾಗೃಹವಾಸ ಇತ್ಯಾದಿ.

(3) ನೆಲೆಭಯ—ಸ್ನಾನಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ, ಕ್ರೂರವಾದ ಮೊಸಳೆ ಮುಂತಾದ ಜಲಜಂತುಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಭಯನಿವಾರಣೆ.

(4) ಚಮೂರಭಯ—ವನ್ಯಮೃಗಗಳಾದ ಹುಲಿ, ಸಿಂಹ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಜಂತುಗಳಿಂದ ಒದಗುವ ಭಯ.

(5) ಶಸ್ತ್ರಭಯ—ಅಯುಧಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಗಾಯ, ಮರಣ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಯಗಳು.

(6) ಜಲ-ಅಗ್ನಿಭಯ—ನೀರಿನಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಗಂಡಾತರ ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿಯ ಅನಾಹುತ ಇತ್ಯಾದಿ ದುರ್ಘಟನೆಗಳಿಂದಂಟಾಗುವ ಭಯ.

(7) ಭೂತಭಯ—ಭೂತ, ಪ್ರೇತ, ವಿಶಾಚಾದಿ ದುಷ್ಟಶಕ್ತಿಗಳಿಂದಂಟಾಗುವ ಭಯ.

(8) ಮಹೋರಗಭಯ — ವಿಷಸರ್ಪಗಳಿಂದಂಟಾಗುವ ಭಯ. ಗೆಯೇ ಚೀಳು, ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಜಂತುಗಳಿಂದಂಟಾಗುವ ವಿವತ್ತು.

(9) ಜ್ವರಭಯ—ದೇಹಕ್ಕೆ ಒದಗುತ್ತಿರುವ ಜ್ವರಾದಿ ಉಷ್ಣವೆಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಭಯ.

(10) ನರಕಭಯ—ನಮ್ಮ ಪಾಪಕರ್ಮಗಳನುಗುಣವಾಗಿ, ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾದ ನರಕಾದ್ಯನರ್ಥಗಳ ಭೀತಿ.

ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ನಾನಾಪ್ರಕಾರವಾದ ವಿವತ್ತು ಭಯಭೀತಿಗಳು ಎಂದೆಂದೆ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಮಸ್ತ ಭಯಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಶಾಂತಿ ಸಮಾಧಾನಗಳನ್ನು ನೀಡಿ, ಭಕ್ತರನ್ನು ಸದಾ ಸರ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಂರಕ್ಷಿಸುವುದೆಂದು ಫಲಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನನಿಷ್ಠರಾದ ದಾಸವರೇಣ್ಯರು.

ಪದ್ಯ ೫೬

ಮೂಲ :

ಜಯತು ಜಯತು ತ್ರಿಜಗದ್ವಿಲಕ್ಷಣ |
 ಜಯಜಯತು ಜಗದೇಕಕಾರಣ |
 ಜಯಜಯತು ಜಾಸಕಿರಮಣ ನಿರ್ಗತಜರಾಮರಣ ||
 ಜಯಜಯತು ಜಾನ್ಮವಿಜನಕ ಜಯ |
 ಜಯತು ದೈತ್ಯಕುಲಾಂತಕ ಭವಾ |
 ಮೂರ್ಛಹರ ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲ ಪಾಹಿ ಮಾಂ ಸತತ ||೫೬||

ಅವತರಣಕೆ :-

ಆಪಾರಮಹಿಮಾಸಂಪನ್ನನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಮಂಗಳವದದೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಸಕ್ತ ಸಂಧಿಗತ ವಿಷಯವನ್ನು ಉಪಸಂಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ||56||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ತ್ರಿಜಗದ್ವಿಲಕ್ಷಣ = ತ್ರಿಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಕಲ ಜೀವ ಜಡವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಆತ್ಮಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೇ, ಜಯ ಜಯತು = ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ, ನಮಗೆ ಜಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡು. ಜಗದೇಕಕಾರಣ = ಸರ್ವಜಗತ್ತಿಗೂ, ನೀನೊಬ್ಬನೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣನು. ಜಯಜಯತು = ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸು. ಮಂಗಳಪ್ರದನಾಗು.

ಜಾನಕೀರಮಣ = ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಅಂಶಸಂಭೂತರಾದ ಸೀತಾದೇವಿಯಿಗೆ ಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನೇ. ಜಯಜಯತು = ಜಯಪ್ರದನಾಗು. ನಿರ್ಗತಜರಾಮರಣ ಜನನಮರಣಗಳಿಂದ ವಿದೂರನೇ, ಜಾತ್ಯವೀ ಜನಕ = ಗಂಗೆದೇವಿಗೆ ಒತನಾದವನೇ. ಜಯಜಯತು = ವಿಶೇಷಾನುಗ್ರಹಪೂರ್ವಕ ಶುಭಪ್ರದನಾಗು. ದೈತ್ಯಕುಲಾಂತಕ = ದೈತ್ಯರಕುಲಕ್ಕೆ ಮೃತ್ಯುಸ್ವರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ, ಭವಾನುಯಹರ = ಸಂಸಾರರೂಪವಾದ ಮಹಾರೋಗವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸತಕ್ಕ ಭವರೋಗ ಭೇಷವನೇ. ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲ = ಸರ್ವಜಗತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಭುವಾದ ವಿಠಲಶಬ್ದದಾತ್ಮಕನಾದ, ಶ್ರೀದಾಸರಾಯರ ಅಂಕಿತನಾಮಮೂರ್ತಿಯೇ. ಮಾಂ ಸತತ ಪಾಹಿ = ನಮ್ಮಗಳನ್ನ ಸದಾ ಸಂರಕ್ಷಿಸೆಂದು ಬಿಂಬಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾ, ಪ್ರಸಕ್ತ 32ನೆಯ ಸಂಧಿಯ ಈ ಕೊನೆಯ ಪದ್ಯದಿಂದ ಉಪಸಂಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ||56||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೪. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾರೆ.

ತ್ರಿಜಗಕ್ಕೂ ವಿಲಕ್ಷಣನಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀವತಿಯಾದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟನಾಗು. ನಮಗೆ ಜಯವಾಗಲಿ. ಜಯವಾಗಲಿ. ಸರ್ವಜಗತ್ತಿಗೂ ನೀನೊಬ್ಬನೇ ಮುಖ್ಯಕಾರಣನಾದವನೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟನಾಗು, ನಮಗೆ ಜಯವಾಗಲಿ. ಲಕ್ಷ್ಮೀಅಂಶಸಂಭೂತ ಸೀತಾದೇವೀರಿಗೆ ಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟನಾಗು, ನಮಗೆ ಜಯವಾಗಲಿ ಜಯವಾಗಲಿ. ಹೋಗಲ್ಪಟ್ಟ ಜನನಮರಣಗಳುಳ್ಳವನೇ, ಭಾಗೀರಥೀದೇವೀರಿಗೆ ತಂದಿಯಾದವನೇ ಉತ್ಕೃಷ್ಟನಾಗು ಉತ್ಕೃಷ್ಟನಾಗು, ಜಯವಾಗಲಿ ಜಯವಾಗಲಿ. ದೈತ್ಯರ ಕುಲಕ್ಕೆ ಮೃತ್ಯುರೂಪನಾದವನೇ

ಉತ್ಕೃಷ್ಟನಾಗು. ಜಯವಾಗಲಿ ಜಯವಾಗಲಿ. ಸಂಸಾರರೂಪರೋಗವನ್ನ ಪರಿಹಾರಮಾಡತಕ್ಕವನೇ, ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ವಿಠಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ನಿರಂತರದಲ್ಲೂ ನನ್ನನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡೋವನಾಗು ಎಂತ ಪ್ರಾರ್ಥನಾಮಾಡೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||56||

|| ಶ್ರೀಮಧ್ವೇಶಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

2. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಮೂರುಲೋಕದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಂದ ವಿಲಕ್ಷಣನು, ಭಿನ್ನನೆಂದರ್ಥ. ಇಂತಹ ಸ್ವಾಮಿಯು ಜಯಶೀಲನಾಗಲಿ. ಅಂದರೆ ತನ್ನ ಜಯವನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಿ ಎಂದರ್ಥ. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಿತ್ಯಜಯಶೀಲನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಜಯವಾಗಲಿ ಎಂಬ ಆಶೀರ್ವಚನ ರೂಪವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಜಯವನ್ನು ತೋರಿಸೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣನು, ಸೀತಾಕಾಂತನು. ಜಯಜಯ. ಜಯಮರಣವಿಲ್ಲದವನು, ಗಂಗೆಯ ತಂದೆಗೆ ಜಯವಾಗಲಿ ಜಯವಾಗಲಿ ! ದೈತ್ಯಕುಲಕ್ಕೆ ಮೃತ್ಯುವಾಗಿರುವವನು. ನಿನಗೆ ಜಯವಾಗಲಿ ಜಯವಾಗಲಿ ! ಸಂಸಾರವೆಂಬ ರೋಗವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಎಲೈ ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲ ! ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲೂ ನನ್ನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು. ||56||

|| ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

4. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದಿ :-

ಕಿಂ ತತಃ ಅಷ್ಟನ್ ಮಂಗಲಂ ನಾಮ ? ಪದಂ ಆದಿತ ಏವ ಸಂಕೀರ್ತಿತವಾನ್-ಇತ್ಯಾರೋಚಯನ, ಮಹಾನುಭಾವೋಕ್ತಿಯಂ ಯತ್ಪ್ರಸಾದಾತ್ ಇವಂ ಗ್ರಂಥಂ ಚಕಾರ. ಯತ್ಕೃಪಯಾ ಅತಿವಿಶದಾಂ ಸಂವಿದಂ ಲೇಭೀ-ತಮೇತಧಿಕೃತ್ಯ, ಉಪಾಸ್ಯಾಭಿನ್ನ ಭೀಮರಥ್ಯಮುನೀರವಿಹಾರಿಮಾರಾಮಾರೋಹ ವಿಲಸನ್ಮಧ್ಯ ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲಸ್ತುತಿರೂಪಂ ಮಂಗಲಂ. ಚಿರಂತನಾಚಾರಪರಂಪರಾಗತಂ ವಿಧಾಯ, ಅಥ ವಿನಾಂ ನಿಬಂಧ ಜನಾನಿ ಬಂಧಂ ತ್ಯಜಂತಿ ಇತಿ ತನ್ನಿ ಬಧ್ನಾತಿ- "ಜಯಜಯತು" ಇತಿ||

ಅಸ್ಮದೀಯಾನಾಂ ಯಾವಾ ಬೋಧೋದಯಃ ತಾವತ್ ಪ್ರಥಮ
ಪುರುಷೇಣ ಪ್ರಥಮಪುರುಷಾ ಅಭಿಷ್ಠಯೇ ಸ್ವಾರಂ ಸ್ವಾರಂ, ಅಂತೇ
ಮಧ್ಯಮಪುರುಷೇಣ ಸ್ತುತಿಂ ಕರಿಷ್ಯಯಂತಿ ಇತ್ಯಾಶಯಃ ಗ್ರಂಥಃ ಕೃತಃ |
ಅಪರಥಾ ಏಕವದಮಲಮ್ || ಪೌನಃ ಪುನೈಃ ನ ವಾಕಿಲ ಫಲಮ್ || ಸರ್ವ
ಸಂಧ್ಯವಧಾರಣಾರ್ಥಂ ದ್ವಿರುಕ್ತಃ || ಅನುಕ್ತ ಪ್ರಮಾಣಾಲಾಭಶ್ಚ-ಶ್ರಿಯಃ
ಭೂತಿಃ" ಇತ್ಯಾದಿವತ್ ಪ್ರಕೃತೇಷು. ಶ್ರೀಕತಾಶಬ್ದಾಭ್ಯಾಂ ಸಂಪ್ರಟೀ
ಕರಣಾತ್. ಶ್ರೀಕರೋಽಯಂ ಗ್ರಂಥಃ ಇತಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕಾಃ || ಪ್ರಾಂತೇ
ಕರ್ಣಾಗ್ರಹೇ ಶ್ರಿಯಾ ಇತಿ ಶ್ರೀತಃ ಸಂಬುದ್ಧಿಃ || ಅದ್ವೈತರ ಸಂಪ್ರಯೋಗೇ
ಸಂತತಾಪಿಯೋಗಿನೀಲತಯಾ ಸಹಿತ ನೋಪಸ್ಯರಣೇತಿ ನ್ಯಾಯೇನ ಅಸ್ಯಾಯ
ಮಾಶಯ ವಿಷ್ವಾರೇಣ ನ ನೈರಾಣಾಂಕ್ಷ್ಯಮ್ || ಏವಂ ಇತಿ ಸಹಸ್ರನಾಮ
ಸಂಪ್ರಯೋಗೋಪಿ ಉಪಸಂಹೃತಃ || ಸಂಸ್ಕೃತತ್ವೇ ಶ್ರೀಶ ಇತಿ, ಪ್ರಾಕೃತತ್ವೇ
ಶ್ರೀದ ಇತಿ ||

ನನು ಸಂವದಾಕಾಂಕ್ಷಾಯಾಂ ತನ್ನೈದಾಶ್ಚೇನ ಭಜನವಿಧಿಃ ದತ್ತ
ಜಲಾಯುಃ ಇತಿ ದೇನ್ || ತಥಾಸಕ್ತಿ-ಪಾಹಿ"-ಇತಿ ರಕ್ಷಣಪ್ರಾರ್ಥನಾನು
ಪಪತ್ತೇಃ || ತಸ್ಮಾತ್ ನಿಷೇಧಸ್ಯ ತಾಮಸ ಸಂಪದ್ವಿಪಯೋಕ್ತವ || ಇತ್ಯತಃ
ಸರ್ವಮನುಕುಲಮ್ || ಏವಂ ಚ ಅತ್ರಂ ತ್ರಯಂ ಪ್ರತೀಯತೇ ಇತ್ಯೇಷ್ಟ
ಪಮ್ ||

ಜಗನ್ನಾಥ ಸತತ ಪದಯುಗೇನ ಶ್ರೀಃ ಜಾಹ್ನವೀ ಜನಕಪದೇನ ಭೂ
ಜಾನಕೇರಮಣ ಪದೇನ ಆಯುಃ ತ್ರಯಣಾಂ ಅರ್ಥನಂ ಕೃತಮ್ ||
ತಥೋಕ್ತಂ ಶ್ರೀಪತಿಃ ಸುಶ್ರಿಯಂ ದದ್ಮಾತ್. ಆಯುರ್ವಾಯುಸುತ ಪ್ರಿಯಃ ||
ಭೂಮಿಂ ಚ ವಾಮನೋದದ್ಮಾತ್ ಅರೀನ್ ಹಂತುಂ ನೃಕೇಸತೀ || ಇತಿ ಶ್ರಿಯಂ
ಸತೀಂ ಸಾಧನೋಪಯೋಗಿನೀಂ ತದರ್ಥಂ ಸಾಕ್ಷಿಕಾಯಃ ಪುಣ್ಯಭೂಮಿ
ದೇಹ ಸಾಧ್ಯ ಅಗತಾಂತರಾಯಹತಿಮಿತ್ಯನ್ಯತ್ರ ವಿವೃತಮೇತತ್ ||

|| ಜಗತ್ಯಾಂ ಪ್ರಕೃತಾಮಿಮ್ಯಕ್ಷೇಃ ಲಕ್ಷ್ಮೀರಮಣಃ ಅಗಣ್ಯಗುಣವಿಗ್ರಹಃ
ಅವದ್ಯಗಂಧವಿದೂರಃ ಅಶೇಷಸುಜನ್ಯಃ ಇಷ್ಟ ಲಾಭಾಯ ರಕ್ಷತಿ ಇತ್ಯೇವಂ
ವಿಶ್ವಾಸಃ || "ತದೀಯೋಽಹಂ ಸಮೇ ಪತಿಃ"-ಇತ್ಯಮಾಯಯಾ ಶರಣಾರ್ಹಃ

ಕಾಮದುಘಾಂಘ್ರಿಪಂಕಜಃ ಪಂಕಜನಾಥಃ ಮೂರಮಿತಾ-ಇತ್ಯಶೇಷಮತಿ
ಮಂಗಳಂ || ಶ್ರೀಃ ಶ್ರೀಃ ||

ಮಧ್ವಹೃದ್ಗತಸತ್ಯಂತೇ ರತ್ನಾಮಾಲೇಯಮರ್ಪಿತಾ || ಮಧ್ವನೋ
ದೇಶಸಂಪೂಜ್ಯ ಹಯಸತ್ಯಂಧರೇಣ ಹಿ || ಓಂ ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ವಿದ್ವಚ್ಚಕ್ರವರ್ತಿ,
ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತೋದ್ದೀಪಕ ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲದಾಸ
ಸಿದ್ಧಾಂತೋದ್ದೀಪಕ ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲದಾಸಜ ಶ್ರೀಮದ್‌ಹರಿಕಥಾ
ಮೃತಸಾರ ಪಂಚಿಕಾಯಾಂ ಶ್ರೀನಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದ್ಯಾಂ,
ಶ್ರೀಮತ್‌ಸಮೀರಪದಾರ್ಹಲಾತವ್ಯಾಖ್ಯ ಯಜುದೇವಾತ್ಮಕ ಹಯವದನೋ
ವಾಸಕ ರಜತಪೀಠ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಚಕ, ವಿರಿಂಚಿಮಾತ್ರೋಪಾಸ್ಯ ತ್ರೈವಿಕ್ರಮಾದಿ
ಗುಣೋಪವನ್ನ ತನ್ಮೂರ್ತಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನಚಂಚು, ಸರ್ವಜ್ಞಾಚಾರ್ಯಪ್ರದತ್ತ
ಪರಂಪರಾಪ್ರಾಪ್ತಸ್ವಮರೀಯ ಭೂವರಾಹಾರ್ಚನ ತತ್ತರನೋದೇಶ
ಶ್ರೀಮದ್ವಾದಿರಾಜಾನುಗ್ರಹಪಾತ್ರೀಭೂತ ಜಂಬುಖಂಡೀ ಶ್ರೀನಿವಾಸಾ
ಚಾರ್ಯ ದುಗ್ಧಾಬ್ಧಿಸಂಭೂತ, ಶ್ರೀಮತ್ಪಾಲೇಯಮರ್ದನಕೃಷ್ಣಸಂಸೇನಕ,
ಕೃಷ್ಣಪುರಗಮರೀಯ ವಿದ್ಯಾಧೀಶ ವಿನೇಯ ವಾದಿರಾಜವಿರಚಿತಾಯಾಂ,
32 ಸ್ತೋತ್ರ-ಪ್ರಕರಣ ಸಂಧಿಃ ಸಮಾಪ್ತಃ || || ಶ್ರೀಮದ್ವೇದಾರ್ಪಣ
ಮಸ್ತು || || ಇತಿ ಶ್ರೀನಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ-ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು
ಸಮಾಪ್ತ ||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಆದಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಹರಿಯನ್ನು ಸಂಕೀರ್ತನ
ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಬೇರೆ ಮಂಗಳವೇನು ? ಹೀಗೆ ಯೋಚಿಸುತ್ತಾ, ಮಹಾನು
ಭಾವರಾದ ದಾಸರಾಯರು "ಯಾವ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಕರುಣೆಯಿಂದ ಗ್ರಂಥವನ್ನು
ರಚಿಸಿದರೋ, ಯಾವ ದೇವನಿಂದ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿ
ದರೋ ಅಂಥ ತಮ್ಮ ಉಪಾಸ್ಯಮೂರ್ತಿಯಾದ ಭೀಮರಥೀತೀರ ವಿರಾಜಿತ
ರುಕ್ಮಿಣೀಪತಿ ಪಾಂಡುರಂಗರೂಪೀ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲದೇವರ ಸ್ತುತಿ
ರೂಪವಾದ, ಶಿಷ್ಯಾಚಾರ ಪ್ರಾಚೀನ ಪರಂಪರಾಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಮಂಗಳವನ್ನು

ಮಾಡಿ, ನಿಬಂಧನ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ. ಜಪರು ಪರಿಗ್ರಹಿಸುವುದಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ, ಅದನ್ನು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ "ಜಯಜಯತು" ಎಂಬ ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ನಿಬಂಧಿಸುತ್ತಾರೆ.

ತಮ್ಮವರಾದ ನಮ್ಮವರಿಗೆಲ್ಲ ಪರಮಾತ್ಮನ ಉತ್ಕೃಷ್ಟತೆಯ ಜ್ಞಾನವು ಉಂಟಾಗಲಿ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಮೂರನೆಯ ಪುರುಷದಲ್ಲಿ "ಜಯ ಜಯತು" ಎಂಬುದಾಗಿ ಪರಸ್ಮೈಪದದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಪುನಃ ಪುನಃ ಸ್ಮರಣಮಾಡುವುದು, ಅವನಿಂದ ಅಭೀಷ್ಟ ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ "ಪಾಹಿ" ಎಂಬ ದ್ವಿತೀಯಪುರುಷ ಕ್ರಿಯಾವದದಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಒಂದೇ "ಜಯತು" ಎಂಬ ಪದವು ಸಾಕಾಗಿದ್ದರೂ. ಪುನಃ ಪುನಃ ಹರಿಯ ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವಜ್ಞಾನವೂರ್ವಕ ಸ್ಮರಣವು ಅಭೀಷ್ಟ ಸಂಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥವಾದುದರಿಂದಲೂ, ಸರ್ವಸಂಧರ್ಭದ ಅವಧಾರಣಾರ್ಥವಾದುದರಿಂದಲೂ, ಪುನರುಕ್ತಿ (ದ್ವಿರುಕ್ತಿ)ಯು ಯುಕ್ತವೆನಿಸಿರುತ್ತದೆ.

ಸುಧಾಟಪ್ಪಣೇ ಗುರ್ವರ್ಥದೀಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀವಾಚಕಶಬ್ದಗಳೂ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ, ಪರಮಮಂಗಳಕರವೆಂದೂ, ಈ ಗ್ರಂಥವು ಶ್ರೀಕರವೆಂಬುದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂಬ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು ಸಹಸ್ರನಾಮಗಳ ಬೃಹತೀಸಹಸ್ರಾನುಸಾರವಾಗಿರುವ ಪ್ರಯೋಗವೂ ಮುಗಿದುದೆಂಬ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. "ಶ್ರೀದ" ಎಂಬ ವಚನವು ಇದರಸೂಚಕ.

ಇನ್ನು ಸಂಪಾದಿಗಳನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಭಜಿಸುವುದು ಅನುಚಿತವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, "ಪಾಹಿ" ಎಂಬ ರಕ್ಷಣಾ ಪ್ರಾರ್ಥನಾವಚನದ ಬಲದಿಂದ ತಾಮಸ ಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಪರಿತ್ಯಜಿಸಬೇಕೆಂಬ ಅಂಶವು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದರಿಂದ. ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

೫. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ದೇವರ ನಿತ್ಯೋತ್ಕರ್ಷ ಹೊಗಳುತ್ತಾ ಜಯಶಬ್ದದಿಂದ ಗ್ರಂಥವಂಗಳ ವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ, ಜಯಯೆಂದು.

ತ್ರಿಜಗತ್ತೆಂಬ ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತ ಸರ್ವಲೋಕಕ್ಕೂ ವಿಲಕ್ಷಣ ಅಂದರೆ ಅತ್ಯಂತ ಬೇರೆ ಇರುವ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಜಯತು ಜಯತು ನಿನ್ನ ಸರ್ವೋತ್ಕರ್ಷ ವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಿಸು. ಜಗತ್ತಿಗಲ್ಲ ಏಕಕಾರಣ ಅಂದರೆ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಪ್ರಕೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಕಾರಣನಾದ ದೇವರೆ ಜಯತು ಜಯತು. ಜಾನಕೀಪತಿ ಶ್ರೀರಾಮನೆ ಜಯತು ಜಯತು. ನಿರ್ಜಿತಜರಾಮರಣನೆಂದರೆ, ಜರಾಮರಣಾದಿ ಸರ್ವ ದೋಷದೂರನೆ ಜಯತು ಜಯತು. ಜಾನ್ತವಿ ಎಂಬ ಗಂಗಾಜನಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಜಯತು ಜಯತು. ನಿನ್ನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಿಸು. ದೈತ್ಯಕುಲವೆಂಬ ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಅಂತಕ ಅಂದರೆ ನಿತ್ಯನರಕ ವನ್ನು ಕೊಡುವವನೆ ಅಥವಾ ಲೋಕಕಟಕ ಪರಿಹಾರಕಸ್ವಾಮಿಯೇ ಜಯತು ಜಯತು. ಸರ್ವೋತ್ಕರ್ಷದಿಂದ ನಮ್ಮ ಹೃದಯಕಮಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸು. ಸಜ್ಜನಕ್ಕೆ ಭವಾಮಯವೆಂಬ ಸಂಸೃತಿರೋಗವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಮುಕ್ತಿಪ್ರದಾತನೆ. ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಘ್ನಲಸ್ವಾಮಿಯೇ. ನಮ್ಮನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸು ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸು ತ್ತಾರೆ. 56#

|| ಶ್ರೀಮಧ್ವೇಶಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ನಿತ್ಯೋತ್ಕರ್ಷ ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಾ, ಜಯ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರಸಕ್ತ ಗ್ರಂಥರತ್ನದ ವಂಗಳದಿಂದ 32ನೆಯ ಸಂಧಿಗತ 56ನೆಯ ಈ ಅತ್ಯದ್ವಂದಿಯಿಂದ ಉಪಸಂಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀಮದ್ವಿಠಲಭಾವ್ಯಾತಸಾರದ ವಕ್ತಾರರಾದ ಜ್ಞಾನಿಶ್ರೀಪ್ಪ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಗನ್ನಾಥದಾಸವರ್ಯರು.

2. ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಿತ್ಯಮಂಗಳಸ್ವರೂಪನು. ಅವನಿಗೆ ಅಪಜಯ ವೆಂಬುದೇ ಅನಾದ್ಯಂತಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ನಿತ್ಯ ಶುಭಚರಿತನು.

ಅವನ ಸಂಸ್ಕರಣೆಯಿಂದ ಜೀವರಿಗೆ ಒದಗುವ ವಿಘ್ನಗಳೂ ವಿಪತ್ತುಗಳೂ ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಜಯವುಂಟಾಗಲಿ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. “ಜಯತು”- ಎಂದರೆ ನಿನಗೆ ಜಯವಾಗಲಿ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ನಮಗೆ ಸುಮುಖನಾಗಿ ನಮಗೆ ಶುಭಪ್ರದನಾಗೆಂದರ್ಥ.

3. ಸ್ವರ್ಗ ಭೂಮಿ ಪಾತಾಳಗಳೆಂಬ ಮೂರು ಲೋಕಗಳು. ಇವುಗಳಿಗೆ ತ್ರಿಜಗತ್ತು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇಂತಹ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಮಸ್ತ ಚೇತನ ಮತ್ತು ಜಡವದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಅತ್ಯಂತ ವಿಲಕ್ಷಣನು. ಸಕಲಜಡಚೇತನದಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಆ ಅಪ್ರಮೇಯನು ತ್ರಿಜಗದ್ವಿ ಲಕ್ಷಣನು. ಜಡ ಮತ್ತು ಚೇತನ ಸಂಬಂಧವಾದ ಕರ್ಮಗಳು ಅವನಿಗೆ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಅಂತಹ ಭಗವಂತನು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಜಯಪ್ರದನಾಗಲಾರ. ದೋಷ ಯುಕ್ತನಾದರೆ, ಮಂಗಳಪ್ರದನಾಗುವುದು ಎಂದಿಗಾದರೂ ಸಾಧ್ಯವೇ ? ಇದರಿಂದ ಪರಮತತ್ತ್ವಾರ್ಥಪ್ರಮೇಯವಾದ ಜಗದ್ವಿಲಕ್ಷಣತೆಯನ್ನು ಪ್ರಥಮ ದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

4. ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿ ಲಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಷ್ಟಕರ್ತೃತ್ವಕ್ಕೆ ಪ್ರಧಾನ ಕಾರಣನೇ ಶ್ರೀಹರಿಯು. ಅವನೇ ಆದಾನಾದಿಕಾರಣನು. ಸರ್ವಸಂತ್ಸೃಷ್ಟತಂತ್ರನು. ಇದರಿಂದ ಜಗದೇಶಕಾರಣನು. ಜಗತ್ತಿನ ಸಮಸ್ತ ವ್ಯಾಪಾರ ವಿಶೇಷ ಗಳಿಗೂ ಅವನೇ ಮೂಲಕಾರಣ. ಲಕ್ಷ್ಮೀಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಆಮಾಂತರ ಕಾರಣರು. ಇದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿದೆ.

5. ಜನಕ ಮಹಾರಾಜನ ಪುತ್ರಿ ಜಾನಕೀದೇವಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಿಯರ ಅಂಶಸಂಭೂತಳು. ಜಾನಕೀರಮಣನೇ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರಮೂರ್ತಿ. ಶ್ರೀರಾಮಾವತಾರವು ದಶಾವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಏಳನೆಯದು. ತನ್ನ ಅವತಾರ. ರೂಪ, ಗುಣ, ಕ್ರಿಯಾದಿ ಸಮಸ್ತ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವಗತಬೀಜವಿವರ್ಜಿತನೂ, ಪರಿಪೂರ್ಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ ಅಂತಹ ಪರಮಮಹಿಮಾಸಂಪನ್ನನಾದ ಶ್ರೀಜಾನಕೀರಮಣನು ನಮಗೆ ಮಂಗಳಪ್ರದನಾಗಲಿ.

6. ವಾಮನಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಉಪೇಂದ್ರನಾಮಕನು ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯಿಂದ ಮೂರುವಾರ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾಸವಾಗಿ ಬೇಡಿದ ಪ್ರಸಂಗವಿಶೇಷ. ವಾಮನನಾಗಿ ಬಂದ ವಾಸುದೇವ ಶ್ರೀವಕ್ರವನಾಗಿ ಬಿಳಿದು. ಸಮಗ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ನಿಂತ. ಆಗ ಅವನ ಎಡಗಾಡಲಿನ ಹೆಚ್ಚಿಟ್ಟಿನ ಸಮಾಗ್ರದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವರ್ಷರ ಸೀಳಿ ದ್ವಾರದಿಂದ ಗಂಗಾವತರಣವಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಜಗದೀಶ್ವರನು ಜಾಹ್ನವೀಜನಕನು. ಭಗೀರಥ ಮಹಾರಾಜನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಂತೆ, ಶಿವನ ಜಟಾಜೂಟದಿಂದ ಧರಗಿಳಿದ ಆಮರತರಂಗಿಣೀ, ಮಾರ್ಗಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಜುಹ್ವ ಎಂಬ ತಪಸ್ವಿಯ ಆಶ್ರಮದತ್ತ ಪ್ರವಹಿಸಿದಳು. ಆಗ ಜುಹ್ವ ಗಂಗೆಯನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿದನು. ಭಗೀರಥನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಲಾಲಿಸಿ, ತನ್ನ ಕಿವಿಯಿಂದ ಸುರನದಿಯನ್ನು ಹೊರಗೆಬಿಟ್ಟನು. ಇದರಿಂದ ಗಂಗೆಗೆ ಜಾಹ್ನವೀ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತು. ಅಂತಹ ಜಾಹ್ನವೀಜನಕನು ನಮಗೆ ಜಯಪ್ರದನಾಗಲಿ.

7. ದೈತ್ಯವರ್ಗಕ್ಕೆ ಮಹಾಭಯಂಕರನು. ಆ ದಾನವಾರಿಯು ದೈತ್ಯಕುಲಾಂತಕನು. ದೈತ್ಯಕುಲಕ್ಕೆ ಮೃತ್ಯುಸ್ವರೂಪನಾದ ದನುಜದಲ್ಲಣನು ನಮಗೆ ದಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲಿ. ಇದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ದುಷ್ಪರಿಕ್ಷಣದ್ವಾರಾ ಶಿಷ್ಯರ ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವನ್ನ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ.

8. ಈ ಶ್ರುತಾರ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೂ, ಸರ್ವಶಕ್ತನೂ, ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪಕನೂ ಆದ ಶ್ರೀದಾಸರಾಯರ ಇಷ್ಟದೈವ, ಕುಲದೈವನಾದ ಗರುಡವಾಹನ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹಾಭಿನ್ನ ವಿಠಲವಾಚ್ಯ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥ ವಿಠಲಾಂಕಿತ ಜಗತ್ಸ್ವಾಮಿಯು ಸಕಲಸಜ್ಜನರಿಗೂ ಮಂಗಳವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಲಿ ಎಂದು ಭಕ್ತಿಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾ ಪ್ರಸಕ್ತಸಂಧಿ. ಕಕ್ಷತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿಗತ ವಿಷಯವನ್ನು ಈ ಅಂತ್ಯಪದ್ಯದಿಂದ ಉಪಸಂಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ||56||

|| ಇಂತು 56ನೆಯ ಪದ್ಯದ "ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ"ವು ಪರಿಷಮಾಪ್ತಿಯಾಯಿತು ||

|| ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||